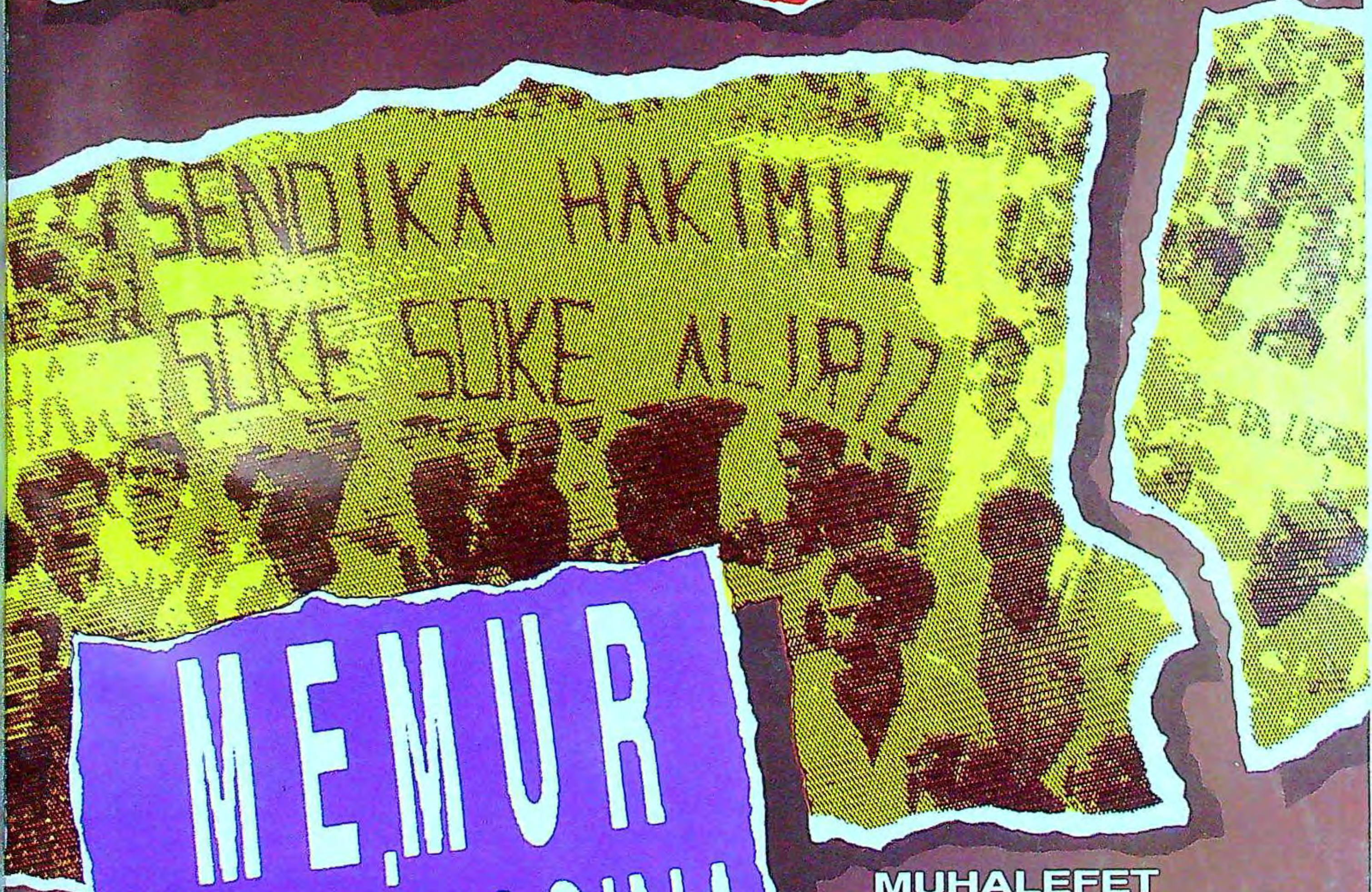
AĞUSTOS 1990 SAYI 3 FİYATI: 4000 T.L. (KDV DAHİL)

AYLIK SİYASİ DERGİ

Demokrat!

MUHALEFET

MEMUR SENDİKASINA DOĞRU

MUHALEFET SOKAKTA SOSYALİSTLER NEREDE

BASIN ÜZERİNDE DEMOKLES KILICI

HALKEVLERİ 11. KURULTAYI ARDINDAN

VE KARŞINIZDA BİRLEŞİK ALMANYA

NİKARAGUA: "İKİLİ İKTİDAR"

KADINLARA KARŞI KARARNAME

Demokrat!

Ağustos 1990
Yıl:1 Sayı:3 Fiyatı:4000 TL.

BASSAN A.Ş. Adına Sahibi:
Hikmet KOÇAK

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Engin GÜNAY

Bu Sayıda Katkısı Olanlar:
Mehmet Tanju AKAD, Ufuk AKBAHARER, Cüneyt AKMAN, Orhan ALKAYA, Fevzi ARGUN, Ayhan ATİK, Yılmaz AYSAN, Oktay BAŞARA, Adnan BOSTANCIOĞLU, Bahri ÇAKIR, İbrahim ÇEŞMECİOĞLU, Selçuk DEMİREL, Nurdan DEMİRKAN, Mustafa DEMİRKANLI, Tansel EMANET, Ferda ERDOĞAN, Erdem GÜL, Serdar GÜNBİLEN, Fikret İLKİZ, Arslan Başer KAFAOĞLU, Raşit KAYA, Birol KESKİN, Ertuğrul KÜRKÇÜ, Nadire MATER, Ayşe ÖKTEM, Haldun ÖZEN, Ömer ÖZGÜNER, Kaan ÖZSARAÇ, Muharrem ÖZSOY, Sedef ÖZTÜRK, Melih PEKDEMİR, Gazi SAĞLAR, İskender SAVAŞIR, Cengiz SEMERCİOĞLU, Emre SENAN, Yaşar SEYMAN, Hayati SOYDAN, Erol ŞİRİN, Bülent TANIK, Server TANİLLİ, Ülfet TAYLI, L.Doğan TILIÇ, Çetin UYGUR, Hasan UYSAL, Mecit ÜNAL, Şükrü YAVUZ, Ferruh YILMAZ, Levent YURDAKUL, Can YÜCEL, Hakkı ZABCI, Ragıp ZARAKOLU

Ofset Hazırlık:
Pano Grafik, Boyut Dizgi Ünitesi

Basıldığı Yer:
Serler Matbaası

Dağıtım:
Hürriyet Holding A.Ş.

Adres:
Çatalçeşme Sokak 50/3 Cağaloğlu
İSTANBUL
Tel: 528 15 90-91
Faks: 528 62 32

Yurtiçi Abone:
Yıllık: 40.000 TL.
Altı Aylık: 20.000 Tl.

Yurtdışı Abone:
Avrupa Yıllık: 40 DM
Avrupa Altı Aylık: 20 DM
Amerika Yıllık: 24 $
Amerika Altı Aylık: 12 $

Adnan Bostancıoğlu adına
Akbank Türbe Şb. 0007381-7/A00/10
Döviz Hs.No: Akbank Türbe Şb.
0007333-8/BU6/01
Posta Çeki Hs.No: 650004

İÇİNDEKİLER

GECEKONDULAR AYAKTA

Büyük şehirlerin yarası gecekondular kanıyor.Yollarda ateşler yanıyor,çatışmalar çıkıyor.Kadın erkek,çocuk ihtiyar binlerce gecekondulu ellerinde taş ve sopalarla,boş su bidonu

ve bitlenmiş çocuklarıyla sokaklarda...

Gecekonduların yarası kanıyor.Bu yara,yeni açılmış bir yara değil.Yol sorunundan suya,arazi mafyasından polis baskısına,işsizlikten horlanmaya kadar bir dizi sorun zaman zaman güncelleşiyor, şiddetleniyor. Ve her seferinde gecekonducuların eylemlerine kimsenin söyleyecek birşeyi olmuyor.

23 Temmuz gecesi Küçükarmutlu'da polisle gecekondu halkı arasında çatışma çıktı. Gecekondu halkı 1 ölü, 10'dan fazla yaralı verdi. 10'dan fazla yaralı da polisler... Kimse "anarşistler, teröristler" çığlıkları atamadı. Polis yetkilileri bile "yanlış anlaşılma oldu, yoksa böyle olmazdı" yollu kelimelerle olayı geçiştirmeye çalıştılar. Çalıştılar çünkü Küçükarmutlu'da tüm gecekondu halkı ayaktaydı. Çünkü Küçükarmutlu'daki olaylar sadece dün, bugün değil, yıllardır mayalanan bir olaylar zincirinin devamıydı.

1987 yılının başlarında sonradan adına arazi mafyası denen bir grup adam Küçükarmutlu'yu parselleyip satmaya başladılar. Kendi denetimleri dışında kimsenin buraya yerleşmesine izin vermediler. Gerekirse adam dövdüler, pervasızca silah kullandılar. Pervasızdılar çünkü arkalarında sürekli işbirliği içinde oldukları kimi polisler vardı. Kendi güçleri yetmezse açarlardı bir telefon... 3 yıldır olaylar, kavgalar hiç eksik olmadı. Fakat mafyanın denetiminin dışında da gecekondular yapıldı yine de. Bir kaç kere polis desteğinde yıkıldı, yeniden yapıldı. Halkın direnerek kavga ederek, dişinden tırnağından arttırarak yaptığı bu gecekonduları bir türlü sindiremedi mafya ve polis.

23 Temmuz günü operasyon adı altında yapılanlar tek kelime ile son yılların intikamıydı. İnsanlar geceyarısı arama bahanesiyle evlerinden çıkarılıp yerlere yatırıldı, tartaklandı. Ama gecekondu halkı direnmeye kararlıydı. Ölü verdi, yaralılar verdi ama direndi. Polisler sadece mahalleyi sarıp beklemek zorunda kaldılar. Verdikleri demeçlerle düştükleri aczi perdelemeye çalıştılar. Kimse gecekondu halkının yıllardır acılar ve yoksulluklar içinde varettiği evlerini korumasını polise karşı, mafyaya karşı direnmesini kötüleyemedi ve halkın bu meşru ve haklı direnişi bir kere daha polis-mafya işbirliğini altetti. Kimse olayların böyle biteceğini düşünmüyor. Yeni sadırılar ve komplolar her an gündeme gelebilir. Ama gecekondu halkı da teslim olmayı, evlerini arazi mafyasına kaptırmayı düşünmüyor. Yeni acılar, gözaltılar, saldırılar olsa da...

Daha herkes Küçükarmutlu'da olup bitenleri araştırırken başka bir gecekondu bölgesi olan Atışalanı halkı 24 Temmuz akşamı ayağa kalktı. 5 binden 15 bine kadar muhtelif rakamlarla ifade edilen mahalle sakini E-5 yolunu ateşlerle kestiler. Birlik, Kazımkarabekir, Kemer, Yüzüncü yıl gibi birçok mahallede arayollara barikatlar kurdular; jandarmaya, polise karşı koydular, coplandılar, gözaltına alındılar. Bütün bunların nedeni aylardır hükümet ile İstanbul belediyesi arasında politik bir manevra olarak sürdürülen "su savaşları" gibi veciz tanımlamalara neden olan susuzluğun gecekondu mahallelerinde hayati bir hâl almasıydı.

Konuştuğumuz mahalle sakinleri 6 aydır, 1 yıldır su gelmeyen yerlerden sözediyorlardı. Bitlenen, mikrop kapan saçları kazıtılan çocuklardan; bidonlarla su taşırken düşük yapan, eklem ağrılarına tutulan kadınlardan, tanker başında çıkan kavgalardan, köpek hastanesine, kuran kursuna getirilen sulardan sözediyorlardı. Susuzluk öyle bir hal almıştı ki, 24 Temmuz gecesi binlerce insan sokağa dökülmüş ve "su yoksa yol da yok" diyerek caddeleri, sokakları kapatmışlardı. Geceyarısına kadar her türlü baskıya zora rağmen evlerine gitmeyip su istemişlerdi. Bu ertesi akşamlarda da çeşitli biçimlerde sürüyor ve yeterli su gelmedikçe de durmayacağı ifade ediliyordu.

Ellerinde bidonlarla su tankeri bekliyorlardı. Fotoğraf makinası ile gittiğimizde "çek bizi, çek bizi" dediler. "Kocalarımız yerine bidonlarla yatıp kalkıyoruz. Aha şuradaki köpek hastanesine hergün su gidiyor, bize aylardır damla su vermiyorlar. Kokudan durulmuyor, hadi gel köpek hastanesini de çek, çöplerdeki köpek ölülerini çek, köpek kadar bile değeri-

miz yok" dediler. Küçük bir kız çocuğu gösterdiler bize. Başı örtülü. O yana baktığımızı görünce koşarak içeri kaçtı. "Upuzun saçları vardı" dediler. "Sirke düştü, kesti annesi".

Bütün yolları kesip su istediklerinde "Hergün tanker gelecek, söz " demiş Sözen. "Tanker istemiyoruz" diyorlar. "Tankerle gelen sudan çocuklarımız zehirleniyor. Tanker başında birbirimizi yiyoruz.Sosyete mahallelerine nasıl hergün veriliyorsa, belli aralıklarla bize de su verilsin. Köpek hastanesini de istemiyoruz. Bunun için herşeyi yapacağız. Bak şimdi söylüyoruz burada. Bu hastaneyi ya kaldırırlar, ya da bir gecede dümdüz edeceğiz"

Gecekondu halkının muhalefeti yıllardır görünen düzeylerin üstünde bir radikallikle yükselirken, gecekondulardaki devrimci ve demokratlar ne yapıyor? Yıllardır, halktan kopuk, somut sorunlarla uğraşmaktan uzak, kendi iç tartışmalarına-çekişmelerine gömülmüş ,derneklerde ,Halkevlerinde atalet içinde bekleyen kimi devrimciler, halkın barikatlar kurduğu, polisle çatıştığı,somut taleplerini en gür sesle haykırdığı bir dönemde,hemen herkesin meşru gördüğü bu eylemlerin duyurulması için imza kampanyaları açıp açmamak gerektiğini,çıkarılacak bir bildirinin altına ne imza atılacağını,halka ne önereceklerini,önereceklerinin altını nasıl dolduracaklarını tartışıyorlar.Kimi devrimciler halkın kendilerine ateşlerle, çatışmalarla, ölü ve yaralılarla gösterdikleri yolu görmemek için gözlerini sıkı sıkıya kapatıp "bir şeylerin altını doldurma" adına,varsa eğer,altlarını boşaltıyorlar.

Altlarını boşaltıyorlar ve çoğunluğunu gecekondulu yoksul gençlerin oluşturdugu geniş bir kesimi Ahmet Kaya'nın ellerine bırakıyorlar.Üniversite öğrencisi bile olamadıkları için gençlik mücadelesine ulaşamayan bu yoksullar Nokta dergisinde "genciz, yoksuluz, başkaldırıyoruz" diyorlar. "Solcuyuz" diyorlar. Bunlar arabesk müzik dinledikleri için öyle yaşamıyorlar,öyle yaşadıkları için arabesk dinliyorlar.Yanlarına Ahmet Kaya'dan başka kimse gitmediği için, örneğin Halkevciler gitmediği için çaresiz onu dinliyorlar, ona gidiyorlar. "Devrimciyiz" diyorlar, "devrimcileri dinlemeyiz" demiyorlar!

Evet, işçisiyle, memuruyla, işsizi hamalıyla seyyar satıcısı ev kadınıyla, "devrimciyiz" diyen binlerce yoksul çocuğuyla gecekondu halkı bugün kendi sorunlarına çözüm bulunması için sokakta, ayakta! Gecekondulardaki bir çok hayati sorun çözülmediği /çözülemediği sürece de gecekondu halkı hiç bir zaman tam olarak evlerine girmeyecek.Bu anlamda önümüzdeki süreç gecekondu halkına özel bir önemle bakılmasını,onların sorunlarına sahip çıkılmasını gerekli kılıyor. ■

!

424 sayılı kararname başımızın/basınımızın üzerinde Demokles Kılıcı gibi sallanıyor. Güçlü bir şekilde karşı çıkılamadığı sürece de sallanmaya devam edecek. 24 Temmuz güya ülkemizde sansürün kaldırılışının yıldönümü. 1908'de II.Meşrutiyetin ilanının ertesi günü İkdam ile Sabah gazeteleri sahipleri yürürlükte olan sansürü reddediyorlar. Abdülhamit'in sansür memurlarını da "Anayasa yürürlüğe girmiştir. Gazeteleri sansür etmeye kalkışmak ağır bir suçtur" diyerek geri gönderiyorlar. Bugün çok daha ağır sansür koşulları karşısında, üstelik Anayasa Mahkemesi SS Kararnamelerini 'esastan incelemeye' karar verdiği halde, gazete sahiplerimizin hiç böyle bir sorunları yok. Artık gazeteler Asil Nadir'lere, Maxwell'lere, Murdoch'lara pazarlanmaktadır çünkü. Gazeteciler Cemiyeti ise Kaya Erdem'e "Basın Özgürlük Ödülü" vermeyi içine sindirebiliyor. Kararname ve basındaki diğer gelişmelerle ilgili bir değerlendirmemizi iç sayfalarımızda bulacaksınız.

Bu sayıdaki kapak konumuzu memur direnişi oluşturuyor. 1989 Nisanı'ndaki kitlesel işçi direnişlerinden sonra, toplumsal muhalefetin bu önemli kesimi % 25'lik zamma tepkinin yanısıra sendikal hak taleplerini de yükseltiyor. Temmuz ayı içinde yapılan SBKP'nin 28. Kongresi'nin ayrıntılı bir değerlendirilmesini ve SHP'nin Kürt Raporu ile meydana gelen gelişmeleri ise, konuların önemi ve zaman darlığı nedeniyle önümüzdeki sayıya bırakıyoruz.

Demokrat!'ın çıkmasıyla birlikte çok sayıda katkı, eleştiri ve tartışma yazıları gelmeye başladı. Temmuz sayımızdan itibaren "Katkılar- Tartışmalar" bölümünü açtık. Zengin bir tartışma ortamına zemin hazırlayacağı düşüncesiyle sayfalarımızın elverdiği ölçüde değişik türden katkılara yer vereceğiz. Bu arada değişik çevrelerden, özellikle de cezaevlerinden çok sayıda destek mesajları aldık. Tek tek yayınlama olanağımız olmadığından burada hepsine birden teşekkür ediyoruz.

Tempo dergisinin 1-7 Temmuz tarihli sayısında Demokrat! yazarlarından Melih Pekdemir ile yapılan röportajdaki bir yanlışlığa değinmek istiyoruz. Başlığın yanına çıkarılan spotta "Demokrat!ın başyazarı Melih Pekdemir" şeklinde bir ifade yer almıştı. Demokrat!ta bir baş yazarlık statüsünün veya buna benzer ünvanların olmadığını hatırlatarak bu yanlışlığı düzeltmiş olalım.

Temmuz sayımızda yine bu köşede birinci sayıdaki teknik hataların çokluğuna değinmiş, sonraki sayılarda bunları tekrarlamamayı ümit ettiğimizi söylemiştik. Tam da bunları yazdığımız köşenin altındaki imza unutuldu. Yine aynı nedenle Can Yücel'in şiirinin başlığı çıkmadı. Şiirin adı "Tansık Gerçekçilik" idi. Can Yücel'den ve okurlarımızdan özür diliyoruz.

Eylül sayımızda buluşmak umuduyla.

Engin Günay

Muhalefet Kim? Muhalefet Sokakta! Devrimciler-Sosyalistler Nerede?

Melih PEKDEMİR

Muhalefet kim?

Temmuz'da bu sorunun "batı yakası"ndaki yanıtı açıktı:

Armutluda'ki, Atışalanın'daki gecekonducular... Başka?

Memurlar! Sayıları onbinlerle, yüzbinlerle değil, binlerle ifade edilsede memurlar...

Birkaç bin memur yürümüş... Yeter mi? Yetmez. "Eskiden olsa" onbinlercesi yürürdü; üstelik bir de işçiler dayanışma grevleriyle desteklerdi, öğrenciler sokaklara dökülürdü.

Küçük rakamların "beklentilerimize" denk düşmediği mazeretiyle beklemeyi sürdürmemek için, harekete geçebilmek için, "hareket" olabilmek için bu gerçeği kabul edelim, ama alışılması değil aşılması gereken bir gerçek olarak... Muhalefet etmekten vazgeçmeyelim; sokağa dökülerek muhalefet etmeye devam edenlerden öğreneceklerimiz var.

Bugün muhalefet, dağda-fabrikada-sokakta; başka yerde değil. Doğu yakasındaki muhalefet, elbette farklı bir düzlemde gelişiyor. Ve muhalefet kırda da kentte de ezilmek isteniyor.

Muhalefet sokakta, solcularımız- sosyalistlerimiz-devrimcilerimiz nerede?

***

Sosyalistlerimiz meşguller. Hâlâ birleşmekle uğraşıyorlar. Muhalefet sokakta birleşiyor, sosyalistler salonlarda tartışıyorlar, birleşemiyorlar. Demek ki aksayan birşey var. Demek ki salonda birleşmek mümkün değil. Muhalefet sokakta birleşmenin yollarını da öğretiyor.

Aksayan birşeyler var.

Muhalefetin sokakta birleşebilmesi de yeterli değil, çünkü süreklilik kazanamıyor. Muhalefetin sürekliliği, güçlenebilmesi için politik bir güç düzeyine yükselebilmesi için bugün hala sosyalistlerle birleşmesinden başka bir çıkış yolu yok. Çünkü muhalefetin taleplerini sadece parça parça iktidardan koparabilmesi çözüm olarak benimsenmiyorsa, muhalefetin iktidar olması gerekiyorsa, bu çıkış yolu devrimci mücadeleden geçiyor. Devrim, muhalefetin devrimcileşmesi, sosyalistlerin- devrimcilerin (sadece inançta değil eylemde de) muhalifleşmesi ile elde edilebilir çözüm olma özelliğini koruyor. Bir başka deyişle, 12 Eylül'ün tüm toplum üzerine serptiği ölü toprağı "sokaktaki insanlar" tarafından silkelenmeye başlamışken, sosyalistlerin- devrimcilerin de yılgınlıktan kurtulmaları, ölü toprağının mezar kokusundan, korkusundan arınmaları vakti geldi, geçiyor...

Elbette aksayan bir şeyler var.

Muhalefetin güçlenebilmesi, sol hareketin birleşebilmesine bağlı; sol hareketin birleşebilmesi, muhalefetin güçlenebilmesine bağlı. Aksaklık, bu olgunun bir ikilem olmaktan nasıl çıkarılacağında yatıyor. Bu bir. Aksaklık, bu oluşumda önceliğin nerede bulunduğunun tespitinde yatıyor. Bu da, iki. Atılacak ilk iki adım kaderimizi belirleyecektir.

Sol hareketin dağınıklığından elbette en çok sosyalistler şikayetçiler. Hiç bir sol çevrenin kendi durumundan hoşnut olduğunu, bu durumun böyle sürüp gitmesinden yana olduğunu söyleyemeyiz. Herkes bu ortak derde bir ortak çare arıyor.

Öyle ki, bugün bir türlü bir araya gelemeyen solcularımızın bir araya gelebildikleri tek konu demesek de en önemli konu, sol hareketin dağınıklığı-güçsüzlüğü konusu olabiliyor. Ama bu konudaki "birlik", işte burada takılıp kalıyor. Dağınıklığın nasıl ortadan kaldırılacağı, birliğin nasıl sağlanacağı konusunda da bir "dağınıklık" var.

Saçma gelse de şu soruyu sormak zorundayız:

Dağınıklığın çözümü birlik midir; daha doğrusu, dağınıklığın çözümü hemen birlik midir? Birlik, hemen yasal parti midir? Hemen bir blok kurmak mıdır? Nedir birlik?

Ya da, dağınıklığı aşabilmek için, birlikten önce, yine birşeyleri "dağıtmak" gerekiyorsa?!

***

Hemen söyleyelim: Gerek genel olarak sol hareketteki, gerekse özel olarak tek tek devrimci çevrelerdeki dağınıklığı ortadan kaldırabilmek, yetkin birliklere ulaşabilmek için ilk kavranılması gereken halka, birleşebilmek için somut konularda buluşabilme yeteneğini kazanmakta yatıyor. Başka bir yerde değil...

***

Demek ki sol hareketin birliğini tartışmak, genel olarak sosyalistlerin birliğini tartışmak, özel olarak her devrimci hareketin kendi özel sürecindeki birliğine ilişkin sorunları tartışmayı iptal etmiyor. Her devrimci hareketin, kendi özel sürecinde, yeniden üretilmesi ve aşılması perspektifini (bu konudaki özel görevleri) ortadan kaldırmıyor, tersine bu görevlerin yerine getirilmesine daha acil bir önem yüklüyor.

Kuşkusuz, her devrimci hareketin kendi iç sürecindeki birliği nasıl sağlayacağı konusunu tartışmanın platformu Demokrat dergisi değil. Ama burada şunu belirtelim ki, önce sol hareketin birliğini sağlamak ya da her çevrenin kendi birliğini sağlamak gibi bir ikilem yok. Birleşmek, güçlü olmak için gerekiyorsa, her çevre güçlenebilmek için solun birliğinden yana olmak zorunda ve solun birliğinden yana olmak ise güçsüzlerin değil güçlülerin birleşmesi anlamına geliyor...

İşte sorun, bir kez daha, bu değerlendirmedeki hesapsızlıkta, önceliklerin yanlış tespitinde boy gösteriyor. Sorunun çözümü genelde ve özelde "tepe"de aranıyor.

Solun birliği konusunda çıkış noktası olarak "sosyalistlerin birliği" alınınca, bunun mantıki-pratik sonucu "parti" olduğu için hemen bir tıkanıklığın başgösterdiği, bu doğrultuda harcanan çabalarda görüldü. Parti, mücadele sürecinin dışında kurulamıyor. "Biz kurduk, haydi gelin katılın" denilince de kimse katılmıyor. O halde solun birliği konusunda çıkış noktası olarak öncelikleri yeniden tartışmak gerek.

Bu noktada aslımıza, Marksizme rücu etmekten başka bir çözüm önermiyoruz. Marksizm, praksisin çıkış noktası alınmasını öngörür. Sokaktaki muhalefet bu öngörüyü doğruluyor. Muhalefetin birleşik gücünün yaratılması sürecinde, farklı sol çevrelerin birleşik gücünün yaratılması bir ve aynı çaba olarak değerlendirilince, çözüm için ilk adımlar atılabilir.

Bugün sol hareketin sunduğu tablo bir başka çözüm yolunu geçerli kılmıyor: Bir yanda kendilerini farklı isimlerle adlan-

dıran çeşitli sol çevreler, diğer yanda mücadele platformları (işçi, gençlik, öğretmen vb muhalefet hareketleri) var. Farklı sol çevreler bugün muhalefet hareketinin kendiliğinden gelişimine müdahale yeteneğinden yoksun bir durumda, kendi iç sorunlarıyla, birbirleriyle rekabet etme kısırlıklarıyla ve "birlik-birlik-birlik" sözlerini tekrarlamaktan öte somut girişimlerde yer alma cesaretinden uzak tutumlarıyla orta yerde duruyorlar.

Farklı sol çevrelerin mücadele platformları (muhalefet hareketi) dışında bir araya gelişleri, onları buluşturacak en önemli yapıştırıcı olan pratikten yoksun olduğu sürece ve onları kaynaştıracak ve bu anlamda birleştirecek teorik/ideolojik zeminden uzak durduğu sürece, federatif bir derlenmeden öteye gidemiyor. Bugüne dek yapılmaya çalışılanlar, farklı sol çevrelerin bu anlayışla federatif birliğini sağlamak düzleminde sınırlı kalmıştır. Birlik konusunda birinci "olmaz" bu şekilde yaşanmıştır, yaşanıyor.

Birlik konusundaki ikinci "olmaz" ise, bunun tam karşıtı bir anlayışta duruyor. Mücadele platformlarının basit bir federatif birliğinin de sol hareketin devrimci birliğini sağlayacak bir çözüm olarak kabul edilemeyeceği açık. Çünkü bu tür birlikte politik eksen ihmal edilmiş oluyor...

Bu olmazların karşısında "olabilir" olanı tespit etmek kolaylaşmıyor mu? Eğer bir yanda mücadele platformları, diğer yanda sol çevreler duruyorsa, çözümün öncelikle, bunların bir araya getirilmesinde, yani bunların birliğinin sağlanmasında aranması doğru olmaz mı?

Elbette burada abartılı bir tasnif yaptığımızın farkındayız. Çünkü gerçek hayatta, mücadele platformlarında yer alan işçi-gençlik vb muhalefet hareketlerinde saf tutan devrimciler, politik kimlikleri olmayan insanlar değil. Her devrimci kendi "siyaseti" doğrultusunda bu muhalefetin yetkinleşmesi için çaba sarfediyor; her "siyaset" (örgüt, grup, hareket) bu muhalefete "önderlik etmek" için yarışıyor. Ama bu yarış, bu muhalefet hareketlerinin çeşitli yönlerden çekiştirilerek yalpalaması, hatta bu çekiştirmeler esnasında parçalanması gibi olumsuz sonuçlara da yol açabiliyor. Bu nedenle, tabloyu, bir yanda sol çevreler bir yanda mücadele platformları şeklinde tasnif etmek çok anlamsız sayılmamalı. Dolayısıyla çözüm farklı alanlardaki muhalefet hareketlerinin farklı sol çevreler tarafından farklı yönlere çekiştirilmesi karşısında, bu muhalefet hareketlerinin ortak yönlere sevkedilmesinde aranmalıdır. Ve bu arayış, farklı sol çevrelerin mücadele platformlarında ortak noktalarda buluşmasında ifade edilmelidir.

İşte bu çözüm bir anlamda dağınıklığın aşılması için, birleşmek için "kemikleşmeyi" dağıtmak gerekir şeklindeki bir yaklaşımı da dile getiriyor. Birliğin önündeki en önemli subjektif faktör, kemikleşmiş çevre yapıları olarak görülüyorsa, bu kemikleşmenin kırılabilmesi/dağıtılabilmesi için "dağılın" demek yetmez; tıpkı bunun gibi, "haydi birleşelim" demek de ... Hiç bir grup, kendisini dağıtmıyor! Birlik, bu nedenle, farklı çevrelerin mücadele platformlarına "sürüklenmesi" sayesinde elde edilebilir bir hedef özelliğini taşıyor. Bu çevrelerin mücadele platformlarına sürüklenmesi, sürüklenirken, "hareket" haline dönüşmeleri (ataletten harekete geçmeleri) ve bu şekilde bünyelerindeki kireçlenmeden / kemikleşmeden kurtulmaları, esnekleşmeleri ve mücadele platformları üzerinde sağlanacak bir yeniden politik saflaşma sürecinde birbirleriyle kaynaşmaları, kazanılması gereken gerçek birlik olarak kendini dayatıyor.

Bunun için, mevcut çevrelerin kendilerini, muhalefet hareketinin birer "müfrezesi" olarak değerlendirebilmeleri yeterlidir. Bu çevrelerin kendilerini mücadele platformlarına taşımaları ve (kendileriyle "birlik" olmayı istediklerini ilan eden) diğer çevreleri bu platformlara sürüklemeleri, birlik için buluşmanın bir ön koşulu olarak görülebilmelidir.

Birlik sorununun çözümünde sihirli formüller aramaya gerek yok. Çözümün basit anlamıyla "pratik" olmadığını, sınıflar mücadelesinin gereklerinin her düzeyde yerine getirilmesinin zorunlu olduğunu da görebiliyoruz. Demek ki çıkış noktası önce eylemdir. Ama yalnızca eylem değil; eylemin birliğidir. Ama yalnızca eylemin birliği değil, muhalefet eyleminin birliğidir. Ama yalnızca muhalefet eyleminin birliği değil, muhalefet eyleminin devrimci birliğidir. İşçi, gençlik, öğretmen, gecekondu vb muhalefet hareketlerinde birleşmek için buluşmaktır. Politik, ideolojik, kültürel, ekonomik bütün somut muhalefet konularında buluşmaktır.

Böyle bir ihtiyaç, 1980 öncesinde farklı sol çevrelerin oluşturduğu "eylem birliği platformu" girişimlerinin ötesinde bir girişime denk düşmektedir; ya da yine 1980 öncesinde yaşanan, farklı sol çevrelerin kendilerini yönetimlerinde yer aldıkları kitle örgütleri aracılığı ile ifade edebildikleri "DKÖ Platformu"nun basit bir tekrarı olmayan bir ihtiyacı dile getirmektedir.

Eğer bu konuda da geçmişten ders çıkarmak ve geçmişi aşabilmek, yani geçmişte yapılamayanları da yapabilmek gerekiyorsa, geçmişteki "eylem birliği platformu" ve "DKÖ platformu" deneyinin örtüştüğü (iki girişimin birleştirilebildiği) ve fakat bu örtüşmeyi de aşan yeni ve yetkin bir düzlemi yaratmak için çaba sarfetmek zorunlu hale geliyor.

Böylece çözümü, basit bir "eylemcilik" olarak görmemek gerektiği ölçüde bunun yine basit anlamıyla bir "eylem birliği" savunusu olmadığını da bilmek gerekiyor. Yani yalnızca "sol hareketin birliğinden yana olanlar hemen koşsunlar korsan mitinglere katılsınlar, kolları sıvayıp işyeri komiteleri kurma faaliyetinde aktif görev alsınlar, grev gözcülüğü yapsınlar" vb dar pratikçi bir "çözüm"den söz etmiyoruz.

Söz konusu olan sol hareketin birliğinin yaratılmasının, öncelikle muhalefetin birleşik gücünün yaratılması girişiminde başarılabileceğidir. Eğer, somut girişimlerde bulunmak da belli bir süre gerektiriyorsa, hiç olmazsa bu anlayışın benimsenmesidir. Burada kazanç, hiç olmazsa zararı önlemektir. Muhalefetin çekiştirilmesinin-parçalanmasının önüne geçmektir!

* * *

Muhalefetin birleşik gücünü yaratmak, farklı muhalefet alanlarının birleşik gücüne, farklı muhalif görüşlerin, akımların (örgüt, hareket, parti vb) birleşik gücü ile güç katmaktır. Bugün sol hareket, toplumsal muhalefetin gelişim seyrine göre, büyük ölçüde devre dışıdır, "marjinal"dir! Marjinal A örgütü, marjinal B grubu, marjinal C hareketi bir araya gelince, "birlik" olunca, marjinallikten kurtulmuş olmazlar, üç ayrı marjinal yerine birleşmiş üç marjinal olabilirler yalnızca..

Bu nedenle, muhalefet hareketinde doğrudan devreye girmek zorunludur. Bu zorunluluktan kaçış anlamına gelen her girişim baştan başarısızlığı kabul etmiş demektir. Çünkü sosyalist olabilmek için, devrimci olabilmek için herşeyden önce MUHALİF olmak şarttır. Sözümüz kimseye ağır gelmesin, devrimcilerin-sosyalistlerin, bugün, hiç olmazsa, beğenmedikleri SHP'lilerden, HEP'lilerden daha fazla muhalif olabilmeleri gerekiyor; sokaktaki memurlar gibi, gecekondulardaki emekçiler gibi muhalif olabilmeleri gerekiyor. Başarının ön koşulu budur.

Devrimcilik, sosyalistlik, herşeyden önce bir yaşam tarzıdır! Devrimci, her haksızlığa, ama her haksızlığa isyan edendir, "ASİ"dir! İsyan etmeyen, susan, bekleyen... devrimci, sadece bir tuhaf "suskun devrimci"dir, "bekleyen-devrimci"dir (ya da moda deyişle, yapılanlar edilenler "beklentisi"ni karşılamadığı için, "beklentileri-olan-devrimci"dir!)

Geçmişte devrimciler işçilere, emekçilere "öğretir"lerdi, onları "bilinçlendirir"lerdi...Şimdi işçiler öğretiyor! Yetmedi mi? Memurlar öğretiyor! Yetmedi mi? Armutlu'daki gecekondulular, Atışalanındaki emekçiler öğretiyor! İşçiler, emekçiler, muhalefet etmesini, isyan etmesini öğretiyor! Mücadeleyi öğretiyor. Öğrettikleri (hatırlattıkları) yeni bir şey de değil. İnsan Hakları Bildirgesi'ndeki haksız yönetime karşı direnme hakkını kullanmayı gösteriyorlar. Bütün bunlar da mı yetmiyor! Öyleyse hazır olun, işçiler sonbaharda, ilkbaharda yeniden öğreteceğiz diyorlar!

Hiç bir devrimcinin bütün bu dersleri, kendiliğinden mücadele diye küçümsemeye hakkı yoktur, ya da bu uyarıyı kendiliğindenciliğe övgü diye çarpıtmaya hakkı yoktur. Elbette, iktidara yürüyen bir güç olabilmek için yalnızca "aşağıdan yukarıya" gelişen bir örgütlenmeye-mücadeleye bel bağlamak yeterli sayılamaz, doğru olmaz. Ama "yukarıdan aşağıya örgütlenme" için önce "yukarısı" olmalıdır. Bugün "yukarısı"

yoksa, işte bu yaratılmalıdır. Kendiliğindenciliği aşmak için "iradi müdahale" gerekiyorsa, bugün böyle bir irade yoksa, bu iradeyi kazanmak için uğraşmalıdır.

İşte bu "yukarısı" da kendiliğinden (bekleyerek!) oluşmaz,iradi güç de kendiliğinden kazanılamaz!

Bazı kavramlar çok sık kullanıldığı için anlam kaybına uğrayabiliyor, içleri boşalabiliyor. "Yukarıdan aşağıya örgütlenme" ve "iradi müdahale" kavramları da aynı talihsizliğe uğramaktadırlar. Yukarıdan aşağıya örgütlenmenin teorideki anlamı,sınıf kendiliğinden politik bilinç edinemeyeceği için, sınıfa "siyasetin" dışardan taşınmasıdır: sınıfın bir devrimciler örgütü tarafından bilinçlendirilmesi ve politik mücadeleye sevkedilebilmesi için partileşmesidir. Bu anlamda "yukarısı" denilen, elitler değil, seçkin aydınlar değil, politik kadro niteliğini kazanmış devrimcilerdir. Bu nitelik kendiliğinden edinilemez, mücadelenin içinde ve mücadele alanlarında kazanılır ve yeniden üretilir. Çünkü politik kadro "mücessem ve müşahhas örgüt" yeteneğindeki devrimcidir; ve örgüt bu kadrolar arasındaki ilişkilerin sistemleştirilmesidir (Ve bugün en çok ihtiyaç duyulan da budur!). Böyle bir örgüt, "kurdum" deyince kurulmaz, "kuracağım" deyince de kurulması beklenmez; bu bir süreç ve mücadele sorunudur. Mücadele olmadan örgütlenme, örgütlenme olmadan mücadele olmaz...

Demek ki, "yukarıdan aşağıya örgütlenme" için önce "yukarısı"nın oluşması şarttır ve bu da mücadele içinde oluşur. "Yukarısı" oluşmadan yukarıdan aşağı örgütlenme olabileceğini sanmak bir yanılsamadır. Bu tür örgüt, olsa olsa sol hareketin geneli söz konusu olduğunda örnekleri görülen "tabela partileri" ya da birdevrimci hareket özelinde ittihat-terakki benzeri bir komitacılık örgütü yapısına sahip olabilir. Üç beş kişinin bir araya gelerek kendilerini "merkez" ilan etmeleri ve bu "komita"nın kendisine bağlı bölge komitaları ya da işçi-gençlik vb komitaları tayin etmeleri ise belki kelime anlamıyla "yukarıdan aşağıya örgütlenme" karşılığı olabilir, ama bu bilinen anlamıyla bir devrimciler örgütü değil bir komita örgütlenmesi sayılmalıdır. Ne dünyadaki devrimci örgütlenmelerde,ne de Türkiye'deki devrimci pratikte böyle bir süreç yaşanmıştır; 1970 sonrasındaki devrimciler, politik örgütlenmelerini, sınıf mücadelesinin meşru zemininde, toprak işgalleri, anti-emperyalist kitle eylemleri, DEV-GENÇ pratiği ve 15-16 Haziran deneyi üzerinde gerçekleşen bir politik kadrolaşmanın ilişkileri ile sistemleştirmeye çalışmışlardır. 1980öncesi devrimci pratikte de, devrimci örgütlenme iç savaş biçimini alan sınıflar mücadelesinin üzerinde yükselmiştir. Bugün de kadrolaşmanın ("yukarısı"nın!) benzer şekilde oluşabilmesi gerekir. Peki, geçmişten kalan eski kadrolar? Bunları basitçe bir araya getirmek hiç mümkün ve doğru değildir. Devrimcilik bir meslek olmaktan öte bir yaşam tarzı olarak benimsendiği sürece, bu kadroların ancak sınıflar mücadelesi zemininde saf tutabilmeleri, onları "bu dönemin"de kadroları kılabilir. Yoksa devrimcilik hiç kimse için "kazanılmış bir hak" değildir, süreç boyunca her aşamada yeniden üretilmesi gerekir. Herkesin apoletlerinden arındığı bir yeni süreçte, her kadronun rüştünü yeniden ispatlaması, kendinden menkul bir misyon yerine, meşruiyetini mücadele içinde yeterli ve gerekli olduğu ölçüde ifade edebilen bir misyonla teçhizatlanması gerektiği kadar açık bir olgu yoktur sanırız.

İradi müdahale ise ancak bu iş için gerekli ve yeterli olan bir kadrolaşmanın ("yukarısı"nın!) bu şekilde oluşumuyla birlikte olanaklı hale gelir. Çünkü söz konusu olan yalnızca kişilerin iradesi değilse eğer, bu iradi müdahale kollektif bir irade olmak durumundadır. Herkesin farklı bir anlam yükleyebildiği "merkezileşme", "merkezi müdahale" vb politik olgular, ancak bir kollektifleşme ile anlam kazanır. Merkezi politikalara giden yol, ortak politikalardan geçer.İradi müdahale denilen olgunun gerçekleşmesi de bir süreç sorunudur, bunun gerçekleşebilmesi için (ideolojik teorik netleşmenin ötesinde) mutlaka ortak bir pratiğin yaratılması sağlanmalıdır. Ortak pratiğin ürünü bir ortak iradenin sesi, "bizim sesimiz" olacaktır, ortak pratiğin ürünü bir ortak iradenin gücü, "bizim gücümüz" olacaktır. Devrimciler örgütü ancak bu diyalektik üzerinde kurulabilir. Bu, geçmişte de böyle olmuştur, şimdi de böyle olmalıdır.

Kısacası, genel olarak sol hareketin birliği, özel olarak tek tek her devrimci hareketin birliği ancak böylesi bir meşru zemin üzerinde sağlanabilir. Tek yanlı olarak, "tepede birlik" arayışları, yalnızca geçmişten/kendinden menkul bir meşruiyetin ürünü olabilir. Böyle birliklerle hiç bir yere gidilemez.

Bugün bir kısım sosyalistlerimiz arasında yaygın olan bir anlayış, sosyalistler ya da sosyalist örgüt ve gruplar önce tepede bir araya gelsinler, bu birlik kitlelere moral verir, bu birlik bir cazibe merkezi olur ve kendisine "kitle tabanı" kazanacağı için güçlü olur, şeklinde dile getirilmektedir. Böyle bir tepede birlik, meşruiyetini kendinden aldığı ölçüde sahte bir birlik olur, cazibe kısa sürede söner. Hedefe ulaşmak uğruna, arkası gelmeyecek olan bir "dev adım" ile tepe taklak devrilmek kaçınılmazdır; ama küçük ve sağlam adımlarla da, tökezlense bile, ilerlemek her zaman mümkündür!

***

Bu noktada görüş farklılıklarının, ideolojik ayrılıkların, teorinin önemi ön plana çıkıyor, çünkü praksis, teorinin önemini ortadan kaldırmıyor. İdeolojik mücadele ve bu sayede ideolojik birlik görevini dışlamıyor. Tersine, yaptığımız işi nasıl başaracağımızı öğrenmek, neyi nasıl yapacağımızı bilmek için pratik görevler arttıkça, teorinin önemi daha da artıyor. Yaptığımız işe dair bir teorik çalışma görevi kendini dayatıyor. Böylece, farklı görüşlerin somut konularda buluşmalarının, ortak iş yapar hale gelmelerinin, "ideolojik tercihlerindeki" anlamsız farklılaşmaları törpüleyeceğini, işten kaynaklanan ve işe dair bir tartışmanın-mücadelenin ise ideolojik netleşmeyi sağlayacağını, teorinin yeniden üretimini ve yetkinleşmesini beraberinde getireceğini söyleyebiliyoruz. Farklı (soyut) sosyalizm projelerinin (tercihlerinin!) nüvelerinin, bugünkü ortak pratik düzleminde sınanması, sosyalistlerin teorik ufkunu açarken, birikimini arttırabilecektir. Bu ise, ancak, farklı çevrelerin birbirlerini etkileyebileceği, kısır olmayan tartışmaların üretilebileceği pratik zeminlerde hayatiyet bulacaktır. (Aksi halde Avrupa'da yayınlanan teori dergilerinin çevirileri ile yetinmek, Avrupa'daki akımları "izlemek" yeterli sayılabilirdi! Bunu, sosyalistlerimize hakaret etmek için söylemiyoruz. Gündeme getirdikleri tartışmalar çoğu kez tartışılmış-bitirilmiş konular ya da aynen aktarılan konular olduğu için ve literatürü gecikerek "izledikleri" için söylüyoruz.)

Kuşkusuz teori, yaptığımız işe dair olan (pratik) ile yapacağımız işe dair olan (proje, strateji nihai hedef, ne derseniz deyin) bir bütünlüğü kapsıyor. Kabaca söylersek, yarını bugünden üretmek, (pozitif muhalefet yapmak) gibi bir görevi yüklenmişsek; yarına ilişkin farklı yaklaşımlarımızı, bu farklılıklara göre tanımladığımız (öyle iddia ettiğimiz!) bugünün görevlerinde de ortaya çıkan farklılaşmalarımız ile birlikte ele alabildiğimiz ölçüde, akademik kılıkırkyarmalar yerine, projelerimizi bugüne de ışık tutan bir düzlemde tartışmayı başarabiliriz. Böylece bugünün somut muhalefet görevleriyle yarının iktidar projelerine ilişkin görevleri bütünleştirebilmek, bu "soyut görevleri" başka farklı yaklaşımlarda yakalanabilecek somut müşterekler ile birlikte yerine getirmeye de imkan tanıyacaktır. Bu imkan ise yarının görevlerini tanımlamadaki (projelerdeki) farklılaşmayı hafifletecektir.

Ama bir çok sosyalist çevre bugün için böyle bir anlayıştan/yetenekten yoksun olduğunu sergiliyor. Sosyalizmin tek partili mi çok partili mi olacağını tartışırken, çok parti olmazsa sosyalist demokrasi olmaz derken- bir de bakıyorlar duvarlar yıkılmış, Gorbaçov çok partiden söz eder hale gelmiş, ama sosyalist demokrasi filan gelmemiş... Sosyalistlerimiz bu konuları tartışıyorlar, ama örneğin sosyalist demokrasinin nüveleri olma potansiyeline sahip işyerleri komitelerini tartışmayı unutuyorlar. Türkiye'deki işçi hareketinin somut sorunlarına ilgisiz kalabiliyorlar. Öğretmenler taban inisiyatifine dayalı sendikalaşma girişimlerinde aynı sosyalistlerimizden tek bir öneri bile alamıyor.Sosyalistlerimiz, sonra, acaba neden kitlelerle ilişki kuramıyoruz diye oturup yeniden tartışıyorlar; çözümü kitlelerin somut sorunlarına sahip çıkarak onlarla bütünleşmede değil, kendi aralarında bütünleşmede görmekte takılıp kalıyorlar.

Oysa bugün, farklı muhalefet alanla-

rındaki mücadele programlarını ülke çapında bir devrimci mücadele programına tabi kılacak tartışmalara olan ihtiyaç kendisini dayatmış durumda. İşçi hareketinin, gençlik, öğretmen ve diğer muhalefet hareketlerinin sorunlarına çözüm üretemeyen sosyalistlerin teorik tartışmaları, pratiğe ışık tutmuyor; pratiğe ışık tutmayan tartışmalarla uğraşan sosyalistlere de kitleler önem vermiyor. Tablo bu denli açık ve bu denli acımasız işte...

Bugün sadece bir muhalefet programına sahip olmak yetmiyor, iktidara alternatif bir programın ortaya konması kendisini dayatmış bulunuyor. Somut mücadele programlarını düzene karşı her düzeyde alternatifin yaratıldığı bir pratikte oluşturmak için seferber olunması, mücadelenin pozitif bir muhalefet anlayışıyla sürdürülmesiyle mümkün görülüyor. Sosyalistler, kitlelerin karşısına, sorunların çözümüne talip politikacılar olarak değil de, bu sorunların çözümüne kitlelerin kendi özdeneyimleriyle katılabilecekleri zeminleri yaratarak çıktıkları ölçüde onlardan itibar görebilecekleri, düzenin politikacılarından farklılıklarını bu şekilde vurgulayabilecekleri bir sürece girişmekte hala çekingen davranıyorlar.

Ama bütün bu olumsuzlukların yanı sıra, Türkiye'de sol harekette bugüne dek yaşanmadık boyutta bir hoşgörü ortamı oluşmakta. Sosyalist demokrasinin en önemli ögelerinden birisi, bu şekilde, "kazanılmış bir mevzi" haline geliyor. Farklı sol çevreler, farklılıklarını koruyarak tartışmalarını geliştirme, birlikte iş yapma imkanlarını araştırma yönünde "eskisine göre" hayli mesafe katetmiş bir konumda, ileriye daha çok umutla bakabilmenin ortamını yaratıyor. Ayrılıkçı ve rekabetçi tavırlar fazla rağbet bulmuyor artık. "Sosyalist demokrasisinin nüveleri gibi halk diktatörlüğünün nüvelerini de bugünden yaratıyoruz işte" diyerek sol harekette gerginliklere neden olma eğilimleri tepkiyle karşılanıyor; farklı görüşleri birbirine düşürecek tavırları, "halk diktatörlüğünün nüvelerini yaratma" gibi garip bir tutkuyla teorize etme çabaları bir istisna teşkil ediyor; istisnaların kardeşlik kuralını bozmaması için, herkes üzerine düşen sorumluluğu taşımaya hazır olduğunu bildiriyor.

***

Peki ne olacak?

Mücadele olamadan birlik (örgütlenme), birlik (örgütlenme) olmadan mücadele olmuyorsa eğer, ne yapmalıyız?

Bugün Türkiye'nin sosyalistleri, sosyalizmin Türkiye'de toplumsal bir akım haline gelip gelmeyeceğine karar vermekle yükümlüdürler. Çünkü bu tıkanıklık, esas olarak politik bir tıkanıklıktır; sosyalistlerin, devrimcilerin politikada ağırlıkları yoktur. Bu tıkanıklık o halde politik bir çıkışla aşılabilir; mücadelede/ muhalefetle aktif ve doğrudan ve militanca yer almakla aşılabilir. Kitlelerin güveni böyle kazanılabilir ve kitlelerle iletişim bu yolda kurulabilir.

Bu çıkış, her zaman olduğu gibi iki ayağı üzerinde ilerleyecektir; pratik-politik bir çıkış ve teorik-politik bir çıkış olarak gerçekleşebilecektir. Bugün toplumsal muhalefetin ekseninin işçi hareketi olduğu genel kabul gördüğü ölçüde, enerjinin ağırlıklı bölümü işçi hareketine verilmelidir. İşçi hareketi, önümüzdeki aylarda sosyalistlerin üzerinde yeralabilecekleri muhalefet dalgasını yükseltecektir. Bu dalga da kaçırılırsa, gerçekten çok şey yitirilmiş olur. İşçi hareketi, birleşik muhalefet hareketinin ekseni kılınabileceği ölçüde, diğer muhalefet alanlarındaki açmazlar da hafifleyecektir. Ülkemizde muhalefet adeta zincirleme reaksiyonla gelişmektedir. Memurlar sokaklara dökülünce, gecekonducular da sokağa dökülmekten başka bir yollarının kalmadığını görmüşlerdir; memurların gecekonducuların sokakta olduğu bir konjonktürde işçiler her zamankinden daha cesur şeklide yürüyeceklerdir.

Bugün Türkiye'nin sosyalistleri, devrimcileri olarak yalnızca Türkiye'nin yükünü değil, dünyanın da yükünü omuzlarımıza almak zorundayız. Sosyalizmin çöktüğünün ilan edildiği bir dünyada, sosyalizmin teorik-politik sorunlarının çözümü de büyük ölçüde bizim omuzlarımızdadır. Bütün bu yükü kaldıracak denli güçlü olmaktan başka çaremiz yoktur.

Bu nedenle yalnızca pratik-politik bir çıkış değil, ama salt teorik bir çıkış da değil, teorik-politik bir çıkış yapmak durumundayız. Nasıl bir dünya istediğimizi, TV'den her gün üç öğün sosyalizmin çöktüğü şeklinde ideolojik bombardımana tutulan emekçilere anlatabilmeliyiz. Bunun için nasıl bir dünya istediğimizi kendimiz de bilmeliyiz. Toplumsal düzeni değiştirmek, devrim yapabilmek için nasıl bir devrim istediğimizi de bilmeliyiz. Bu devrimi başarıya ulaştıracak, iktidara yürüyecek bir devrimci partinin nasıl bir parti olduğunu da elbette bilmeliyiz. Bütün bunlar, yalnızca kitaplarda yazılı olanları yeniden okumakla, alıntı yaparak iman tazelemekle olmuyor. Bütün bunları öğrenmek, bilmek, öğretmek için bu teorik-politik çıkışı pratik-politik çıkışımız ile birlikte yapabilmeyi de öğrenebilmeliyiz. Tartışmaları dergi köşelerinden, kitap alıntılarından, bilgi yarışmalarından kurtarabilmenin başka anlamlı bir yolu düşünülemez.

***

Gün, farklı muhalefet alanlarını ve farklı muhalif görüşleri biraraya getirecek birleşik muhalefet hareketini yaratma günüdür. Sol hareketin birliği bugün öncelikle muhalefetin birleşik gücünün yaratılmasında yatmaktadır. Bugün değişik düzeylerde, platformlarda, derneklerde, "blok"larda yasal ya da yasal olmayan "parti"lerde, örgütlerde dergi çevrelerinde, ama muhalefet adına kendisini ortaya koyan her yerde bir araya gelebilmiş olan devrimci, sosyalist muhalefet güçleri bu birliktelikleri ile mücadelede birliğin arayışı içinde olmalıdırlar.

Burada kesinleşmiş bir öneri ya da bir dayatma olarak değil, bir "düşünce geşitlemesi" olarak şunu ileri sürmek istiyoruz: Birleşik muhalefet hareketini yaratma çabası, kendisine bir "muhalefet meclisi" yaratma gibi somut bir hedef ortaya koyabilir mi? Şu anda var olan her birliktelik, her muhalefet odağı, hangi düzeyde, hangi nitelikte olursa olsun, temsil gücü nasıl olursa olsun böyle bir meclisin oluşumunda yer alabilir. Süreç içinde, geçmişte iç savaş döneminde önerilen "direniş komitelerine" benzer bir anlayışla, bugünün mücadele koşullarına uyumlu olarak, hayatın değişik alanlarında kurulacak "muhalefet komiteleri" böyle bir meclisin köşe taşları halini alabilirler. (Böyle bir anlayış, işçi hareketinde işyeri komiteleri ile, gençlik hareketinde anfi komiteleri ile dile getirilmekte, hangi görüşten olursa olsun bütün devrimciler- muhalifler tarafından sahiplenmeyi beklemektedir.) "Muhalefet komiteleri", iktidarı bugünden kazanmaya başlamayı amaçlayan bir sosyalizm anlayışının, doğrudan demokrasi ve aktif kitle katılımı gereklerini birer nüve olarak üstlenebilir. Pozitif muhalefetin denek taşlarına dönüşebilir. İstediğimiz sosyalizmi kazanabilmek, bürokratik diktatörlüklerin eline düşmek istemiyorsak ve bu düzenden hoşnut değilsek, kendi düzenimizi kurmaya hep birlikte başlamaktan akılcı bir yol düşünemeyiz.

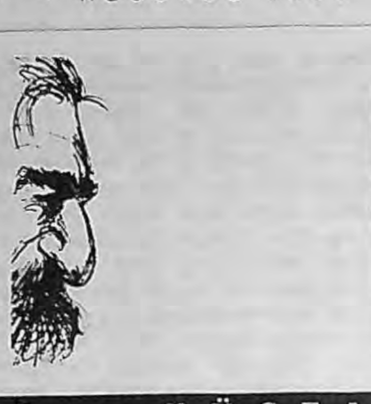
Genel olarak sol hareketin birliği, özel olarak her devrimci hareketin yetkinleşmesi (örgütlenmesi) için, birleşik devrimci muhalefet hareketi yaratmaya ve "muhalefet komiteleri" üzerinde gelişecek bir muhalefet meclisini oluşturmaya girişemez miyiz? Her devrimci çevrenin, kendi örgütü, "partisi" ile bu meclisin mensupları olabileceğine bugünden karar verebilmeliyiz...

Evet, yalnızca Türkiye'nin yükünü değil, dünyanın yükünü de taşımakla yükümlüysek eğer, bu kez mutlaka başarmalıyız, başarmaya mecburuz.

Sosyalistler, devrimciler! Beklemeyin. Önce birlik oluruz (ya da örgüt oluruz) sonra mücadele ederiz demeyin. Önce muhalif olun. Muhalefet eyleminde yer alın. Bulunduğunuz her alandaki muhalefet hareketine aktif olarak katılın. "İşler artık 'eskisi gibi' değil", "geçim derdi var, artık genç değiliz" demeyin; memursanız memur hareketinde, işçiyseniz işçi hareketinde (serbest meslektenseniz, kendinize en uygun gördüğünüz yerde!) en önde olun, aktif olun, mücadeleye katılın. Kenarda durmayın. Beklemeyin, çünkü başka kimse gelmeyecek. Bu işler yapılacaksa, sizler yapacaksınız. Ya da sizin yerinize başkaları yaptığında, siz artık "siz" olmayacaksınız; çünkü devrimcilik "kazanılmış bir hak" değil ise, sosyalistlik tarikata bağlılık değil, bir yaşam tarzı ise, düzenle hiç bir düzeyde uyumlu olmamalısınız, isyankar olmalısınız, ilk başkaldıran yine siz olmalısınız...

Muhalefet sokakta ve sosyalistleri-devrimcileri yanlarına çağırıyor.

Haydi...■

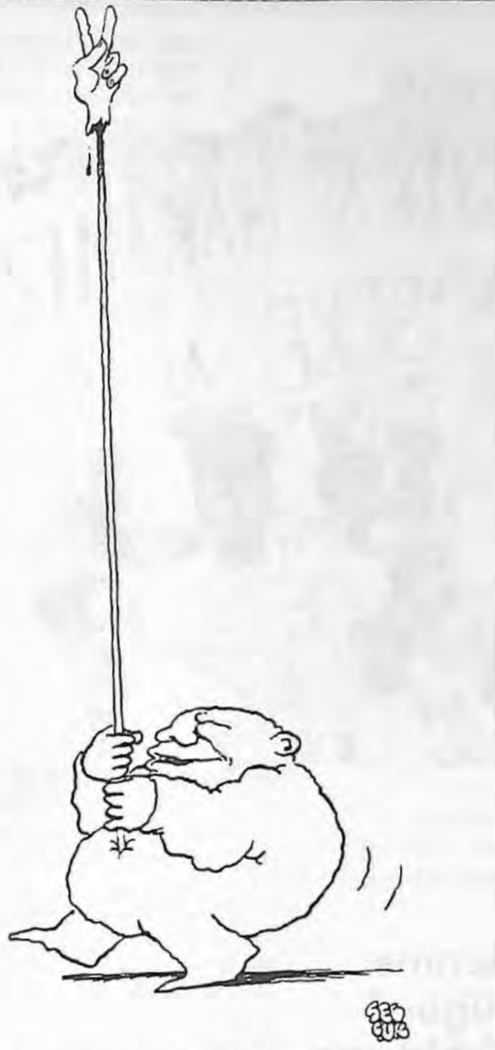
DÜNYA DÖNÜYOR

Can YÜCEL

Geçen gün, Amerika üzerine lâflıyorduk bir takside. Şoför karıştı lâfa., "Ağbiy, o Amerika dediğin kendi yerinde, yurdunda dikiş tutturamamış it-kopuğun kurmacası, diğ'mi zaten!" dedi... "Vahşi Kapitalizm"in, kabacasından da olsa, dibine, temeline ışık tutucu bir belirlemesi sayılsa bu pek yanlış olmazdı hani... Ama "vahşi" sıfatının "yahşi"ye dönüştürülmesi oyununu gözardı etmeme koşuluyla... 29 buhranından bu yana, Amerika epiy kalafattan geçti. Devrî buhranların atlatılması, kitle çıkarlarıyla kapitalizmin dolu dizgin vurgunu arasında görece bir dengenin aranması, bir kerteye kadar da bulunması o eski vahşi surata yumuşakça bir ifade kondurdu. Amerika'da estetik cerrahinin ne derece ilerlemiş olduğunu unutmayalım!... Bu yeni suratın ardından aradaki yabanlık sırıtmıyor mu, sırıtıyor elbet. Sözgelimi, Vietnam faciasının zehirini sade el-gün değil, kendileri de içlerinden sökemediler hâlâ. Gün geçmiyor, dünyanın dağında, düzünde kol gezen o dipçikli candarma imgesi, gazetelerde ekranlarda yüzümüze güller serpmesin.. Yine de Amerikan kapitalinin içerde de, dışarda da kendini suret-i haktan göstermedeki becerisini teslim etmek gerek.

Birinci Dünya Harbi sonunda başkanları o sıska Wilson barış havariliğine soyunduğunda, sözgelimi, yurdumuzda kimbilir kaç *gerzek entekt* bu şaşırtmacaya kapılmıştı, unutmayalım! "Manda", "manda" diye diye, mandayı göle sıçtıracaklardı, az kalsın!... O *Küçük Amerika* hamhayali boşuna mı piyasaya sürüldü! Ben, ne akl-ı evveller gördüm. Ankara'da, o dişlek zampara Kennedy'nin (paranın hangi kefensoyuculuğundan geldiğini unutup) ölümüne gözyaşı döküyorlardı... Bu İsevilikten köklenen tilki-kuzu kolpası Birleşik Amerika'ya has değil tabiy, onun Avrupa ve öbür kıt'alardaki birleşik kapları olan bir alay ülkede de geçer akçe bu yöntem. Adı melaikeye çıkmış İsveç'in Afrika'da "ücretli asker" kaşığıyla faşist boklar yediğini de görmedik mi?... Silah ticaretini baba mesleği haline getiren İngiltere'de, neymiş efendim, polisler tabanca değil de, sadece cop taşırlarmış!... O kül fıkarası zencileri, metro dehlizlerinde gün ışığı görmemecesine yaşayan berduşları saymazsak, Amerika'da *alabildiğine Üretim-alabildiğine tüketim* düsturunun emekçi kitlelerine de, eşek gibi çalışma pahasına, bu alabildiğine tüketimden uçlanma olanağı sağlandığını kabul ediyoruz. Ama işçi sınıfını kuzulaştıran değirmen çarkının suyu nerden geliyor? Bir zaman Üçüncü Dünya denen *geri-bıraktırılmış* ülke halklarından, değil mi? Kitlelere de bulaşmış o azgın Amerikan şovenizmi malın hamını ucuza alıp, mamulünü, teknolojisinin ıskartaya çıkmışını, patentasını satıp palazlandıkça palazlanmakta, kapitalist biraderlerine, elhak, öncülük ediyor... Tüketim şeytanına bende edilen kitlelerin gözü, ıkınıp-tıkınmaktan, arabalanmaktan, evlenmekten, barklanmaktan başka birşey görmüyor; bu furyada Filipin'de, Afrika'da, Türkiye'de emekçilerin nasıl cehennem hayatı yaşadıklarını umursamıyor, devletinin ise bu sömürü manitasını yürütmek için ne mel'unca dalavaralara girdiğini görmezlikten geliyor. Özgürlük-müş! Demokrasi-imiş!... Kitlelerin beyni, ne yıkanması, öyle keselenmiş ki ve iletişim araçlarının göz açtırmayan baskısı altında öyle köpekleşmişler ki, Erich Fromm'un deyimiyle *Sahip Olma* tutkusu *Adam Olma* eğilimini öylesine ezmiş ki, dünyada sürüp giden kör gözüm parmağına kıyımlara ne ses çıkarıyorlar, ne seda. Enternasyonalizm Ford'un çıkardığı arabaların hurdaya çıkmış ilk modeli sanki!... Rekabet hırsı hırsızlananı hırsız ediyor, polisi hırsız, hırsızı polis..

İşte Doğu Avrupa'daki geçmişe mazi halk demokrasileriyle Sovyet Birliği'nin kucağına atıldı-atılacak olduğu düzen böyle bir düzen! Düzecek yepyeni düzlükler buldum diye şıkıdım şıkıdım oynuyor, haklı... Dolara davet çıkıyorsa, bilin ki, doların dolacağı bir boşluk var ortada! İlkelerinden caymamaya kararlı Küba'ya, Amerika'yla pazarlık üzre, yardımı kesmek ne demek oluyor? Reichstag Kahramanı Dimitrov yoldaşın mumyasını yakmak ne demeğe geliyor? Döneklik denmez bunlara tabiy ama, azıcık, *"Dön baba dönelim,Hacılara gidelim!"* tekerlemesine bir tekerlenme var galiba! Bu iş, Marx'ı marka değişmeye kadar varıyor gibi...Elbette temelli bir değişiklik, köklü bir revizyon gerekliydi ama revizyonizmi meslek haline getirmeden. Yanılgılar birike birike, kanserik *metastas* dönemine girilmek üzreydi. Ama bir devrimde oluşma, gerçekleşme modelinin, o devrimin temel niteliklerini, karakterini belirlediğini unutmayalım. Çarlık, içinden çürümüş asırlık bir çınar gibi, hem de burjuva geciken devrimine fırsat tanımaksızın devrildikte, açılan boşluğa el koyacak Bolşevik Partisi vardı ortada. Yetişkin, çelik disiplinli parti, Çarlık Rusya'sıyla savaşın koşullarına göre kıkırdaklaştığı için de, daha sonraki korkunç bürokratlaşma sürecini ister-istemez gel beri etti. Dayandığı başlıca kitle gücü, birkaç sanayi merkezinde toplaşmış, ama yapılacak işin büyüklüğüne göre sayısı yetersiz işçilerdi. Bir de cepheden köylerine kaçışan köylüler... Bu güç dengesi, köylü kitlelerinin aleyhine işleyen

abartılmış bir Proletarya Diktasına, giderek feci bir bürokratik devlet kuruluşuna yol açtı. Ne pahasına olursa olsun kalkınma, endüstrileşme azmi ile elele yürüyen bu yapılaşma, ancak Devrimin Avrupa'ya açılmasıyla önlenebilirdi. Almanya'da Sosyal Demokratların yıkımıyla o umut da suya düştü. Lenin sonrasında, Troçki'nin safdışı kılınmasıyla kadir-i mutlak kesilen Stalin'in önündeki tek seçenek, Tek ülkede Devrim modeliydi. Faşizm tehlikesiyle katmerleşen bu eğilim, sosyalizme milliyetçi bir kaftan giydirmeğe yol açtı; bu da milliyetler sorununa getirilen doğru politikaları zaafa uğratarak, periferideki milliyetlerde bu ara sonuçlarını milliyetçi ve ayrılıkçı patlamalar halinde gördüğümüz tepkileri davet etti. İkinci Dünya Harbi hadisesi, ardından gelen Soğuk Harp dönemi, silah sanayiini ekonomik kalkınma çabalarının başına, kaynakları silip süpüren bir canavar gibi dikti. Uzay Yarışı da bunun üstüne bir tüy gibi dikildi... Ama belki de asıl yanılgı bütün umutların ne pahasına olursa olsun, hızlı kalkınmaya, ağır sanayiye bağlanması, öbür yaşam motiflerinin boşlanmasıydı. Yarınlar için yaşanan anda -ki onyıllar sürdü- alabildiğine fedakârlık politikası kitleleri bezdirdi, böylece bugün herşeyleri altüst eden tüketim histerisine çanak tutuldu. Başta lök gibi oturan Kalembay ve Kılıçbay kadroları, bu yanılgıların ortaya serilmesine elverecek değişiklikleri, daha doğrusu demokratikleşme sürecini köstekledi. Gerekli değişiklerin gecikmesi sosyalist dünya görüşünü ezip altına alacak bir karşı tepki çığırının oluşmasına neden oldu. Bugünkü çark kırılışı olgusunun nedenleri bunlar aşağı yukarı. Gorbaçov, (geçende bir arkadaş dili sürçtü de ondan herhalde, *Çorbaşev* dedi) doğru bir teşhisle ekonominin üstünden silâhlanma yükünü kaldırmayı, kapitalist dünyayla barışçı ilişkiler kurmayı ve bu politikalara paralel olarak demokratlaşmayı ön görürken, Tarih Dağının tepesinde bekleyen o azman çığ, kitlelerin ekonomide, yönetimde liberalleşme (neyse o!) sevdasına tabla-teslim olmasıyla ve Milliyetler sorununun korkunç patlamasıyla, üstüne yığılıverdi.

Böylece işte (eşek silahdar, katır mühürdar) bugünlere geldik, tosladık. İnsanlığın bir umut kapısı daha kapanıyor. Bu, bu kapının ilerde başka coğrafya ve tarihlerde açılmayacağı anlamına gelmese de, uğranılan deprem alabildiğine ağır. Doğu Avrupa ile Sovyetler Birliği sömürgen Yukarı Yarım Kürresine katılmak üzre!..

Bize gelince, bütün Üçüncü Dünya ülkelerinde olduğu gibi, felaket bir toprak kaymasıyla karşı karşıyayız. Tanzimat'tan bu yana süren Düvel-i Muazzama arası denge politikası yattı. Mustafa Kemal'in kapitalist dünyayla Sovyetler arasında yürüttüğü tahtıravelli (kimine göre "şantaj") siyasası iflas etti. Dıral dedenin düdüğü gibi ortada kaldık. Yukarı yarım kürreye zaten ellerini yukarı kaldırmış olan bu iktidar ve bu muhalefetin bundan böyle ne naneler yiyeceğini göreceğiz. Şurası muhakkak ki, bu ülke halklarının isteklerini , çıkarlarını, beklentilerini temsil etmekten çok, onları teslim etmeğe yatkınlar. Ardından da, Amerikan parmağıyla ya Orta asya müslümanlarına kışkırtı macerasına, ya da İsrail'le saf tutup saflaşma tehlikesine domalmamız işten değil, Çağ atlıyoruz, atladık atlayacağız derken Orta çağa atlıyor gibiyiz. Zaten biz sade Hicri Tarihe göre değil Miladi Tarihe göre de, 1416 yılında yaşıyoruz. Dünya etrafımızda vınn diye diye döndükçe biz de gitgide sallabaşlaşıyoruz. Ruslar, *"Dön baba, dönelim, hacılara gidelim!"* türküsünü çığırırmış, çığırmazmış. Biz bu vahim durumda ne yapacağız? Lenin'in "Ne Yapmalı?" sorusu bizim için artık "Ne haltedeceğiz?" sorusuna dönüştü, biz hâlâ aval aval bakınıyoruz.... Sarhoş sokak lambasına sarılmış duruyor. Bekçi gelmiş üstüne, orda ne aradığını sormuş. Bekri de:"Dünya dönüyor etrafımda, bizim ev dönüp benim hizama gelince, fırlayıp kapıdan gireceğim içeri," demiş. Bizim halimiz de o temsil. ■

MEMUR SENDİKASINA DOĞRU

Demokrat'ın geçen sayısında kapak yazımızı "Muhalefet kim?" sorusuyla bitirmiştik. Sorunun yanıtı memurlardan geldi: "Muhalefet biziz!" Evet Temmuz ayı içinde muhalefetin odağı yıllar sonra ilk kez "sokağa çıkan" memurlardı.

Laborantı, hemşiresi, doktoru ve hastabakıcısıyla, sağlık çalışanları, demiryolu çalışanları, İSKİ, belediye ve maliye çalışanları, bürolarından sokaklara, alanlara çıktılar, telgraflar çektiler, bordrolarını yaktılar ve hep bir ağızdan "Sendika kurma haklarını" dile getirdiler.

Ekonomi "tıkırında"

Memur maaşlarına yapılan zamları önceki yıllarda Maliye Bakanlarının açıklaması adettendi. Ancak bayram tatilinde Özal ile Kahveci arasındaki Marmaris-Yalova telefon hattında kararlaştırıldığı iddia edilen yüzde 25'lik ücret artışını açıklamak bu kez hükümet sözcüsü Mehmet Yazar'a düştü. Hemen her fırsatta kamuoyu önünde boy göstermeye meraklı Maliye ve Gümrük Bakanı Adnan Kahveci yüzde 25'i açıklama güçlüğünden ilk gün kendini kurtardı. Ortaya çıktığında 1990 yılı bütçesinin ancak bu kadarına elverdiğini, hatta yüzde 25'lik zamlarla bile bütçede personel ödenekleri için ayrılan 25 trilyonun aşıldığını söyledi. Kahveci'ye göre bütçe rakamları "vahim bir tablo" çiziyordu. Hani işler tıkırındaydı? Hani Hazine dövizle dolup taşmıştı? Ekonomik mucize falan filan nerede? Nerede olduğu çok belli: Hükümet bütçedeki personel ödenekleri kadar bir meblağı, yani 25 trilyon TL'sını büyük holdinglere, bankalara, ihracatçılara ve otelcilere vergi indirimleri ve muafiyetleriyle "hibe" etmişti. Parababalarından vergi alınmazken, ücretlilerin toplam gelir vergisi içindeki payları 1987'de yüzde 18 iken, bu oran 1988'de yüzde 32'ye, 1989'da ise yüzde 43'e çıkıyordu.

Örgütlenme özgürlüğünü ortadan kaldıran yasal düzenlemelere karşı mücadele tüm kamu çalışanlarının ortak sorunudur

Bu acımasız vergi yükünün yanısıra öngörülen ücret artışlarıyla memurların yaklaşık yüzde 95'i yoksulluk sınırının altına itiliyordu. Kural yine değişmemişti. Ekonomi gerçekten tıkırındaydı ama işçiler, memurlar için değil. Son 10 yılda gerçek kârlarını yaklaşık 7-8 kat katlayan Sabancı, Koç ve diğerleri için.

Sonuç olarak ekonominin 10 yıllık gidişatına bakıldığında yüzde 25'lik zam aslında yıllardır uygulanagelen politikaların bir devamından başka birşey değildi. Nitekim Başbakan Akbulut'un konuyla ilgili açıklaması yine son derece "sarih" ve "manalı" idi. Başbakan'a göre hükümet yüzde 25 zam yapmaya mecburmuş! (Evet şimdi lütfen dikkat buyurunuz, bu bir "Akbulut fıkrası" değildir.) Çünkü daha azını veremezlermiş. Başbakan hızını alamadı ve ertesi gün bir "açıklama" daha yaptı:

Akbulut'a göre yürüyenler memur değil işçiydi. Galiba, bu tür "münasebetsizlikleri" ağzı var dili yok memurlar değil, olsa olsa işçiler yapar demeye getiriyordu. Ama yanılan Başbakan Akbulut'tu. Çünkü sokakları, alanları bu kez dolduranlar memurlardı ve şimdi "sendika" diyorlardı.

Kahveci ise yürüyenlerin -en azından- memurlar olduğunu kabul ediyordu ama O'na göre de asıl suçlu memurlar

Platform: Sendikalaşmanın İlk Adımı

İstanbul Kamu Çalışanları Sendikal Haklar Platformu çalışmaları bir yıldan fazla bir süreyi kapsamaktadır. Bu platforma İstanbul'daki Maliyeciler Derneği (Ma-Der), Teknik Sağlık Mensupları Derneği, PTT Çalışanları Derneği (PTT Çayad), Demiryolları Faal Çalışanları Derneği, Tabibler Odası, TMMOB, Belediye Memurları Sendikalaşma Komisyonu ve Eğit-Der katılmaktadır.

İstanbul'da bulunan ve sendika mücadelesi veren tüm DKÖ'lerine bu platform içinde yer almaları için çeşitli kanallardan çağrılar yapılmasına karşın Belediye Memurları Derneği ve Türk Hemşireler Derneği bu yapılanmanın dışında kalmayı yeğlediler.

Ülkemizde grevli-toplu sözleşmeli sendika hakkından kamu çalışanlarının tamamı yoksundur. Bu anlamda öncelikle yapılması gereken sendikal haklar platformuna kamu çalışanlarının tümünün katılımını sağlamaktır.

Kamu çalışanları sendikalaşma platformu yasal boşlukları zorlamalı, uluslararası kuruluşların desteğini almaya yönelik çalışmalar yapmalı, iç ve dış kamuoyunun desteğini almalı, basının gerekirse, muhalefet partilerinin dahi desteğini sağlamaya çalışmalıdır.

Unutulmamalıdır ki belirleyici olan her iş kolunun kendi işyeri örgütlülüklerini yaratmasıdır. İşyerlerinde oluşturulacak komiteler aynı zamanda fiili sendika organları işlevi görebileceklerdir. Böylece işyerlerinde tüm sorunların çözümü de söz, karar, yetki çalışanların inisiyatifinde olacaktır.

Sendika, tüm kamu çalışanlarının istemidir. O halde tüm kamu çalışanlarının güç ve eylem birliktelikleri sağlanmalı, mücadeleleri birleştirecek dayanışma komiteleri oluşturulmalıdır. Kamu çalışanları platformu bugüne kadar ilkelerini belirleyip, çalışma programı oluşturamamıştır.

Kamu çalışanları sendikal haklar platformu son memur eylemleri içinde etkin bir rol oynadı. Temmuz eylemleri öncesinde 25 Haziran'da binlerce kamu çalışanının katılımıyla Cağaloğlu'ndan Sirkeci'ye yapılan yürüyüş ve ardından toplu telgraf eyleminin disiplinli bir şekilde bitmesi ve kamuoyunun ilgi ve sempatisine yol açması katılanlara güven verdi. Temmuz eylemleri esnasında 16 Temmuz günü Sultanahmet'te düzenlenen basın açıklaması ise polisin saldırısına rağmen gösterilerin çevre semtlere de sıçrayıp yaygınlaşmasıyla 1.5 saat sürdü.

Kamu Çalışanları Sendikal Haklar Platformu eksikliklerini bir an önce gidermeli, sendikal mücadelede kamu çalışanlarının güç ve eylem birliğini sağlamalıdır. Platforma katılan temsilci arkadaşlar aldıkları sorumluluğun bilinci içinde olmalıdır.

Cemal Yeşil

---

değil, belediye temizlik işçileriydi. O kadar yüksek(!) ücret alırlarsa olacağı buydu. Ve Temmuz ayında bir kez daha karşımıza dikilen Türkiye'nin dramı: Bu ülkeyi hala Özallar, Akbulutlar, Kahveciler yönetiyor!

Temmuz'un Gelişi

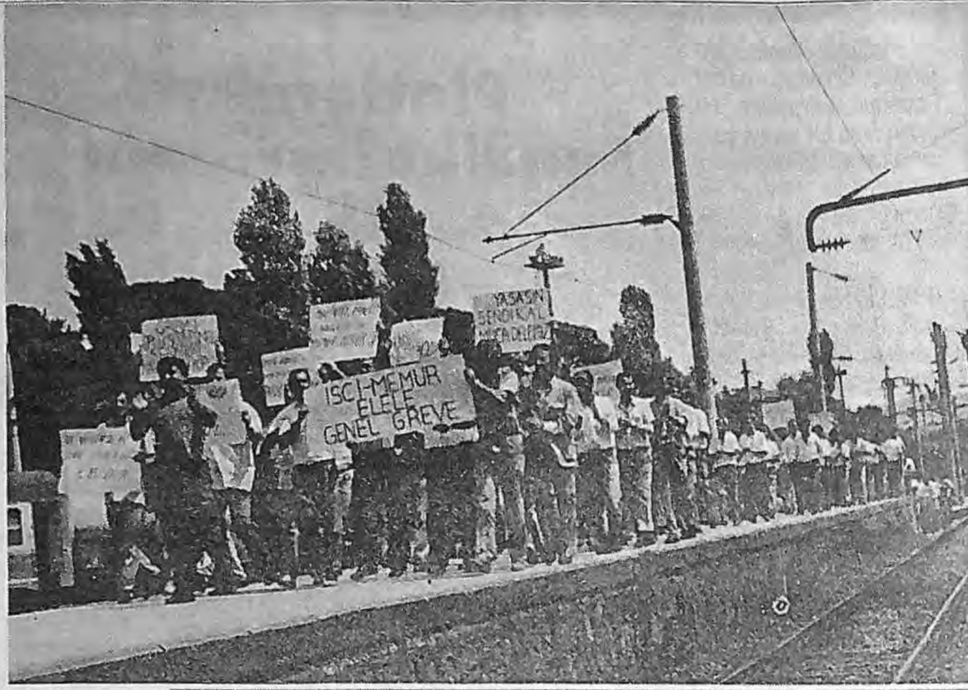
Kamuoyunda sanıldığının aksine Temmuz eylemleri birdenbire ve kendiliğinden başlamadı. Fitili ateşleyen, hükümetin ikinci altı aylık dönem için öngördüğü yüzde 25'lik ücret artışıydı ama memur hareketi de geçmiş dönemdeki örgütsüz-dağınık görünümünden uzaklaşmaya, sendika hakkı için platformlar oluşmaya başlamıştı.

Kamu çalışanları sendikal haklar platformu, 25 haziran günü düzenlediği, 3 bin kişinin katıldığı yürüyüş ve toplu telgraf eylemi ile ilk sesi yükseltirken memurlar da 10 yıl aradan sonra güven tazeliyorlardı. Yürüyüşün ardından memur eylemleri küçük çapta da olsa sürdü. Fakat hükümet 9 Temmuz akşamı yüzde 25'lik zam oranını açıkladığında anlaşıldı ki, yetkililer kamu çalışanları arasındaki hoşnutsuzluğun hâlâ farkında değiller. Ama kısa sürede farkettiler.

12 Temmuz sabahı Maliye ve Gümrük Bakanı Adnan Kahveci okurların sorularını yanıtlamak üzere Günaydın gazetesine gelmişti. Kahveci ogün okurlarıyla değil ama yüzde 25'lik artışı protesto eden memurlarla karşı karşıya geldi

Demiryolu çalışanları, sağlık personeli, belediye çalışanları, maliyeciler yani binlerce kamu çalışanı 10 yıldır ilk kez bu denli kitlesel biçimde bürolarından sokaklara çıktılar, ve hep bir ağızdan "sendika kurma haklarını" dile getirdiler

Yaygınlaşan Eylemler

Sağlık emekçilerinin önce SSK hastanelerinde yaptıkları yemek boykotu tüm sağlık kurumlarını sardı. Yemek boykotlarını hastane bahçelerinde gösteriler, alkışlı protestolar, yürüyüşler, iş yavaşlatmalar takip etti. Bakırköy Sinir Hastalıkları hastanesi, Şişli Etfal, Taksim, Samatya, Çapa, Cerrahpaşa derken İstanbul'daki tüm hastanelerin çalışanları protesto eylemlerine başladılar. Bunları Belediye, İSKİ, İETT memurlarının eylemleri izledi. Ardından demiryolları, maliyeciler, öğretmenler ve diğerleri. Memur eylemleri işyerlerine sığmaz oldu.

Yüzde 25 artışı protestodan, hükümetin istifaya çağrılmasına kadar uzanan talepler ağırlıkla sendika kurma hakkı konusunda yoğunlaştı. "Sendika hakkımız, söke söke alırız", "İşçi-memur elele, genel greve" sloganları en çok atılan sloganlar haline geldi.

İstanbul'da yoğunlaşan eylemler kısa sürede başka illere de sıçradı. Ankara'da kitlesel yemek boykotları gerçekleşirken İzmir'de 4 bine yakın memurun yürüyüş ve gösterileri polisin müdahalelerine rağmen engellenemedi. Aynı günlerde Gaziantep, Kütahya, Bandırma, Mersin ve başka birçok bölgede de irili ufaklı eylemler birbirini izledi.

Başlangıçta gösteriler karşısında "alışılmışın dışında" bir tutum takınarak "saldırmayan" polis 16 Temmuz akşamı Sultanahmet'te yapılan kitlesel basın açıklamasına "alışıldık" yöntemlerle "müdahale etti". Bir saate yakın süren eylemler boyunca 20'ye yakın memur gözaltına alındı.

Ancak memur hareketinin gelinen

Haklar Örgütlenmeyle Alınır

Memurların maaşlarına yapılan son % 25'lik zam, kamu çalışanlarının büyük tepkisine neden oldu. Pekçok yerde yürüyüş, yemek boykotu, bordroları yakma eylemleri gerçekleştirildi...

Bugün sayıları iki milyona yaklaşan memurların, kamu çalışanlarının ekonomik ve özlük hakları 657 sayılı Personel Yasasıyla düzenlenmiştir. Aile bireyleriyle birlikte 8-9 milyonu bulan bu kesimin her türlü hakkı bu yasayla siyasal iktidarın güdümüne verilmiştir. Ne çalışma koşulları ne de maaş ve ücretleri hakkında söz söyleme hakkına sahip değildirler. Örgütlenmeleri, sendika kurmaları, siyaset yapmaları yasaklanmıştır. Buna gerekçe olarak da devletin kendi çalışanlarını koruduğu gösterilmektedir.

Ancak gerçek durum yukarıdaki savlarla çelişmektedir. Kamu çalışanlarının çalışma koşulları ve ücretleri, yaşam standartları giderek kötüleşmektedir. 1983 yılında 100 birim olan ücret endeksi 1989 yılında 87,1 birime, 1990 yılında 66, 9 birime düşmüştür ve düşmeye devam etmektedir. Düşmeyen enflasyon ve fiyat artışlarıdır. Her yıl "hayali bir enflasyon rakamı" saptanarak artırılan maaş ve ücretler, enflasyonun "hayali" değerden yukarıda gerçekleşmesi nedeniyle "reel değer" kaybına uğramaktadır.

Bütün bu değerler siyasal iktidarın kamu çalışanlarını ne kadar düşündüğünü (?) açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Ayrıca siyasal iktidarlar bu durumlarını koruyabilmek için kamu çalışanlarının örgütlenmesini, sendikalaşmasını her fırsatta engellemiştir. Anayasa Mahkemesi'nin önemli maddelerini iptal ettiği "Sözleşmeli Personel Uygulaması" Kararnamesi bunun son yıllardaki en güzel örneğidir. Bu uygulama ile sendikalaşmanın önü kapatılmaya çalışılırken mevcut sendikalar da güçsüz hale getirilmeye çalışılmıştır.

Siyasal iktidarlar "kapıkulu" mantığıyla çalıştırdıkları "kamu çalışanlarının" örgütlenmesinden çekinmektedirler. Bu nedenle de onların sendika kurmalarını, örgütlenmelerini önlemektedirler.

Ancak, memurların maaşlarına yapılan son % 25'lik zamma karşı gösterdikleri tepki bir anlamda örgütlenme bilinci ve isteğinin arttığı şeklinde yorumlanmalıdır. Bunlara sert tepki göstermek yerine, artık kamu çalışanlarının örgütlenmelerinin önündeki engeller kaldırılmalı, isteklerine çözüm bulunmalıdır. Bu demokrasinin gereğidir.

Tüm kesimlerinde örgütlenebilmiş toplumlarda demokrasinin daha kolay geliştiği, güçlendiği bir gerçektir. Bir anlamda örgütlenebilmiş toplumlar demokrasiye ulaşabilmektedir. ■

Teoman Alptürk
TMMOB Bşk.

noktada kolay pes etmesi beklenemez. Çünkü Temmuz eylemlerinin önemli bir özelliği kamuoyunun gelişmeler karşısındaki olumlu tutumuydu.

Nasıl ki, 1987 Nisanı'nda öğrenciler, 1989 baharında işçiler, 1990'la birlikte Cizre'den, Nusaybin'den yükselen Kürt muhalefeti kamuoyunun büyük bir kesiminin sempati ve desteğini kazandıysa, Temmuz eylemleri de benzer biçimde ilgi ve yer yer de fili destek gördü.

Eylemlerin bu denli kitlesel ve coşkulu gerçekleşmesinin ardında yatan neden sadece yüzde 25 değil; yıllardır memurların gerçek ücretlerindeki düşüşün biriktirdiği öfke, işçilerin geçen bahardaki eylemlerine duyulan sempati, belediye işçilerinin aldığı ücret zammı ve birkaç yıldan bu yana sendikalaşma doğrultusunda devrimci demokrat memurların attıkları adımlar etkendi. Kuşkusuz yüzde 25'lik artış bütün kamu çalışanlarının tepkisine yol açtı ve hep bir ağızdan "Hayır!" dediler. Diğer yandan eylemlere dernekleri aşan bir katılım sözkonusuydu. Ama kendi örgütlülüklerini aşan bir katılıma rağmen eylemler ağırlıkla sendikal haklar platformunun ve bazı derneklerin yönlendiriciliğinde gelişti. Ayrıca en geniş memur kesiminin tereddütsüz biçimde önlerine sendikalaşma hedefini koymaları ve her koşulda

16 Temmuz günü İstanbul Belediye Sarayı'nın önünde başlayan protesto gösterileri Saraçhane"ye doğru yürüyüşe dönüştü. Belediye memurları da sendika kurma hakkı için mücadelede kararlılıklarını dile getirdiler...

Bem-Der: "Hedef İcazetsiz Sendika"

Son memur eylemleriyle ilgili olarak BEM-DER yedek yönetim kurulu üyesi İSKİ çalışanlarından Gülten Özdemir ve BEM-DER Genel Sekreteri Ali Oral'la görüştük...

BEM-DER'in sendikal haklar platformuna katılmamasının nedeni nedir?

G.Ö.: Şimdiye kadar gerçekten sağlıklı olarak oluşturulmuş bir platform yok. Bu platform sadece üç beş tane insanın biraraya geldiği bir yer. Bunun sağlıklı olmadığını katıldığımızdan sonra gördük. Çünkü kararlar alınırken insanlar günlerce bunu yapalım mı yapmayalım mı diye tartışıyorlar. Bizler bu mantığa karşıyız. Bizler kitlelerin önderleriyiz. Kitlelerin kuyrukçusu değiliz. Radikal kararları almak zorundayız. Platform iş yapmadığı için biz de çekildik.

Platform sendika çalışmasının alt yapısı için işyeri komitelerini öneriyor. Sizin bu konuda bir öneriniz var mı?

G.Ö.: Biz platformun önerdiği şeyi yaptık. Çıkardığımız temsilciler 10 aydır mücadele içinde denenmiş arkadaşlardır ve kuracağımız sendikada görev alacaklardır.

BEM-DER'in sendikalaşma konusundaki perspektifi nedir?

A.O.: BEM-DER Türkiye'de bugüne kadar sendika ağasıyım diye geçinen hiç kimseden, sendikanın çizgisini biz belirleyeceğiz diyen hiçbir çizgiden icazet almadan grevli-toplu sözleşmeli bir sendikadan yanadır. Kitlelerimizi önce yemek boykotlarıyla, direnişlerle, ufak yürüyüşlerle, mitinglerle alıştırdık, politize ettik. Eğit-Der'in durumuna düşmeden, tabela sendikası olmadan gerçek bir sendika için başvurumuzu yapacağız.

Memurlar platformuna neden katılmıyorsunuz?

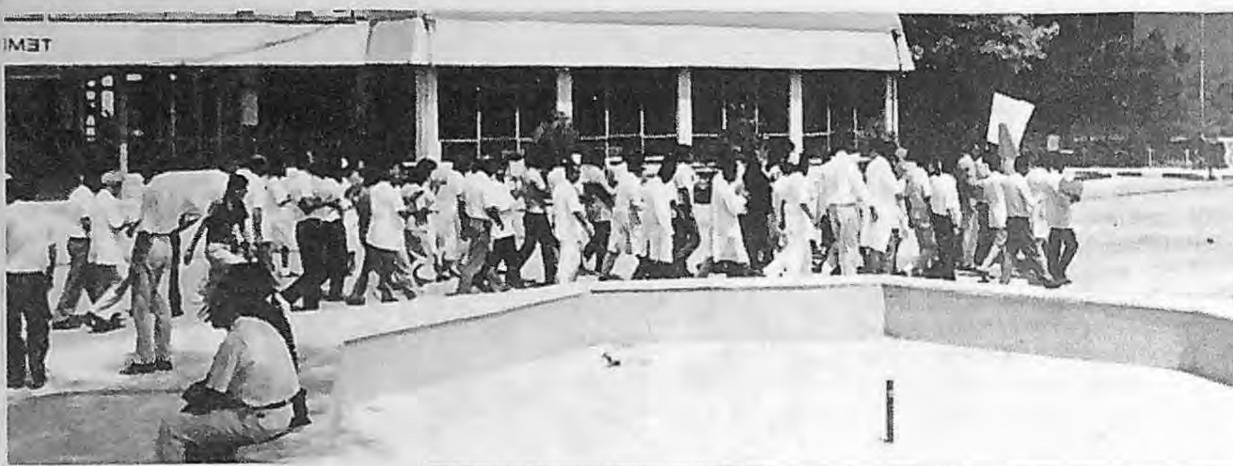
G.Ö.: Derneklerin tabanı bizimle birlikte. Fakat yönetimleriyle nedense uzlaşamıyoruz. Bu konuda ben defalarca çağrıda bulundum. Fakat cevap gelmedi. Ben bu olayı birtakım siyasetlerin alan çekişmesi haline getirmek istemiyorum. Gerekirse tek başıma karşı çıkarım.

Fakat onlar da kendilerinin geniş bir yelpazeyi kapsadıklarını ve sizin dar grup çıkarlarını öne çıkardığınızı söylüyorlar.

G.Ö.: Kesinlikle reddediyorum. Biz onları tekkeci görüyoruz. Biz biliriz, biz belirleriz mantığıyla olmaz.

Peki taban örgütlenmeleri hakkında özel bir öneriniz var mı? Platform komiteleşmeyi savunuyor, siz neyi savunuyorsunuz?

G.Ö: Biz de işyeri komitelerinden, ama tabanın seçtiği işyeri komitelerinden başlayarak örgütleniyoruz. Şube açma yetkisini aldıktan sonra tüm şubelerde komite örgütlenmemizi yapacağız. ■

dile getirmeleri sürecin kendiliğindenciliği aştığının göstergesi oldu.

Öğretmenler, maliyeciler, demiryolu, belediye, PTT, sağlık çalışanları başta olmak üzere pekçok işkolunda kamu çalışanları yaklaşık 2 yıldır örgütlenme çabası içindeler. Bu çalışmalar sonucunda Demiryolları Faal Memurlar Derneği, Eğit-Der, Ma-Der, Bem-Der, Teknik Sağlık Mensupları Derneği, Tüm Hemşireler Derneği, PTT ÇAYAD, Belediye Memurları Sendikal yürütme komisyonu oluştu. Sendikalaşma sorunu, nasıl bir sendikal mücadele verileceği tartışmaları hemen bütün derneklerin gündemindeydi.

Kamu çalışanlarının sorunlarının ortak olduğunu ve birlikte mücadele etmek gerektiğini savunan dernek ve meslek odalarının bir bölümü bir araya gelerek yaklaşık 1 yıldır ortak bir çalışma yürütmeye başladılar. Sağlık işkolunda eşgüdüm komitesi, kamu çalışanları sendikal haklar platformu böyle oluştu. Bem-Der ve Tüm Hemşireler Derneği platformun dışında kalmayı yeğlediler. Tüm Hemşireler Derneği eşgüdüm komitesi içinde yer aldı, ancak komitenin kararlarına uymadığı için yoğun eleştirilere neden oldu. Bu konuda en çarpıcı örnek Tüm Hemşireler Derneği ile Teknik Sağlık Mensupları Derneği'nin aynı hastanelerde farklı eylem biçimleri önermeleri ve eylem anında sert tartışmaların doğmasıydı. Bu durum Bakırköy ve Çapa gibi potansiyelin yoğun olduğu hastanelerde katılımın giderek azalmasına, coşkunun düşmesine yol açtı.

Özetle kamu çalışanlarının sendikalaşma mücadelesinde üç ayrı eğilimin varlığından sözedilebilir. Birincisi geniş memur kitlesinin iradesini dikkate almadan sendika başvurusu yapmayı yeğleyen, yasal boşluklardan yararlanmayı öne çıkaran eğilim. Bilindiği gibi öğretmenlerin sendikalaşması doğrultusunda yürütülen çalışmalarda, Eğit-Der üyelerinin çoğunluğunun oluşturduğu komisyonlara rağmen, bir grup, sendika kurmak için başvuru yapmıştı. İkincisi birim

Sürgün ve Görevden Almaya Son

Son dönem memur eylemleri arasında, hekim ve sağlık personeli eylemlerinin önemli bir yer tuttuğunu söyleyebiliriz.

Temel olarak, eylemlerin nedeni Temmuz zamlarının yetersizliği. Ancak, demokratik hak arama yollarının son yıllarda iyice tıkanmasının yarattığı bir birikimin burada etkili olduğunu belirlemek gerek. Özellikle geçen yılki toplu sözleşmelerde işçilerin elde ettikleri % 152'lik zam, Çelik-İş'in başarısı, belediye işçilerinin direnerek elde ettikleri haklar tüm memurlara olduğu gibi sağlık personeline de net bir hedef çizdi: Sendikal hakların elde edilmesi. Ayrıca, geçen yıl konjonktürel bir durumun ürünü olarak yapılan % 100'lik memur zammının, kısa sürede erimesi geçici kazanımların nasıl kalıcılaştırılması gerektiği konusunda da bir açıklık sundu.

Son 10 yılda ücretli olarak çalışanların oranının yükselmesi hekimlerin, özlük haklarını elde etme konusunda daha fazla birlikte hareket etme ihtiyacı ile, daha somut hedeflere yönelme eğilimine yol açtı. Geçen yılki Ankara merkezli "beyaz eylemler" örneği doğrultusunda, bu yıl yapılan tabip odaları seçimlerinde, ücretli hekimlerin daha fazla ağırlıklarını hissettirmelerini bu gelişmeye bağlayabiliriz. Ayrıca, tabip odalarının yeni yönetimleri, birçok yerde hekimlerin söz ve karar sahibi olması yolunda oluşturmaya başladıkları mekanizmalarla, şimdiye değin atıl duran bir potansiyeli harekete geçirmeye giriştiler. Son bir yıl içinde, sağlık personeli içinde sürdürülen sendikalaşma hedefli çabaların da bu potansiyelin olgunlaşmasında etkili olduğu ileri sürülebilir.

Bugün, hükümet gelişen eylemleri durdurma amacı ile, eylemlere katıldığını ileri sürerek, bazı sağlık personelinin sürgününü çıkarmış ya da görevden almıştır. Bu sürgün ve görevden alma kararlarının geri aldırılması, bu noktada beyaz eylemlerin talepleri arasına girmiştir. Temmuz zammında verilen miktarın yetersizliğinin giderilmesi önemlidir ama, başlangıçta yer alan bu talebin sendikalaşma kanalına oturtulması bundan böyle daha önem kazanmaktadır.

Temmuz zamları ve bu zamlara oluşan tepki, ülkedeki sosyo-ekonomik krizin bir sonucudur. Dolayısı ile kriz de, tepki de sürekli olmak durumunda. Ancak, bu süreklilik salt eylem sürekliliği ile -özellikle bu aşamada- ulaşılabilir görülmüyor. Sürekliliğin hekim ve sağlık personelinin örgütlülüğünün güçlendirilmesi ile aşılması temeldir. Gene de bir yol, mevcut örgütlenmelerin güçlendirilmesi ise, bir diğeri sendikalaşma yolunda oldukça net ve somut adımlar atılmasıdır. Ayrıca, sorunun salt hekimler ve sağlık personelinin (hatta memurların) sorunu olmadığı, tüm toplumsal muhalefetin sorunu olduğu noktası iyi belirlenmeli. Bu arada, şimdiye kadar yeterince işlenmeyen, geçen yılki "beyaz eylemler" de bir parça yakalayabildiğimiz, toplum çıkarları ile çalışanların çıkarlarını çakıştırma noktası oldukça önemli. Bulunduğumuz alanın sorunlarının halkın sağlık personelinden yeterince yararlanmaması, toplumun sağlık düzeyinin düşüklüğü, çalışanların çalışma koşulları ile ilişkisi noktasından hareketle, yaygın bir "kamuoyuna gerçekleri açıklama görevi"ni başlatmakta yarar olduğunu sanıyorum. Örneğin sağlık yasasının halka ne getireceği, SSK'deki sağlık düzenlemelerinin işçilere nasıl yansıdığı vb. gibi konuların sağlık personeli örgütlerince halka gerekçeleri ile anlatılması ve birlikte yapılabileceklerin belirlenmesi anlamlı bir başlangıç olabilir. ■

Dr.Ata Soyer

Örgütlenmenin Çekirdekleri Oluşmuş Durumda

Sağlık çalışanlarının sendikalaşması amacıyla oluşturulan sağlık çalışanları eşgüdüm komitesi içinde yer alan Doktor D.K. sorularımızı yanıtladı.

Sağlık çalışanlarının protesto eylemleri nasıl başladı ve gelişti?

Daha ziyade yüzde 25 zammı protesto ile ve kendiliğinden başladı. Yani herhangi bir örgütlülüğün marifetiyle olmadı. Sendikalaşma talebi hemen benimsendi. Hastane personelinin sendika deneyimi var; eskiden işçi statüsündeydiler. Bunun yanısıra 77'den bu yana ücretler sürekli düşüyor. Bunu engellemenin tek yolunun sendikalaşma olduğuna inanıyor insanlar. Bu hareketlilik kısa sürede kendi içinden insanlar çıkarmaya başladı. Temsilciler seçildi. İşyeri komitelerinin gerekliliği kavrandı ve birçok yerde işyeri komiteleri oluştu.

İşyeri komitelerinde daha çok hangi kesimden sağlık personeli yer alıyor? Sendikalaşma konusundaki ön çalışmalar neler?

Doktorlar az. Daha ziyade personel ve hemşireler var işyeri komitelerinin içinde. Sağlık işkolu özelinde sendikalaşma faaliyeti vardı zaten. Yasal olan bu hakkı almak için yaklaşık 9 ay önce sağlık işkolunda örgütlü oda ve dernekler bir komite kurmuşlardı. Gazete çıkardılar. Daha çok hukuki yolları araştırıyorlardı. Ancak taban örgütlenmesi, taban desteği yoktu. Yukarıdan değerlendiriyorlardı. Üç ay önce bunun böyle olamayacağı kanısına varıldı. Bunda belki Eğitim-İş'in deneyimi de etkili oldu. Sağlık eşgüdüm komitesi içinde yer alan dernekler birimlerde işyeri komiteleri oluşturulması aşamasındayken eylemler başladı.

Sağlık eşgüdüm komitesinin de içinde bulunduğu kamu çalışanları sendikal haklar platformu müdahale etmeye çalışmadı mı?

Evet. Ancak platforma katılıp platformu dinlemeyen gruplar vardı. Israrla iş bırakılsın diye hastanede duyurular yaptılar. Çalışanlar ne yapacaklarını, kime inanacaklarını şaşırdılar. İş bırakma önerisi yaygın bir destek bulmadı. Ama komite disiplini de sağlanamadı. Komiteye katıldıkları halde bazı insanların alınan kararlara uymaması, bazı insanların ayrı tavır göstermesi moral bozucuydu. Eski geleneklerin sürdüğü izlenimi uyandırdı. Parsa toplamaya dönüştü, "biz yapıyoruz" diye yansıtılmaya çalışıldı. Şimdilerde de bir kısım insanlar dernekleri temsil etmedikleri halde kendi görüşleri doğrultusunda bir platform oluşturmaya çalışıyorlar.

Bundan sonra ne tür gelişmeler olabilir?

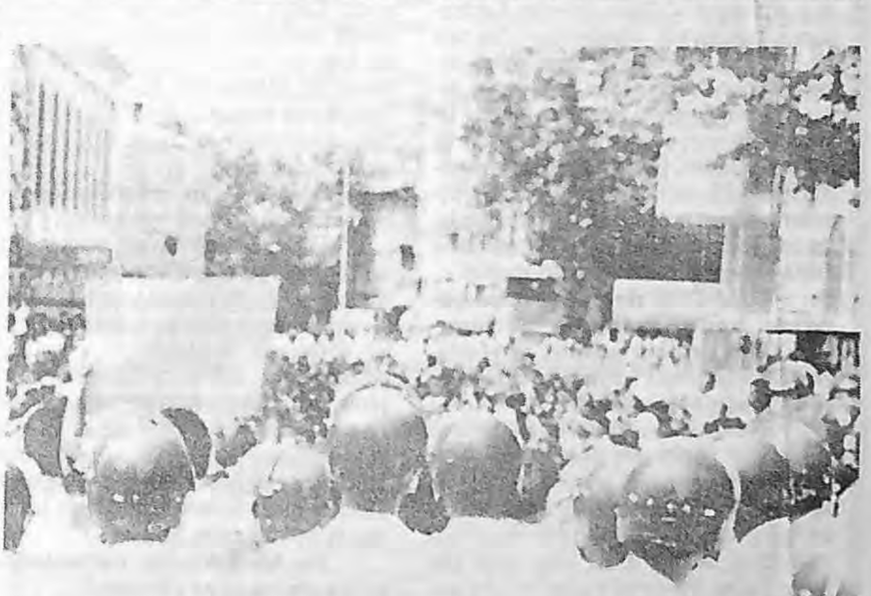
Geldiğimiz noktada yoğun bir soruşturma kampanyası başlatıldı. Şişli'den 3, Zeynep Kamil'den 6 teknisyen, Taksim'den 1 eczacı, 1 hemşire ve 1 teknisyen açığa alındılar. Cerrahpaşa'da görebildiğim kadarıyla listeler oluşturuldu, soruşturma başlatılacak. Bu baskıların, sürgünlerin insanları öne fırlatacağını düşünüyorum ben.

Eylemler kalıcı bir örgütlülük sağlayabilir mi?

Örgütlenmenin çekirdekleri oluşmuş durumda. İşyeri komiteleri pek çok hastanede kurulmuş durumda. Komiteleri rahatsız eden, sabırsızlandıran gelişmeler var. Şu anda iş bırakma tartışılıyor. Böyle bir şey gerçekleşirse bu birkaç haftalık geri çekilme gibi görünen süreç, önümüzdeki haftalarda eskisinden daha şiddetli patlamalara yol açabilir. Aynı şekilde eylemlere şimdiye kadar çok geniş bir doktor kitlesinin katıldığını söylemek mümkün değildi. Doktorlar daha ziyade hemşirelerin ve personelin meselesi gibi bakıyorlardı. Sendikalaşmayı acil bir talep gibi görmüyorlardı. Ama karşılaşılan baskılar onları da harekete geçirecek. ■

örgütlenmesi oluşturmayı sendikal mücadeleyi kitleye yayarak yürütmeyi ve nasıl bir sendika sorusunu kitlenin, kazandığı bilince, özdeneyimlerine dayanarak kendi kararıyla yanıtlaması gerektiğini savunan eğilim. Nitekim Eğit-Der'de ve sağlık işkolunda bu anlayış doğrultusunda birim örgütlenmelerinin oluşmasına yönelik çalışmalar sürdürülüyor. Üçüncü olarak ortak platformlarda yer almayan sendikal çalışmadan çok politik grup çıkarlarını öne çıkaran eğilim. Eylemlerde kendiliğindenciliği aşma yönüyle taşınan olumluluk, grupçu yönünden dolayı olumsuzluğa kapı açmakta.

Önümüzdeki süreçte Bem-Der ve Tüm Hemşireler Derneği'nin başını çektiği diğer işkollarından bazı kamu çalışanlarının da katılımıyla yeni bir platformun oluşması, hatta bu platformun "uygun" gördüğü bir anda sendika başvurusu yapması beklenebilir.(*) Kuşkusuz böylesi çok başlılık memur hareketinin gücünün bölünmesine yol açacak. Dar grupçuluğa pirim verilmesi memur hareketinin birliğinin sağlanmasını geciktireceği gibi, devrimci demokrat memurların diğerlerinden kopması sonucunu doğurabilir.

Eylemlerin başladığı ilk günlerde polis "alışılmışın dışında" bir tavırla saldırmazken, "yetkililerin" yükselen potansiyel karşısında duydukları kaygı Sultanahmet'de düzenlenen basın açıklaması esnasında kendini gösterdi ve "müdahale" gündeme girdi.

Tüm-Der Üzerine Bir Değerlendirme

"Amaç İşyerleri Temelinde Konfederasyonlaşmaydı"

Tüm-Der İstanbul Şubesi yöneticisi İbrahim Yakut 1980 öncesindeki memur örgütlenmesi hakkındaki Demokrat'ın sorularını yanıtladı.

1980 öncesi memur örgütlenmesini ve TÜM-DER'i anlatır mısınız?

TÜM-DER'e ilişkin sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için kuruluş sürecinden işe başlamak gerekir. TÜMDER'in henüz kurulmadığı 74 ve 75 yılında TÖB-DER ve diğer işkollarında çalışan memurların örgütlenmeleri vardı. Bu örgütlenmelerin kimileri işyerlerinde yarı resmi statüdeydi.

O yıllarda hızla yükselen toplumsal muhalefet memurları da harekete geçirdi. Platformlar kuruldu, toplantılar yapılmaya başladı. Solun hemen her kesimini kapsayan ve ağırlıkla kendiliğinden denebilecek bir örgütlenme çabasına girmiştik. Bir yandan platformlarda çeşitli memur kesimlerinin ortak çalışmalarını koordine etmeye çalışıyor, diğer yandan da bulunduğumuz işyerlerinde örgütlenme çabalarımızı arttırıyorduk. Bizler, İstanbul Yardımlaşma Sandığı'nın yönetiminde bulunan AP-MSP ağırlıklı çizgiye karşı solun her kesimini içinde barındıran bir liste ile genel kurulda yönetime geldik ve burada etkinlik göstermeye başladık. 1975 yılının ilk aylarında TÜM-DER kuruldu. Yaz aylarında TÜM-DER istanbul'a şube açtı. Görüşmelerin sonucunda bizler de üye olmaya karar verdik. TÜM-DER İstanbul Şubesi olarak kısa sürede güçlü bir potansiyele ulaştık.

TÜM-DER'de çalışmalar genelde hangi zeminde yürüyordu. Memurların somut sorunlarının çözümü konusunda ne gibi faaliyetler vardı?

Memur kitlesinin idari ve ekonomik sorunlarını çözmeye çalıştık. Örneğin ne olduğu, nereye gittiği bilinmeyen MEYAK kesintileriyle uğraştık. Emekli Sandığı'nın topladığı paraların büyük otel-motel gibi yatırımlara harcanmasına karşı çıktık. 657 sayılı Devlet Personel Yasası'nın memurların sorunlarına cevap vermediği konusunda kampanya yürüttük. 657 dışında her kurumun disiplin amacıyla kendi içinde işlettiği tüzük hükümlerinin keyfiliğine ve kişisel tasarruflar için kullanılmasına karşı çıktık. Memurların ekonomik ve demokratik taleplerini kavramaya çalışırken, bütün bunların köklü çözümünün iktidar mücadelesinden geçeceğine işaret ederek memurların siyasallaşması için çaba gösterdik. Kısa zamanda epey yol aldığımızı söylemek mümkün. Ancak memurların tarihi anlamda bir mücadele geleneklerinin olmaması, sınıfsal olarak, memurların kendi geleceklerini kurtarma kaygısıyla düzen içi partileri tercih etme eğiliminde bulunmaları; özel olarak da o zamanki birçok demokratik kitle örgütü gibi TÜM-DER'in de sol içi çatışmalara sahne olması bizim de çalışmalarımızı bir yerden sonra aksatmaya başladı ve potansiyelimizi sınırladı.

Somut sorunların çözümü dışında uzun vadeli siyasi hedefleriniz var mıydı?

Önümüze koyduğumuz siyasal hedefler de vardı. Türkiye'deki demokratik hakların geliştirilmesi doğrultusunda mücadele verirken, gerçek bir demokrasi perspektifi de yaratmaya çalışıyorduk. Sendikal haklar elde etmeye, memurların toplu sözleşmeli grevli sendikasını yaratmaya çalışıyorduk. O yıllarda Avrupa'da bizim dışımızda sadece Franko İspanya'sında memurların sendikalaşma hakkı yoktu. Dünya ölçüsünde de ancak birkaç ülkede memurların örgütlenme hakkı yoktu. Ama bir İdi Amin Ugandası'nda bile memurlar sendikalıydı. Böyle bir durum Türkiye'deki memurlar için utanç vericiydi. Sadece memurlar için değil, tüm insanlar için utanç vericiydi.

TÜM-DER'in sendikalaşma hedefi net olarak var mıydı?

TÜM-DER'in en önemli amacı ya da varlık nedeni sendika kurma hakkının kazanılmasıydı. Bu doğrultuda yapabileceğimiz şeyleri yapmaya çalıştık, mitingler, paneller düzenledik. Kuşkusuz bu amaç için gösterdiğimiz çaba, ya da kazandığımız başarılar tartışılabilir. Ama varlık nedenimizin sendikalaşma hakkı olduğu konusunda düşüncelerimiz netti. 1980'e gelindiğinde TÜM-DER örgütlenmesinin tıkanmasının ardında yatan nedenlerden biri de bunun gerçekleştirilememiş olmasıdır.

Bu tıkanmanın nedenlerini biraz daha açar mısınız?

Tıkanmanın bir başka nedeni TÜM-DER'in işkolu bazında örgütlenmemiş olmasıydı. Son dönemde ağırlıkla işyerlerindeki örgütlenmelere dayanan yeni bir federasyonlaşmaya gitmeyi düşünüyorduk. Memurların genelde ortak sorunları olmakla birlikte, işyerlerinde sabahtan akşama kadar birlikte çalışan, sorunları birlikte yaşayan insanları bir araya getiren bir örgütlenme modeli çok daha doğruydu. Örneğin tüm işyerlerinde kreş açılması için mücadele etmek olumlu bir adımdı. Talebin ve alanın somutluğundan dolayı böyle bir mücadele daha kavrayıcı olabilecekti. Bir işyeri için hayata geçirilen mücadele yöntemi, başka bir işyerinde hayatiyet bulamayabiliyor, orada farklı araçları gündeme sokmak gerekebiliyordu. Bizler devrimci memurlar olarak TÖB-DER'le TÜM-DER'in biçimini bozarak, özünü bir federasyon biçiminde tekrar canlandırmak ve bunun içinde işkollarına ağırlık vermek gerektiğini düşünüyordu. Bu yüzden çalışmalar 79-80 yıllarında iyice yoğunlaşmıştı. Ancak bu doğrultudaki çabalarımız seçimi kaybetmemizle birlikte sekteye uğradı.

Son olarak tıkanmanın gerisinde kimi zaman grup çıkarlarının tüm kitlenin çıkarlarının önüne konmasının yattığını söyleyebiliriz. Bu bizim geniş memur kitlesinden belli ölçülerde de olsa kopmamıza yol açan bir başka etkendi. Dernek yönetimini kaybeden grup ayrı bir dernek kurmaya yöneliyordu ve böylece memur kitlesinin birliği parçalanıyordu. Biz devrimci memurlar TÜM-DER yönetimini kaybettiğimizde de TÜM-DER içinde kalıp muhalefet etmeyi doğru gördük. Birlik konusundaki içtenliğimizi göstermeye çalıştık.

Sizce bu tıkanma nasıl aşılabilirdi, siz neler yapmaya çalıştınız?

O günün koşulları bilindiği gibi faşist terör nedeniyle can güvenliği sorununu bütün diğer sorunların önüne geçiriyordu. Herşeye rağmen memur kitlesi faşist teröre boyun eğmedi. Ancak geniş memur kitlesinin özgül sorunlarından kopmanın önüne geçilemedi. Memurların derneklerine sahip çıkması yeterli ölçüde sağlanamadı. Bizim ayrıca geniş kitle içinde dar kadro çalışması gibi bir yaklaşımımız vardı. Ama kitle ile kadrolar arasındaki bağların kurulması konusunda gerekli organlaşmayı yaratamadık. İşyerlerinde temsilcilerin seçilmesi için TÜM-DER kararlarının demokratik bir biçimde tartışılıp uygulanması için çaba gösterdik. Bu çalışmalar oldukça iyiydi. Herkeste büyük bir çoşku ve heyecan vardı. Eğer işkollarındaki örgütlenmeleri hayata geçirebilseydik, memurları kendi işyerlerinde özel sorunlarından kavrayabilseydik çok daha iyi olabilirdi. Kalıcı ve sürekli örgütlenmeler yaratılabilirdi. Ve birçok şey farklı gelişirdi. ■

Ya Sonra?....

1982 Anayasası'nın belirlediği yasal çerçeve diğer emekçi kesimler gibi memurları da politika dışı tutmayı amaçlıyor. Türkiye ILO ve uluslararası sözleşmelere rağmen, kamu çalışanlarının sendikalaşamadığı dünyadaki 6 ülkeden biri. Anayasa'da memurların sendikalaşamayacağına ilişkin açık bir hüküm yer almıyor. Ancak 657 sayılı Devlet Personel Yasası'nın 27. maddesi grevi yasaklıyor. 2098 sayılı Dernekler Yasası da getirdiği yasaklama ve sınırlamalarla memurların örgütlenmesini engelliyor. Yine 1982 Anayasası'nın 34. ve 35. maddeleri sendikaların, meslek kuruluşlarının, derneklerin dayanışmasını ve ülke sorunlarıyla ilgilenmesini engellerken, siyasi partilere girmesini yasaklıyor.

Memurlar 12 eylül sonrası giriştikleri bu ilk eylemlerle depolitizasyon ve yoksullaşma sürecine başkaldırıyorlar. Ancak bu başkaldırının kapsadığı memur kitlesi henüz oldukça sınırlı. ("Memur kenti" olarak bilinen Ankara'da eylemliliklerin en düşük düzeyde olduğu hatırlansın.) Tüm memur kitlesi sendikalaşma talebini açıkça dile getirmesine karşın, işçilerle dayanışmanın, sendikaların bu konudaki duyarlılıklarının yeterince sağlanabildiği söylenemez. Gerçi belediye işçileri en azından İstanbul'da desteklerini 2 saatlik iş bırakarak göstermişlerdi ancak belediye işçilerinin ve memurlarının eylemlerini kolaylaştıran etkenlerden birinin belediye yönetimlerinin hoşgörülü tavrı olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Memur kitlesinin yükselen muhalefeti, sendika talebini giderek daha güçlü haykırması hükümetin, bu muhalefeti zaman geçirmeksizin denetim altına alma çabalarını da beraberinde getirecektir. Bunun yollarından biri zor kullanmaksa diğeri de Türk-İş'in devreye sokulmasıdır. Kamu çalışanlarının grevli-toplu sözleşmeli sendika haklarını yasalara, baskılara rağmen elde edebilmeleri, geniş memur kitlesinin bu talebi benimsemesinden, bu uğurda mücadeleyi göze alabilmesinden geçiyor. Yaşanan süreç kimi eksikliklerin ortaya çıkmasına da hizmet etti.

Örgütlenme özgürlüğünü ortadan kaldıran yasal düzenlemelere karşı mücadele tüm kamu çalışanlarının ortak sorunudur ve kamu çalışanlarının politik arenadaki yerlerini almaları "sağın en güçlü partisi ANAP'tır; bunu ben de, ortaklık yaptığım yabancı işadamları da böyle görüyor" diyen Sabancı'dan çok daha haklı ve meşrudur. ■

(*) Burada adı geçen dernekler 25.7.1990 tarihinde sendika başvurusunda bulundular. Yazı daha önceki tarihte kaleme alınmıştır.

Memurlardan Alınan Holdinglere Veriliyor

Arslan Başer Kafaoğlu memur zamlarıyla ilgili Demokrat'ın sorularını yanıtladı.

Bildiğiniz gibi hükümet memurlara sadece % 25 zammı yeterli gördü. Enflasyon ise en azından %55-60. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Önce sayıları netleştirelim. Yıllık enflasyondan kastettiğimiz eğer 1990 yılının enflasyonu ise, bu enflasyona karşı memurun maaşındaki artış bu son zamla % 25 değil, bunun yarısı yani % 12.5'tur. Çünkü zam sadece altı aylık bir dönemi kapsıyor. Aslında karşılaştırılması gereken sayılar 1990 enflasyonu ile, 1990 yılı Ocak ve Temmuz zamlarının memur maaşlarına sağladığı zamdır, ki bu da % 42.5'tir. Ancak bu zam da, gerçek enflasyon rakamı karşısında düşüktür.

"Gerçek enflasyon rakamı" diye bir terim kullandınız. Bununla neyi anlatmak istiyorsunuz?

İlan olunan enflasyon rakamı özellikle 1990 yılında önemli ölçüde hatalı. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) bu yıl enflasyon oranını azaltıcı bazı yöntemler kabul etti. Geçen yıl başka yöntemle hesaplanan yaşam bakasını, bu yıl bir başka yöntemle hesaplıyor ve bunların farkını bir fiyat artışı olarak ilan ediyor. Bu bir istatistik skandalıdır. DİE ya eski 1989 yılı rakamlarını yeni yönteme göre değiştirmeli ya da 1990 rakamlarını bir de eski yönteme göre hesaplamalıdır. Ve aynı yöntemle hesapladığı iki yılı karşılaştırarak, hayat pahalılığı artışını buna göre hesaplamalıdır. Bunu yapmazsa doğru sonuca varmak isteyenler, ilan olunacak hayat pahalılığı artışına en az % 15 eklemelidirler. Yani aslında % 60 diye ilan olunacak bir yaşam bakası artışının gerçeği % 69'dur. Bu % 69 yanında % 42'lik zam, memurların 1979'dan beri enflasyon rakamlarının çok gerisinde kalışı olayına tüy diken bir ek gelişme olmuştur. Kaldı ki endekslerde en hızla yükselen kira artışları da yok...

Maliye bakanı bütçenin giderlerinin çok olduğu ve bu nedenle daha fazla zam yapılma olanağı bulunmadığını söylüyor. Buna ne dersiniz?

Bütçe giderlerinin hesapsız biçimde artışı, bütçe ve hazine açıklarının büyümesi tamamen kendi hatalarıdır. Bunun nedenlerini kendi hükümetleri yarattı.

Nasıl?

Birçok batakçılık yöntemleriyle... İki tane en önemlisini belirtelim. Geçmişte en az % 50 faizle iç piyasadan borçlandılar. Yani "Bir yıl içinde 100 milyar borçlanırsak, gelecek yıl 50 milyar faiz öderiz, bundan sakınalım" demediler. Devlet giderlerinin artış nedenlerinden biri bu batakçı borçlanmadır. İkincisi, kendi çıkardıkları yasalarla büyük holdinglerin, bankaların, ihracatçıların, otelcilerin vergilerini ya sıfırladılar ya da % 10'da dondurdular. Böylece bugünkü hesaplarla en az 25 trilyon vergi almaktan kendi çıkardıkları yasalarla vazgeçtiler. Kayırdıkları para babalarının vergilerini affettiler. O para babaları vergi olarak verecekleri parayı devlete borç olarak verdiler ve devletten en az % 50 faiz aldılar. Bunun cezasını, Evren'e ve Özal'a ya da Akbulut'a alınan özel uçakların, Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık saraylarının, bu sarayların garajını dolduran mercedeslerin cezasını da memura mı çektirecekler?... Biraz gözlerinin önüne baksalardı, bunlar olmazdı... Hatta bu bütçe ile bile en az yüzde 35 zam olanağı vardır. ■

EĞİT-DER KONGRESİ

EĞİT-DER'in daha önce temmuz ayında yapılacağı ilan edilen olağanüstü kongresinin iptal edilmesi spekülasyonlara yol açtı.EĞİT-DER Genel Sekreteri, konuyla ilgili şu açıklamayı yaptı:

"İptalle ilgili farklı yorumlar yapılıyor, hatta iptalin kimi seçim hesaplarıyla ilgili olduğu dahi iddia ediliyor. Oysa şu an iptali gerekli kılan yasal nedenlerle karşı karşıyayız. Bilindiği gibi ilk kongremiz şubat 1989'da yapılmıştı. Tüzüğe göre 2. Olağan Kongre 2 sene sonra yapılmak zorunda. Bu nedenle biz de bunu 1991 Şubat'ında yapmayı planlıyorduk. Burdan hareketle olağanüstü kongreyi de bu yılın temmuz'unda yapmayı. Ancak sonradan hukukçuların uyarısıyla bir noktayı atladığımızın farkına vardık.Tüzük bir yandan kongrenin iki yılda bir yapılması gerektiğini söylerken diğer yandan da bu kongrenin temmuz ya da ağustos ayında olmasını zorunlu kılıyordu. Bir ay arayla iki kongre birden yapmak gibi bir anlamsızlığa düşmemek için olağanüstü kongreyi iptal etmek zorunda kaldık. Olağan Kongremiz bu durumda ağustos sonu ya da en geç eylül başında yapılacaktır. Ayrıca bu süre zarfında delege seçimlerini yetiştirememiş 30 şubemizden hiç değilse bir kısmı seçimlerini yapıp kongrede temsil edilme hakkına kavuşabilecektir." ■

Amaç Toplumu Terörize Etmek

CİHANGİR CİNAYETİ

Mustafa Demirkanlı

Polis sabırlı olmalıydı." 16 Temmuz tarihli Milliyet gazetesinin 9'ncu sayfasının "Bir Başka Aşk Öyküsü"nün yanındaki sütunun başlığı. Eğer polis sabırlı olsaymış Cihangir Başkurt sokakta 12 Temmuz sabaha karşı iki genç insan öldürülmezmiş.

Hergün sokağa çıkan, bakkala giden, kitap okuyan, yemek pişiren ve hatta bir aydır polisce izlenen Gülay'la Alper istenseymiş yakalanabilirlermiş de Tempo'ya göre.

Ve hatta olayın şokunu yaşayan anne ve babalar dehşet içindeymiş 14 Temmuz'lu Sabah'ta. Hemde manşetten.

Tercüman'a ve Hürriyet'e göre ise "Hedef 1. Ordu Komutanı"imiş.

Senaryoda Boşluk Var

İki genç insan kıstırıldıkları bir evde öldürülüyorlar. Bugüne dek açıklanmış hiç bir eylemleri yok. Ellerindeki 3 temiz silah, 43 mermi ve sırtından girmiş 20 mermili Gülay, toplam 4 kişi.

Eğer öldürülmeselerdi çok değil 3 yıl sonra meri yasalara göre cezalarını çekmiş olarak tahliye olacaklardı. Belki de daha erken.

Bu kez olmadı. Tıpkı Cevrimli'de olduğu gibi, Tuzla'dakine benzer terör senaryoları yerini bulamadı. Olayın sıcağında alışılmış üslupla terör çığırtkanlığı yapan basın bile bir kaç gün sonra bu kez hesapların tutmadığını gördü.

Bu kez hesaplar tam tutmadı. Terör kavanozunun içini doldurmak üzere atılan yeni bir taş bu kez yerini bulmadı.

Yanlış yapıldı. Heyecana gelip senaryoda boşluklar bırakıldı. Cihangir'de yaşanan cinayeti şöyle olsaydı, böyle olmazdı diye yakınmamızı haklı kılacak hiç bir veri yok ortada. Emniyet Genel Müdürlüğü Personal Dairesi eski Başkanı İsmail Metin'in "...Mesela? Son olayda öldürülenler bir evde kıstırılmış, gaz bombasıyla onların tümünün bayıltılması mümkün, hemen içeri girilmesi zorunluluğu yok. Beklenip, bayıldıkları anlaşıldıktan sonra içeri girip hepsinin sağ yakalanması mümkün. Bu mümkün de yakalanmamış ise bu silah kullanma yasaya uygundur denilemez. (Tempo, Sayı 30) diyen uzman açıklamalarına bile gerek yok. Polis koleji 1 nci sınıf öğrencileri, askerliğini jandarma olarak yapmış insanlar bile bir bakışta taammüdü hemen görür, hiç değilse en iyimser bir düşünüşle ihmal ve kusuru. Bu halde de ihmal ve kusuru görülen güvenlik güçlerinin yargılanmasına, ananın adı, babanın adı diye başlayan göstermelik sorgulara başlanırdı. Bu bile olmadı.

"Terör" Artık Dağdan Şehire mi İndi?

12 Eylül'ün dilimize kattığı "Ölü olarak ele geçirildiler" diye başlayan açıklamalar 1984 yılından bu yana çokça Güneydoğu açıklamalarında kullanılageldi. Kimse ses çıkarmadı.

Öldürülmeler peşin infazlara dönüştürüldü. Kimse ses çıkarmadı.

1 Mayıs günü Taksim civarında işyeri olan onlarca insan sabah işlerine giderken bir anda kendilerini emniyetin nezarethanesinde buldu. Kimse ses çıkarmadı.

Vapurdan inerken, yolda yürürken saatler süren sorgulamalardan geçirildi. Kimse ses çıkarmadı.

Yapay olarak yaratılan olayların ardından "operasyonlar sürüyor" açıklamalarıyla onlarca insan gözaltına alındı. Kimse ses çıkarmadı.

İnsanlar fişlendi, fişlenenlerin işlerine son verilmesi istendi, bir çoğunun işine son verildi. Kimse ses çıkarmadı.

Amaç, toplumu terörize etmek, yılgınlık, korku yayarak işçilerin grevlerini engellemek, memurların haklı direnişlerini kırmak, öğrencilerin taleplerini terör kavanozunun içine doldurmaktı.

Bu iki güzel insan da bu memleketi sevdikleri için öldürüldüler, terör kavanozunun içi dolsun diye öldürüldüler. Bu cinayet işlenirken sessiz kalan, iktidarıyla-muhalefetiyle tüm siyasi partiler, savcılar-mahkemeler, tüm kurum ve kuruluşlarıyla devlet sorumludur. Bilerek ve taammüden işlenen bir cinayettir yaşanan. Devlet terörünün ta kendisidir.

Cihangir cinayeti artık susmanın kurtuluş olmadığını gözler önüne sermeye başlamıştır. Yıllarca Güneydoğu'da "Ölü olarak ele geçirildiler" haberlerine sessiz kalan yazarlar, gazeteciler bile artık "Ölü ele geçirmelere son" başlıklı bildiriler imzalama gereği duymaya, cinayetlere tepki vermeye başladılar.

Bu terörün yaygınlaşmasında bizler, suskun çoğunlukla da aynı oranda sorumluyuz. Sadece izledik, izlemeğe devam ediyoruz. Tarih bu cinayetleri yazarken seyircileri de asla kayırmayacaktır.

Artık terör dağlardan şehirlere indi, sıranın size gelmesini daha ne kadar bekliyeceksiniz?

İşte dün de Küçükarmutlu'da Hüsnü İşeri'yi evinde vurdular... ■

Yaşama Hakkını Savunmak Hepimizin Görevi

PEŞİN İNFAZ ENGELLENMELİ

Haldun Özen

12 Eylül askeri rejimi, yaşama hakkı konusunda insanları ikiye ayırarak işe başladı:Yaşamı değerli olanlar ve yaşamı değerli olmayanlar...12 Eylül rejimi, yaşamı değerli olanları ve ülkeyi kendi bildiğince korumak için, insanlara düşmanca yaklaştı.Savaş yöntemleriyle insanlara saldırdı.Hatta daha da ileriye gitti... İnsanların yaşama hakkını savaşta bile hoş görülemeyecek düzeyde tahrip etti. ANAP iktidarı bu mirası devraldı ve sivil rejim geleneklerine aykırı olarak, daha da ileri gitti...İnsan yaşamına kasteden uygulamaları günümüzde de sürüyor...

12 Eylül rejimi ülkede terörü yok ettiğini ilan etti ama aslında kendisi tam bir terör odağı oldu.Ordu, jandarma ve polis terör yöntemleri konusunda eğitildi ve bu yöntemler savunmasız kişilere karşı uygulandı.Korucu adı verilen silahlı güçler yaşama hakkını en ilkel biçimde yokettiler...Yalnız Güneydoğu Anadolu'da değil, ülkenin her kesiminde ve özellikle İstanbul'da yaşama hakkını yoketmenin birçok örnekleri görüldü.İlerici ve demokrat kamuoyu tarafından bu konularda sayısız uyarı yapıldı,birçok rapor hazırlandı, uluslararası örgütler birçok kez bu konuyu tartıştılar, değerlendirdiler... Yine de sonuç alınamadı...

İmzalamak Yetmiyor

Son günlerde İstanbul'da yaşama hakkını yok eden yeni bir "operasyon" yapıldı.Buna karşı çıkan bir bildiri de yayımlandı. Bu bildiride: yaşama hakkını yok eden tutumlar ve uygulamalar bir kez daha kınandı, yaşama hakkının kutsallığı vurgulandı... Peşin infaz, ölü ele geçirme yadsındı. Herkes sorumlu ve duyarlı davranmaya çağrıldı.

İnsanın yaşamını sürdürmesi ve bununla ilgili güvencelere sahip olması, yaşama hakkını savunma ve koruma insanın temel haklarının başında yer alır. Çünkü insanlar, yaşamlarını koruyamadıkları zaman diğer hakların hiçbirine gereksinme duymazlar. Türkiye'nin de onayladığı birçok uluslararası insan hakları belgesi yaşama hakkını korur, güvence altına alır. Türkiye bu belgeleri imzalayan taraf olarak ülkede insanların yaşamını güvence altında tutmakla yükümlüdür. Bunu yaparken insanlar arasında hiçbir ayrım yapılmaması da insan hakları belgelerinin diğer bir önemli ilkesidir.

12 Eylül rejimi de, ANAP iktidarı da insan haklarına aykırı davranmadığını ileri süren rejimler arasındadır. Hatta ANAP iktidarı insan haklarına sıkı sıkıya bağlı olduğunu, saygılı olduğunu ikide bir ilan etmeyi adet haline getirmiştir.

Fakat sözleşmelerde yazan insan hakları kurallarını yaşama geçirmek o denli kolay değildir. Hatta bu konuda çok

İnsanların yaşama hakkını hiçe sayan bir devlete, onun güvenlik güçlerine hiçbir konuda güvenilemez

büyük çelişkilerle karşılaşılmaktadır. Türkiye, diğer insan hakları konularında olduğu gibi, yaşama hakkı bakımından da bu çelişkileri sürekli yaşamaktadır. İnsanlar haklı ya da haksız nedenlerle kuşatılmakta, insan yaşamını koruyucu hiçbir önlem alınmadan, en güçlü silahlarla en ağır biçimde kurşunlanmaktadır. İnsan yaşamını korumakla görevli olması gereken güvenlik güçlerinin yaşama hakkına karşı uyguladığı bu ağır saldırı en sert biçimde yanıtlanmalıdır. İnsan hakları savunucuları, hiçbir ayrım gözetmeden, dünyadaki ve ülkemizdeki tüm insanların yaşama hakkını savundukları ve yaşama hakkına yapılan saldırıları onaylamadıklarını en kesin bir dille ortaya koymalıdırlar.

İnsanların yaşama hakkını hiçe sayan bir devlete, onun güvenlik güçlerine hiçbir konuda güvenilemez. Ülkemizde bu devlet yapısının en kısa zamanda değiştirilmesi ve yerine insan haklarına saygılı bir devlet yapısının konulması insanımızın en temel haklarından biridir... Bu tür zorbalıklara karşı insanların ayaklanmaya başvurma hakları olduğu, uluslararası insan hakları belgelerinde de tanınmış olan bir haktır.

Uluslararası Güvence

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEP)'ne göre: İnsan haklarını gözardı ederek hor görme, insanlık vicdanını yaralayan barbarca eylemlerle sonuçlanır. İnsanın zorbalık ve baskıya karşı son bir yol olarak ayaklanmaya başvurmak zorunda bırakılmaması için, insan haklarının hukuk düzeniyle korunması gerekir. Üye devletler, Birleşmiş Milletler'le işbirliği içinde, insan haklarının ve temel özgürlüklerinin evrensel olarak saygı görüp gözetilmesini yükümlenmişlerdir.

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (İHAS)'ne göre: Herkesin yaşama hakkı yasayla korunur. Hiç kimse, yasada ölüm cezası öngörülen bir suçu işlemesi durumunda bir mahkeme kararının yerine getirilmesi dışında amaçlı olarak yaşamından yoksun bırakılamaz. Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı savunulması; yasal bir tutuklamada bulunma ya da yasal olarak tutuklanmış bir kişinin kaçmasını önlemek, bir kargaşalık ya da ayaklanmayı bastırma amacıyla yasal önlemlere başvurma sırasında ve ancak mutlak anlamda gerekli olması koşuluyla güç kullanmaktan doğan bir öldürme eylemi bu maddenin çiğnenmesi sayılmaz.

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (KSHUS) ise şöyle yazıyor. Her insanın niteliğinden gelen yaşama hakkı vardır. Bu hak yasayla korunur. Kimse keyfi olarak yaşamından yoksun bırakılamaz.

Görüldüğü gibi: insan yaşamının her koşulda korunması esastır. Bu kurala uymayan kişi ve kurumlar sorumluluktan kurtulamazlar. Hatta, ülkedeki yasal başvuru olanaklarının tüketilmiş olması koşuluyla, haklarının çiğnendiğini ileri süren birey ve resmi olmayan örgütler, örneğin Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na bu amaçla başvurabilirler. Kaldı ki dünyadaki gelişmeler ölüm cezasının tümüyle kaldırılması doğrultusunda gelişmektedir.

Devletin halkın yaşama hakkına saygı göstermeyi, insan haklarına saygılı olmayı ve insanlara hoşgörülü davranmayı öğrenmesi ve silahlı güçlerine (asker, jandarma ve polis) insan haklarına saygılı olmayı öğretmesi gerekiyor. İnsanlar yaşama hakkı konusunda Türkiye'de de yeterli güvenceleri bulabilmelidirler... Bunu sağlayamayan bir iktidar sadece düşmekle kalmaz, yaptıklarının hesabını da vermek zorunda kalır... ■

Sansür ve Sürgün Kararnamesi

BASIN ÜZERİNDE DEMOKLES KILICI

Engin Günay

Napoleon "Basın meselesi yarım tedbirlerle çözülemez" (*) demiş. Bizim Napoleon müsvettelerimiz de böyle düşünmüş olmalılar ki, kanundan kuvvetli kararnamelerle matbaa ve dergileri kapatarak bu işi kökünden halletmeye giriştiler. Basın meselesini bu tarzda "çözmek" isteyenler açısından Napoleon'un savı kendi içinde tutarlıdır. Bütün dikta yönetimleri "tam tedbirlere" ihtiyaç duyarlar. İktidarları sarsılıp zayıfladıkça da ayakta kalabilmek için giderek baskı tedbirlerini, baskının dozunu arttırmak zorunda kalırlar. Sonunda bu tedbirlerin iktidarlarını kurtarmaya yetip yetmeyeceği ayrı bir konudur. Baskı ve zor kısa vadede sorunları çözüyor görünse de, uzun vadede sorunları ağırlaştırmaktan, yoğunlaştırmaktan başka işe yaramaz.

Aslında hiçbir sorun yarım tedbirlerle çözülemez! Yarım ağızla muhalefet edilerek de basın özgürlüğü savunulamaz, hiçbir özgürlüğün savunulamayacağı gibi. Tıpkı burjuva muhalefet gibi burjuva basın da zirvelerde siyasi iktidarla, generallerle pazarlığa oturarak, bu zirvelerin ardından gelen kararnamelere onay vermiş oldular. Demirel ve İnönü'nün, Çankaya'ya Turgut Özal'ın yüksek huzuruna çıkmayı kabul edip, ardından "zirvede bu önlemler konuşulmamıştı" diyerek muhalefet yapar görünmeleri gibi basın zirvesine çağrılan gazete patron ve yöneticileri de "milli

Bugün SS kararnamesiyle gelinen noktada, zirvelerde " milli meselelerde milli maç ruhuyla davranma" kararı verenmuhalefet ve büyük basının payı unutulmamalıdır

meselelerde milli maç ruhuyla" davranma konusunda ikna edildikten sonra çıkarılan kararnameye muhalefet etmeye çalışıyorlar. Bir kez iktidarla uzlaştıktan sonra girişilen yarım ağızla muhalefet çabaları ile muhalefet değil, olsa olsa iktidara payanda olunabilir. Evet, Türkiye'de gerçekten bir "basın sorunu" vardır!

Yalnızca basın özgürlüğü değil, herhangi bir özgürlüğü savunabilmek için önce tutarlı demokrat olmak gerekiyor. Türkiye'de büyük ölçüde tekelci sermayenin eline geçmiş olan burjuva basınından bunu beklemiyoruz elbette. Fakat kendisine ilerici, demokraşi savunucusu gibi payeler yakıştıran bazı gazete yöneticilerinin en azından meslek ilkeleri açısından basın özgürlüğüne, halkın gerçekleri öğrenme hakkına saygılı davranması beklenir. Sözünü ettiğimiz kesimler resmi ideoloji ile öylesine şartlanmışlardır ki, savunur göründükleri basın ilkelerini çiğnemekten kaçınmazlar. Çifte standartlar ülkesi Türkiye'de basın da kendi içinde çifte standart uyguluyor. İşte bir örnek:

12 Haziran 1990 tarihli Cumhuriyet gazetesinde, yani Çevrimli olayının basına yansıdığı gün, "Olayların Ardındaki Gerçek"! köşesinde şu satırlar yeralıyordu: "Gazeteciler Güneydoğu'da görevlerini yapamıyorlar. Nitekim olaydan sonra bilgi almak amacıyla Çevrimli köyüne gitmek isteyen meslektaşlarımız yoldan çevrilmişlerdir. Katliam yerine 30 km. uzaklıkta yasak emri uygulanmıştır. Savaş zamanlarında kimi ülkelerde olan bitenler ancak 'resmi tebliğ'lerden izlenebilir; 'SS kararnameleri' buna benzer bir durum oluşturmuştur." Aynı gazetenin aynı tarihli sayısının birinci sayfasına baktığımızda sekiz sütun üzerine şu manşeti okuyoruz: "PKK vahşeti: 27 ölü." Manşetin altındaki haberi okuduğumuzda tek haber kaynağı olarak Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin basın açıklamasını görüyoruz. "Resmi Tebliğ"den edindikleri haberi, üstelik olay yerine 30 km. den fazla yaklaştırılmadıklarını söyledikleri halde, sekiz sütuna manşetten veriyorlar. Artık gazetecilerin, haber ajans-

Muhalefet Partilerinin de İmzası Var

Mart sonundaki Zirve günlerini anımsayalım. MGK toplanıyor, İnönü ve Demirel Köşk'te, arkasından basın Zirvesi...MGK Genel Sekreteri Sabri Yirmibeşoğlu ve MİT Müşteşarı Teoman Koman toplantı masalarına gazete küpürü yağdırıyorlar, tehditler savuruyorlar. 10 Nisan'da ünlü Kararname geliyor. Kararnamenin amacını hem Özal hem İçişleri Bakanı açıklıyor: 2000'e Doğru susturulacak! Aynı günlerde Genel Yayın Yönetmeni Doğu Perinçek hakkında Diyarbakır DGM'den tutuklama kararı çıkartılıyor. Bütün bunlar yeterli olmuyor ve 2000'e Doğru, dokuz sayı daha çıkabiliyor. En sonunda işte Halk Gerçeği dergisiyle birlikte, yayınımızın durdurulması ve Ilıcak Matbaasının on gün süreyle kapatılması. Ne zaman? Kurban bayramından hemen önce. İktidar, kamuoyunun tepkisinden korkup, tatil rehavetinin yatıştırıcılığına sığınıyor. Süreci bu kadar uzun yazmamızın nedeni, komikliği tam olarak ortaya çıkarmaktır. Gücüyle böbürlenen son Türk devleti bütün mekanizmalarıyla dört aydır bir dergi ile uğraşıyor.

Düzen son uygulamasıyla, gerçeğe tahammül edemeyeceğini gösterdi. Kürt sorununu ezerek çözme şeklindeki devlet politikası karaya oturmuş bulunuyor. Şiddetin çözüm olmadığını anlayanların sayısı devlet içinde de artıyor. Ancak şovenizm hâlâ güçlü, Türkiye'yi bir kan banyosuna sürüklemeyi göze alabilecek kadar da bağnaz. Gelinen nokta küçümsenemez. Dün, "Kürt"diyen zindanı boyluyordu, bugün SHP bile Kürt raporu hazırlayıp yayınlıyor. Ama sorunların kolay çözümü de yok. 2000'e Doğru'ya yönelik saldırı bu zorluğun bir ifadesidir.

Dört ayın olaylarına baktığımızda, Kararnamenin rejim sorununun parçası olduğu açıkça görülüyor. ANAP iktidarı sadece basına değil, bütün halka karşı keyfi bir yönetime kayıyor. İktidardan uzaklaşacağını biliyor, son demlerinde ülkenin felaketi pahasına parsa topluyor. ANAP, Türkiye'yi darbe dahil her türlü maceraya açık bir döneme sürüklüyor.

Aslında gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nezih Demirkentde "Rejim sorunu'na dikkat çekti, derginin susturulması üzerine. Ama sadece yazarlar değil, bütün kamuoyu sorunu, iki derginin yayınına son verilmesinin ötesinde değerlendirdi. Basınımız baskıyı göğüsleyebilirdi. Ama gazetelerin siyah başlıkla çıkmasından, iki gün çıkmamaya kadar önerdiğimiz bir dizi eylem ne yazık ki ilgi görmedi. İşçiler, sendikacılar, başta olmak üzere gösterilen tepkinin çoğu gazetelerde, yeraldı. Sürekli olarak, "devam edin" telefonları aldık, çok sayıda demokrat ve devrimci dergimizin bürolarını ziyaret etti, destek gösterdi, desteğini sürdüreceğini söyledi. Bu ilgiyi gene iktidara karşı mücadeleye dönüştürmek üzere hedefi 3 milyar olan bir matbaa kampanyası başlattık.

Çok önemlidir, kamuoyunun bu yoğun protestosuna rağmen, İnönü ve Demirel uygulamaya karşı çıkan tek söz cük söylemediler. Böylece "Kararnameye karşıyız" nutuklarının ne derece içtenlikten yoksun olduğu görüldü. Aslında, kararname'nin altında İnönü ve Demirel'in görünmez imzaları vardır. Öyle olmasaydı bu zayıf ANAP iktidarı kararnameyi ne çıkarabilir, ne de uygulayabilirdi.

Bu kadarı Demokrat! okuru için sürpriz değildir. Peki, "Mutabakat Solu"nun tutumuna ne demeli? Kendilerine bir küçük baskı olduğunda "demokrasi" diye ortaya çıkan bu çevre de, 2000'e Doğru ve Halk Gerçeği dergilerine konan yayın yasağını suskunlukla karşıladı. Tek protesto sözü çıkmadı ağızlarından. Avrupa patentli bir reformcu sol, Türk devleti tarafından parlatılıyor. Devrimci sol ise ezilmek isteniyor. Suskunluk, bu durumun bedeli midir yoksa?

Türkiye önemli olaylara gebe. İşte memurlar yürüyor, yeni bir işçi dalgası kapıda, Doğu'da da, Batı'da da halka boyun eğdiremediler. Devrimciler için de, devrimci basın için de güzel günler var önümüzde. 2000'e Doğru çalışanları Ağustos başında yeni dergileri Yüzyıl'ı çıkarmış olacaklar. ■

Hüseyin Karanlık
2000'e Doğru Yazıişleri Md.

---

larının yerini bölge valiliğinin basın bürosu almış, olağanüstü bölge'ye ilişkin haber tekelini elinde bulundurmaktadır. Acaba gazeteciler neden katliam yapılan yere onbir gün süreyle sokulmamışlardır. Bunun yanıtı sonraki günlerde açığa çıktı. Kamuoyunda katliamı güvenlik güçlerinin yaptığına ilişkin yoğun kuşkular oluştu. İsmail Beşikçi, duruşmasında "Çevrimli köyünde öldürülen 27 Kürt vatandaşı güvenlik güçleri tarafından katledilmiştir" diye haykırdı. Cumhuriyet'in bu olay karşısındaki tavrı için de herhalde 'milli maç heyecanına kapılmışlar' demekten başka birşey kalmıyor. Kuşkusuz örnekler çoğaltılabilir. Ama konumuz sadece bu değil.

Turgut Özal, Türkiye Gazetesi Ankara tesislerinin açılışını yaparken gazetecilere nasihatler çekiyor: "Basın güleryüzlü olmalı" diyor. Bir yandan da aba altından sopa gösteriyor. "Yabancıların Türkiye'de gazete satın almasına karşı çıkmamak lazım" diyerek basını tehdit ediyor. Bunları söylediğinin ertesi günü gazetelerde uluslararası bir "basın imparatorluğu"nun sahibi Murdoch'un Türkiye'ye Turgut Özal ile görüşmeye geleceği haberleri yayınlanıyor. Hürriyet gazetesinin, yine başka bir basın imparatorluğu Maxwell'e satışının hemen hemen kesinleştiği söyleniyor. Basın yabancı sermayeye pazarlanıyor. Magıc Box'ın yanısıra özel TV yayınlarının devreye girmesinin de yoğun biçimde tartışıldığı son günlerde, Türkiye iletişim tekellerinin paylaşım alanı haline geliyor.

Özal'ın istediği "güleryüzlü basın" nasıl bir basındır? Türkiye'de basının güleryüzlü olması için lunaparklardaki garip aynalar gibi, gerçekleri deforme eden bir basın olması gerekir. Gerçekleri yazmayacaksın, kararnameler ülkesinde yaşanan katliamları, işkenceleri, sürgünleri yazmayacaksın. Tıpkı TV'nin yaptığı gibi grevlere, memurların direnişlerine, halkın çeşitli kesimlerinin en meşru talepler etrafında yükselen tepkilerine, açlığa, sömürüye, yoksulluğa hiç yer vermeyeceksin. Tam tersine, rengarenk sayfalarında 'Çağ atlayan Türkiye' masallarını anlatacaksın halka. İşte kararnamelerle amaçlanan basın, güleryüzlü basın böyle bir basındır. İşte böyle bir ortamda basın, 24 Temmuz'da Basın Bayramı'nı, sansürün kaldırılışının!... yıldönümünü kutlamaya hazırlanıyor. Bakalım nasıl kutlayacak, hep birlikte göreceğiz.(*)

Kararnameye yeşil ışık yakan, sansürden pek rahatsız olmayan hatta otosansürü ilke edinen basınımız biryana, Kararname'nin asıl hedeflediği diğer basının, yani muhalefet eden, halka gerçekleri açıklamayı amaçlayan, basının susturulmasıdır. Ezilen, yok edilmeye çalışılan halkın, grevdeki işçilerin, ayağa kalkan memurların, paralı eğitime direnen öğrencilerin, kısacası her alanda yaygınlaşma eğilimi gösteren toplumsal muhalefetin sesini yansıtmaya çalışan demokrat ve sosyalist basının susturulmasıdır. 424 nolu kararname bu doğrultuda ilk etkili darbeyi Ilıcak Matbaası'nı 10 gün kapatarak, 2000'e Doğru ile Halk Gerçeği'nin yayını durdurarak indirdi. Ancak "bunlar henüz başlangıç, arkası gelecek"! 12 Temmuz 1990 günü İstanbul Valiliği'ne yapılan başvuruyla tüzel kişilik kazanan Yeni Halk Gerçeği gazetesinin imtiyaz belgesi başvurusu ise İstanbul Emniyet Müdürlüğü Basın Bürosu'nca "İçişleri Bakanlığı'ndan yayınlanması için izin alındıktan sonra verileceği" gerekçesiyle geri çevrildi. İlk kez karşılaşılan

Kararname Kaldırılmalı

Sayın Whitman, siz yakın zamanda Türkiye'ye geldiniz ve Helsinki Watch adına Kanun Hükmünde Kararnamelerin etkilerini de inceleyen bir Güneydoğu Raporu hazırladınız.

Sizce Türkiye'de kanun hükmünde kararnameler yürürlüğe girdikten sonra ortaya çıkan duruma karşı neler önerilebilir?

Haziran 1990'da yayımladığımız Güneydoğu Raporu'nda bu konuyu ele alarak bazı öneriler geliştirdik. Kısaca şöyle özetleyebilirim:

Herşeyden önce, 413 numaralı kanun hükmünde kararname kalkmalı ve bu kararnameyle askıya alınan haklar iade edilmeli. Köy koruculuğu sistemi lağvedilmeli. Gerilla savaşı süren bölgede sivil halkı korumaya yönelik önlemler alınmalı ancak iç silahlı çatışmada uluslararası hukuk kurallarına uyulmalı. Sivil halkın yurtlarından koparılarak başka yörelere yerleştirilmesi girişimlerine, söz konusu kişilerin yaşamı tehlikede olduğu durumlar hariç son verilmeli ve iskan söz konusu olduğunda da 1949 Cenevre Konvansiyonu II.Protokol'üne uygun hareket edilmeli.

Yine bu yörede uluslararası hukuk hükümlerine göre belirtilen koşullar dışında mayın döşenmesi uygulamasına son verilmeli.

Kürt azınlığın varlığı ve bu halkın Türklerin sahip olduğu siyasal-sivil haklardan yararlanma hakkı tanınmalı.

Cezaevleriyle ilgili olarak, avukatların hazırlık soruşturması aşaması dahil, tutuklu ve mahkumlarla görüşme hakkı, kürt mahkumlarla konuşma, mahkumlarla özel görüşme yapma, dava dosyasını hazırlamak için yeterli süreye sahip olma ve gerekli bütün belgelere ulaşma hakları tanınmalı.

Kürtleri etnik kimliklerinden yoksun bırakmaya yönelik sınırlamalar kaldırılmalı. Kürt dili, müzik ve danslarının rahatça kullanımı ve sergilenmesine, kürt bayramlarının kutlanmasına, Kürt derneklerinin kurulmasına, kürtçe dergi ve yayınlara izin verilmeli.

Güvenlik güçlerinin sivil halka karşı suistimal ve aşağılayıcı uygulamaları uygun şekilde cezalandırılmalı. Gözaltında işkence uygulamaları saptanarak, bunları sona erdirecek adımlar atılmalı ve mahkum olan işkencecilere verilen cezaları artırılmalı. İşkenceyle alınmış ifadelerin mahkemede delil olarak kullanımına son verilmeli.

Nihayet, TCK'nın 141, 142 ve 163. maddelerinin ve Türkleri insan haklarından yoksun bırakan diğer ceza kanunu maddelerinin kaldırılması gerektiğini savunuyoruz. ■

1990 "Darbesi"

Aslında 413 amaçlarını gerçekleştirebilirse, 1990 "darbesidir". Yani her on yılda bir tekrarlanmak zorunda kalınan müdahalenin 1990 modelidir.

Biz dahil, 413'ü herkes yeni bir "Takrir-i Sükun" olarak nitelendirmişti. Ancak getirdikleri ve yok etmeye hazır potansiyeli ile 413 çok daha kapsamlı bir olgu durumundadır.

12 Eylül'le kurulan aygıtın dökülen, bozulan parçalarını tamir etmekte olan, 12 Eylül aygıtını esasta çalışır vaziyette tutan bir manivela olarak ortaya kondu 413.

Ve 413 hayatın her alanında kendisini hissettirmeye çalışıyor. O nedenle Halk Gerçeği gazetesinin başına gelenleri, 413'ün küçük bir uygulaması olarak görüyoruz. Ne abartıyoruz ne de küçümsüyoruz.

Halk Gerçeğine saldırı, 413 kaynaklı oldu. Vali "istiyor", Bakan "kapattım" diyor ve yasalarla kurulan ve yasalar çerçevesinde faaliyet gösteren bir gazete kapatılıyor. Gazeteyi basan matbaaya ise önemli bir ihtarda bulunuyorlar: 10 günlük kapatma.

413'ü aşmak ve giderek 12 Eylül'ü yok etmek, bir yanda iktidar mücadelesi, diğer yanda ise ulusal kurtuluş mücadelesi ile doğrudan bağlantılıdır. Bunun için de güçlü örgütlülükler ve birlikte hareket etme yollarının bulunmasına gerek vardır.

Yeni Halk Gerçeği adına
Hüseyin Aykol

Düşünceden Korkan Rejim

Basına yönelik düşünce perhizini kararnameye dönüştüren, düşünceden böylesine korkan bir rejimin demokrasiyle ilgisi yoktur. Silahların konuşmasına fırsat verilmeden sorunların çözümü, sorunların ve düşüncelerin basın aracılığıyla konuşulması ve tartışılmasıyla mümkündür. Tam da bu noktada, ekonomideki kemer sıkma politikalarının halkın haber alma hakkına ve düşünce özgürlüğüne de yaygınlaştırılarak sansür ve sürgün kararnamelerinin çıkarılabilmiş olması, gerçekte kalemlerin değil silahların konuşmasının istendiğini göstermektedir. Bunun ülkeye yapılabilecek en büyük kötülük olduğu açıktır.

Sansür ve sürgün kararnamesine karşı derneğimizin mücadelesi yasayla sınırlıdır. Bu çerçeve içinde, her fırsatta ve zeminde, basın emekçilerinin sansüre karşı protestosunu dile getiriyoruz. Kararnamenin amaçladığı karanlığa karşı bir önlem olmak üzere, bu aşamada arşiv çalışması yapmakla görevli Güneydoğu Anadolu Çalışma Grubu oluşturduk. Kararnamenin yargı organlarına götürülmesi için dava açma hazırlığı ile TBMM'de ele alınmasını sağlamak için siyasi partiler nezdinde girişim içindeyiz. Derneğimiz, kararnameye karşı en etkili protesto biçimi olarak, basında iktidara "sansürü" (Yani belli süreyle iktidarı yok saymayı) önermektedir. Ancak bu önerinin yaşama geçirilmesi derneğimizin gücünü aşmaktadır.

Rahmi Yıldırım
ÇGD Genel Bşk.V.

---

böyle bir uygulama tamamen hukuk dışı idi. Sonuçta Yeni Halk Gerçeği yayınlanamadı.

2000'e Doğru dergisi de 424 nolu kararname kaynak gösterilerek, yayının süresiz durdurulması kararının geri alınması için İçişleri Bakanlığı ve Başbakanlığa başvuruda bulundu. İçişleri Bakanlığı'na gönderilen dilekçede işlemin gerekçesiz olduğu, yetkisiz makamca yapıldığı ve Anayasa ihlali taşıdığı vurgulanıyor. Anayasa Mahkemesi'nin son kararnamelerle ilgili raporunda da "bu kararnameler Cumhuriyet'in temel nitelikleri ile çelişir" tespiti yapılmaktadır.

424 nolu sansür ve sürgün kararnamesinin basına karşı ilk kez açıktan işletilerek matbaa ve dergilerin kapatılması ile kararname sorunu birden bütün boyutarıyla açığa çıktı ve demokrasi mücadelesinin birinci gündem maddesi haline geldi. Kararname ile yalnız basın özgürlüğü çiğnen-

miyor; insanlar sürgün ediliyor, insanlar katlediliyor ve bunlar yazılamıyor. Kararname ile işçilerin grev hakkı engelleniyor, grevler erteleniyor. Bütün bunlara karşı çıkılmadığı sürece Güneydoğu'da çoktandır uygulanan yöntemler artık Batı'ya taşınıyor, 20 yaşındaki gencecik insanlar ölü ele geçiriliyor.

Gelinen nokta demokrasi isteyen herkes için çok tehlikeli bir noktadır. Sorun yalnızca 424 nolu kararname karşısında basın özgürlüğünü savunma konumuyla sınırlanabilecek bir sorun değildir.

Elbette, bu çerçevede yapılabilecek, yapılması gereken çok şey vardır. Bu noktada görev özellikle basına ve basın emekçilerine düşmektedir. Basın, öncelikle siyasi iktidarın dayattığı "güleryüzlü basın" misyonunu reddetmelidir. Basının misyonu, basın özgürlüğünü titizlikle savunmak, halka gerçekleri, sadece gerçekleri yansıtmak olmalıdır. Basının temel ilkelerinden olan objektif habercilik ile de özellikle Türkiye gibi bir ülkede güleryüzlü olunamaz. Bunlar birbirine taban tabana zıt olgulardır. Türkiye'de basın bu misyonu reddettiği ölçüde meslek onurunu kurtarabilir.

Özellikle de basın çalışanlarının, basın meslek kuruluşlarının soruna sahip çıkması gerekir.Bu konuda duyarlı olmaları gerekenler öncelikle onlardır. Gazete patronları "güleryüzlü basın" olmaya zaten gönüllüdür, çoktandır bu işlevi benimsemişlerdir de. Belki bir kısım basını yabancı sermayeye peşkeş çekmeye de isteklidirler. Bu misyonu reddetmek, kararnameler karşısında basın özgürlüğünü savunmak görevi, öncelikle kendisini ilerici, demokrat olarak tanımlayan gazete yöneticilerine, çalışanlarına, basın meslek kuruluşlarına düşmektedir. Bugün özellikle demokrat, sosyalist basın üzerinde ağırlığını hissettiren kararname sultası, bu kesimi etkisizleştirebildiği ölçüde "büyük basın"a da yönelecek, mızrağın sivri ucu bu kez onlara çevrilecektir. Bugün bana, yarın sana! Baskının sınırı yoktur. Bu nedenle basının kendi içinde uyguladığı çifte standarta da son verilmelidir.

Zirvelerle, kararnamelerle Türkiye'de yeni tür bir darbe yaşanmıştır. Amaç 12 Eylül programını tamamlamaya yöneliktir. Saldırı bütün toplumsal muhalefete, tüm demokrasi güçlerine yönelik bir saldırıdır. Bu saldırının karşılanabilmesi ise saldırıya maruz kalan bütün toplumsal kesimlerin birleşik muhalefetini örgütleyebilmekle mümkün olabilir. Zirveler ve kararnameler süreciyle Türkiye'nin girdiği karanlık tünelden, ancak demokrasi mücadelesi ekseninde örgütlenebilecek kapsamlı bir toplumsal muhalefetin yaratılabilmesiyle çıkılabilir. ■

(*) Nadir Nadi ve Özgürlük Düşmanları, Hasan Cemal, 30. Haziran.1990, Cumhuriyet

(**) Bu yazı 24 Temmuz tarihinden önce kaleme alınmıştır.

SS Kararnamesine Karşı Ortak Cephe

413 ve 424 sayılı KHK'ler halkımızın gerçek demokrasi ve özgürlük mücadelesinin giderek yükseldiği bir dönemde, SS yöntemleriyle ayakta kalmaya çalışan siyasi iktidarın parlamentodaki muhalefet boşluğundan da yararlanarak tezgahladığı demokrasi güçlerine yeni bir saldırı fermanıdır. Yalnızca basın özgürlüğünü değil birçok temel hak ve özgürlüğü de siyasi iktidarın iki dudağı arasına hapseden bu SS Kararnameleri gerçekte siyasi sistem içindeki köklü bir değişimin işareti olarak değerlendirilmelidir. Böylesine bir değerlendirmede birleşmeden, SS Kararnameleri ile demokrasi güçlerine yöneltilen saldırıyı karşılamak ve başarısız kılmak olası değildir. Bu değerlendirmeler doğrultusunda Türkiye'de gerçek demokrasiden yana tüm güçleri SS Kararnamelerine karşı ortak bir mücadele cephesinde birleştirmenin zorunluluğu ortadadır. Bugün SS Kararnamelerine karşı takınılan tutum demokratlığın da ölçütüdür. Bu kararnamelere karşı çıkmamak ya da hangi gerekçeyle olursa olsun sessiz kalmak siyasi iktidarın yedeğine düşmek demektir. Gerçek demokrasiden yana başta siyasi partiler olmak üzere sendikalar, dernekler, meslek örgütleri ve elbette basın "vurdumduymaz" tutumu bir yana bırakarak bir an önce harekete geçmelidir. Mücadele ayrı ayrı cephelerde değil genel demokrasi mücadelesine katkıda bulunacak tek bir cephede birleştirilerek sürdürülmelidir.

TGS İstanbul Şubesi olarak gerçek demokrasi mücadelesinin gündeminin ilk sıralarında SS Kararnamelerinin yeralması gerektiğine inanıyoruz.

Bu kararnamelerin amaçlarından biri olarak basın özgürlüğüne gerçekte halkın haber bilgi edinme özgürlüğüne indirilen darbe meyvelerini vermeye başlamıştır. SS Kararnamelerine dayanılarak 2000'e Doğru ve Halk Gerçeği Dergilerinin süresiz, bir matbaanın 10 gün süreyle kapatılması yeterince uyarıcı olsa gerektir. Artık "sıra kimde?" sorusunun yanıtını aramak yerine bu kararnameleri hakettikleri yere gönderecek mücadele platformlarını oluşturmanın yollarını aramanın zamanı geldi, geçiyor. Sorun "Yaşadığım ülkenin herhangi bir yerinde ne olup bittiğini öğrenmeye hakkım vardır" diyen tüm yurttaşların sorunudur. Bu kavrayış doğrultusunda TGS İstanbul Şubesi olarak gerek basın kuruluşlarının gerekse üyelerimizin sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlayacak ortak platformların oluşturulması doğrultusunda başlattığımız girişimleri sürdüreceğiz. Basın kuruluşlarının, basın özgürlüğüne ilişkin tartışmaların yeniden güncelleşeceği 24 Temmuz "Basın Bayramı" nedeniyle de konuyu gündeme getirmeleri ve örneğin bir haftalık, bir kampanya düzenleyerek çeşitli etkinliklerle konuyu çeşitli yönden irdelemeleri gerektiği inancındayız. Bu hafta boyunca çeşitli etkinlikler yanında basın, SS Kararnamelerine tepkisini çeşitli biçimlerde dile getirebilir. Örneğin basın kuruluşlarınca hazırlanacak ortak deklarasyona bütün gazete ve dergilerde yer verilebilir. Köşe yazarları hafta boyunca konuyu irdeleyen yazılar kaleme alabilirler. Köşe yazarlarının olabildiğince katılması hedeflenerek bir gün köşelerinin boş kalması sağlanabilir. Gazeteler SS Kararnamelerini teşhir eden örneğin tek cümlelik bir slogana her gün aynı sayfalarında yer verebilirler. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün. Ancak esas olan konunun öneminin ilgili tüm kuruluşlarca kavranması ve SS Kararnamelerine karşı duyarlılığın sağlanması. Elbette TGS İstanbul Şubesi olarak konunun en başta basın emekçilerini yakından ilgilendirdiğini biliyoruz. Bu nedenle üyelerimizle bulunduğumuz her platformda konuyu gündeme getirme ve kişisel sorumluluklar doğrultusunda neler yapabileceklerini irdeleme çalışmalarını sürdüreceğiz. ■

Yavuz Şimşek
TGS İst.Şb.Bşk.

Haydar Kutlu İle TBKP ve "Sosyalist lerinBirlik Partisi" Üzerine

"141-142 ÇOK ÖNEMLİ"

Nadire Mater

TBKP kuruldu, Cumhuriyet Başsavcılığı soruşturma açtı. Öte yandan "Sosyalistlerin Birlik Partisi" çalışmaları sürüyor. Demokrat son gelişmeler üzerine TBKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu (Nabi Yağcı) ile görüştü.

Geldiğinizden bu yana içte ve dışta başarılı bir kampanya yürüdü.

Evet, iki buçuk yıl boyunca 141-142'nin kaldırılması, komünist partinin yasallaşması, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılması mücadelesi verdik.

Ancak, yazıişleri müdürleri direnişinde, sizi destekleyenler tahliyenizle mesele çözümlenmiş gibi davrandılar. Bu sizde bir rahatsızlık yaratmıyor mu?

Çok rahatsızlık yaratıyor. Aslında bizim tahliye gerekçemize göre kimsenin içerde kalmaması gerekiyor. Bu bizim dışımızdakiler için bir hareket noktası yarattı ama, hareket zayıf kaldı.

Tahliyeniz içte ve dışta bir demokratikleşme adımı olarak görüldü. Siz de toplumsal dönüm noktası dediniz. Oysa 413, eklentileri, 1 Mayıs tutuklamaları nedeniyle tam da o günlerde artan baskıcı ortamda tahliyeniz hükümetin işine geldi, rahatlatma yarattı.

Evet, Hükümet belki kendini o rahatlıkta hissetti ama, önemli olan kamuoyu. Kamuoyu çelişkiyi çok açık gördü. Sorun şurada: çelişki görüldüyse de, aynı duyarlılıkta bir hareket yaratılamadı.

Peki neden?

İki eylemin çok yakın aralıkta olmasının getirdiği bir sonuç.

Size iş adamlarından da destek gelmesini neye bağlıyorsunuz?

Türkiye'deki değişim derece derece işadamlarından politikacılara herkesi etkiliyor. Temel sorun Özal'ın dediği gibi ekonomi değil, demokrasi. Bu işveren çevresini de düşünmeye götürdü. Toplumda her an bir dengesizlik beklentisi varsa, onlar da kendileri açısından istikrar bekleyemezler. Bunu kavradılar.

Yani onlar da demokratik bir açılım içinde mi?

Demokrasinin önemini görmeye başladılar; önemini bizim şimdi daha iyi gördüğümüz gibi.

Siz komünistleri umacı gibi görmekten vaz mı geçtiler?

Onu bilemiyorum tabii. Türkiye KP'nin Avrupa'da yasaklı olduğu tek ülke. Gayet tabii, bizde de KP olsun, düşünce özgürlüğü önündeki engeller kalksın düşüncesi beliriyor.

"İşçi-işveren ilişkilerinde sosyal uzlaşmayı, farklılıkları koruyan bir mutabakatı öneriyoruz

12 Eylül yargılamaları tartışmalı; sözleşmeler hayata geçmiyor, insan hakları ihlâlleri sürüyor. Bir kampanya açılması ve dıştaki demokratik platformların desteğinin alınması için ne dersiniz?

Destek konusunu bilemem. Bu organizasyona bağlı.

Düşünce suçlusu-terörist ayrımı mı etkiler?

Evet, bu ayrımı aşabilmenin yolu anlatmak. Düşünce suçu ortadan kalktığında terörist suçlaması da çürüyecektir. O zaman mesele basit silah kullanımına dönüşür.

Siz kime terörist diyorsunuz?

Silah kullanarak iktidara geleceğim diyene kimse terörist demiyor, ama işi sadece şuraya buraya bomba koymak olan ve bunu başlıbaşına hedef haline getirmiş hareket teröristtir gayet tabii.

80 öncesinde "goşist", "maocu" tanımlamaları kullanıyordunuz. Bu halkı etkiledi mi? Solun en geniş birliği savunulurken bu handikap mı?

Halkı etkilediğini zannetmiyorum. Diyelim ki şu veya bu ölçüde etkilemiştir ama, biz zaten yanlış olduğunu söylemiştik. Solun birliği için ise biz özeleştiri yaptığımız için sorun değil. Aşamayanlar için handikap.

TBKP kuruldu, Sosyalistlerin Birlik Partisi çalışmaları sürüyor. Hedefiniz nedir? SBP ve TBKP nasıl birlikte, nasıl ayrı?

İki önemli hedefimiz var; demokrasinin önündeki engellerin temizlenmesi için aktif mücadele politikası ve solun birliğine katkı. Türkiye'deki yasal çerçeveyi değiştirmek lâzım. Mücadele birliklerle de olabilir partilerle de. TBKP'nin misyonu sınırlı: 141-142'nin kaldırılması, demokrasi mücadelesinin önündeki engellerin temizlenmesi. Bunlara varıldığında TBKP'nin varlık nedeni kalmayacak. Şimdi bütün gövdemizle birliğin içindeyiz. O noktaya geldiğimizde yasal engel kalkmamış olursa buna nasıl bir sonuç verebileceğimizi düşüneceğiz.

Kurultayı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Genel hatlarıyla olumlu. Katılan herkes gördü ki, birlik bir zorunluluktur. Gerçekleşmemesinden herkes zarar görecek.

TBKP dışından katılanlar...

200 küsur kişilik bir kurul seçildi, döküm yapacaklar. Şu anda bir döküm veremeyiz, kaldı ki bilsek bile bizim tarzımızdan verilmesi uygun düşmez.

Birlik üzerine hayli giri-

şimler yaşandı. İlkinde birlik bir yana yalnızca ilk başlayanlar Sosyalist Parti'yi kurdular, sonra da kendileri bölündü. Sizde de TBKP dışında TSİP'liler ve tek tek sosyalistler görülüyor. Şu anda sizinle birlikte olan Murat Belge birliğin içinde TBKP konusunda kaygı duyduğunu belirtiyor. Bu kaygı aşılabilir mi?

Aşılması lazım. Birlik sorununa realist yaklaşmak lazım. Biz idealize edilmiş yaklaşımların gerçekleşecek birlik sürecine zarar vereceği görüşünden hareket ettik. Buna göre bu kurultay önceki girişimlerden daha şanslı; ne yapacağını daha çok bilen çevrelerin katılımı nedeniyle daha şanslı. Bütün bunlara rağmen, program çalışmaları başlamadığı için geleceğin yüzde yüz garantili olduğunu söylemek mümkün değil. İzlenim kurultayın kendi birliğini koruyacağı gibi başkalarının da katılımını sağlayacak bir potansiyeli barındırdığını gösteriyor. Katılım daha geniş olabilirdi, farklı çevrelerin katılımı anlamında. Tabii önyargılı yaklaşımlar vardı; bunlar kurultayın coşku düzeyini düşürdü, biraz herkes karşısındakinin birlik tutumuna güvenmedi.

Dışınızdaki sola nasıl bakıyorsunuz?

Birliği parti diye anlarsak parti dışında kalanlarla düşmanca ilişkiler kurulması gerekir gibi bir mantık çıkar ki yanlıştır.

Solun meşruiyetinin yasallık bağlantısı üzerine ne dersiniz?

Topluma, halka ben varım diyebilmek lazım. Gayet tabii bütün solun meşruiyetinden söz edilemez. Yasal olarak 141-142 bunu engelliyor çünkü. Meşruiyet değil ama düşüncesini açık söylemeyen sol kendini anlatamaz.

Biraz da ulusal uzlaşmadan sözetsek; nedir ulusal uzlaşma?

Türkiye'nin demokratikleşmeye ve yeniden yapılanmaya ihtiyacı var. Bu tür sorunlar, yalnız bir sınıfı ilgilendirmeyen ulusal düzeyde sorunlar Türkiye'nin gündemini işgal etmiştir. Bunlar politik rejim sorunlarıdır. Çağdaş bir ülke olmanın olmazsa olmaz koşulu insan haklarına saygılı, düşünce, örgütlenme ve inanç özgürlüğü olan, işkencelerin yaşanmadığı bir devlet olması. Bir de Kürt sorunu var.

Uzlaşma diye tanımladığınız politikalar Kürtleri de kapsıyor mu? Ulusal sözcüğü kapsamıyor da...

Kürt sorunu çözülmedikçe Türkiye'de demokrasinin olamayacağını ifade ediyoruz. Doğu'da savaş hali varsa, Batı'da demokrasi olmaz. Demek ki, Kürt sorunu Türkiye'nin ulusal çapta sorunlarından bir tanesi. Şöyle anlamalı; ulusal çapta ulusal düzeyde bir anlaşma.

Örneğin sermaye tahakkümü sürerken işçi-işveren uzlaşması nasıl olacak?

Sosyal uzlaşmadan söz ediyoruz. Aslı Konsensus, uzlaşma yerine mutabakat daha uygun. Farklılıkları koruyan mutabakat.

Türkiye solunun 30 yıllık bir anti- emperyalist geleneği var. TBKP, NATO ve AT gibi konulara farklı bakıyor.

TBKP pratik süreçlere aktif müdahale politikası izliyor; bugünden bir şeyleri değiştirmeyi amaçlıyor. NATO'nun askeri saldırganlık örgütü işlevinden çıkarılmasında Türkiye solu önemli bir rol oynayabilir. Bu geçmişteki anti-emperyalist mücadele geleneğinin günümüz koşullarında somut bir politikaya dönüşmesidir bize göre. Varşova Pakt'ı'nın fiili varlığının büyük ölçüde zayıflaması NATO'yu içerde sarsıyor; gelecek bunalımı var. Tam da bu noktada NATO'daki bizim gibi ülkelerin kendi ulusal egemenlik haklarını koruma şansları bir hayli yükseldi. Türkiye halkının ulusal egemenlik haklarına sahip çıkma bilinci geliştirilebilirse, zannederim Türkiye NATO içerisinde ciddi bir rol oynayabilir.

Doğu Avrupa olaylarını demokratik hareket olarak görüyorsunuz?

Doğu Avrupa'daki değişim çelişkili bir süreç olarak sürüyor. Değişimi doğru buluyoruz. Ama değişim içerisindeki, milliyetçi, neofaşist ve kapitalizmi davet eden eğilimlerin doğru olduğunu söylemek mümkün değil. SBKP kongresinin sonuçlarının bu süreçteki olumsuz gelişmeleri engelleyici etkisi olacağını zannediyorum. Tabii, dolaylı bir etki. Doğu Avrupa'daki fırtınanın nesnel olarak yaşanması zorunluydu. Süreçteki hatalı çizgilerle mücadele zorunluluğu vardır; yalnız o ülkelerin marksistlerinin değil, bütün ülkelerin marksistlerinin de.

TKP tarihi boyunca SSCB ve Doğu Avrupa yönetimlerinin politikalarını destekledi. Bu yönetimler yanlışlarının bedelini ödedi. Siz görüşlerinizden vazgeçtiniz ama, yönetim değişmedi, taban ne diyor?

Tabanda ciddi önemli hiçbir rahatsızlık olmadı. Birincisi sosyalizmin desteklenmesi sözkonusudur. Sonra TKP Sovyet çizgisindeydi, bu yüzden desteklemişti. Üçüncüsü bu desteklere rağmen, ki bunlar yanlış değildi, görülen yanlışları eleştirmemiz gerekirdi. Nitekim biz kendi politikamızı değiştirmeye başladığımızda bu yanlışları görmeye başlamıştık. Kendimizi köklü bir şekilde değiştirme gereği önce parti yönetiminden geldi. Parti tabanı bunu bildiği için, "bizde neden değişiklik yok" demediler.

SHP'den farkınız nedir?

SHP sosyal demokrat, biz marksist bir partiyiz, sosyalizmi hedefliyoruz. Bu fark çok açık olmakla birlikte asıl farkı bugünkü güncel politikalarda görmek gerekiyor. Gayet tabii SHP de, biz de, başkaları da demokrasi istiyoruz ama...

Nedir bu demokrasi, açmak gerekmiyor mu?

Biz köklü radikal bir demokratikleşme gereği olduğunu ifade ediyoruz. Yani yıllardır süren baskıcı, şoven ve militarist devletin demokratikleştirilmesi, politik rejimin demokratikleştirilmesi... Herkesin dilinde çoğulcu, katılımcı lafı... Herkes bunların içeriğini kavrayarak kul-

lanmıyor. Halk- demokrasi güçleri çoğulcu demokrasiyi katılımcı mantıkla kendileri koparıp almalıdır. SHP eğer bu mantıkla hareket etseydi, demokrasi güçlerinin mücadele koşullarını hazırlamayı kendisine görev bilirdi. Örneğin 141-142-163 meselesinde iktidara gelince yapacağım diyor ama bugünden yapılması gereken pek çok şey varken sessiz kalıyor. Devletin ve rejimin demokratikleştirilmesi hedefini göremedikleri için Kürt sorununu da kavramıyorlar.

TBKP ne düşünüyor Kürtler konusunda?

Öncelikle konunun özgürce konuşulabilmesi, dillendirilmesi lazım. Oysa 141-142 engeli var. Bu sorun demokrasi güçlerinin katılımıyla tartışılarak diyalog içinde çözülecekse öncelikle engel ortadan kaldırılmalıdır. Bu yüzden 141-142'nin kaldırılması Kürt sorununun çözümünde temel meseledir. Türkiye'de bir Kürt halkı olduğu kabul edilmelidir. Demokrasi güçlerinin soruna sahip çıkması lazımdır. Özellikle Doğu'daki bu savaş hali sona ermelidir.

Nasıl sona erecek?

Demokrasi güçleri demokrasiye sahip çıkmak istiyorlarsa Doğu'daki savaş halinin bir an önce sona erdirilmesi talebini yükseltmelidirler; bu talep çok etkili olacaktır. Hükümet bile bu sorunun bir şekilde bazı şartlar öne sürerek çözülmesinden yanadır, en azından savaş halinin devamından zarar görüyor. Demokrasi güçlerinin soruna sahip çıkması hükümeti de etkileyecektir.

Nasıl savaşa son?

Kürt halkının varlığı kabul edilmeden hiçbir adım atılamaz. Sorun barışçı yollarla diyalog içinde çözülebilir, hazırız diyebilmelidirler. Ama bu sözleri, hükümetten beklemek demokrasi güçleri harekete geçmezse bir hayaldir.

Demokrasi güçleri diye tanımladığınız bu güçlerin aktive edilmesi için yaşadığınız sürece özel bir hız verdiniz mi?

Evet, iki sürecin de hızlandırılması gerektiğini düşünüyoruz. TBKP il ve ilçe çalışmalarını hızla götürüyor. Kurultay'a da bütün gücümüzle katıldık. Kurultayın başarılı olabilmesi için de eksikliklerin bir an önce giderilmesi lazım. Duyarlılık diyorsak, korku duvarının aşılması lazım. Bu yüzden 141-142 çok önemli. Çözüme yaklaşmış durumdayız. Bunların kaldırılmasını sağlamak demokrasi güçlerini çok yüreklendirecektir. Bu diğer yasakların da domino taşı gibi peşpeşe düşmesini getirecektir. Evet, Türkiye'nin değişen dünyada insan haklarına saygılı bir yer tutması, Marksist solun ister tek bir çatı altında, ister değişik biçimde yaratacağı işbirliğiyle göstereceği çabaya bağlıdır. ■

Toplumsal Meşruiyet Üzerine Bir Karşılaştırma

"KOMÜNİST" KİMLİĞİ VE "KOMÜNİST" İMGESİ

Ertuğrul Kürkçü

TBKP önderleri Haydar Kutlu (Nabi Yağcı) ve Nihat Sargın, serbest bırakıldıkları gün, partilerini "legale çıkarmak" için izledikleri stratejinin başarıya ulaştığını ve artık "toplumsal meşruiyeti" kazandıklarını açıklamışlardı. İkisi de bu "meşruiyet"in kendilerinin oluşturduğu yeni bir "komünist" imgesine dayandığını sık sık belirttiler. Bu imgenin sonuca etkisi şu sözlerle ifade edildi: "İnsanlar, bizleri gördükten sonra komünizmin korkulacak birşey olmadığını anladılar."

Bu meşruiyet kazanma stratejisinin berisindeki akıl yürütme, bizi kaçınılmaz olarak şu yargılara vardırır: İnsanlar Türkiye'de 1988'e değin komünistlerden hep korkmuşlardır. Bunun nedeni hiç komünist görmemiş olmalarıdır. "İnsanlar", gördükleri ilk komünistler olan TBKP önderlerini korkunç bulmamışlar ve "komünistler" böylece toplumda meşru bir yer edinebilmişlerdir.

Eğer bütün bu öncüller doğruysa, TBKP önderlerinin bu stratejiyi akıl etmek için bunca yıl neden beklediklerini bilmeyi istemek hakkımız olmalı. On yıllardır açık siyaset alanında "komünist" değil "ilerici-yurtsever" kimliği ileri sürenler, kimliklerini gizleyerek, "insanlarda" komünistler hakkında varolduğu söylenen korku ve kuşkuların doğmasına bizzat katkıda bulunmuş sayılmazlar mı? Gene de TBKP önderlerine çok fazla haksızlık etmememiz gerekir. "Legale çıkış"larıyla bütün insanların olmasa da, bazı "insan"ların "komünizm" karşısındaki "korku" ve "telaş"larını yenmelerine yardımcı olmuşlardır. Örneğin, Süleyman Demirel, Ali Koçman, Üzeyir Garih, hatta Turgut Özal ve Kenan Evren, iki buçuk yıldan beri "komünist"lerden korkmamaktadırlar ve bunda Haydar Kutlu ve Nihat Sargın'ın kurdukları "komünist" imgesinin belirleyici bir rolü olduğu tam bir kesinlikle söylenebilir. Gerçekten de artık "komünistler"den korkmaktan vazgeçenler böyle "komünist"leri ilk kez görmektedirler.

Ancak Türkiye, TBKP önderleri "legale çıkana" değin hiç komünist görmemiş de değildir. Yakın tarihte Süleyman Demirel'in partisinin Meclis'te verdiği oylarla idam edilen, bütün burjuva partilerinin onayladıkları olağanüstü rejimler çerçevesinde kurşuna dizilen başka türden komünistler de oldu. Onların mücadelelerinin yansıması olan 1970'lerin komünist imgesi ise, egemen sınıfın ideolog ve siyasal sözcülerinde gerçekten Nihat Sargın ve Haydar Kutlu'nun belirttiği gibi korku ve telaş yaratmıştı. Ama yalnızca bu kadar değil. Bu imge bazı başka insanlarda da tam tersine, sevgi ve hayranlığın nesnesi oldu. Deniz Gezmiş ve Mahir Çayan'ın prototipini oluşturdukları 70'lerin devrimci komünist imgesi 15 yıl boyunca ezilen sınıfların gençliğinin idolü, popüler hayal gücünün ürünü olan şiirlerin, şarkıların, söylencelerin kaynağı, devrimci gençliğin kendisini benzetmeye çalıştığı örnekti.

O yüzden, TBKP önderlerinin stratejilerinin gerekçesinin bir yarım gerçeğe dayandığını belirtmek yerinde olur. Onları toplumun ilk kez 1988'de, "ilerici-yurtsever" değil, "komünist" kimliğiyle gördüğü gerçekten doğrudur. Böylece görülmüş olmaları kendileri hakkındaki yanılgıların giderilmesine gerçekten de paha biçilmez bir katkıda bulundu. Büyük burjuvazinin ideolog ve devlet adamları, kamuoyu oluşturucuları her komünistin "devrimci", "devlet ve mülkiyet düşmanı" olacağına ilişkin korkularından gerçekten onlar sayesinde kurtuldular. Ama başka bazı insanların, insan gibi yaşamak için bir başka topluma, bir toplumsal devrime

Türkiye Haydar Kutlu ve Nihat Sargın (sağda) "legale çıkana" değin hiç komünist görmemiş değil. Mahir Çayan ve Deniz Gezmiş'in (solda) prototipini oluşturdukları devrimci komünist imgesi 15 yıl boyunca ezilen sınıfların gençliğinin bir idolü, şiirlerin, şarkıların, söylencelerin kaynağı, devrimci gençliğin kendisini benzetmeye çalıştığı örnekti.

Sosyalistlerin Birliği Süreci Ayrışıyor

SHP'nin solundaki güçlerin ve sosyalist hareketin siyaset sahnesinde açık bir biçimde yeralması yolunda 1985'ten bu yana beliren eğilimler kendilerini örgütlü bir biçimde ifade etmeye yöneliyorlar.

"Yeni oluşum" adı altında başlatılan girişim Halkın Emek Partisi (HEP) adıyla siyasal parti olarak örgütlenmeye başladı ve parti kurucuları, ilk eylem olarak geçtiğimiz günlerde İstanbul'dan Diyarbakır'a doğru yürüyüşe başladılar. İstanbul'da, Ankara'da ve Adana'da yürüyüşleri sırasında kendileri lehine gösteri yapmaya çalışanlar tartaklanıp, gözetim altına alınırlarken HEP kurucuları milletvekili dokunulmazlığının avantajlarından yararlanarak seslerini duyurmayı başarabildiler.

Gerçi HEP, sosyalizm amacını güden bir parti değil, ama duyurmak istediği sesin egemen sınıfın henüz duymak istemediği bir ses olduğunu anlamak mümkün. HEP yürüyüşünün menzili, amaçlarının da bir simgesi aslında. HEP İstanbul'u Diyarbakır'a, Türkler'i Kürtler'e kendi politikasının bağlayacağı inancında. Kürt halkının varlığının tanınmasını başlıca siyasal gündem maddesi haline getirerek siyasal varlığına anlam katmayı tasarlayan HEP'in taraftarları bir yandan polis copları altında örselenirken, yeni parti bir darbe de SHP'nin Kürt raporuyla aldı. HEP'in SHP ile rekabette sahip olduğu sanılan avantajları, "devlet partisi"nin aldığı Kürt virajıyla bir anda önemsizleşti. Abdullah Baştürk'in kişisel itibarı dışında elle tutulur bir emek politikasının bulunmayışı, HEP'i sosyalist hareket karşısında dilsizleştirirken, sığlığı ve ezilen ulus milliyetçiliği karşısında eleştirel bir tavırdan yoksun oluşu da Aydın Güven Gürkan ve Murat Belge gibi entellektüelleri kendisinden uzaklaştırdı. Bütün bunlar HEP'in Türkiye politika sahnesindeki kaderinin hiç değilse şimdilik büyük bir soru işareti ile tanımlanabileceğini düşündürüyor.

"Sosyalistlerin Birlik Partisi"nin Hazırlık Kurultayı Toplandı

TBKP, TSİP, SP'den ayrılanlar ve "geleneksel sol" ile belirli bir mesafede duran "bağımsız" sosyalistlerin başlattığı "Sosyalistlerin Birlik Partisi" girişiminin 23-24 Haziran'daki toplantısına, temas kurulan herkes "delege" olarak çağrılmıştı. Bu "delege"lerin çoğunluğunu TBKP'nin TKP kanadından gelenler oluşturdu. TİP kanadından gelenler ise, sürece büyük bir coşku ile katılmadılar. Öte yandan, kurulan geçici kurulda TBKP'lilerin büyük bir çoğunluğa sahip olmaları "bağımsız"ları tedirgin etti ve başlangıçta listenin başında bulunan Haydar Kutlu ve Nihat Sargın, bunların girişimiyle listeden çıkarıldılar.

TBKP ise bir yandan "Sosyalistlerin Birlik Partisi" girişiminde hakim bir yer tutmayı sürdürürken, öte yandan TBKP'nin yasallaşması girişimini ısrarla sürdürüyor. Her ne kadar Nabi Yağcı (Haydar Kutlu) Demokrat'a 141-142 kaldırılınca TBKP'nin tarihsel işlevinin sona ereceğini açıkladıysa da kendilerinin "Sosyalistlerin Birlik Partisi"ne tam bir angajmanla bağlı olmadıklarını ima eder ifadeler de kullandı. "Sosyalistlerin Birlik Partisi", sürece katılanların tümü için değişik anlamlara sahip. Bağımsızlar, "SBP"yi biricik seçenekleri olarak görüyorlar. TSİP "SBP"yi herkesin kendi yapısını çözerek bireysel olarak katılacağı bir parti olarak görüyor. TBKP hem kendisini yasallaştırma girişimlerini sürdürüyor, hem de katılan üyeleriyle SBP'yi ne yapacağını "düşünüyor". Ancak hepsinin üzerinde birleştiği ortak noktalar yok değil: Artık "sosyalist" bir partinin Leninist olmaması gerekiyor. Karşısına açık bir devrim hedefi koyması gerekmiyor. Sosyalizm, demokrasi ve insan hakları ile eş düzlemde ele alınması gereken bir hedef. "SBP" "devrimci hareket geleneği"ni de yanında görmeyi umuyor. Ancak, bu sürece devrimci hareket geleneğinden henüz olumlu hiçbir tepkinin geldiği söylenemez. Sadece bazı bağımsızlar hiç olmazsa mesafenin daha fazla açılmamasını sağlamak için iki kamp arasında mekik dokumaya devam ediyor.

Devrimci Sosyalist Blok Önerisi Kendini Kurmaya Yöneliyor

"SBP" önerisinin içinde geliştiği tartışmalar sürecinin öteki kutbunda yeralanlar bir Devrimci Sosyalist Blok oluşturulması çağrısında bulunmuşlardı. Yeni Öncü, İşçiler ve Politika, Gelenek, İktidar Yolu-Hedef, Sosyalizm dergileri ile Sosyalist Birlik dergisi "sol kanat" çevresi ve "bağımsız"lardan oluşan bu öneri sahipleri, Nisan'dan bu yana bir toplumsal devrim programı üzerinde birleşerek, eğilim özgürlüğüne açık bir blok hareketi yaratarak, grupların ve tek tek sosyalistlerin eylem içinde kaynaşmalarını ve böylece bir partiye ulaşmayı hedefliyor. Nisan'dan bu yana süregiden iç tartışmalar 14-15 Temmuz'da sonuca bağlandı ve bu gruplar bir blok hedefini somutlaştırarak siyasal adımlar atma yönünde bir mutabakata vardılar. Kendileriyle yeni mutabakatlar kuracak olan gruplarla da ortaklaşarak Ağustos ortasında bir genel toplantıyla bu yönde çalışmalarına kitlesel bir meşruiyet kazandırmayı amaçlıyorlar. Farklı tarihlerden gelen çevrelerin (parti /hareket, Stalinist/Troçkist, TİP/Dev-Genç) birlikte yürüme iradesiyle buluştukları bir eğilimler çokluğunu devrimci bir program temeli üzerinde birleştirme girişimi olarak Devrimci Sosyalist Blok'un kendisini nasıl kuracağı merakla bekleniyor. ■

---

ihtiyaç duyan ve bunun bilincinde olan insanların asıl şimdi korkuya kapılmış oldukları söylenebilir. Çünkü, Haydar Kutlu ve Nihat Sargın medya tekellerinin çerçevesini çizip yaydığı öyle bir egemen komünist imgesi oluşturmuşlardır ki, varolan egemenlik aygıtlarına meydan okuyan, burjuvaziyle bir "mutabakat" aramayan, egemen değerleri reddeden, kurulu düzenin mazbutluğu dışında bir gündelik varoluşu sürdüren hiç kimse, çerçevesi böylece çizilen bu komünistlik karşısında anti-komünist gözükmeden kalamaz.

Neyse ki hayat, Haydar Kutlu ve Nihat Sargın'ın kendi meşruiyet gerekçelerini dayandırdıkları kurgudan çok daha zengin imkânlarla dolu. Türkiye'de ezilen sınıflar karşısında egemen sınıfla mücadeleye dayalı gerçek devrimci pratiğin ürünü olan bir komünist kimliğinin meşruiyet edindiğini bizzat içinde yaşayarak bildiğimiz kendimize ait bir tarihimiz var. Komünistliğin kurulu düzen içinden geçmesi şart olmayan damarları bulunduğunu biliyoruz. Haydar Kutlu ve Nihat Sargın bu kimliği açıkça üstlenmeye karar verdikleri an, komünistliği başaşağı çevrilmiş bir imgeye dönüştürdüler. Bu, kendisini öteki ideolojilerden ve politikalardan onlarla *çatışarak* ayırdeden bir kimlik değil artık. Bize sunulanlar lâfızdan ötede bir maddi varoluşu olmayan, gerçek çıkarların ve mücadelelerinin ayırdetmediği, tersine düzen içi benzerliklerin aynılaştırılmasına dayanan bir kimliksizlik. Bu komünistlik yalnızca başaşağı çevrilmiş bir imge. Gazete ve dergi sayfalarında yaşayan, Türkiye'nin devrimci hareket tarihinde bir karşılığı olmayan, tarihsiz ve içeriksiz, medyaların yarattığı, o yüzden de gerekmediğinde yok edebileceği bir hayal. Bu imgenin kimseyi korkutmayacağı öylesine açık ki, TBKP, "korkuları yenmeye" dayalı bütün stratejisini pratikte doğrulanmış sayabilir. ■

Dünyada Duvarlar Yıkılırken...

YA BİZİM "PERESTROYKA"MIZ ?

Server Tanilli

Perestroyka, yani şu "yeniden yapılandırma" denen şey, yalnız Sovyetler Birliği için mi söz konusu sanıyorsunuz? Hayır! Hemen bütün uygar dünya-en azından- kendini gözden geçiriyor. Kaç yılın kaşarlanmış NATO'su ile ilgili olarak, geçenlerde Londra'da bir doruk toplantısının arkasından yayınlanan "Londra Deklarasyonu" ilginç şeyler söylüyor; başka alanlarda da dikkat çekici gelişmeler görüyoruz.

Değişen bir dünyada, değişmeyen bir biz!

Oysa, dev sorunlarımız var ve hepsi de ivedi çözümler bekliyor.

Bir "kalkınma sorunu"muz var: Başta ağır sanayimizi kurarak çağımızı yakalamak zorundayız; planlı ve devlet öncülüğünde bir kalkınmanın ise bize kazandıracakları var. Oysa, Türkiye'nin 1950'lerle girdiği yol yol değilken, 24 Ocak kararlarının açtığı kapı, işin içine 12 Eylül faşizminin zorbalığı da girince, zengine zengin katarken, başta işçi sınıfı olmak üzere, halk kitlelerini sefalete sürüklemiştir; uluslararası sermayeye ise, çok daha bağımlı olup çıkmıştır ülke. Bu çarçur, bu mafya ekonomisi ile bir yere gidemeyiz; yeni bir yöntemi, planlı olarak hemen uygulamaya koymak zorundayız.

Bir "nüfus sorunumuz" var: Korkunç bir hızla çoğalıyoruz. Türkiye gibi kaynakları oldukça sınırlı bir ülke, kalkınmada hangi reçete kabul edilirse edilsin, bu artışın altında ezilir. Böylece, artış hızımızı, hem de en kısa zamanda düşünmenin, makul sınırlar içine sokmanın önlemlerini almak zorundayız.

Bir "eğitim sorunu"muz var: Demokrasiye inandığımızı söylüyoruz, ama eğitim düzenimiz, ne biçim olarak, ne içerik olarak demokratik; insanlarımızı eğitim nimetinden yeterince yararlandıramadığı gibi, çağıdışı bir eğitimi sürüyoruz önlerine. Düşünmeyen ve tartışmayan insanlar yetiştirme üzerine kurulu herşey; dinci ve faşist gericiliğin çöreklendiği en gözde yerler de eğitim kurumlarımız. Eğitim düzenimizi bir an önce baştan aşağıya değiştirmek; Cumhuriyet'i kuranların amaç edindikleri "fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür" kuşakları yetiştirme ilkesi üzerine oturtmak zorundayız.

Bir "Kürt sorunu"muz var: Kara günlerimizde dostumuz olmuş, üstelik kız alıp verdiğimiz bir kardeş halka, Kürtlere, ulusal demokratik haklarını tanımamak için yapmadığımız kalmadığı gibi, şimdi de abluka altına almışız onları. Kürt aydınını sustururken, Türk aydınını da susturmanın tezgâhını kurmuşuz; Diyarbakır'daki yasak İstanbul'da da geçerli; konu üzerinde fikir yürütenler, çözüm önerenler, Kürt olsun Türk olsun, hapishane duvarları arkasında. Uygar dünya üstümüze gülüyor. Asla vakit yitirmeden, çağdaş ve uygar bir çözüme gitmek ve illâ yurdumuz parçalanmasın diyorsanız, Cumhuriyetimizi "Kürtlerin ve Türklerin Cumhuriyeti" haline getirmek zorundayız.

Türkiye'nin çağdaş tarihinde, hiçbir zaman tükenmemiş ve tükenmeyecek olan ilerici, demokrat ve devrimci güçleri büyük görevler bekliyor

Ve bir "insan hakları sorunu"muz var: 12 Eylül faşizmi iki yüz yıla yaklaşan "Aydınlanma" hareketimizin bütün kazanımlarını yok etmek isterken, insan hakları adına alınmış mevzileri de yerle bir etmiştir. Hukuk sistemimiz, insan haklarına ve demokratik ilkelere dayanmıyor artık; başta, düşünce özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü olmak üzere, insanlarımız bir mayın tarlasında geziniyorlar; insan hak ve özgürlüklerini güvenceye bağlamak için icat edilmiş bir araç, yani anayasa, bizde bir "kışla talimnamesi", bir "disiplin yönetmeliği" niteliğinde, en başta o özgürlük düşmanı. Ve en önce anayasadan başlıyarak, mevcut hukuk sistemimizi -olduğu gibi- çöp sepetine atmak, insan hakları ve demokratik ilkelere dayalı çağdaş bir hukuk düzenini kurmak zorundayız.

Bu sorunların listesini daha da uzatabilirsiniz.

Ama asıl korkunç olanı şu: Bu yaşamsal sorunlara el atıp, çağdaş, uygar ve gerçekçi çözümlere gidecek bir siyasal iktidar yok Türkiye'de. Ortada dolaşanlar ve siyasal karar mekanizmasının başlarında oturanlar, 12 Eylül faşizminin allak bullak ettiği bir düzeni, daha doğrusu düzensizliği sürdürmenin arkasında ve düpedüz o karanlık rejimin icat edip ülkenin başına musallat ettiği insanlar; üstelik, oy tabanı %20'nin çok aşağısına düştüğü halde, parlamentodaki çoğunluğuna sırtını dayayıp, her türlü demokratik gelişmeye yolları tıkayanlar. Getirecekleri, yağma ve soygundan başka bir şey yok, ama daha da götürecekleri var.

Ve gün be gün götürüyorlar da...

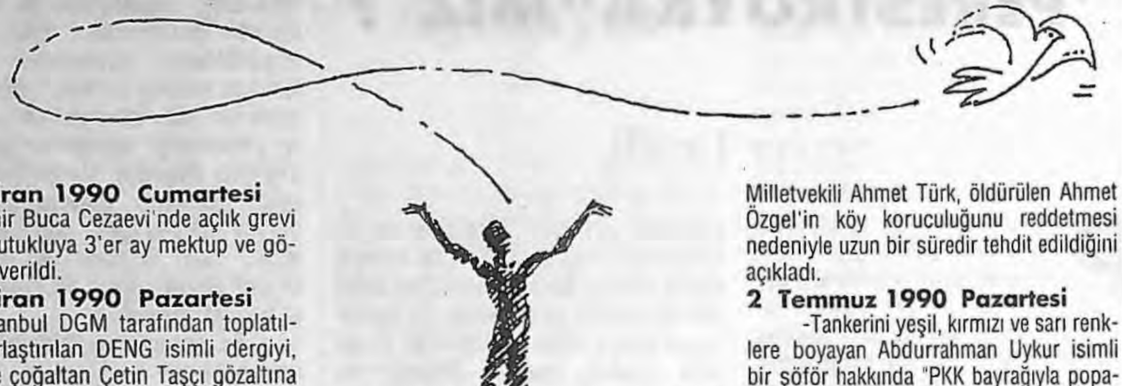
Açık söylemeli: Türkiye'nin yitirdikleri yeter ve daha da yitireceği zamanı yoktur. Gitgide ağırlaşan yaşamsal sorunlarımızı bir an önce çözmek, "Aydınlanma" hareketimizin bize miras bıraktığı hedefi gerçekleştirebilmek, yani "bağımsız, demokratik ve laik Türkiye"yi vakit harcamadan kurmak zorundayız. Onun da yolu, bugün en başta, siyasal iktidarın yeniden yapılandırılmasından, deyim yerindeyse bir "perestroyka"dan geçmektedir. Bu dinci ve faşist karması gerici iktidarı yıkmak ve yerine, uygar ve çağdaş bir iktidarı kurmak zorundayız.

Yıkılmaz bir duvar mıdır bu? Hayır?

Yıkılır ve yıkılacak da...

Türkiye'nin çağdaş tarihinde, hiçbir zaman tükenmemiş ve tükenmeyecek olan ilerici, demokrat ve devrimci güçleri büyük görevler bekliyor. ■

İnsan Hakları Günlüğü

16 Haziran 1990 Cumartesi

- İzmir Buca Cezaevi'nde açlık grevi yapan 40 tutukluya 3'er ay mektup ve görüş yasağı verildi.

18 Haziran 1990 Pazartesi

- İstanbul DGM tarafından toplatılması kararlaştırılan DENG isimli dergiyi, fotokopiyle çoğaltan Çetin Taşçı gözaltına alındı. DENG dergisi, basacak matbaa bulamadığı için fotokopiyle çoğaltılarak piyasaya çıkabilmişti.

19 Haziran 1990 Salı

-İstanbul DGM'de devam eden İsmail Beşikçi'nin duruşmasını izlemek isteyen 300 kişilik bir grubu, polis coplayarak dağıttı. Olayda 20 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlardan 13'ü tutuklandı. Beşikçi, duruşmada ifade vermeyi reddetti.

-Dernek binasına astığı bir duvar gazetesi yoluyla "komünizm propagandası yaptığı" öne sürülen Elmadağ Halkevi Yönetim Kurulu üyesi Cihat Çetin, 3 aylık bir tutukluluktan sonra çıkartıldığı mahkeme tarafından serbest bırakıldı.

22 Haziran 1990 Cuma

-1 Mayıs tutuklularından Belediye-İş Sendikası Beyoğlu Şube Başkanı Hıdır Bal, çıktığı ilk duruşmada tahliye oldu. Hıdır Bal, gözaltında iken İstanbul Emniyet Müdürü Hamdi Ardalı tarafından dövüldüğünü ve işkence gördüğünü söyledi.

-İran sınırı yakınındaki bazı köyler askeri birlikler tarafından boşaltıldı. Köylerinden çıkartılanlar Hakkari, Şemdinli ve Çukurca'ya göç etmek zorunda kaldılar. Olağanüstü Hal Bölge Valiliği de, kararname ile aldığı yetkiye dayanarak bazı memurları bölge dışına sürmeye başladı.

25 Haziran 1990 Pazartesi

-Radyo ve televizyondan Türkçenin yanısıra Kürtçe de yayın yapılmasını isteyen SHP milletvekilleri Fuat Atalay ve Cumhur Keskin hakkında Ankara DGM Savcılığı tarafından soruşturma açıldı. Aynı savcılık TBMM Başkanvekili Halim Aras'ın "Kürtçe konuşmak serbest olmalı" şeklindeki açıklamasını da soruşturma konusu yaptı.

-Adalet Bakanı Oltan Sungurlu 26'sı hükümlü, 2'si de tutuklu olmak üzere 28 gazetecinin halen cezaevinde bulunduğunu açıkladı. Sungurlu, Hükümetin bir genel af çıkartmayı düşünmediğini söyledi.

27 Haziran 1990 Çarşamba

-Askeri Yargıtay, Artvin Devrimci Yol Davası'nda verilen 9 ölüm, 8 ömür boyu hapis, 325 çeşitli hapis cezası kararlarını onayladı. MHP İstanbul Grubu Davası'nda ise çeşitli öldürme olaylarına karışan 3 kişi hakkında verilen ömürboyu hapis cezası kararlarını bozdu.

28 Haziran 1990 Perşembe

-2000'e Doğru ve Halk Gerçeği Dergileri, Güneydoğu Kararnamesi'nin verdiği yetkileri kullanmaya başlayan İçişleri Bakanlığı tarafından süresiz kapatıldı. Bakanlık sol dergileri basan Ilıcak Matbaası'nın da 10 gün süreyle kapatılmasını kararlaştırdı.

-27 kişinin öldürüldüğü Çevrimli Köyü'nde incelemeler yapan İHD Heyeti tarafından hazırlanan raporda, öldürülen kadın ve çocukların köy koruculuğunu kabul etmeyerek İstanbul'a gidenlerin yakınları olduğu belirtildi. Kararname nedeniyle basında yer alamayan raporda, "AGİK Konferansı sürerken meydana gelen bu karanlık olayı, üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir nokta olarak tespit ediyor, insan hakları savunucularının dikkatini, masum insanların kanlarıyla birlikte gömülmek istenen Çevrimli katliamının, mutlaka aydınlatılması gereken gerçeğine çekiyoruz" denildi.

1 Temmuz 1990 Pazar

-Mardin'in Mazıdağ İlçesi'ne bağlı Konur Köyü'ndeki jandarma karakolunun komutanı Astsubay Teoman Biresellioğlu, eşyalarını istediği yere götürmeyen Ahmet Özgel isimli bir minibüs şöförünü, bir süre dövdükten sonra tabancayla vurarak öldürdü. Katil astsubay, olaydan sonra tutuklanarak cezaevine kondu. Mardin Milletvekili Ahmet Türk, öldürülen Ahmet Özgel'in köy koruculuğunu reddetmesi nedeniyle uzun bir süredir tehdit edildiğini açıkladı.

2 Temmuz 1990 Pazartesi

-Tankerini yeşil, kırmızı ve sarı renklere boyayan Abdurrahman Uykur isimli bir şöför hakkında "PKK bayrağıyla propaganda yaptığı" iddiasıyla Diyarbakır DGM'de dava açıldı. Hakkında 10 yıl hapis cezası istenen Uykur, tutuklandı.

8 Temmuz 1990 Pazar

-Çanakkale'nin Karabiga Kasabası Belediye Başkanı Emin Bekaroğlu, bir düğünün bitiş saatini uzatmak için gittiği Emniyet Amirliği'nde Ethem Borçhal isimli bir başkomiser tarafından dövüldü. Dayak yiyen belediye başkanına "5 gün iş göremez" raporu verildi.

10 Temmuz 1990 Salı

-Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, Eskişehir Özel Tip Cezaevi'nin tek kişilik hücreler biçiminde yeniden düzenlendiğini doğruladı. Sungurlu, bu cezaevine uyumsuz tutuklu ve hükümlülerin yerleştirileceğini açıkladı.

-Yasadışı örgüt üyesi oldukları iddiasıyla 3 aydır tutuklu bulunan 17 yaşındaki iki lise öğrencisi, gözaltında kaldıkları süre içinde işkence gördüklerini açıkladılar.

11 Temmuz1990 Çarşamba

-Kanserli hükümlü Sedat Karaağaç, tedavi amacıyla yatırıldığı hastanede zincire vuruldu. Ankara Tabib odası, Sedat Karaağaç'ın ayaklarının zincir nedeniyle yaralandığını açıkladı.

13 Temmuz 1990 Cuma

-İstanbul Cihangir'de öldürülen Gülay Arıcı'nın babası, kızının polisler tarafından teslim olduktan sonra öldürüldüğünü bildirerek, "Kızımın vücudunda 20'ye yakın kurşun girişi saydım. Eğer çatışmada ölseydi bir kaç yara olurdu" dedi.

15 Temmuz 1990 Pazar

-SHP Parti Meclisi, "Kürtlere kültürel özgürlük verilmesi gerektiğini" kabul eden Güneydoğu Raporu'nu oybirliği ile kabul ederek parti politikası haline getirdi.

Hazırlayan:
Fevzi Argun

"Orada" Nasıl Dağa Çıkılır?

Sıcak, bir yapışkan gibi. Vücudun her zerresine siniyor. Bir sümük gibi. Silip atamıyorsun. Gözleri kısmaktan insanın alnı kırış kırış oluyor. Biraz sonra da bir baş ağrısı yavaştan şakaklarını zorlamaya başlıyor. Katlanmak gerek. Burası memleket. Bırakıp da nereye gidersin?

Yılın en sıcak ayı değil ama Haziran ayının da hatırı sayılıyor buralarda. Güneş lav kusan bir volkan. İnsanların üzerine cehennemden çıkma oklar gönderiyor.

Baba çobanlık yapmış. İki tane aslan gibi oğlu var. İkisi de baba mesleğinden şaşmamışlar. Baba mesleği burada neredeyse bir kader. Onlar da kaderlerine rıza göstermişler. Aslında pek fena da sayılmaz hani! O sıcakta yaylaya çıkacaklar. Davar otlatmaya. Serin serin esen yellere verecekler göğüslerini. Büyük oğlan on dokuzunda. Küçüğü ise henüz on dördünde. Davar gözetleme işini ağabeyine bırakmış, atmış kendisini bir ağacın altına uyuyor. Kimbilir ne düşler kuruyor, yaşamdan neler umuyor?...

Askerler de o yöredeler. Nedeni bilinmese de tahmin edilebilir. Militan ihbarı almış olabilirler.. "Terörist" peşindeler resmi dille.

Küçüğün adı Fernandez. Yani küçük çobanın. Ama enine boyuna serpilmiş durumda. Birkaç yaş daha büyük gösteriyor. Yaşama "yanlış" başlamış. Öyle devam ediyor. Yanlışın adı resmi dili bilmemek. Fernandez, gerçek bir yerli. Tek kelime resmi dili bilmiyor. Hayvanları sulayan büyük kardeş işiyle meşgul ve hayvanların arasında. Dikkat çekmiyor ya da çoban olduğu çok belli.Ağacın altındaki küçük kardeş ise herşeyden habersiz. Askerler bağırıyorlar. İkaz ediyorlar. Tabi resmi dille. Fernandez irkilerek uyanıyor uykusundan. Kendisine çevrilmiş namlular ve bağıran, çağıran askerler onu iyice paniğe veriyor. Etrafa bakınıyor ve kaçıp bir yerlere saklanmak istiyor. İnsan içgüdüsüyle hareket ediyor. Kim, hangimiz aynı şeyi yapmayız?

Askerlerin hiçbir dediğini anlamayan Fernandezcik askerler tarafından "kaçan bir militan" sanılarak kurşun yağmuruna tutuluyor. Fernandez orada, köyün merasında can veriyor.

Baba olayı öğrenince yığılıp kalıyor. Uyandırmak için neler neler yapıyorlar. Bir süre sonra gözlerini açıyor. Ama ne çare! Küçük oğlunu yitiren acılı baba yaşamının bundan sonrasını artık felçli olarak sürdürecektir. Ne söylediği anlaşılmıyor. Gelenlere derdini yakınları anlatıyor.

Olay ilgili olabilecek kim varsa aktarılıyor. Kalkıp Oranın Şerif'ine gidiliyor. Soruyorlar. "Şerif, böyle bir olay olmuş, sen ne yaptın?" "Olabilir" diyor Şerif, "yaş ile kuru birarada yanar". "Peki sen devletin buradaki temsilcisi değil misin?" diyorlar. ""Böyle bir olay olmuş olabilir. Burada halkın töresi, geleneği var, gidip bir başsağlığı diledin mi? Arabanın arkasına iki torba şeker, iki torba un koyup, 'ölen geri gelmez, ama nasıl onarırız, bu bir yanlışlıktır' dediniz mi?" diye soruyorlar. Devletin resmi görevlisi Şerif resmi görüşü dile getiriyor; "Buna neden gerek var?"

Şerif'i ziyaretin üstünden bir hafta geçiyor. Oraya o köyden bir haber geliyor: "Ölen küçük Fernandez'in ablası ve amcasının kızı dağa çıktılar".

1990'ın Mayıs'ı. Güneşin beyaza dönüp birazdan ortalığı kavurmaya hazırlandığı dakikalar başlamak üzere. Telefon çalıyor. Saat sekiz buçuk. Telefondaki ses titremekte. Anlatım yutkunmalarla kesik kesik. Boğazında bir şeyler düğümlenmiş.

Köy çok yoksul, Yoksulluk o denli büyük ki köylülerin bir "ağaları" bile yok. Bazen ağa böyle bir köy için şans sayılıyor bu yörede. Aslında ağalar var. Diğer köylerin ağaları. Kendi köylülerini bekçi yapıp devletten alınan maaşın yarısını ceplerine atıyorlar. Ama yetmiyor. Daha çok köle gerekli. Daha çok köle daha çok para demek. Sıkıştırıyorlar köylüleri. "Bekçi olacaksınız" diyorlar. "Iıh" diyor köylüler. Üsteliyorlar. Hayır, köylüler direniyor, reddediyorlar ağaların isteğini. Çok kızıyor ağalar. Öfkelerini kusmaya başlıyorlar. "Bu köy teröristlerin yandaşıdır." diye ihbarda bulunuyorlar. İlkin ihbarları para etmiyor. "Teröristlere yataklık yapıyorlar" diye yeniden ihbarda bulunuyorlar. İhbarlar süreklilik kazanınca emellerine ulaşıyorlar.

O Mayıs sabahı köyü postal sesleri sarsıyor. Güvenlik güçleri köyün çevresinde pusuda. Saatler üç buçuğu gösteriyor. Otuz iki yaşındaki köylü erkenden kalkmış. Karısının hazırladığı ayran boğazını yumuşatıyor. Tan ağarmasına az kala sesleniyor kardeşlerine: "Ben tarlaya gideceğim." Usulca ayakkabılarını giyiyor. Kapıyı açınca sabah serinliği yalayıp geçiyor yüzünü bir an. Kardeşleri de çıkmak üzere son hazırlıklarını yapmaktalar. Evinden üç beş adım uzaklaşmıyor ki bir bağırış çağırış ortalığı inletiyor. Koşuyor kardeşlerden biri, dama siniyor. Ağabeyi üniformalı birileri tarafından sürüklenerek götürülüyor. Kim ki bunlar acep? Askerler mi, Özel Bölüm mü, yoksa Bekçi'ler mi? Bir kaç saniye geçmiyor ki ağabeyin itiraz çığlıkları silah sesleriyle kesiliyor. Yirmi otuz el silah sesleri duyuluyor. Damdaki kardeşin dizlerinin bağı çözülüyor. Korku gelip çöküyor diline. Sesi çıkmıyor. Ama o da üniformalılar tarafından farkediliyor. Kafasına kurşun yemekten son anda kurtuluyor.

Üniformalı kişiler acımasız. Ölüyü sürüklüyorlar. Uzaklaştırmak istiyorlar. Kafalarında tabii ki bir senaryo var. Ölü, ikiyüz metre köyün dışına çekilecek ve "kaçarken vuruldu" denilecek. Ama bozuluyor bu oyun. Karısını, annesini hemen ölünün başına gönderiyor köylüler. İki kadın da hançerelerini yırtarcasına bağırıyor, ağlıyorlar ölünün üzerine kapanırken.. Ceset yerinde kalıyor.

Ölen köylünün kız kardeşi, olay yerine gelen meclis üyesinin yapışıyor yakasına. Ağlamaktan parçalanmış dudaklarından dökülenlere kimse engel olamıyor; "Elime silahı alacağım. En yakındaki tabura gidip vuracağım askerleri. Bunlar son olamaz. Ne olur hakkımızı arayın bizim!"

Orada olup bitenden artık kimsenin haberi olmayacak. Kimbilir belki de olacak. Bazen bir "bilim adamı", bazen bir "gazeteci", bazen bir "milletvekili" tarihe böylesine notlar düşecek. Tıpkı ilki Haziran 1989, ikincisi Mayıs 1990'da yaşanan bu olayları bizzat aktaran Diyarbakır milletvekili Fuat Atalay gibi. Not düşülen tarih 15 Haziran 1990. Notun düşüldüğü mekân SHP Ümraniye İlçe Merkezi.

Metin Gülbay

Kanlı Sürgün Birinci Yılında

İKTİDAR CEZAEVLERİNDE YENİ OYUNLAR PEŞİNDE

Levent Yurdakul

29 Haziran günü Eskişehir cezaevinde yatan tutuklu ve hükümlüler yönetimce gasp edilen haklarını geri alabilmek için süresiz açlık grevine başladılar.

Kamuoyu, basın, demokratik kuruluşlar, siyasal partiler bu direnişi sessiz ve tepkisiz izlediler. 2 Ağustos 1989 gece yarısı açlık grevinin 35. gününde başlatılan kanlı sürgüne kadar.

Mehmet Yalçınkaya ve Hüseyin Hüsnü Eroğlu direnişin 35. gününde ağustos sıcağında ve susuz olarak ring denilen araçlarda 16-17 saat süren Eskişehir-Aydın sürgününden sonra, Aydın'a geldiklerinde özel olarak eğitilmiş gardiyanların saldırısıyla karşılaştılar. Ve arkadaşlarının 52 gün sürdürecekleri ölüm orucunu 35. günde şehit olarak tamamladılar.

Aydın direnişçileri, direnişlerine hemen tüm cezaevlerinden destek buldular. 35. günden sonra basın olaya eğildi. Demokratik kuruluşlar harekete geçti. Başta açlık grevini "şiddet eylemi" olarak niteleyen genel başkanlarına rağmen SHP'li milletvekilleri olaya duyarlılık gösterdi. Eğer ilk günden bu duyarlılık gösterilseydi belki de insanlar ölmez, sakat kalmazdı.

Direnişçiler Unutulmasın

Aydın'da açlık grevi bitti. Cezaevleri tekrar unutuldu. Oysa iktidar her yaz cezaevleriyle oynamayı gelenek haline getiriyor. Cezaevlerinde yaşayanlar yılın on ayı insanca yaşamanın bedelini çok ağır biçimde böylesi açlık grevleriyle ödüyorlar.

Kamuoyu, cezaevleri konusunda sürekli bir duyarlılığa sahip olmalıdır. Dönemin Adalet Bakanı bugün de Adalet Bakanıdır. Dönemin müsteşarı bugün de müsteşardır. Başbakan Cumhurbaşkanlığına terfi etmiştir. Gardiyan gardiyanlığına, savcı da savcılığına devam ediyor. iki cinayet ve onlarca cinayete teşebbüste suçlular "faili meçhul" değilse de, suçlar takipsiz kalmıştır.

Kamuoyu duyarlı olmalıdır. İnsanlar cezaevlerinde ölüme yatmadan iktidarın cezaevlerine yönelik provokasyonları boşa çıkartılmalıdır.

İktidarın Yeni Oyunları

1987-1988-1989 ve şimdi de 1990 iktidarın cezaevlerine yönelik geleneksel yaz tarifesi bugün de gündemdedir. Açık ve kapalı görüşlerin sınırlandırılması, yayın ve yazışmaların engellenmesi eğilimi; disiplin cezaları ve sürgün baskısının gündemde tutulması; tek kişilik hücreler ve tek kişilik havalandırmaların yapıldığı tecrit cezaevi Eskişehir'e nakil tehditleri cezaevlerinin bu yazı da herkesten daha sıcak geçireceklerinin göstergesidir.

İktidarın yaratacağı provokasyonlarla, kazanılmış hakları geri alma taktiğini yeni ölümlere ve sakatlanmalara meydan vermeden engellemek tüm

Siz bakmayın cezaevi kapısındaki anaları, eşleri, kardeşleri dipçiklettirip liberalizm satanlara, siz bakmayın kanlı sürgün gecelerinde deliksiz uyuyanlara.

toplumun görevidir. Eskişehir cezaevinde direniş başladığı ilk gün kamuoyu bu olaya sahip çıksaydı, muhalefet, demokratik kuruluşlar ve basın iktidarın gaddarlığına karşı tavır alsaydı, iki genç ölmeden, onlarcası sakat kalmadan olay çözülürdü. Kamuoyu bu cinayetlerin peşini kovalasaydı ne Oltan Sungurlu bakan, ne de Arif Yüksel müsteşar olarak kalırdı.

Hepimiz Sorumluyuz

Bu cinayetlerden hepimiz sorumluyuz. Yeni cinayetlere ortak olmak istemeyen herkes, iktidarın cezaevi politikasına karşı çıkmalıdır. İktidarı cezaevlerinde iyileştirmelere gitmeye zorlamalıdır. Gizli kapaklı yürütülen tecrit cezaevleri hazırlıklarının yarattığı huzursuzluğun kaldırılması için iktidar yetkililerini doyurucu açıklama yapmaya çağırmalıdır.

Basın, muhalefet, demokratik kuruluşlar cezaevleri ile ilgili komisyonlar - masalar oluşturmalı, bunlara işlerlik kazandırmalı ve gelişmelerden kamuoyunu haberdar ederek doğabilecek sorunlara karşı etkili çözümler bulmalı, eylemler yürütmelidir.

Cezaevleri konusunda iktidarın tutumunu yasayla, anayasayla, sözleşmelerle açıklamaya gerek yok. Bu bir ahlak ve onur sorunudur. İnsanın her koşulda insanca değerler içinde yaşamasına saygı duyup duymamak sorunudur.

12 Eylül'ün "kişiliksizleştirme ve otoriteye boyun eğdirme" programını, sivil ANAP iktidarı devralmış ve her alanda olduğu gibi kendisine iktidarı bahşedenlere duyduğu sadakatle uygulamaya çalışmıştır.

Ancak bu program cezaevlerinde tutuklu ve hükümlülerin canları, kanları pahasına gösterdikleri direnişlerle boşa çıkartılmıştır. Ve kazandıkları hakları canları kanları pahasına da olsa korumaya kararlıdırlar.

Cezaevlerinde yaşayan insanları böylesi acımasız bir seçenekle karşı karşıya bırakmamak, duvarların içinde yaşayan insanlara yeni duvarlar örülmesini engellemek hepimizin görevidir.

Böylesi bir görev içinse sosyalist, demokrat, şu, bu olmak gerekmez insan olmak yeterlidir.

Siz bakmayın insanlar ölüme yatarken, "yetkim yok, bu iş beni aşıyor, bir şey yapamam" diye kaytarıp lokmalarını çiğnemeden yutanlara; siz bakmayın cezaevi kapısındaki anaları, eşleri, kardeşleri dipçiklettirip liberalizm satanlara; ve siz bakmayın kanlı sürgün gecelerinde deliksiz uyuyanlara , onları insandan sayan kim? ■

Yeni Bir Mücadele Alanı

KADINLARA KARŞI KARARNAMELER

Sedef Öztürk

Başbakanlığa bağlı olarak kurulan aile araştırma kurumu 29.12.1989'da, Kadın Statüsü ve Sorunları Başkanlığı ise 20.4.1990'da kanun hükmünde kararnamelerle yürürlüğe kondu. Son dönemde meclisi devreye sokmadan yönetme eğilimine giren hükümet, kadınlar, aile ve kadın örgütlenmeleri konusunda da boş durmadı.

Aile araştırma kurumu neden kuruldu?

Amaç: Türk ailesinin bütünlüğünün korunması ve güçlendirilmesi, aile ile ilgili milli bir politikanın oluşturulması. (Madde 1)

Ailenin maddi kaynaklarının rasyonel kullanımını sağlayacak önlemler, iç ve dış göçün ailede yarattığı etkiler, çocuk suçları ve kötü alışkanlıkları doğuran nedenlerin incelenmesi, nüfus planlamasının toplumsal etkilerinin araştırılması gibi diğer maddeler ise bozulmaya yüz tuttuğu anlaşılan müslüman-türk ailesinin düzeltilmesini öngören amaç maddesi ışığında ele alınacak.

Aile Kurumu, bir aile araştırma kurulu ile kurum başkanlığından meydana geliyor. Kurum sosyal amaçlı dernek, vakıf vb. gönüllü kuruluşlarla işbirliği yapmaya karar verebildiği gibi, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörleri itibariyle aile yapısına etkili olabilecek yayınlar konusunda ilgili kuruluşlara GÖRÜŞ BİLDİRMEK gibi görevleri de var.

TV'de Türk-İslamcı Aile: "Yuva"

Araştırma Kurulu ise "aile ile ilgili konularda çalışmalarıyla temayüz etmiş kişiler " arasından başbakan veya ilgili devlet bakanı tarafından, biri üniversiteden olmak kaydıyla seçilecek bir başkan ve yardımcısı, adalet bakanının atayacağı yine "temayüz etmiş" bir üye, diyanet işleri başkanının seçeceği bir üye, DPT sosyal planlama başkanı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu genel müdüründen oluşuyor. 132 kişilik kadrosuyla faaliyete geçen kurum kitle iletişim araçlarının müslüman-türk ailesinin oluşturulması doğrultusunda eğitici programlar yapması işine girişmiş durumda. Akademi Reklam Ajansının sahibi ve 80 öncesinin ünlü faşist örgütü Mücadele Birliği çevresinden Mehmet Taşdiken'e 800 milyon liraya yaptırılan "Yuva" filmi halen televizyonda oynuyor. (Seyretmeyenler için not düşelim: Sabırlı, bilge ve tahta oymacılığı gibi son derece milli bir işle iştigal eden baba, lise mezunu ama evlenince kendini evine vermiş bir anne ve çocuklardan oluşan "Yuva" sakinlerinin yaşamından kesitler sunan filmde, annenin sınıf arkadaşı ve bugün o konferans senin, bu konferans benim dolaşan bir profesör kadın kendisine özenen arkadaşına "asıl mutluluk seninki, benim hayatım boş" diyor. Mesaj çok açık değil mi). Aile Kurumu Başkanı Necmettin Türinay ile bu girişimin asıl fikir babası Cemil Çiçek'in de aynı mücadele birliğinden oldukları gözönüne alınırsa esaslı bir türkçü-islamcı çıkartma ile karşı karşıya olduğumuz görülür.

"Kutsal Aile" Raporu

Aslında resmi gazetede resmi bir dille yayımlanan kararnameden çok daha çarpıcı bir başka belgeyi tartışmak gerekiyor. Giderek güçlenen kadın hareketinin baskıcı ve eşitsiz ilişkilerin yaşandığı aileye yönelttiği eleştirileri susturmak, kadının kendisine biçilen anne, eş kimliklerinin dışına çıkmasını engellemek için yapılacakları anlatan Devlet Planlama Teşkilatı VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Ra-

Türk Kadınını Tanıtma Ve Güçlendirme Vakfı kadın hareketinin radikal taleplerini dizginlemenin ilk adımıydı. Kararnameyle birlikte daha da kapsamlı bir adım atılıyor. 'Dayak Sığınağı', 'Kadın Araştırmaları Merkezi', 'Kadın Kitaplığı' gibi somut projelere yönelen kadın hareketinin gündemini belirleyecek bir gelişme bu. Çeşitli kadın gruplarının ortak mücadelesi için de uygun bir fırsa!

Foto:Fuat Kozluklu

porundan söz ediyoruz. İstanbul üniversitesinin tanınmış sağcı öğretim üyelerinden Amiran Kurtkan, Mustafa Erkal, Hacettepe'den Sevim Erel, Cihat Özönder ve Ertan Kahramanoğlu ile DPT'den iki görevli tarafından hazırlanan raporun "Geleneksel aile yapısında çözülme mi?" başlıklı bölümünde şöyle deniyor?

"Şehre akın ve çarpık şehirleşme sebebiyle geleneksel aile değerleri çözülmeye başlamıştır. Geçim sıkıntısına çare olarak nüfusun yaklaşık %50'sini meydana getiren, tamamen atıl bırakılması ekonomik bakımdan olduğu kadar insanlık hakları açısından da mahzurlu olan kadın, milli ve ekonomik zaruretler gereği çalışma hayatına atılmış, ama bunun aile içerisinde ortaya çıkaracağı ailevi sosyal-psikolojik problemlerin çaresi önceden yeterince düşünülmemiştir. Bu sebeple aile "anne" otoritesi ve onun düzenleyici fonksiyonu değişime uğramıştır... Böyle olunca eş ve çocukların aile kurumu içerisindeki rollerinde de değişiklikler ortaya çıkmıştır. Kocanın kutsal sayılan "aile"ye bağlılığı yer yer zayıflamış, çocuklarda anne ve baba otoritesine karşı gelme duyguları giderek artmıştır... Oysa aile toplumun temelidir. Ailede başlayan çözülme kısa zamanda topluma akseder."

Ailenin geleneksel temelleri bölümünde ise şu sözler var:

"Baba ailenin reisi ve başıdır. Türk aile müessesesin de babaya verilen rol adeta kutsal bir roldür. Anne imajı da "müslüman türk geleneğinde" kutsi bir imajdır... Çocuklar da aynı kutsi değerlerin bir parçasıdır. Çocuk anne-babaya "Tanrı emanetidir. Çocukların rızkını temin etmek, sıhhatlerini korumak, terbiyelerini sağlamak ana-baba için geleneksel bir dini borçtur."

Gelelim çözülmenin sebeplerine:

"...Değişikliklerin sebepleri arasında şüphesiz basılı ve görüntülü neşriyatın (özellikle günlük basın ve TV) etkileri vardır. Bu yayınlar arasında "lüks hayat" özendirilmekte... Bazı yabancı dizilerde nikahsız ve çok erkekli yaşamın biteviye sergilenmesi de gelişme çağındaki nesiller üzerinde bugün için fark edilmeyen olumsuz izler bırakmaktadır."

Önerilen tedbir ve teklifler de şöyle:

"Bizim tarihin derinliklerinden kopup gelen milli normlarımız vardır; islamiyet öncesinden başlayan, islamiyetle gelişip güçlenen sosyal bağlar ve değerler vardır. Özellikle televizyon yayınlarında milli yayıncılığa önem verilmelidir. Musikide, edebiyatta, folklorda milli zevkimizi işleyen yerli programlar yapılmalı, edebiyatı, irfanı, folkloru, sanatı, musikisi, hayranlıkları, tepki ve tutkuları ile "Müslüman Türk insanı" modeli dokunmaya çalışılmalıdır."

Kararname Tehlikesi

Raporda ve bu raporu yaşama geçirmeyi hedefleyen kararname ile aile kurumu başkanlığında izlenen strateji çok açık: Kamu yaşamına giderek daha çok giren kadınları kutsal aile anlayışı çerçevesinde eve göndermek, "tanrı tarafından" ona biçilen "müşfik ana, çalışkan, sadık ve yaptığı işler karşılığında ücret talep etmeyen hizmetçi" rolüne girmesini sağlamak! Böylece gerçekten toplumun temel taşlarından biri olan ve otoriter, hiyerarşik ilişkilere bizi küçük yaşta "alıştıran" aile yapısı da güçlendirilmiş olacak... Bu kurumlaşmanın tam da kadın hareketinin yükseliş dönemine denk düşmesi herhalde rastlantı değil. Kadınların bir cins olarak ezildiğini söyleyen, erkek egemenliğine, bu egemenliğin örgütlendiği bütün kurumlara karşı mücadele yürüten kadınların "Medeni kanundan ailenin reisi erkektir maddesi kalksın, bu madde eşitlik ilkesine aykırıdır" dedikleri bir sırada aileyi koruma kurumu kuruluyor! Kadınların kendi kimliklerini bulabilmek için ekonomik bağımsızlıklarını kazanmak, ailedeki erkek şiddetine karşı örgütlenmek için çabaladıkları sırada, "kalkınmaya hizmet edecek kadar çalışmalarına" fetva veriliyor; erkeğin neredeyse ilahi otoritesi hatırlatılıyor; evden dışarı çıkmak

Birleşmeliyiz Yoksa Kararname Yasalaşacak!

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi, Hukukçu Kadınlar Derneği başkanı ve üniversite bünyesinde yeni açılan Kadın Araştırmaları Merkezi üyesi Profesör Aysel Çelikel'le kararnameler üzerine söyleşimizi sunuyoruz:

Sayın Çelikel, kadınları yakından ilgilendiren bu iki düzenlemenin kararnameler yoluyla yürürlüğe konmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Aile Araştırma Kurumu 29.12. 1989'da, Kadın Sorunları Statüsü ve Sorunları Başkanlığı da 20 Nisan 1990'da KHK yoluyla yürürlüğü girdi. Kadınların toplumsal ekonomik ve kültürel özgürlüklerini sınırlama amacıyla getirilmiş olan bu düzenlemeler yasama organından geçirilmeden Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe kondu. Anayasamızın 91. maddesine göre kanun hükmünde kararnamelerin yürürlüğe girdikleri gün yasalaşmak üzere TBMM'ne sevkedilmeleri gerekir. Amaç Bakanlar Kurulu kararlarının yasalaşmadan uzun süre yürürlükte kalmalarını önlemektir. Ancak bu yükümlülük anayasaya aykırı olarak yürütme tarafından yerine getirilmedi. Her iki kurumun statüsünde kadınların toplumda en azından hukuksal olarak varolan eşit konumunun dini temellere dayandırılarak sarsılması amacını taşıyan pasajlar yer alıyor. Bunu gözlerden kaçırmaya çalışıyorlar.

Sizce Kadın Statüsü ve Sorunları Başkanlığı adıyla kurulan yeni merkezi yapı ile ne amaçlanıyor? Bu girişimi bazı Avrupa ülkelerindeki kadın bakanlıklarına benzetmek mümkün mü?

Kadın Statüsü ve Sorunları Başkanlığı kuruluş kararnamesi anayasanın eşitlik ilkesine, imzaladığımız uluslararası insan hakları ve kadınlara karşı ayrımcılık sözleşmelerine, Medeni Kanunun amacına, dernekler kanununa, yerel yönetimlerin özerkliğine ve YÖK kanununa aykırı hükümler taşıyor. Kararnamenin bu şekilde yasalaşması uluslararası kuruluşlara üye olan kadın derneklerini milli görüş gibi içeriği her çeşit yoruma açık olan bir kavram açısından yönlendirilmesi sonucunu doğuracaktır. TC bir yandan kadın haklarının uluslararası düzeyde korunmasını kabul edip, kadınlara karşı ayrımcılığa karşı sözleşmeyi onaylarken, diğer yandan kadın haklarını savunan dernekleri milli görüş doğrultusunda yönlendirmeye çalışıyor. Ortada bir çelişki var. Hangi görüş egemen kılınacaktır?

Aslında biz, devlet katında kadınların sorunlarına sahip çıkacak, kadın-erkek eşitliğini savunacak ve toplumda uygulamada kadın haklarının kullanılması konusunda engelleri ortadan kaldıracak, derneklerle işbirliği/ koordinasyon yapabilecek bir kurumun kurulmasını hep istedik. Esasen böyle bir kuruluşun bulunması kadınlara karşı ayrımcılık sözleşmesinin temennilerinden de bir tanesidir. Kadın haklarının korunması, tanınması ve kullanımının engellenmesine karşı toplumda kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarının değiştirilmesi gerektiğini vurgular. Bunun için de eğitim gerekir. Oysa KHK'de ifade edilen milli görüş kavramı (ve bu kavram daha önce getirilen geleneksel islami aile kavramıyla özdeşleştirildiği zaman) bahsettiğim sözleşmedeki ilkelere ters düşülmektedir; kadın ve erkeğin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek şöyle dursun, bilakis mevcut sosyal ve kültürel kalıpları korunması ve eskiye döndürülmesi istenmektedir.

Hukukçu Kadınlar Derneği olarak kararnameye karşı ne tür bir mücadele öngörüyorsunuz?

HKD olarak biz bu kararnameyi bütün sakıncalarıyla değerlendiren bir metni hazırlayarak siyasi parti başkanlarına, kararnamenin hazırlanmasına öncülük eden sayın İmren Aykut'a, tasarı meclise gönderilmeden önce bildirdik. Yani yasalaşmasını önlemeye çalıştık; o gün yasalaşmadı, Yusuf Bozkurt Özal tasarıyı geri çekti. Eylülde görüşülecek. Şimdi yapılacak olan öncelikle bunun yasalaşmasını engellemek. Bütün kadın dernekleri işbirliği içine girmeli; güçlü bir baskı grubu olarak yasalaşmasını engellemeye çalışmalıyız

Ülkemizde son yıllarda gelişen kadın hareketi hakkında ne düşünüyorsunuz?

İlginç bir gelişme var. Kadın hareketi bütünleşiyor. Çeşitli dernekler var, feministler var, belli partilerin kadınları var; kısacası çok çeşitli gruplar var. Bence aradaki bakış farkları önemli değil, önemli olan kadın haklarının savunulması. Bu arada çok radikal bir biçimde haklarını savunmaya çalışan feministleri de saygı ve minnetle andığımı belirtmek isterim. Çünkü diğer kadınların yapamadığı mücadeleyi onlar herşeye rağmen yapmaya çalışıyorlar. Topluma ters düşmeyi göze alabiliyorlar. Mor iğne batırıyorlar, kahveye gidip oturuyorlar, bunlar toplumun alışmadığı şeyler ama dikkati çekecek bu tür hareketler yapmak gerek, aksi takdirde toplum hiç ilgilenmiyor. Kuşkusuz iğnenin batırılması değil mesele ama olaya dikkat çekmek olarak baktığımızda önemli buluyorum. Hepimiz birleşmeliyiz. Bunun inancını da taşıyorum. Kararname örneğinde de ortak bir kampanyaya mutlaka girişilmeli diye düşünüyorum, yoksa bu kararname yasalaşacak! ■

isteyen kadının "ahlaksızlığa" düşeceği anlatılıyor.

Yükselen kadın hareketini ve taleplerini durdurma, ya da en azından massetme çabasının görüldüğü bir başka alan da kadın örgütleri ve derneklerinin mücadele alanı. Kadın statüsü ve sorunları başkanlığı kadınlarla ilgili resmi, yarı resmi tüm kuruluşları başbakanlığa bağlıyor; başkanlık gönüllü ve özerk kuruluşları "milli görüş doğrultusunda" yönlendirme yetkisiyle donatılıyor.

Türk Kadınını Tanıtma ve Güçlendirme Vakfı, kadın hareketinin radikal taleplerini dizginlemenin ilk adımıydı. Şimdi daha da kapsamlı bir adım atılıyor. Giderek somut projelere (Dayak sığınağı, Kadın Araştırmaları Merkezi, kadın kitaplığı) yönelen kadın hareketinin gündemini belirleyecek önemde bir gelişme bu. Çeşitli kadın gruplarının ortak mücadelesi için de uygun bir fırsat! ■

2932 Sayılı Yasayla Gelen Yasak

KONUŞMA YASAĞI

Av. Fikret İlkiz

Türkçeden Başka Dillerde Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun" 19.10.1983 tarihinde kabul edilmiştir. 2932 sayılı bu yasa ile "Türk Devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmi dilleri dışındaki herhangi bir dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması" yasaklanmıştır.

MGK'nın Son Yasağı

6 Aralık 1983'de TBMM Başkanlık Divanının oluştuğu gün, Milli Güvenlik Konseyi'nin en son kabul ettiği, 2969 sayılı "12 Eylül 1980 öncesi Siyasi Çekişme ve Çatışma Ortamına Benzer Bir durumun Önlenmesi Hakkında Kanun"dur. Bu yasa ile sözlü ve yazılı beyanda bulunmak yasaklanmıştır.

İşte "düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kullanılmayacak diller"i düzenleyen düşünce açıklamasına ve konuşma özgürlüğüne kısıtlama getiren 2932 sayılı yasa MGK tarafından açıklanan dönemde kabul edilen bir yasadır. Doğrudan doğruya anayasal düzenle ilgilidir. TBMM'nin göreve başlamasını beklemeden veya böyle bir yasanın hemen çıkarılmasını gerektirecek acil bir ihtiyaç bulunmadığı halde, MGK tarafından kabul edilmiş 8 maddelik bu yasanın, Anayasaya aykırılığı ileri sürülememektedir.

Basklılar (!) Ne Yapacak?

T.C vatandaşı olan bir Alman ya da bir Yugoslav futbolcunun annesi Türkçe bilmese de, bu yasanın üçüncü maddesine göre "anadili Türkçe" olmuştur. Veya Türkçe bilmeyen ve herhangi bir dava nedeniyle yargılanan, mahkemede tercüman aracılığı ile savunma yapan ve sadece Kürtçe bilen bir "ana"nın, anadili "Türkçe" kabul edilecektir. Hem de Yasa uyarınca... Bir başka yaşanan somut çelişki ise, basında yer alan haberlere göre 30 milletvekili "Anadilimiz Kürtçe" demektedirler. Türk devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmi dilleri dışında herhangi bir dille ve kendi ülkesinde bu dili kullanması yasak olmayan bir dille düşüncelerini açıklayan Avrupa ülkesinden Türkiye'ye gelip T.C vatandaşı olmuş kişi yargılanabilecektir. Avrupa topluluğuna girmek için çaba gösteren Türkiye'de Bask diliyle düşüncelerini açıkladığı için İspanya vatandaşını cezalandırabilecek miyiz?

1982 Anayasasının 20. maddesinde yer alan "düşünce hürriyetini" bu yasa, insanların "konuşma özgürlüğü"nü elinden alarak ortadan kaldırmaktadır. Düşünceler söz ve yazı ve başka yollarla açıklanabilir. Ancak insanların elinden kullandığı "dil"i alırsanız, konuşma özgürlüklerini kısıtlamış olursunuz. İnsanların analarından öğrendiği ve bir ülkenin kendi kültürünü yaratan "dil"i yasaklarsanız, kişilerin düşünme hak ve özgürlüklerini ortadan kaldırmış ve ülke kültürünün zenginleşmesini, ilerlemesini ve kendi kültürünü yaratmasını engellemiş olursunuz.

2932 sayılı Yasa'da yer alan yasakların bir an önce kaldırılması için yasa koyucuya düşen en büyük görev, bu yasanın kaldırılması için mücadele verilmesi ve uygulamada yargıya düşen en büyük görev de, ülkenin somut sosyo-ekonomik yapısına uygun karar verebilmektir. Aksi taktirde toplumda yaşanan somut olaylara aykırı verilecek her karar adalet duygusunu zedeleyecek ve adalet adına, yasa adına, adaletsizlikler yaratılacaktır.

Muhalefetin çabası hükümet görüşü

Nitekim SHP tarafından 2932 sayılı Yasanın yürürlükten kaldırılması için yasa önerilmiştir. SHP Genel Başkanı İnönü ve 26 milletvekili tarafından hazırlanan yasa önerisinin genel gerekçesinde; hiç kimsenin biyolojik olarak belirli bir dili öğrenme ve konuşma yeteneğine sahip olarak doğmadığı, bütün sağlıklı çocukların hangi dili öğreneceklerinin içinde yetiştikleri aile ve çevreye bağlı olduğu ve

bu çevrenin de dili insanın ana dilidir denilmiştir. Ayrıca kaldırılması önerilen yasanın ülke ve çağımızın gereklerine uymadığı, bilime, gerçeklere aykırı bulunduğu, ana dilin resmi dil dışında ayrı bir "realite" olması nedeniyle dünya uluslarının birçoğu ve ülkemiz resmi dillerinin dışında ana dilleriyle de konuşan yurttaşlara sahip olduğumuz vurgulanarak, otoriter ve totaliter ülkelerde dahi resmi dilden ayrı bir dili konuşmanın suç sayılmadığı, 2932 sayılı yasanın Ulusumuzu dünya ulusları içerisinde küçük düşürdüğü için yürürlükten kaldırılması istenmiştir.

"Müsbet Mütalaa Edilmedi"

Başbakan Yıldırım Akbulut imzası ile TBMM Başkanlığına bildirilen hükümet görüşünde ise;

"... Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu ulu önder Atatürk dil konusunda el yazısı ile kaleme aldığı notlarında şu görüşleri belirtmiştir:

— Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir.

— Türk Milletinin dili Türkçedir. Türk dili Türkçedir.

— Milliyetin çok bariz vasıflarından biri dildir. Türk milletindenim diyen insan, herşeyden evvel ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan, Türk kültürüne, topluluğuna bağlılığını iddia ederse buna inanmak doğru olmaz. Bu tespitler karşısında, teklifin kanunlaşması kültürel değerlerimize ve Atatürk milliyetçiliğine aykırı durum yaratacaktır.

Diğer taraftan, memleketimizin bugün içinde bulunduğu şartlar karşısında, 2932 sayılı Kanunun yürürlükten kaldırılarak Türkçeden başka dillerde yayın yapılması, ileride Devlet düzeninde tamiri imkansız sonuçlar doğurabilecektir, denilerek sözkonusu teklif "müsbet mütalaa edilmemiştir."

Sonuç ve Sorunlar

TBMM'de reddedilen yasa önerisinden sonra ve 1983 yılından bu güne 2932 sayılı yasa yürürlükte. Yargılamalar sürüyor.

Ülkenin somut ve yaşanan gerçekleriyle çelişen yasa koyucunun çözemediği ve çözmek istemediği 2932 sayılı yasanın dayattığı tüm yasaklar yargı erkine aktırılmıştır. "Kürt" dediği için, "Kürtçe" konuştuğu için, "Türkçe" konuşamadığı için veya "Kürtçe bant" sattığı için hakkında dava açılan sanıkların savunmalarında açıkladığı gerçeklerin tartışması yargıya bırakılıyor. Tartışmasız adalet dağıtmakla yükümlü yargıçlar çağımızın ve ülkemizin gerçeklerini gözönünde bulundurmalıdırlar. ■

Cıvalı Rakamlara Bir Örnek Daha

CARİ İŞLEMLER MASALI

Cüneyt Akman

Öyle anlaşılıyor ki Türkiye Cumhuriyeti resmi istatistikleri iki yöntemle hazırlanıyor. İlk yöntem işkembe, ikincisi Corci yöntemi. Örneğin "Türkiye'de ne kadar küçükbaş hayvan mevcut?" türünden istatistikler işkembe yöntemiyle hazırlanır; özetle işkembe-i kübradan atılır. Bir de meşhur makyajcı Corci'nin sanatı kullanılarak imal edilen istatistikler vardır. Örneğin işçilerle ilgili istatistikler, yahut milli gelir gibi politik sonuçlar doğuran makro istatistikler önce bir güzel makyaja tâbi tutulur, sonra yayınlanır. Arslan Başer üstad bu ikinci tür istatistik rakamlarını cıvalı zarlara benzetiyor, pek de güzel ediyor. Biz de açtığı yoldan gidelim ve bir başka cıvalı rakam örneğini sergileyelim dedik.

ANAP hükümetinin son iki senede giriştiği en büyük cıvalı rakam operasyonu Cari İşlemler dengesi üzerinedir. Cari işlemler çok kısaca, o sene ülkenin alnının teriyle (ihracat, tutirzm, taşımacılık vs. yoluyla) kazandığı (ya da kaybettiği) döviz tutarını gösterir. Cari İşlemler Kalemi açık verirse döviz kaybedilmiş, fazla verirse kazanılmış olur.

Türkiye'nin Cari İşlemler Kalemi geleneksel olarak onyıllardır açık verirdi. İşte ANAP diyor ki, "biz ülkenin makus talihini değiştirdik, artık döviz yokluğu yok, 70 sente muhtaçlık yok. Neden derseniz Türkiye artık öyle borçla filan değil, alnının teriyle kendi dövizini kendi kazanıyor. Hatta fazla bile veriyor, kasalarımızdan döviz taşıyor, başka ülkelere kredi veriyoruz, yine de artıyor da Merkez Bankası bunları satın alabilmek için TL basmak zorunda kalıyor. İşte TL basınca da enflasyon oluyor, döviz istiyorsanız enflasyona katlanacaksınız." Bütün bunlar iki seneden beri salonumuzdaki önü camlı dört köşe borazandan günde birkaç kez yinelenip durdu. "inanmıyorsanız deniyordu" cari işlemler dengesine bakın; on yıllardır açık veren bu kalem 1988'de iktidarımızın politikaları sayesinde öyle 1-2 milyon değil tam 1.5 milyar dolar fazla vermiştir."

Burada hemen bir aldatmacaya işaret edilmeli. Cari İşlemler fazlası eşittir döviz bolluğu demek değildir. Yeni alınan dış borçlar ile eski borçların ödenmesi gereken ana para taksitleri cari işlemler dengesinde gösterilemez. Yani ülke, iddia edildiğinin tersine cari işlemler fazla verirken de 70 sente muhtaç kalabilir.

Konuyu bugün açmamızın sebebi cari işlemlerin son zamanlarda yeniden gündeme gelmesinden. Ama bu kez, yeniden açık vermesi dolayısıyla konu oldu. 1989'un Ocak Nisan üç aylık döneminde Cari İşlemler Kalemi 444 milyon dolar fazla vermişken 1990'ın aynı döneminde aynı kalem 1 milyar 164 milyon dolar açık verdi. Geçen sene ikide bir renkli cicili bicili grafikler TV'de boy gösterir, cari işlemlerdeki sözümona olumlu gidiş gözümüze sokulurdu. Bugün ise bu konuda iktidarda tıs yok.

Cari işlemler, söylenenin aksine 1988 ve 1989 da açık verdiği halde hükümet "cıvalı rakam operasyonuyla" gerçeği tersine çevirdi

Ekonomiyi düzeltemeyince rakamları düzeltmek ANAP'ın eski huyu; yalnız bu düzeltmelerin sonuçları kimi zaman sonradan çıkıyor. Örneğin dış borç bileşiminde kısa vadelilerin payı tehlikeli derecede arttı mı? "Kısa vade" tanımını değiştir, böyle borçların kahir ekseriyeti artık orta vadeli oluverir. Enflasyonu önleyemedin mi? Kolay canım endeksi değiştirirsin olur biter! Dış borçlar hızla artıyor mu? Ne beis var, istatistiklerde hepsini göstermek şart değil ya...

1984 Operasyonu

Cari İşlemlerdeki hokkabazlık işte bu cümleden ele alındı. Taa 1984 yılında.. Bahane, Ödemeler Dengesi İstatistikleri uluslararası standartlara uydurulacak. İstatistik tablosundaki operasyon tesadüfe bakın hemen tümüyle Cari İşlemler Bölümünde ve bunun da Görünmeyen İşlemler Kaleminde yapıldı. Hem de IMF normlarına uyma yönünde değil tamamen tersi yönde... Sonuç bu kalemler, okuyanın hiçbirşey anlayamayacağı bir hale sokuldu. Aynı yıl OECD, Türkiye raporunda numarayı yemediğini kibarca belirtti. "Türk yetkililer Ödemeler Dengesi verilerinde önemli revizyonlar yaptılar ve (tablonun) sunuluşunu değiştirdiler. Yeni şekle göre cari işlemler açığı 1 milyar 400 milyon dolar olarak gösterilmiştir. Eski şekilde ise bu 2 milyar 200 milyon dolar çıkıyor". Yani ne sihirdir ne keramet el çabukluğu marifet 800 milyon dolarlık açık yokoluverdi. Daha operasyonun ilk adımında 800 milyon yok olursa ilerki yıllarda açığın (tabii aynı yöntemlerle) ortadan kalkmasına şaşmamalı.

Operasyonun asıl önemli aşaması 1988'de -hani fazlanın verildiği şu mahut yılda- gerçekleştirildi. Biraz yakından bakıldığında iddia olunan 1 milyar 500 milyonluk cari işlemler fazlasının 1 milyar 35 milyon doları son üç ayda gerçekleşmiş görünüyor. Şimdi, dünyanın hiçbir yerinde böyle son üç ayda bilançonun 3'te 2'lik kısmı birdenbire değişemez. Bu sürede ne bu kadar azalma mümkündür ne de çoğalma. Ancak iktidar bilir ki iktisatçıların çoğu dahil, insanlar istatistiklerin yıl içindeki gidişleriyle değil, yıl sonundaki sonuçlarıyla ilgilenirler. Yani Hatice'ye değil neticeye bakarlar. Örneğin bankalar da bunu bildiklerinden bilançolarındaki kâr şişirme operasyonlarını hep son üç ayda yaparlar.

Yine iktisatla biraz ilgisi olan herkes cari işlemler fazla verdikçe dış borçların azalacağını, hiç olmazsa yerinde sayaca-

ğını bilir. Halbuki 1984 operasyonundan sonraki 1984-87 döneminde cari işlemler dengesi+rezervlerdeki olumsuz gelişme aşağı yukarı dış borç tutarına eşit olması gerekirken bu sürede ilki 6 milyar 678 milyon olurken, dış borçlar 26 milyar 609 milyon artmış. Fark tam 20 milyar hadi çapraz kurların etkisi oldu deyip 5 milyar düşelim arada hokkabazlığa kurban giden tam 15 milyar dolar ne olacak?

Sözde cari işlem fazlası verildiği 1988 yılında durum daha da komikleşiyor. Bu kez dış borçlarda ufak ta olsa bir düşme görülmezse kimseyi kandırmak mümkün olmayacak. Bu yüzden Merkez Bankası devreye giriyor. Banka'nın 1988 Yıllık Raporu'na göre borçlar gerçekten de azalmış; 1987 yılında dış borç tutarı 38 milyar 304 milyon dolar iken 1988'de 37 milyar 694 milyona düşmüş. Gelgelelim yine uluslararası baskılar sonucu bir ertesi yılın Raporunda istatistikler kısmen düzeltilince gerçek ortaya dökülüyor: dış borçlarda azalma filan yok; tersine 1987 yılında 40 milyar 228 milyon dolar olan borç 1988'de 40 milyar 722 milyona, 1989'da ise 41 milyar 21 milyon dolara çıkmış.

Abra kadabra Yöntemleri

Peki bu hokkabazlık hangi yöntemlerle yapılmış olabilir? Ödemeler Dengesi kayıtları ve ayrıntılarını doğrudan doğruya inceleme imkanı verilmediğinden bu konuda kesin konuşmak mümkün değil; ancak tablo değişikliği tekniğinden zaten bahsetmiştik fazladan bikaç numara daha sayılabilir. İhracat rakamlarını şişirip (hayali ihracat?). İthalat rakamlarını olduğundan düşük göstermek (örneğin Dünya Bankası'na göre Türkiye'nin 1987 ithalatı 17 milyar 838 milyon dolarken Merkez Bankası'na göre 13 milyar 556 milyon dolar) Bir başka yöntem Turizm gelirlerini işkembe yöntemiyle tabii abartarak hesaplamak (Bu tür hesaplar şöyle yapılıyor: bu sene şu kadar turist geldi; kafa başına bu kadar dolar harcasalar eder şu kadar... Bir de turistlerin aldıkları hediyelik eşyaları filan hem ihracat rakamına hem turizm gelirlerine koyup iki kere de toplayabilirsiniz) Ayrıca özellikle 1988 sonundan başlayarak uygulanan bir başka yöntem de Döviz Tevdiat hesaplarının kaydedilişleri üzerinde yapılan hilelerle bir kısım dış borç ve yabancı sermaye girişini sanki döviz kazancı imiş gibi cari işlemlere kaydetmek oldu.

Özetle bugünlerde cari işlemlerde görülen düşüşün bir nedeni de yapılmış olan hilelerin bu kez normalleştirilmesidir. Yok eğer iş böyle değil ve cıvalı rakam operasyonu sürüp gidiyorsa durum düşünüldüğünden de daha kötü. ■

Sorunsuz Ekonomi Olmaz

YA ABD EKONOMİSİ ..?

Arslan Başer Kafaoğlu

Amerikan ekonomisinin gerçek durumunun, ana çizgileriyle ortaya konması uluslararası ve ülke çapındaki dertlerin iyi anlaşılmasında birinci derece önem taşıyan bir sorundur.

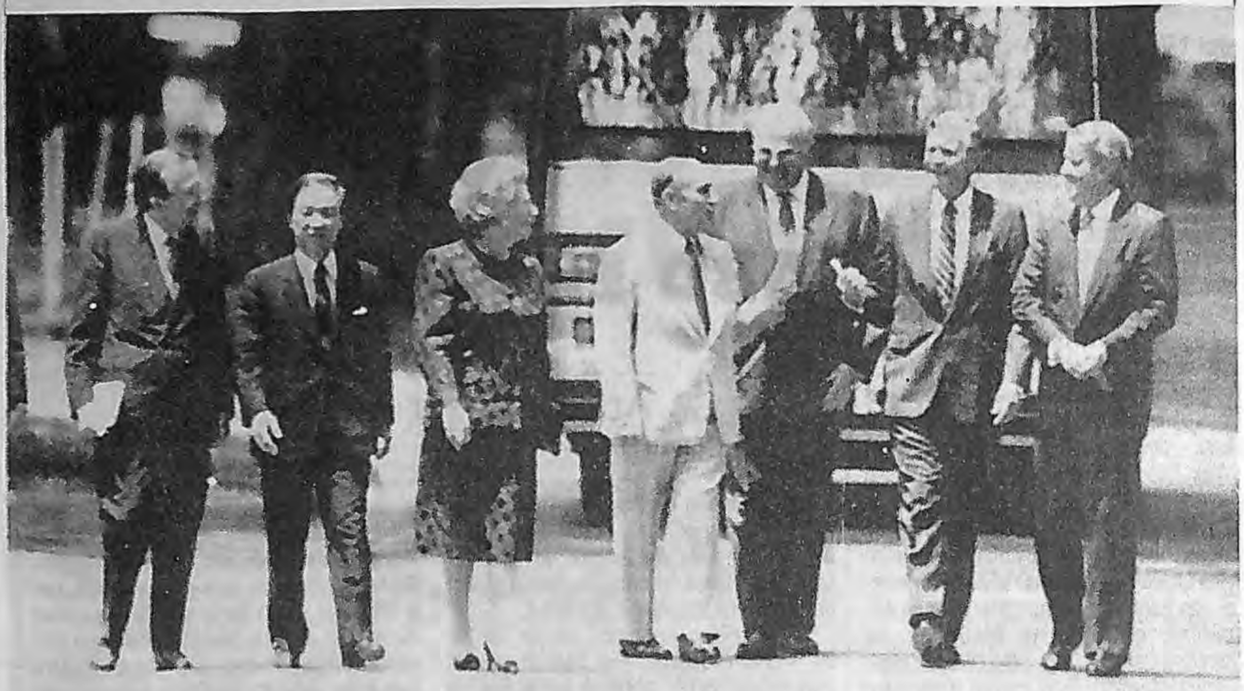
Amerikan ekonomisi, hiç de dertsiz bir ekonomi değildir. Her ülkenin ekonomilerindeki dertler, sorunlar kadar dert ve sorun Amerikan ekonomisinde de mevcuttur. Hatta daha fazla sorun vardır da Amerikan yönetimi geleneksel politikalarla bunları aşmaktadır.

Bu yönetiş biçiminin iki temel çizgisi vardır: Bütçe açığı ve dış ticaret açığı... Her Amerikan yönetimi işe başlarken bu iki açığın da kapatılacağını vaadeder. Herkes sözde bu açıkların kapanmasını ister, ama bu açıklar hiç kapanmaz. Otuz yıldır, bu açıklar ve kapatılma vaadleri sürer gider. Otuz yıldan beri, herşeye gücü yeten, gezegenlere yolculuk planlayan, sık sık uzay mekiği uçuran, Yıldız Savaşları hazırlığına giren dünyanın kendinden çok uzak bölgelerinde hükümetler yıkıp, hükümetler kuran o güçlü görkemli Amerika bu açıkları kapatamaz. Ama acaba kapatamaz mı, kapatmaz mı? Bu yazı Amerikan ekonomisinin belki de cankurtaranı olan bu açıklar ile ilgilidir.

Batılı ileri kapitalist ekonomilerin en önemli sorunu ya da düşündüğü nokta, pazarın tıkanmamasıdır. Çünkü kapitalist ekonomide "kapitalin içsel bileşimi" gereği üretim, pazarlara göre daha hızlı gelişir. 1929 bunalımı altın para sistemi içinde, bu çelişkiye çare bulunamadığı için kopmuş ve dünyada kapitalist düzeni temellerinden sarsmıştı. 1933'lerde bir yandan Almanya'da Hitlerin iktisatçısı Dr. Schacht, öte yanda Birleşik Amerika'da Roosevelt'in bunalıma karşı buldukları çare, altın karşılığı ilkesine boş vererek üretimin pazarlanmasına yeterli olacak paranın basılmasıdır. Kapitalizmin bunalımına o yıllarda bulunan çare hala rakibi olmayan bir ilaçtır.

Amerika Birleşik Devletleri, 1945'te 2. Dünya Savaşı bittiğinde, savaştan en sağlam durumda çıkan bir ülke olarak, en iyi malı en elverişli fiyata en uygun gördüğü yere satan, hatta ilerde rakipleri olacak Avrupa'lı sanayi ülkelerine hibe yardım (karşılıksız yardım) bile yapan bir ülkeydi. Ama 1957'ye kadar süren bu üstünlük, hele 1960'dan sonra terse döndü. Amerikan ekonomisi, sürüm (satış) bunalımına düşünce, birçok ülkenin başvurduğu yollara başvurdu. Aslında 1960'lara kadar da savaş araçları ve uzay araçları harcamaları ile "talebi" ve dolayısıyla, sürümü körüklüyordu. 1960'dan sonra bu körükleme yetmedi ve Amerika Birleşik Devletleri bolca para basma politikasına girdi. Böylece yani para basılarak iç pazarın yanında dış pazar da genişletilerek sürüm, yani kapitalizmin gereği tıkanan satış hacmi ayarlanmış oluyordu.

Ancak dolar her milli paradan farklı bir paradır. IMF (Bretton Woods) andlaşmasına göre rezerv paradır. Yani hem iç pazarda ve hem de dış pazarlarda geçerli paradır. Bu niteliği dolayısıyle doların fazlaca basılması Amerika Birleşik Devletlerine zahmetsiz bir dış ticaret avantajı sağlamaktaydı. Buna 1965'lerden sonra Avrupa Devletlerinden önemli itirazlar geldi. Ancak Amerikan yetkilileri basılan paranın dış pazarlara taşan kısmının Amerika'dan çok Avrupa'lı yandaşlarının işine yarayacağı yolunda kanıtlar getirerek onları inandırdı. Gerçekten de dış piyasalara taşan fazladan paralar, üçüncü dünya ülkelerine -az gelişmiş ülkelere de- satınalma gücü sağlamakta, bunlar da ek satınalma güçlerini dış ticarette Amerika'dan daha ilerde avantajlı duruma geçmiş Batı Avrupa'lı ve Japon mallarını satın alarak kullanmaktaydılar. Avrupa ve Japonya'nın bu itirazını ortadan kaldırınca, diğer bir engelden de kolayca kurtuldular. Dolara avantaj sağlayan Bretton Woods andlaşması, bu avantaja karşılık doları bir altın eşdeğerine bağlamıştı. Otuz beş dolar bir ons altın eşdeğerinde olmalıydı. Yani her otuzbeş doları getirene Amerikan Hazinesi bir ons altın vermeliydi. (Bir ons 453 gramdır). Para basıp doların değeri düşünce bu yükümlülük Amerika'nın başına büyük dertler açıyordu. Yapılacak şey Altın ile böyle bir bağlılığı dolar'ın sırtından attırmak idi. Bunu da 1972'de Nixon bir kararname ile

Demir-Çelik, tekstil gibi sektörlerin yaşadığı kriz ABD'yi Avrupa tarım tüketim pazarına sürüklüyor. Başkan Bush son Yediler Doruğunda Avrupa'yı bu konuda hayli sıkıştırdı.

yerine getirdi.

Bu tarihten sonra ABD'nin dolar enflasyonu, bu enflasyonun nedeni olan bütçe açıkları daha da arttı. Amerika böylece iç pazarı genişletiyordu. Genişleyen bu iç pazar sayesinde Amerikan sanayi ayakta kalıyordu. Burada bir soru akla gelebilir.İyi ama böylesine para basınca enflasyon örneğin Türkiye'deki gibi şahlanmaz mı?

Eğer elinizde dış ticaret açığını finanse edecek gücünüz var ise para basmaktan hiç korkmayın. Amerika para basarak genişlettiği iç pazarda enflasyonu önlemek için dış ticaretinde ithalat yani ülkeye mal girişini artırmak için elinden geleni yapıyordu. Para basarak, hızlı para basarak iç pazarda "para lehine", enflasyoncu yönde bozulan iç dengeyi, dışarıya sattığının çok üzerinde mal ithal ederek yani dış alışveriş yoluyla içeriye aşırı mal sokarak yeniden "mal lehine" enflasyonu azaltma yönünde düzeltiyor. Amerika yıllardır bu iki açığı yani bütçe açığı ve dış ticaret açığını kullanmayı ulusal bir politika haline getirmiş bulunuyor. Para basmak, iç pazarı genişletmek için bütçe açığı veriyor, aşırı para basmanın tehlikeli sonuçlarını önlemek için de dış ticaret açığı veriyor. Burada akla yine bir soru gelebilir: Otuz yıldır süren dış ticaret açığını nasıl kapatıyor? Başka ülkeler bunu neden yapamıyor?

Aslında ABD'nin burada da avantajı var. Her şeyden önce bir Türkiye Cumhuriyetinin bastığı milli para, Türk Lirası, sadece ulusal sınırları içinde geçerlidir. Oysa ABD'nin bastığı para hem ABD'de ve hem de dış ticarette ve dünyanın heryerinde geçerlidir.

Bu avantaja ek olarak şu olguları da gözden kaçırmamalı:

a- ABD özel ve tüzel kişilerin dışardan mevduat toplamada birinci gelen ülkedir. Birçok özel ve tüzel kişi döviz ve altınlarını Amerikan bankalarına korlar.

b- Amerika dışarda en çok sınai ve turistik yatırımı olan bir ülkedir. Bu yatırımlardan sağlanan temettüler dış ticarette kullanılabilir, kullanılır.

c-ABD içerde ve yurtdışında ençok borçlanan ülkedir. Amerikan devlet bonoları dışarda müşteri bulur. Bu satış bedelleri ayrı bir kaynaktır.

d- ABD firmalarına gittikçe daha çok Japon ve Avrupa'lı firmalar talip olup dövizle hisse almaktadır.

Bu durumlarda Amerika'nın dış kaynak elde etme olanakları oldukça boldur. Yukarıdaki mekanizmayı 30 yıldır yürütmesi, yürütebilmesi bundandır.

Denebilir ki, bu ne kadar sürer? Hiç bir ülke her şeyini pahalı üretip buna karşın herkese egemen olamaz. Amerika ekonomisi gittikçe özellikle Avrupa ve Uzakdoğu firmaları ile "yarışabilir" olmaktan uzaklaşmaktadır. Bunun Amerika'ya bir bunalım getireceği'nden kimsenin kuşkusu olmasın. Amerika da bunu anlamıştır. Anladığı için sanayide kaybettiği "yarışabilirlik" durumunu, kendine göre daha pahalı tarım malı üreten ama devlet yardımlarıyla tarımı ayakta kalabilen AT ülkelerinden düzeltmek istemektedir. Gerçekten AT kendi tarımcısına verdiği sübvansiyonu kaldırma durumunu kabul ederse, Avrupa'da tarım üreticilerinden daha ucuz mal üretenler bu pazarı kendilerine açılmış olarak göreceklerdir. AT kendi tarım üreticilerinin 400 milyar dolarlık malına, üretimine 150 milyar dolar sübvansiyon yaparak tarım kesimini yaşatabilmektedir. Bu 150 milyar dolar sübvansiyon kalkarsa dış ülkelere, bu ülkelerin tarım üreticilerine 400 milyar dolarlık bir pazaraçılmış olacaktır. Herhalde bu pazarda , ABD'ye önemli bir pay düşecektir. Amerika bir yandan Gümrük ve Tarifeler Birliği (GATT) toplantılarında, öte yandan doruk toplantılarında Avrupa'yı sıkıştırıyor. Çünkü demir-çelik, tekstil sanayileri çökmek üzeredir. Burada meydana gelecek bir ek dış ticaret açığını, Avrupa tarım tüketim pazarına girerek telafi etmek istiyor. Son Houston doruğunda Avrupa'yı bu noktaya doğru itmek için ayrı bir çaba harcaması bu nedenle oldu. Amerika Başkanı Bush Avrupalıları, Kanada ve Japonları da yanına alarak bir hayli sıkıştırdı Yediler doruğunda... Bazı sonuçlar da elde etti...

Ama The Economist dergisinin 7662 sayılı nüshasında belirttiği gibi, Amerikan ekonomisi bu zaaflar içinde oldukça, birçok önemli kesimde "yarışabilirliğini" kazanamadıkça Amerikan yöneticilerinin ne huzur bulacağını, ne de dünyayı rahat bırakacağını sanmayın. ■

Gündemdeki Acil Sorun

DEMOKRASİ VE İŞÇİ HAKLARI

Yaşar Seyman

Demokrasi ulusun özgür istenci ile kendini yönetmesi ise, ulusun ve özgür istencin büyük bir unsuru olan işçilerin, emekçilerin kendi kendisini yönetebilmesini ve istençlerini özgürce yaşama geçirebilmelerini de belirtir.

Bu nedenle ben Demokrasi ve İşçi Hakları demiyorum.

Demokrasi=İşçi Hakları diyorum.

Eğer bugün Serbest pazar ekonomisi'nden yani herkesin istediği gibi üretmesi, alıp satması, değişim yapması, istediği ücreti koyması, parası varsa istediği malı alması yoksa yiyememesi, kazanç oranını istediği gibi saptaması son derece doğal ise, böylesine serbest "yani özgür" ekonomik sistemde bu sistemin en temel girdisi olan emek ve emeğini satan insanlar neden serbestçe istençlerini koyma, ücretlerini serbestçe saptama, ücret bulmak için istedikleri gibi pazarlık yapabilme olanağına sahip olmasınlar?

Şimdi kimileri "iyi ya bunların tümü var" diyecekler. Doğru, işçiler istençlerini seçimlerde özgürce koyuyorlar, nereye? Bir zarfın içinde oy sandığına. Milletvekili ve Belediye Başkanı seçmek için sandığa özgürce gidebiliyorlar. Ama kendi işyeri temsilcilerini seçmek için sandığa gitme özgürlüğüne sahip değiller. Temsilcileri atama yoluyla gelecektir. Rousseau'nun düşündüğü gibi "Onlar kendi kendilerini yönetemezler. İyi yönetilmeye, adil yönetilmeye layıktırlar. Demokrasi içinde yaşamaya layıktırlar, ama onları akıllı, yetenekli, soylu kimseler yönetmelidir."Yani seçkinler tarafından yönetilmelidirler.

Evet ücretlerini saptamak için yasalara göre "serbest toplu pazarlık" hakkına sahiptirler. Yalnız toplu pazarlığın kural ve koşulları onların dışındaki resmi ve özel güçler tarafından saptanmalıdır.

"Ulusal Çıkar" Kısıtlamalara Gerekçe Olamaz

Bu yolun nereden başlıyacağı, nereden geçeceği, asfalt veya tozlu olup olmayacağı, bu yolda emekçilerin nasıl yürüyeceği, yürürken nasıl ayakkabı giyecekleri, nerede mola verip nerede ve ne zaman yemek yiyecekleri yine işçilerin dışındaki resmi ve özel güçler tarafından belirlenmiş. Ayrıca sen istediğin zaman greve başlıyamazsın onlar ne zaman isterlerse. Hükümet isterse zorunlu gerekçelerden söz ederek erteleme hakkına sahip. Uzun uzun anlatmaya gerek yok. Bu kadar kısıtlılığın çevrelediği bir hak, hak değil olsa olsa bir"emir" olabilir. Bu hakkın kullanımından da, özgürlükten de söz edilemez.

Neden işveren kâr marjını istediği gibi saptama özgürlüğüne sahip de, onun kâr etmesini sağlayan, üretimi yapan insanlar kendi ücretlerini istedikleri gibi saptıyamazlar? "Efendim işveren ulusal ekonomiye katkı sağlıyor. Ülke kalkınmasına hizmet ediyor. İşyeri ile istihdam sorununun çözümüne alan yaratıyor". İyi de işçi emeği ile ortaya ürün çıkarırken neye hizmet ediyor. Kendi gereksinimi için özel mal mı üretiyor. Onun üretimi ekonomiye katkı değil mi? O ülke kalkınmasına hizmet etmiyor da kendini mi kalkındırıyor! Eğer böyle olsaydı milyonlarca insan doyma kavgası vermezdi.

Kısıtlamalar için "ulusal çıkarlar bunu gerektiriyor" deniyor. Pekala, işçiler de bu ulusun büyük bir parçası değil mi?

Kısıtlamalar için her zaman gerekçe hazır. "Ulusal çıkarlar bunu gerektiriyor" Pekala, işçilerde bu ulusun büyük bir parçası hem de çok büyük bir parçası. Nasıl oluyor da bütünün çıkarı bütünün en büyük parçasının çıkarı ile bağdaşmıyor? Ulusunu, devletini seven ve düşünenler sadece bu kuralları koyanlar mıdır?Eğer demokrasi anlayışı böyle bir ön yargıyı ve böyle bir sürekli kuşkuyu taşıyorsa bu demokrasi anlayışı olamaz ancak demokrasi kavramını kendi tekbenci korkularını gizlemek için kullanma anlayışı olabilir.

İnsan Haklarından Korkulmaz

Demokrasilerde insan haklarından korkulmaz. İnsan haklarına zarar vermekten korkulur. Biz hem korkuyor, hem de insan haklarını koruma adı altında insan haklarını sınırlıyoruz. Ama hangi insanların haklarını? İşçi, emekçi olan insanların haklarını. Peki neden bunlar? Eğer insan haklarına zarar verecek olan yine insan ise niye bu insan işçi oluyor da işveren olmuyor. Oysa anayasamız "insanlar yasalar önünde eşittir" diyor. Hani neden yasalardan yararlanma konusunda işçi ile işveren eşit değil. Bu liberalizm ile bile bağdaşmıyor.

Çağımızda demokrasinin en önemli özelliği katılımcı özelliğidir.

Katılımcı özelliği güçlendiren en önemli örgütlenme ise sendikalardır. Sendikalar bir baskı unsuru olarak yaşamın her anında ve alanında görüşlerini ortaya koyacak, üyelerinin çıkarlarını, siyasi iktidarlara empoze edecek, benimsetecek ve kabul ettirecektir. Sendikalar bu hakka sahip olunca yani siyasetle ilgilenince, siyasi partiler bir bütün olarak sendikalardan etkilenecek, onların görüşlerine önem verecektir. Çünkü sendikaların üyelerini etkilemeleri, üyelerin çıkarlarına uygun politik yön vermeleri böylece mümkün olabilecektir.

Demokrasi İle "Yasak" Sözcüğü Bağdaşmaz

Ülkemizde Anayasa ve yasalar yasaklarla doludur.

Oysa demokraside enaz dillendirilen sözcük yasak sözcüğüdür.

Şimdi biz özgür istencin oluşumuna sınırlılık getireceğiz, temel hukuksal kurumların (parti, dernek, sendika, basın) oluşumuna, ilişkisine, gelişmesine sınır koyacağız, sonra da demokrasiden özgür istençten söz edeceğiz. Batıda siyasi partilerle sendikalar arasında sürekli ve sağlıklı bir bağ ve ilişki vardır.

Bu ilişki ulusal politikaların sağlıklı ve dengeli olmasını sağlamaktadır. Biz ise böyle bir ilişkiye öcü gibi bakıyoruz. Sendikacı isen halkı bile temsil edemiyorsun. Neden korkuluyor? Korkulan sendikacının kafasındakiler ise bu insan sendikayı bırakıp, halkı temsil ettiğinde de aynı kafaya sahip olacak. Böyle bir korkuyu da anlamak olanaksız. Neden batılılar bundan korkmuyor da "çağdaş uygarlığı" amaçlayan biz korkuyoruz? Biz yolundan korktukça ereğine ulaşmayı hiç bir zaman gerçekleştiremeyiz. Bu anlayışla da demokrasiye sahip olamayız. ■

XI. Olağan Kurultayın Ardından

HALKEVLERİNDE POLİTİKA ÜRETMEK

Hakkı Zabcı

Halkevleri 11. Olağan Kurultayı 15 Temmuz 1990 günü Ankara'da yapıldı. Yakın bir dostumuz olan eski bir halkevciye, seçim sonuçlarını almak için açtığımız telefonda, "hazret"in toplantıdan dahi haberi olmadığını üzülerek öğrendik.

Halkevleri Muhalefetinde Politika Üretmek...

Başat karakterli ne kadar toplum varsa, o kadar da toplumsal farklılıklar var demektir. Halkevleri, ortak paydası halk olan değişik toplumsal katmanları bünyesinde taşıyan, bu haliyle, heterojen birlikteliğe sahip demokratik kitle örgütü niteliğinde bir yapılanmadır. Tüm Türkiye halkının en azından potansiyel olarak halkevlerinin doğal üyesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak, bugünün kesitinde, geniş yığınların örgütlenmesi gereken halkevlerinde, yalnızca, halkın bir kısım öncülerinin kendi kendilerini "örgütleyebildikleri", taban ile organik ilişkilerini yeterince kuramadıkları gözlenmektedir. Bu yönde, uygulamaya konan herhangi bir somut program da yoktur. Bundandır ki, halkevleri kendi platformlarından başka platformlara çekilmek istenmekte, kitleselleşme yerine klüpleşme zeminine itilmekle karşı karşıya kalmaktadır.

Bu tehlikeye karşı geliştirilecek en etkin yol, halkevlerinin, kendi platformlarında, güçlenmelerini, yani, kitleselleşmelerini sağlamaktan geçer.

Üretim sürecinde ve sosyal yaşantılarında yaşamsal benzerlikleri olanların üretim ile diğer sosyal sorunlarını birleştiren "isteğin" ortaya çıkarılması ve bu isteğin eyleme dönüştürülmesi halkevleri muhalefetinin politika üretiminde mihenk taşını oluşturur.

Buradaki İSTEMEK fiili, isteyen topluluğu KİTLE'ye dönüştüren temel ayıraçtır.

Birden çok emekçi grubun aynı çatı altında toplanması, acil sorun olarak, bunların "organik bileşimi"ni ve sorunlarının en uygun bileşimini gerektirir. Stratejik saptamalara ve günün koşullarına göre, bunlardan bazılarının istekleri çabuklaştırılır, bazılarınınki de geciktirilir. Halkevlerinde, politika üretmenin diğer can alıcı noktası budur.

Sözün kısası, politika üretemeyen muhalefet, muhalefet değildir. Muhalefet, hem düşünsel, hem de eylemsel planda, gerçekleşmek durumundadır. Herhangi birisinin eksikliği "örgütlü muhalefet"in gerçekleşmesine mutlak engeldir. Gerçek demokrasi boyutunda örgütlü muhalefet, ortak davranışların

Emekçilerin üretim ile diğer sosyal sorunlarını birleştiren "isteğin" eyleme dönüştürülmesi halkevlerinde politika üretmenin mihenk taşıdır

statükoyu zorlayıcı, aşındırıcı, değiştirici bir rota izlemesini sistemleştiren, bu yönde politika oluşturan ve kitlesine avantaj sağlayan, sağladığı avantajları koruyan, yeni avantajlar elde etmek için somut bir program çerçevesinde hareket eden, bu yönde kurumlaşan, devamlılık gösteren bir oluşumdur.

Devrimci muhalefet, dinamik-devrimci bir sistem disiplinini zorunlu kılar. Ya da başka bir ifadeyle kitlelerin aktif katılımıyla oluşan örgütlü demokrasi devrimci muhalefetin ön koşuludur. Sistem disiplini "komite disiplini" ile sağlanır. Komite disiplininin olmaması, hareketin, demokratik yönde gelişmesini engelleyen bir faktör olarak, daha işin başında, kendisini gösterir.

Halkevleri kitleselleşmesini nasıl sağlayacak, nasıl politika üretecek ve nasıl muhalefet olacak?..

Toplumu Okumak

Toplumsal değişiklik ve farklılaşmaların objektif değerlendirmelerine olanak tanıyan "toplumun dünü, bugünü ve yarınını okuyabilme" kudretine erişilebilmesi için gerekli olan doğru "informatif" bilgi eksikliğinin giderilmesi gerekir. Bu bilgilerin çağdaş tekniklerle gerekli işlemlerden geçirilerek değerlendirilmelere veri oluşturacak biçimde birleştirilmelerinin veya ayrıştırılmalarının organik bir bütünlük içinde gerçekleştirilmesi politika üret[illegible] üretebilmenin ön koşulu olara[illegible]ar.

İster sağda, [illegible]lsun, her kuruluş, mikro ve m[illegible]yde doğru bir politika saptamak v[illegible] [illegible]u politikaya uygun bir (İŞ) programı oluşturmak için "bilgi edinme" işlemine özel ağırlık verir. Konusu ile ilgili bilgilenme eksikliği çeken kuruluşlar eksikliğin oranına göre, kendilerini riske atmış sayılırlar.

Dünyada CIA, KGB, MOSSAD gibi "istihbarat" örgütleri ile IMF, Dünya Bankası, OECD gibi birinci dereceden siyasi içerikli ekonomik kuruluşların informatif bilgi toplamak için yaptıkları harcamaları, orta büyüklükteki bir devletin yıllık bütçesinden daha fazladır.

Türkiye'de TÜSİAD, MESS gibi işveren örgütleri ile İKV, TKV, SİSAV, TÜSES gibi sosyal, siyasal, ekonomik araştırma vakıfları ile bankalar ve Ticaret-Sanayi Odaları edindikleri bilgilerden çıkardıkları tahlil ve değerlendirmeleri "mensuplarına" sunarak, onların politika oluşturmalarına yardımcı olmaktadırlar.

Bilgi edinilmeden (özellikle information bilgi) toplum tahlil edilemez, toplum tahlil edilmeden politika üretile-

Umut Veren Bir Kurultay

Delegasyon düzeyinde yapılan kurultay'a katılımın yeterli ölçüde gerçekleşmemesi, halkevlerinin özellikle kitle bağlarını güçlendirmeye dönük politikalarındaki uygulama eksikliklerine bağlanabilir.

Tüm bunlara rağmen XI. Kurultay önemli olumlulukları da içeriyordu. Halkevleri kitlesinin kendi içinde tartışarak benimsediği anlayışların belirleyiciliğinde geçen kurultay gelecek çalışma dönemine ilişkin perspektiflerin ve somut önermelerin ağırlıkla ele alındığı bir platform oldu. Bir başka olumluluk; bölgelerde (İstanbul, Ankara, Karadeniz, Güney) delegelerin belirledikleri komitelerin bir bütün olarak Kurultay'a damgalarını vurmalarıydı.

Kurultay öncesi bölgesel tartışmalarda oluşan Genel Merkez yönetiminin sürece yeterince sağlıklı müdahale edememesi, gündeme ilişkin merkezi politikasını demokratik bir işleyişle üretememesi gibi hususlar değerlendirilerek, yeni döneme ilişkin alternatifler üretilmeye çalışılmış ve örgütselliğin gücü oranın da hayata geçirilmişti...

Bölgesel çalışmaların ifadesi olan; Genel Merkez ve Bölge Temsilcilikleri adaylarını belirleme, Kurultay'ın seyrine müdahale etme/belirleme yetkileriyle donatılan komiteler, alışılmışın dışında -ve olabildiği ölçüde- kitle insiyatifini kurultay boyunca canlı tuttular. Böylece gelenek haline gelen "mevcut yönetim"in seçilecek yöneticileri belirleme mantığı büyük ölçüde aşılmış oldu.

Kurultay, farklı düşüncelerin özgürce ifade edilip, tartışıldığı bir platform özelliği taşıyordu. XI. Olağan Kurultay öncesi yaşanan küçük kurultay çalışmalarının bir sonucu olarak, halkevleri üyelerinin genel eğilimlerini dile getiren bir metin Sarıyer Halkevi Başkanı tarafından okunup imzaya sunuldu. Birkaç şube dışında tüm şubeler ve Genel Merkez üyeleri tarafından imzalanan metin içinde bulunduğumuz koşullar çerçevesinde demokratik kitle kültür örgütü olarak Halkevlerinin konumlanışını tanımladıktan sonra yeni dönemde halkevlerinin önünde duran görevleri şöyle tespit ediyordu.

-Halkevleri derhal KHK'lere karşı tavır almalıdır. Diğer demokrasi güçleri ile ortak eylemlilik içerisinde bulunmalıdır.

-Halkevlerinin anti-şovenist ilkeleri çerçevesinde Kürtler üzerindeki eritme ve yoketme politikalarına karşı çıkılmalı, tüm halkların kültürel değerlerini benimseyip geliştirme uğraşı içinde olunmalıdır.

-Merkezi bir yayın organı çıkarılmalıdır.

-Halkevleri tüzüğünün günümüz koşullarına uyarlanabilmesi için bir tüzük kurultayı düzenlenmelidir.

-12 Eylülün yarattığı bütün kurum ve uygulamalara karşı (82 Anayasası, Dernekler Kanunu, Yasal mevzuat, faşist kurumlaşma, insan hakları ihlalleri) kampanyalar ve eylemlilikler geliştirilmelidir.

-İşçi, Gecekondu, Üretici, Tüketici, Cins ayrımcılığıyla mücadele, çevre koruma, öğrenci, insan hakları inisyatifleri gibi toplumsal muhalefetin her unsuruyla bütünleşmek kucaklaşmak doğrultusunda tavır geliştirilmelidir.

-Ulusal ve evrensel demokratik kültürün yaratılması, geliştirilmesi amacıyla alternatif kültür odakları olabilmek için Halkevleri en kısa zamanda bir kültür kurultayı düzenlemeli ve bu konudaki birikimler değerlendirilerek bir kültür politikası oluşturulmalıdır.

Sonuç olarak;

-Halkevleri, demokrasi mücadelesinde taraf olmalıdır.

-Halkevleri, kültür mücadelesinde üretken ve yaratıcı olmalıdır.

-Halkevleri, halkın demokrasi okulu olmalıdır.

-Halkevleri, halkın muhalefet evleri olmalıdır.

Halkevleri XI. Olağan Kurultayı eksiklikleri, olumsuzlukları olmasına karşın, olumlulukları ağır basan, sürece ilişkin sağlıklı adımların atıldığı bir kurultay oldu. Halkevleri örgütsel güç ve bütünselliğini sağlayabildiği oranda gündeme müdahale edebilecek.

---

mez. Sağ kuruluşlar bu üçlü bağlantıyı kurmakta yoğun çaba sarfedip, kısmi başarılar da sağlamalarına rağmen, solda aynı çabanın yeterince gösterilmediği gözlenmektedir.

Halkevlerinde, "toplumu okumanın" artan önemine ve daha karmaşık politikaların saptanması zorunluluğuna rağmen, bilgi edinme'de ve informatif veri toplama'da harhangi bir sistemin geliştirilmediği görülmektedir.

Anlaşılan odur ki, bugüne kadar, "halk politika üretir" doğru şiarı ile birşeyler yapmaya çabalayanlar dahil, solda, ister parti girişimi düzeyinde olsun, ister dergi ve benzeri oluşum düzeyinde olsun, varolan siyasi düşüncelerin bir çoğu halkı bilgilendirme ve hareketlerine siyasi ivme kazandırma yoluna gitmemiştir ya da yeterince gidememiştir. Bu bir tarafa, büyük çoğunluğu somut bir programdan yoksun, genel bir takım saptamaların dışında hiçbir özelliği olmayan soyutlamalarla siyaset yapmaktadırlar. Informatif bilgilerin büyük çoğunluğu resmi kaynaklıdır ve elde edilmelerinde hiçbir güçlük yoktur. Güçlük, elde edilen bu bilgilerin işe yarar hale getirilmesindedir. Ancak, bu güçlük, teknik ve ek bilgi donanımı ile zor da olsa, aşılabilecek bir konumdadır.

Aşağı Çekilen Kültür

Sömürünün zahmetsiz ve artan bir biçimde gerçekleşmesi için sömürülen ülke kültürünün devamlı aşağı çekilmesi gibi bır politikanın izlenmesi, emperyalizm tarafından her dönemde farklı taktik ve araçlarla uygulanan ve uygulanmakta olan genel kabul görmüş bir prensiptir.

Gerici İslam Kültürü

Türkiye'de, özellikle 12 Eylül ile birlikte, kültür düzeyi sistemli bir şekilde aşağı doğru çekilmeye başlanmış, birinci araç olarak da "total bir ideoloji"yi içeren İslamiyet ve onun "Suudi orijinli" gerici kültürü seçilmiştir. İslam kültürü, eğitimden evliliğe, ticaretten devlet yönetimine kadar her alanda "aşı kampanyası" ile yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. İslam ideolojisinin kitleselleşmeye oldukça yatkın olduğunu söylemek hiç de safdillik olmayacaktır...

Lümpen ve Asalak Kültür

Ülkemizde, fabrika ve benzeri üretim ünitelerindeki artış kent nüfusundaki artışın çok çok gerisinde seyretmektedir. Kırdan kente her yeni göç üretim dışındaki işlere kaymaktadır. Özellikle İstanbul ve diğer büyük kentlerde, bu göç, mafia türü örgütlenmeler için yeni bir iş gücü arzı niteliğindedir. Sayıları her geçen gün artan bu topluluk mafia türü

"Lümpen" kültürü yaygınlaştırmaktadır. Ayrıca, şişen kent nüfusunun büyük bir bölümü yardakçılık anlayışıyla varlıklarını egemenlere bağlayarak "asalak" yaşamaya başlamış, yani kendinden daha üstün bir güce bağlanmayı ve bu bağlılık ilişkisini varolma nedeni haline getirmiş ve böylelikle asalak kültürü yaratmışlardır.

Bugünün Türkiye'sinde, Lümpen yaşayanlarla, asalak yaşayanların sayısı milyonlarla ölçülecek hale gelmiştir. Bu durum, islami yaşam biçiminde olduğu gibi, kültür seviyesinin aşağı doğru çekildiği bir girdabın ifadesidir.

Devşirme "Nesebi gayri sahih" Kültür

Asalak yaşayanların çoğalması ile birlikte, 1990'lara girildiğinde, Türkiye'de nüfusun % 70'e yakın kısmının; % 30'unun sırtına binerek yaşama şansını elde ettiği gözlenmektedir. Bu çok dengesiz oran, sermaye sınıfına alabildiğine geniş hareket alanı vermektedir. Politika gereği, bazen kendisi için tehlike yaratmamak kaydı ile birtakım demokratik hakların savunuculuğunu yapma yoluna giden sermaye Türkiye'de "matrak" uzlaşmaları yaratmakla, atalet momentini geliştirici bir kültürün filizlenmesini sağlamıştır. Olan, sol görünümlü sağın "nesebi gayri sahih" kültüründen başka birşey değildir.

Öte yandan, 12 Eylül öncesi "sol orijinli" bağımsız kültür odaklarının kabarık sayısı, günümüzde, yok denecek kadar azalmış, adeta sıfırlanmıştır. O günlerde, o odakları oluşturan "meşhur-lar"ın çoğu "finans oligarşisi"nin hizmetine geçmiş, birikimlerini onlar için kullanır hale gelmişlerdir. Bugün, artık, sağ kültür odakları eskisi gibi cılız ve güdük değildir.

Gerici İslam kültürüne, lümpen ve asalak yaşam biçimlerine ve sahte sol girişimlere karşı kitleselleşme boyutunda geliştirilen herhangi bir kültür etkinliğinin varlığından söz etmenin, ya da, bu yönde, geliştirilmiş tasarı şeklinde de olsa alternatif bir kültür programının hazırlığından dem vurmanın bugün için bir fantazi olduğunu söylemek pek de fazla haksızlık olmayacaktır.

Halkevlerinin ilkelerinden biri anti-emperyalistliktir. Ayrıca, halkevleri birer kültür odağı olarak gösterilmektedir. Halkevleri emperyalist kültür politikalarına karşı nasıl mücadele edecek, nasıl onun oyunlarını bozacak?.. Bunun için nasıl donanacak?

Kültürel etkinlikler, özellikle eylem platformunda kitle ile bağ kurulması ve kitlenin hareket ivmesinin büyümesi konularında yadsınamayacak özelliklere sahip birer toplumsal uygulama biçimidir. Bu etkinliklerin maximum yarar sağlayabilmesi için en iyi şekilde "icra" edilmeleri gerekir. Bunun için de hem bilimsel hem de pratik çabaların kurumsallaştığı bir kültür odağına gereksinme vardır.

Demokratlar İş Başına

Gerek toplumu okumak ve politika üretmek için bilgi toplamak, gerekse de oluşturulan politikanın gerçekleşmesi için "icra" edilecek kültürel etkinlikleri geliştirmek için halkevlerinin, merkezi planda üst düzeyde yeni bir takım kalıcı organizasyonlara gitmesi kaçınılmazdır.

Kitleselleşme, politika üretmenin bir uzantısı olarak, etkinliklerle toplum arasındaki uyumun bir ölçütü olarak gelişir

Bu kaçınılmazdır, çünkü, yaşam bütün acımasızlığı ile zorlamaktadır. Şöyle ki...

Her projede, özellikle de toplumsal içerikli projelerde, projeyi disipline edenlerin ilk yapacakları iş alt yapı ve üst yapı envanter çalışmalarını başlatmak olacaktır. Bu yapılmadan proje ile proje konusu (toplum, kitle, kent halkı vs...) arasında organik ilişki kurulamaz. Egemenlerin sigortası olan "mevzuat barajı" denilen bürokrasinin aşılabilmesi içinde bu çalışmaların yapılması zorunludur. Üst yapı envanteri bir nevi yasa, statü, yönetmelik, yönerge gibi "mevzuat" konularının araştırılmasıdır. Alt yapı envanteri ise doğa-insan-toplum maddi ilişkilerinin verilerle açılmasıdır. Her ikisi birden siyasi envanteri oluştururlar.

Devletin karmaşık yapısı büyük kentlere olduğu gibi yansımaktadır. Bu nedenle, karmaşık toplumsal ilişkiler de insan yaşamında güçlü bir yer tutmaktadır. Bu ilişkilerde altta kalmamak, ezilmemek için uzmanlaşmış bir çalışma grubunun kombine işleyişine mutlak gereksinme vardır. Örneğin, siyaset bilimci, şehir planlamacısı, hukukçu, eğitmen, sağlıkçı, sosyolog, ekonomist, sanatçı gibi kent yaşamının zorluklarına karşı halk yararına alternatif düzenlemelerin koordinatlarını saptayabilecek, bu yönde, halkın politika üretmesi için gerekli olan materyali sağlayacak bir "teknik komite" bu iş için düşünülebilecek bir çalışma grubu türüdür.

Kültürel etkinlikler konusunda da kültürel kurumsallaşmasının ilk nüvesini oluşturma kapsamında, buna benzer uzmanlık komitelerinin kurulması izlenmesi gereken bir yoldur.

Halkevleri bünyesinde varolan imkan(*) ve kuruluşların, halkevinin uzman çalışmaları için sayısız yararlar sağlayabilecek şekilde donatılabilme şansları henüz yok olmuş değildir. Bu ülkede sayıları az da olsa, halkından kopmamış, halkı için var olan bilim adamı, teknokrat, sanatçıların henüz nesli tükenmemiştir.

Komiteler, Kitle Ve Kültürel Etkinlikler

Politika üretme eyleminde komitelerin oluşması ve inisiyatif kullanmaları "gerek şart" olmakla birlikte "yeter şart" değildir.

Yeterli şartın oluşması, halkevi üyelerinin komite çalışmalarını onaylaması, komiteden hesap sorması ve karar alma sürecinin tamamlaması ile mümkün olabilir.

Düşünsel platformda şekillenen politika üretim çabası, eylemsel platformda toplumsal, kültürel ve sportif etkinlikler ile kitle arasında kurulacak senkronizasyon ile olgunlaşır.

Kitleselleşme, politika üretmenin bir uzantısı olarak, etkinliklerle toplum arasındaki uyumun bir ölçütü olarak gelişir.

Kitleselleşmenin seviyesi, karşıt güçlerin (egemenlerin) çıkarlarını sarsacak, yönetme ve yönlendirme hassalarını zaafa uğratacak bir konumda ise , çatışma kaçınılmaz olur. Bu çatışmada kitlenin karşıtlarına karşı kendini koruyabilmesi, kitleselleşmenin etkinliğini ve doğru yönde geliştiğini gösteren bir ölçüdür.

Kitleselleşmede etkinliği azaltan belli başlı eğilimler,

- Popülist yaklaşımlar,
- Ütopik düşünceler,
- Lumpen davranışlar,
- Flaş hareketler (gelgeç, yanıp sönen hareketler) olarak kendini gösterir.

Böylelikle halkevlerinin en önemli işlevi ortaya çıkmış olur.

Özetlenecek olursa, halkevi örgütlenmesi üç aşamada "hissedilir" hale gelir.

Demokrasi Okulları:
HALKEVLERİ

HE, son dönemde, devlet gücünü de hınçlarına alet edenler, hak hukuk, yasa dinlemeyenler, Atatürkçülüğe karşı olan karanlıkçılar karmasının oluşturduğu karmaşık ortamda, "Fırsat doğdu, hesaplarını görelim"diyenlere karşı, çok çileli ölümcül bir yaşam savaşı vere, vere bugünlere gelmişlerdir. Hele, 12 Eylülcülerden ve onların uzantılarından çektiklerimizi ve uğradığımız ağır yıkımları deyimleyecek sözcükler bulamıyorum.

Gerçekten, 12 Eylül Sabahı, bir batakhaneyi basmada ya da bir düşman mevziini işgalde bile başvurulmayacak, hiç bir uygar ülkede, benzeri gözlenemiyen bir saldırıya uğradı Halkevleri.

Bütün o dehşetengiz baskıların, işkencelerin, "astım kestimci" devlet terörünün yıldıramadığı Halkevciler, sehpaların gölgesinde bile, suçlanan bütün eylemlerine sahip çıktılar ve asla boyun eğmediler.

-HE, dikey olarak öz yapısı içinde sağlam ve sağlıklı işlerliği gerçekleştirip yatay olarak da tüm halkı kucaklayıcı ve amaçlarını paylaşan bütün kuruluşlarla en yakın bir işbirliği yaparak, kitleleşmeye, halkın bilinçli desteğini kazanmaya özen göstererek, yasal ve kamusal güçlerini tüm karşıtları ile etkin bir savaş verebilecek düzeye çıkarmaya çalışmalı ve sağlıklı bağlaşıklarla bunu pekiştirmeğe özen göstermelidir.

-Amaçlarını benimseyen herkese, sınıf, katman, meslek, ideoloji ayırımı yapmadan, açık, başkentten köylere değin yayılmış, kavrayıcı bir örgütlenme modelini uygulayan HE, saygınlıklarına gölge düşürebilecek her davranıştan özenle kaçınmalıdır. Bu özeni göstermeyen kimi üyelerimizin İstanbul'da tanık olduğum davranışlarını çok yakışıksız bulduğumu, hatta kuşku ile karşıladığımı, üzüntü ile belirtmek isterim. Amaçlarını da anlayamıyorum.

Gerçekten, kimi üyelerimiz, üye olmayanları da yanlarına alarak, şubelerimize saldırıyor, sokağa taşan çatışmalarda bulunuyor, polisin karışımına kapamalara gerekçeler üretiyor, çevredeki halkı rahatsız ediyor, üyelerin yararlı çalışmalarını engelliyor. Değil halkevcilere hiç bir aydına yakışmayan bu davranışlardan hemen sonra da polis geliveriyor. Sanki haberli imiş gibi bir izlenim veriyor. Önceleri hiç tanık olmadığımız ve bir siyasal görüşün de damgasını vurmaya özen gösterilen bu tür davranışlara karşı, tavır alma hatta yaptırım uygulama zorunluğuna değinirken, hiç bir üyemizin böylesi us dışı davranışta bulunmamasını önemle rica ederim.

-HE, adlarına, tarihsel özgörevlerine, kamu yararına bir DKÖ olma niteliklerine yaraşan tutumlarıyla, gerçek birçekim merkezi oluşturmalıdır. HE ve HO'ları, özellikle dar gelirlilerimizin, boş zamanlarını, yararlı biçimde, geçirebilecekleri ekinsel, eğitsel ve sanatsal odaklar halinde, çalışmalı.

Değişik siyasal görüşlerin temsilcilerinin, bir arada tartışabilecekleri seminer, açık oturum ya da uygar söyleşileri sürdürebilecekleri, tüm resmi kişilerle de uygar bir diyalog içinde bulunabildikleri gözlenebilmelidir.

-Halkın ve ülkenin bütün önemli sorunlarını yakından izleyerek, bunlara geçerli çözümler üretilmesinde yardımcı olabilecek görüşlerin halka sunulmasına çalışırken, güncel en önemli sorunlarımız olan demokrasi, laiklik, etnik ve mezhepsel ayrılıkların çağdaş algılanışlarına ağırlık verilmelidir.

Türkiye'nin tüm öbür sorunlarının çözümünü, hatta kendisinin de kurulup yaşayabileceği toplumsal iklimi sağlayacak baş sorunumuz demokrasidir.

İnsanlığın nice özveriler hatta kanlar pahasına oluşturup ödün verilemez saydığı iki değer "birey için özgürlük ve toplum için bağımsızlık" ve günümüz toplumlarının uygarlık ölçütlerinden olan İNSAN HAKLARI, ancak gerçek bir demokratik düzenin yaşayabildiği ülkelerde güvencelere kavuşabilir.

Siyasanın en soylu biçimi olan demokrasinin, bir yaşam biçimi ve biçemi olarak, toplumsal bilince işlenmesinde, tüm özgürlüklerin somutlanabildiği, insanın kendisini yetiştirme olanaklarının tümünden yararlanabildiği, tüm halkın bilinçle katılabildiği, işlerliğinde ve denetiminde etkin olabildiği, her tür görüş ve düşüncenin özgürce savunulabildiği bir ortamın oluşmasında ekinsel ve eğitsel uğraşların önemi giderek daha da artmaktadır. En üst katlarda bile gözlenen demokratik ekin yetersizlikleri bu önemi çok büyütmekte.

İşte, HE ve HO'lar, birer DKÖ birimleri olarak, böylesi bir işlevi, en yaygın en kavrayıcı boyutlarda yerine getirebilecek, birer demokrasi okuludurlar. ■

Ahmet Yıldız (*)

(*) Halkevleri Genel Başkanı Ahmet Yıldız'ın XI. Olağan Kurultay'da, 5 Temmuz 1990'da yaptığı açılış konuşmasından...

1.Komiteleşme,

2.Komiteler ile halkevi topluluğu arasında organik ilişkinin kurulması, yani üyelerin ve uzmanların aktif-doğrudan ve örgütlü katılımı.

3.Halkevlerinin toplumsal, kültürel ve sportif etkinlikleri ile toplum arasında senkronizasyonun gerçekleştirilmesi ile kitlesellleşmenin sağlanması.

Bu üçlü bileşim bir bütündür. Birisinin eksikliği halkevi örgütlenmesinin tamamlanmamasına neden olur.

Bu yazı, bir öneri ve önerinin gerekçeleri olarak kavranmamalı. Güttüğü amaç, halkevlerinin politika üretmesi yolunda atacağı ilk adımı tartışmaya açmaktan başka birşey değil.

Bir sonuca ulaşabilmek açısından, halkevleri-kitle-önder ve etkinlikler arasındaki çok boyutlu ilişkileri irdeleyen perspektifleri açarak bu tartışmaları sürdürmemiz / sürdürmeniz doğru olmaz mı?..

Çözümleri, halkevinde yaşayanlar kendileri bulmalıdırlar... ■

(*) Bu kuruluşlar nerede ve nasıl çalışır, çalışması için gerekli harcamaları nasıl elde eder, nasıl gelir sağlar gibi sorular sorulduğunda, akla ilk önce 1971 yılında Vakıf ana sözleşmesi ile kurulan "Halkevleri Vakfı" gelmektedir.

Vakfın kuruluşunda 10 yıllığına görev alan mütevelli heyetin görev süresi 1981 yılında bitmesine rağmen, o yılın koşullarında, genel kurul yapılamayınca, vakıf, o şekliyle, işlevsiz hale gelmiştir. Vakfın dışında, halkevleri enstitüsü kuruluşlarına da gitmiştir.

Halkevleri Atatürk Enstitüsü ile folklor enstitüsü bir dönem etkinliklerini sürdürmüşlerdir.

Gerek Vakıf, gerekse de enstitüler konusunda ön bir soruşturma yapılması, soruşturma sonuçlarına göre gerekirse hukuki araştırmalar ile ilgili kurumların hukuki varlıklarının akibetinin öğrenilmesinde sayısız yarar vardır.

Ben Artık

Mecit ÜNAL

1/GÜNDÜZ- Güzel bir gün. Güneşli. Serin... Öylesine yürüyorum. Rüzgâr da öylesine esiyor. Saçlarım uzamış, diyorum elimle tarayarak, rüzgâra takılıyor. Kaldıysa eski mahalle berberlerinden, keyifle oturmalı koltuğuna.

Saatin kaç olduğu, bir yere yetişmekliğim, dünya varmış yokmuş... Hem dinler hem tıraş olurum. Pırıl pırıl yüzüm, kısacık saçlarımla kalkarım koltuktan.

Çırağa bahşiş vermeyi de unutmamalı! Manavdan iki kilo kiraz almalı akşam eve giderken. Geçecek mevsimi, ağız tadıyla yiyemeden bitecek yaz... Güzel bir gün. Güneşli. Serin. Öylesine yürüyorum. Günlerden ne, saat kaç bilmiyorum. Bir önemi de yok bunları bilmemenin. Öylesine yürümek önemli salt. Bildik bir kentin bildik bir caddesi işte. Bunu gemilerden anlıyorum.Gemiler caddelerde sarhoş geziyor. Küçük bir çocuk, tutmuş zincirinden koca şilebi, karşıya geçiyor. Ben de geçmek istiyorum arkalarına takılıp. Ama birden duruyorum. Daha güçlü başka bir rüzgârın çekimine kapılarak rüzgâr da duruyor: Yüzün! Omuzlarından kalçalarına dökülen saçların... Şelale mi demiştim. Değil. Niyagara! Demek ki farkedememişim. Araya kamyonun kornası girmişti, evet şimdi anımsadım. Ordaydın. Durakta. Otobüse binecektin, otobüs kalkacaktı. Kayıplara karışacaktın. Koşmasam bir daha kimbilir ne zaman- Koştum. Kapı kapanmıştı. Otobüs kalkmıştı. Otobüsü durdurdum. Omuzumla yüklenerek açtım kapıyı. Arka koltuklara yürüyordun. Duymamıştın. İlgisizdin. Tüy gibi hafif. Uğul uğul çıplak bir kırmızıyı bırakarak ardında. Uzansam tutacaktım -yasagücünde bir hatırlatmaydı sürücüyle ayaktaki yolcunun yüzü- tutamadım, durdurdular - Abonman bileti! Neydi, nasıl bişeydi, bilmiyordum. Yoktu ki bende! Yerine bir taş atsam olmaz mıydı kutuya? Bir düş, tılsımlı bir sözcük, bir imge?

İlk durakta indirdiler.

2/Hem yarayım hem bıçağım demiş ya Baudelaire, bu sözü dolamış diline. Kırmızının en kırmızı tonunda aşk okuyup aşk yazıyor. Kadın. Tiyatrocu. Yazar. Ayrı ayrı değil. Üçü birlikte. Aynı kişide. Gerçek aşk vardı, diyor, gene olacak! Hem yarayım hem bıçağım diyorum şimdi ben de. Hem ırmağım hem yatak. Hem arayan kendisini hem kaybeden bulunca... Gözlerimi kapıyorum. İşte yine kentin kalabalığı. İlk durakta indirdiler, yürüyorum. Uzun süredir yürüyemiyordum, diyorum. Yüzlerini unutmamam için sürücüyle ayaktaki yolcunun, bunu söylemem gerekli. Anımsamam için de gerekli ama. Sürekli aklımda tutmalıyım. Birinden bulmak için. Birinden bulmak ve yarı yolda yakalamak için bindiğin otobüsü. Çok uzun süredir, diyorum tekrar. Yürüyemiyordum. Sihirli rakamın öncesinde kalmıştı ayaklarım, 12 Eylül'ün ... On yıla ve bir çift ayakkabıya patladı bu serüven. Kırkbir numaraydı. Yeşil ve süet. O zamanın parasıyla sekizyüz lira. Çıplak ayaklarıma basarak çıktım. Almaya kalksam şimdi kaç lira? Ya on yıl?

Ama ben Galatasaray'dan Tünel'e ineceğim. Belki bulabilirim oralarda birinden... Kitapçının vitrinleri toz içinde. Köşedeki kıraathane tıklım tıklım. Yandaki büfede fileyle portakallar. Bunu da not etmeliyim bir yere: Portakallar ne kadar renkliyse, insanlar o kadar renksiz... İyi ama kim okuyacak bunları. Silinip gidecekler bitince. Suya yazılmışlar gibi. Balıklar mı? Öyleyse kendimi yazıyorum. Bir sıyrılma biçimi, en iyisi bu! Zaten hep kendime yazdım.Geçmişteki kendime. Gelecekteki kendime. Sen olan kendime. Çabuk bulabileyim diye seni. Ve çabuk kaybedip, yeniden uzun süre aramak için. Oyundaki gibi. Detone... Bir tiyatrocu yazmış. Biraz ben. Biraz Yağmur adam. Biraz o görkemli geminin ardındaki sandal. Kendimi arıyorum. Seni. Sen bensin! Yitiriyorum bulunca... Bir arkadaş verdi bana. Bak seni yazmış, dedi. Sen de bir ağız mızıkası çalmak istemiyor musun? İstiyordum. Hem de öyle bir özlemle...

3/Bir düş bu. Çılgınca bir düş. Çığlık çığlığa... Öyle bir dekor kurulmuş ki, ortadan ikiye bölünmüş bir bahçe görünümü kazandırılmış sahneye. İsteyen, bahçenin bir tarafından öteki tarafa geçebiliyor. Ortada kanatlı bir kapı var. Yaşlı kadınlar, erkekler, çocuklar ve daha çok gençler. Grup grup oturuyorlar; duvarların dibine yanaştırılmış masalarda, yere serilmiş yaygılarda. Duvarlar, duvar olmanın tüm özelliklerini yitirmişler de, yalnızca dekorun parçası olarak varlar. Arka planda, su gibi berrak ve yumuşak bir çift ses duyulmaya başlar. Birbirini izleyen, birbirine tutunarak, yaslanarak yükselen, yükseldikçe ayrışmaya, ayrıştıkça bütünleşmeye başlayan çırılçıplak bir çift sestir bu. Bazen bir rüzgâr gibi serin, bazen bir deniz gibi derin ve mavi. Bazen de, ancak bir ateş onun kadar sıcak olabilir. Aslında bu ses başından beri vardır. Sürmekte olan bir soru-yanıt dokusudur. Bir sopranoyla tenorun birbirlerini incitmeden, atlamadan kurdukları dostluğun, söyleşinin final diyaloğudur. Önce soprano - yaşam onunla başlar. Sonra tenor.

Soprano- Milyonlarca insanın aynı anda seyredebileceği, çok büyük bir alana kurulmuş çok büyük bir beyaz perde. Perdede, varolan bugünkü dünyayı bütün kurumlarıyla reddeden bir avuç "çıplak" insanın çileli ve uzun yürüyüşü sonunda kurdukları yeni bir dünyanın öyküsü. Orada yöneten-yönetilen yoktur. Yöneten yönetilen olmayınca mülk de yoktur, mülkiyet de. Rekabet, hırs, emir alma- emir

Lali Berte'ye Mektuplar

Aşkın Kendisi Olmak İstiyorum

verme.... Bu dünyada olan hiçbir şey orda yoktur. Yalnızca aşk vardır. Aşk! Bütün insanları saran. Katışıksız. Kırmızı....

Tenor-Uçsuz bucaksız kumsal. Uçsuz bucaksız deniz. Güneş batmak üzere. Bilinenin tersine kızıl değil hiçbir yer. Çıplak bir kırmızı. Kırmızının olası bütün tonlarının dışında, hiçbir yerde raslanmadık bir kırmızı var gökte, denizde, kumsalda. Yine uçsuz bucaksız bir orkestra kurulmuş sahile. Çıplak ayakları suda müzisyenlerin. Ama müzisyenler de çıplak. İlk bakışta kadın mı, erkek mi oldukları anlaşılmıyor. Aslında film boyunca anlaşılmıyor bu. Bilerek subjektif kamera kullanılmış. Orkestra elemanları daha çok yaylı sazlar çalıyorlar. Arada bir, trompet ya da saksafonlar giriyor söze...

Soprano-Yine hiç bilinmedik, daha önce duyulmadık bir müzik. Şefi, bestecisi yok orkestranın. Her sazdan ayrı bir tını çıkmasına karşın, muazzam bir uyum var. Uyumsuzluğun uyumu bu... Denizin üzerinde binlerce, onbinlerce minik sandal. İçinde insanlar. Onlar da çıplak, yine binlerce, onbinlerce minik ışık içinde izliyorlar, dinliyorlar konseri. Kumsal tarafı da tıklım tıklım dolu. Rengarenk yaygıların üzerinde oturuyor, ellerinde ışıklarla onlar da izliyorlar konseri. Hafif bir rüzgâr esiyor. İmbata benziyor ama değil. Başka bir rüzgâr bu. Daha önce hiç rastlanmamış. Adı coğrafya kitaplarında yazmayan... Kameranın arkasında kalan ağaçların yaprakları hışırdıyor. Önce bu hışırtıdan anlıyoruz orda bir orman olduğunu. Bir ara, denizin ve yaprakların sesini duyup çalmayı bırakan bir kemanın diğerlerinin sözsüz etkilemesiyle eksile eksile susuyor orkestra. Şimdi yalnızca denizin ve yaprakların sesi var... Kamera açı değiştirmiş, kumsalın arkasında kalan sonsuz ormana dönmüştür yüzünü. İnsanlar kıpırtısız, bu muhteşem konseri dinlemeye dalmışlardır...

Tenor-Deniz tarafından ince, tiz bir kadın sesi karışır birden... Karın boşluğundan gelip burun duvarlarına çarpmasıyla oluşan bir sestir bu. Bir çığlık. Sevinç çığlığı gibi?Tiz, ince bir erkek sesi karşılık verir uzaktan. Ama yakındaymış gibi. Kamera şaşkındır. Hızla dönüp aramaya başlar sesin bedenini. Bulur gibi olduğu anda bir başkası, derken bir başkası... Kamera açısını genişletmekten başka çıkar yol bulamaz. O da bu filmin bir oyuncusudur. Şimdi tepeden, kuşbakışı izlemektedir kumsalı. Sazlar girerler sonra. Öylesine. Doğaçlamadan. Kendiliklerinden çalıyorlarmış gibi...

Soprano-İnsan-doğa-alet üçlüsü, birbirlerini incitmeden, atlamadan öyle güzel bir senfoniye başlarlar ki, kameranın tekrar yere inip, tek tek insan yüzlerinde dolaştığında tespit ettiği, artık, bir daha asla çalan-dinleyen hiyerarşisine izin vermeyecekleridir. Kamera, gözlerdeki o ışığı yakalamıştır. Yeni bir keşfin ışığını...

Perde

Söyleşi bittiğinde, perdenin arkasında başlayan, uzun ve çileli bir yürüyüşün yol hazırlıklarıdır. Bugünden sonrasına verilmiş sözleri kıyıda bırakarak, o çok büyük alana, o çok büyük perdeyi kurmaya....

4/ kalememi kaybetmiştim. Üç gün aradım. Tek tek sordum. Görmemiş kimse. Çocuklar arkalara düşürmüşlerdir öyleyse. Hep benim yatağımda uyudular, oynadılar. Ortalığı toplarken çıkar nasıl olsa... Alışmıştım kalemime. Seviyordum kalemimi. Değiştirmek söze zincir vuruyor. Orta parmağımla işaret parmağım arasına alıp hafifçe sıkıyorum. Başparmağımla lojistik. Orta parmağımın ilk boğumu nasır tutmuş. Eskiden avuçlarım nasır tutardı. Sıktıkça mitinglerde yumruklarımı. Yıllar eritti. Kalmadı artık. Yumuşacık oldular. Çocuk elleri gibi. İğne batsa kanaması saatler sürer... Kalemimi kaybettim ya, kalbimi kaybettim anlamışlar. Hani sen yazıyorsun, hani mevsim en kırmızısından... Hayır! Aradığımın kalem olduğunu söyledim.

Kalbimi kaybedersem yaşayamam ki! Merak ediyorlar aslında. Onlar merak ediyorlar, ben susuyorum. Söylemiyorum.. Şimdi bir de zarfı tersten yazmaya başladın. Bütün kuralları altüst edişin gibi. Aşağıdan yukarıya doğru. Yeryüzünden uzaya doğru. Yürekten -o mağma- ete doğru. Kabuğa... Hani, diyorlar alaycı bakışlarla, o kadar yazıyorsun. Günler boyu, geceler boyu. Olsaydı gelirdi. Yok ki!... Gülümsüyorum. O çok büyük alanda o çok büyük perdeyi bir ucundan kaldırıp çakıyorum bir yıldıza: Hem yarayım hem bıçak! hem yatağım hem ırmak! Diyorum ki, ben aşkın kendisi olmak istiyorum artık. Özgürlüğün kendisi olmak! Ekmeğin, işin, çalışmanın kendisi... Yaşamın, yaşamanın kendisi... Ben, sen olmak istiyorum, bir çivi daha verir misin, gömdüğüm karpuz çekirdeği yeşerdi, Lali Berte aşk demek! Bir çivi daha, bismamların yakasında kırmızı güller. Dotmamların dilinde zılgıt. Aydın olmak sorumluluk ister, diyor İsmail Beşikçi, güzel adam. O da bir tutanakçı. DGM'de alkışlamışlar... Ama ikisi de gep genç vurularak ele geçirilenlerin. İkisi de yirmisinde. Yan yana uzatılmışlardı yan yana sedyelere. Ölüyken bile yan yana düşebilmek! İlk hangisi düştü vaktinden önce. Temmuzdayız! Yazarlar açıklama yapmışlar, imza toplamışlar ölü ele geçirmelere son diye. Daha önce de yürümüşlerdi özgürlük diye, başka da tıss yok! Kaçırılmış cenazeler var gene. Cenaze törenleri. Polis gözetiminde. Ve basılmış, basılacak geceyarısı evleri. Kapatılmış, kapatılacak dergiler. Toplatılmış, toplatılacak-yakılacak kitaplar... 2000'ciler, 2001'e DOĞRU'yu çıkaracaklarmış. Halk Gerçeği, Yeni Halk Gerçeği olarak... Marko Paşa kapatılır, Malum Paşa yayımlanır. Tarlakuşunu kim susturabilmiş! Tarlakuşunu kim susturabilmiş, bir çivi daha verir misin, hem yarayım hem bıçak! Yatağını arayan su, suyunu arayan yatak! Ben de kapatılmış bir tarlakuşuyum ve mavi göğün, sonsuzluğun altında, öyle bir özlemle bir ağız mızıkası çalmak istiyorum ki.

-İnsan hiç, oyuncusuyken oyunun kendisi olabilir miymiş, Saçmacı!

5 /GECE-Hâlâ bir abonman bileti arıyorum. Bulunca, taksi tutup, yarı yolda bindiğin otobüsü yakalayacağım.

-Bayım! Hey bayım, siz de bir abonman bileti var mı?

Temmuz 1990

Helmut Kohl'un Yıldırım Savaşı

VE KARŞINIZDA BİRLEŞİK ALMANYA

Gazi Sağlar

Almanların 40 yıllık rüyaları gerçekleşti. İki Almanya birleşti. Daha doğrusu, Federal Alman Cumhuriyeti(FAC), Demokratik Alman Cumhuriyeti'ni (DAC) ilhak etti. 17 Temmuz'da yapılan Gorbaçov-Kohl zirvesinde Gorbaçov'un birleşme konusundaki eski tutumlarını terkettiklerini açıklaması üzerine FAC'nın Doğu'yu ilhak etmesinin önündeki son engeller de kalkmış oldu. Siyasi gözlemciler, Gorbaçov'daki tutum değişikliğinin sebebini Almanya'nın SSCB'ye yapacağı ekonomik yardıma bağlıyorlar. Kohl'un Moskova'ya cebinde 5 milyar markla gittiği hatırlanırsa bu yardımın çapının büyüklüğü kolayca anlaşılır. NATO zirvesinde, SSCB'ne yardım konusunda ABD'yi ve İngiltere'yi ikna edemeyen Almanya, kendisi yardım paketini açarak birleşme konusunda Gorbaçov'u ikna etmeyi başardı. ABD ve İngiltere ise, kesenin ağızını açmayı Küba gibi ülkelerle SSCB arasındaki ilişkilerin gevşemesine bağlıyorlar. Ve muhtemelen de beklentilerine uygun gelişmeler yaşanmaya başlanacak.

2. Dünya savaşının yaşandığı yerlerde şimdi müthiş bir diplomatik savaş cereyan ediyor. Pravda'nın "Helmut Kohl'ün yıldırım savaşı" olarak adlandırdığı bu savaşta, sonucu, para tayin ediyor. Alman Markı Alman tanklarının yerini almış durumda. Son savaştaki başarısından ötürü Helmut Kohl'e Alman basını Charles De Kohl adını verdi. Kohl, Fransa'nın eski cumhurbaşkanı De Gaulle ile kıyaslanıyor. Gerçekten de bu süreç, hiç te parlak bir politikacı olmayan CDU Genel Başkanı ve Federal Başbakan Helmut Kohl'ü dünya çapında ünlü bir lider konumuna yükseltti. Bu, Helmut Kohl'ün kişisel karizmasından değil, sürecin özgül niteliğinden ileri geliyor.

Almanya'nın bu yeni konumundan rahatsız olan ülkelerin başında İngiltere geliyor. Geçenlerde İngiliz Ticaret Bakanı Kohl'ü Hitler'le benzeştiren bir açıklama yaptı. Her ne kadar bakan daha sonra özür dilediyse de bu görüşün İngilizlerin çoğu tarafından benimsendiği anlaşılıyor. Fakat İngilizlerin elinde Almanya'nın yükselişini engelleyecek bir mekanizma yok. Büyük Almanya'dan çekinen ülkelerin bu konuda net bir politikasının olmadığı gözleniyor.

Temmuz ayı, Almanlar için tarihi bir ay oldu. Alman milli takımının İtalya'da dünya futbol şampiyonu olmasının coşkusu sona ermeden iki Almanya'nın birleşmesinin önündeki son engelin de kalkması Almanları epey sevindirdi. Bu gelişmelerin okşadığı Alman miliyetçiliğinin iç ve dış politikada

NATO zirvesinde, SSCB'ne yardım konusunda ABD ve İngiltere'yi ikna edemeyen Almanya, 5 milyar Dm ile Gorbaçovu razı etti.

ne gibi sonuçlar yaratacağı henüz belirsiz. Her ne kadar Almanya, Polonya sınırı konusunda güvence vermiş olsa bile bu , Büyük Almanya'nın gelecekte başka yerleri ilhak etmeyeceğinin bir garantisi sayılmıyor. Bu konudaki endişeler henüz giderilmiş değil.

FAC'nin DAC'ni yutmasının ilk etki ve sonuçları iç politikada ortaya çıkacağa benziyor. İlhak, işbaşındaki CDU-CSU-FDP hükümetini, özellikle Kohl'ün partisi CDU'nu SPD ve sol karşısında güçlendirmiş durumda. DAC'ndeki seçmenlerin büyük bir bölümünün sağı tercih etmiş olması, Kohl'ün kitle desteğinin arttığını gösteriyor. Helmut Kohl, bu gelişmeye güvenerek genel seçimlerin doğuda ve batıda aynı anda yapılmasını dayatıyordu. Dayatma sonuç verdi. Eğer önümüzdeki günlerde herhangi bir engel çıkmazsa Büyük Almanya'da genel seçimler 2 Aralık günü yapılacak ve muhtemelen Helmut Kohl iktidarı devam edecek. Birleşme sürecinde SPD ve Yeşiller Partisi'nin muhalefetleri pek etkili olmadı. Radikal Alman solunun çabaları ise toplumda fazlaca etki yaratmadı. Frankfurt'ta 12 Mayıs'ta yapılan yürüyüş yankı uyandırmadı. FAC'nin DAC'ni ilhakı sorununda Radikal solun ortak bir politika izleyemediği de görüldü. İlhaka karşı izlenecek politika, sol içinde tartışma ve ayrılıklara sebep oldu. İlhakın Almanya içinde ortaya çıkaracağı sonuçlardan birisi de yabancılarla ilgili. D. Almanya'da yabancı düşmanı eğilimlerin daha güçlü olduğu görülüyor. Varolana bir de bu bölgeden ithal edilecek olan yabancı düşmanlığının eklenmesi durumunda Almanya'da yaşayan Türkiyelileri daha zor günlerin beklediğini söylemek için kâhin olmaya gerek yok.

Büyük Almanya'ya Giden Yolda Tek Devlet Anlaşması

2 Temmuz tarihinde yürürlüğe giren devlet anlaşması, para birliği, ekonomik birlik, sosyal birlik olmak üzere 3 ana bölümden oluşuyor. Bu anlaşma, DAC'nin serbest piyasaya ve burjuva parlamenter düzenine geçişinin ilke, yol ve yöntemlerini belirliyor.

Federal hükümetin ve sermayenin dayatmasıyla para değişiminde 2:1 oranı, 2 Temmuz'dan itibaren yürürlüğe girdi(1 Alman markı 2 Doğu Alman markına eşit). Buna göre, bankalardaki tasarrufların 4.000 markın üstünde olan bölümleri 2:1 oranına göre işlem görmeye başladı. Bunun pratikteki anlamı şu oldu: Tüketim mallarının fiyatı sürekli yükselirken kitlelerin alım gücü yarı ya-

rıya indi. Aynı işlem, dünyada ekonomik gelişmişlik düzeyi itibariyle 10. sırada yer alan D.Alman ekonomisine bir şamar oldu. Çünkü bu uygulamayla bir taraftan büyük fabrika ve işletmelerin sermayeleri yarıya iniyor, diğer taraftan ise bu işletmeler borçlarını 1:1 ödemek zorunda kalıyorlardı.

Ekonomi birliği, Tek Devlet Antlaşması'nın özünü oluşturuyor. Bu bölümde, kapitalizmin faziletleri uzun uzun anlatıldıktan ve sosyalizmle ilgili bütün yönetmeliklerin yasaklanacağı emredildikten sonra şöyle deniliyor: "İşadamlarına ürünleri, ürünün miktarı, üretme yöntemleri, yatırımlar, işçi-işveren ilişkileri, fiyatlar ve kâr oranları konusunda tam ve serbest karar hakkı."

Antlaşmanın ekonomi birliği bölümüyle ilgili, Honecker Rejimi'nin düşmesine yol açan kitle hareketlerinde, "Şimdi"nin önde gelenlerinden Wolfgang Ullmann şunları söylüyor: "Ne olacağı bellidir. Bol miktarda mal gelecek, ancak sermaye gelmeyecektir. Böylece varolan alım gücü sömürülecek, ancak yeni yatırımlar olmadığı için aynı alım gücü yenilenemeyecektir. Batı Alman endüstrisi, Doğu Almanya gibi bir bölgeyi mallarla tatmin etmeyi, bu bölgeye yatırım yapmaksızın gerçekleştirebilecektir."Bu yazının yazıldığı güne kadarki gelişmeler yukardaki yargıları doğruluyor. Doğu Alman dükkanları Batı Alman mallarıyla doldurulmuş durumda, bu malların fiyatları batıdakinden iki misli fazla. Doğu Alman malları ucuz oldukları halde satılmıyor. İşletmeler iflasın eşiğine geldiklerini açıklıyor, işsizlik artıyor, çeşitli işkollarında grevler yapılıyor. Tarım kesiminin zor durumda olduğu açıklanıyor.

Tek Devlet Antlaşması'nın diğer bir bölümü ise sosyal birliğin sağlanmasının ilke ve yollarını belirliyor. Buna göre, bundan böyle, sosyal sigortalara ücretlerin yüzde 10'u değil, yüzde 20'si aidat olarak ödenecek. Hastalık sigortalarının hizmetleri kısıtlanacak, sosyal yardım 495 DM ile sınırlanacak. Kürtaj yasaklanacak. İş kanunları FAC'ninki gibi olacak. vb.

Reichstag Seçimlerine Doğru

FAC'ın DAC'ni yutması şeklinde gerçekleşen birleşmenin son formalitesi sonbaharda yerine getirilecek. Her ne kadar bugünlerde birleşmenin resmiyete kavuşmasının 2 Aralık'tan önce mi sonra mı olması konusunda doğudaki partiler arasında belki de bir siyasal krize dönüşebilecek bir tartışma başlamış olsa bile, bunun birleşmenin önünde bir engel oluşturmayacağı biliniyor.

Sonbaharda, muhtemelen 2 Aralık'ta yapılacak seçimler Reichstag seçimleri olacak. Bilindiği gibi 2. savaştan önceki Alman Parlamentosu'na Reichstag deniliyordu. Böylece ,1 yada 3 Aralık tarihinde birleşme resmen ilan edilecek ve karşımıza yeniden Büyük Almanya çıkacak.

Bu süreci, "bölünmüş bir ulusun barışçı ve demokratik yollarla birleşmesi" , ya da "ulusların kendi kaderini tayin hakkının özgürce kullanılması" olarak değil, Batı Alman Emperyalizminin ekonomik gücünü ve dünya konjonktürünü iyi kullanarak Avrupa'nın doğusunda nüfus alanı yaratması olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Almanya bu süreçte sadece suçlusu olduğu 2. Dünya Savaşı'nın kendi aleyhine olan sonuçlarını bertaraf etmekle kalmıyor, aynı zamanda askeri olarak kaybettiği savaşı 45 yıl sonra ekonomik ve politik düzeylerde kendi lehine zafere ulaştırıyor.

Almanya, Doğu Avrupa'nın yeniden paylaşılması sürecinde böylece önceliği ele geçirmiş bulunuyor. Bu durumu Büyük Almanya'nın nasıl kullanacağı henüz meçhul. Ancak görülen o ki, Almanya bundan böyle dünya siyasetinde daha etkili bir güç olacak.

FAC'nin DAC'ni ilhak etmesinin iç politikada yeni gelişmelere yol açacağını daha önce vurgulamıştık. Bunlardan birisi, F. Alman solunun geleceğiyle ilgili. Şöyleki, Alman solunun bir kesimi Doğu Alman PDS (Demokratik Sosyalist Parti-Honecker'in Partisi SED'nin yerine kuruldu) ile birleşmeyi tartışıyor. Tartışmaya Yeşiller Partisi'nden bir kesimin de katıldığı gözleniyor.

Gelişmenin diğer önemli bir sonucu da şu: DAC'nin ilhakıyla birlikte Almanya'da yaşayan göçmenler, özellikle de Türkiyeliler zor durumda kalacaklar. Birleşme sürecinin hızlı temposu Alman milliyetçiliğini kamçılamış durumda. Bunun yanısıra Doğu Almanya topraklarında yaşayan Almanların yabancılarla tanışmışlıkları çok zayıf. Bu bölgede yaşayanlar, galiba iyi bir "Marksist-Leninist eğitim" (!) aldıkları için olacak, ulusal değerlere daha sıkı bir şekilde bağlılar. Faşist ve ırkçı politikaların bu yeni nüfus sayesinde daha da güçleneceği söylenebilir. Bu güçlenmeden ilk zararı görecek olan ise Türk ve Kürtler olacak. Bunun yanısıra, 17 milyonluk bir topluluğun düzen değişikliği nedeniyle karşılaşacağı yeni sorunlar devleti baskıcı politikalara yönlendirecek. Almanya, şimdiye kadar Varşova Paktı'nın baskısı nedeniyle demokratik görünmeye özen gösteriyordu. Şimdi bu baskı ortadan kalktığı için Alman devletinin ve sermayenin daha rahat hareket edeceği söylenebilir. ■

Helmut Kohl,
Yeni adıyla "Charles De Kohl..."

Doğu Almanya Gözlemleri

TOPLUMSAL HESAPLAŞMA YARIM KALDI

Ayşe Öktem

Ülkesinden sürgün edilen ünlü Doğu Almanya'lı muhalif Rudolf Bahro, 89 Kasım ayaklanmasından sonra apar topar geri dönerken "Anavatan tehlikede" diyordu ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti diye birşey kalmadı artık. DAC çok kısa süren bir ayaklanma sonucu yok oluverdi. DAC'nın ortadan kalkması, kapitalist pazar kurallarına uygun bir şekilde gelişti: verimli olmayan şirket iflas etti, mal sahipleri yıkıntıyı daha iyi işlemeyi vaad eden tekele sattılar.

Trenle gittim DAC'ne. Yolculuk boyu, 60-65 yaşlarında bir işçi kadınla sohbet ettim. Türkiye'yi sordu bana yaşlı teyze ve bunca Türkiye'li insanın neden memleketlerini terk edip Almanya'ya geldiklerini. Teyzeye işsizliği anlattım, yoksulluğu, enflasyonu ve baskıları, zulmü, cezaevlerini, insan hakları ihlallerini üzülerek dinledi teyze. "Hiç bir zaman umudu kesmemelisin" dedi, "Bu böyle gitmez nasılsa. Yaşlılar belki dayanır, ama gençlik başkaldırır. Ve gençler ayaklanırsa, tüm halk gider arkalarından. Göreceksin kızım, günün birinde senin memleketinde de halk ayaklanacak, bu rejimi silip götürecek ve kendi düzenini kuracaktır. Ama dedi teyze, "anlayamadığımız bir şey var. Türkiye komünist bir ülke mi?"

Yeni yeni oluşmaya başlayan komiteler dağıldı

DAC insanının bugünkü durumunu anlatmak için en uygun sözcük çaresizlik. "Sosyalist" Almanya, diğer doğu bloku ülkelerine karşın, Almanya'nın somut koşullarından dolayı ani bir patlamayla yıkılıverdi. Bir ayaklanma süreci içinde halkın öz örgütlenmesini oluşturacak ve sağlamlaştıracak, kendi gelecek modellerini çizecek, ayrıntılı bir tartışma ve hesaplaşmaya girecek vakti kalmaksızın, 45 yıl boyunca "sınıf düşmanı" diye bilinen, anlatılan bir düzenin gerçekliği dayatmakta. DAC'deki haklı ayaklanma, öz dinamiğiyle gelişme imkanı tanınmaksızın, kapitalizm tarafından satın alındı. Batının sunduğu kerametler -uydudan oniki televizyon programı ve son moda giysiler, teknolojinin son ürünü bilgisayarlı teypler ve her tarafta bulunabilen egzotik domatesler, patlıcanlar, kavunlar, sucuklar, dönerciler, İspanyol meyhaneleri 45 yıl boyunca kara ekmek, patates ve pek kimseyi ikna edemeyen "parti hep haklıdır" laflarıyla beslenen DAC halkına yeni bir toplumsal projeyi tartışmaktan daha cazip geldi.

Herşeyin tartışıldığı ve kendilerine danışılmaksızın bir karar alınamayan, gerçek bir demokrasinin nüvelerini oluşturabilecek "yuvarlak masalar" ayaklanma sürecinde az çok her yerde oluşan halkın öz örgütlenmeleri Mart ayında ilk kez burjuva demokrasisinin kurallarına uygun bir şekilde seçime gidildiğinde, daha yeni yeni oturmaya başlamışlardı. Batı partilerinin yoğun maddi ve kişisel katılımıyla gerçekleşen seçimler sonucunda Hıristiyan Demokrat yanlısı "Almanya için Birlik" platformunun iktidara gelmesiyle birlikte, yuvarlak masa gibi yapılanmalar işlevselliklerini yitirmiş, DAC'ın iptali kesinleşmiş bulunuyordu. Gündemi artık her pazartesi sokaklara dökülen kitleler, yuvarlak masalar, komiteler belirlemiyordu; batının egemen güçleriyle onların güdümündeki iktidar dikte ediyordu. Bu gelişmenin bir örneği olarak Devlet Güvenlik Teşkilatı (STASİ) ile başlamış toplumsal hesaplaşmanın sürmesinin engellenmesi gösterilebilir. Ayaklanmadan hemen sonra oluşan vatandaş komiteleri, Devlet Güvenlik Teşkilatının dosyalarına el koymuş, faaliyetleri ortaya çıkartmak ve demokratik yapıların gelişmesi için zorunlu olan toplumsal hesaplaşmayı örgütlemek amacıyla incelemeye başlamıştı. Hıristiyan Demokrat iktidarın iş başına gelmesiyle vatandaş komitelerinin yetkileri kısıtlana kısıtlana yok edildi, yetkiyi ve dolayısıyla işlevselliğini yitiren komiteler dağıldı. Ve kendisini bir an içinde gene muhalefet saflarında bulan solun itirazına karşın herkese dosyasını inceleme ve istediğini içinden çıkartma hakkı tanınması sonucu, tüm eski kadrolar herhangi bir toplumsal hesaplaşma yaşanmaksızın aklandılar, Devlet Güvenlik Teşkilatının faaliyetleri halkın bilgisine sunulmadı. Batıdaki önemli kişiler ve mercilerle yapılan görüşmelerin belgeleri ise, Federal Almanya hükümetinin müdahalesi üzerine batıya teslim edildi. Federal Almanya ile DAC'ın kodomanları arasında sıkı bir işbirliğinin olduğu, bir çok fonksiyonerin batıya mal ve para kaçırdıkları, batı şirketlerinin ayaklanmadan önce DAC"yi satın almaya başlamış olmaları biliniyor; Devlet Güvenlik Teşkilatının her DAC vatandaşı üzerine dosya açmış olduğu, bu dosyalarda özel arkadaşlıklara kadar birçok bilginin toplanmış olduğu, insanların hangi yöntemlerle muhbirlik yapmaya zorlandıkları ve özellikle solun nasıl ve hangi çapta fişlendiği az çok biliniyor, ancak dosyaların ve belgelerin komitelerin ellerinden alınması sonucu toplumsal bir tartışmaya gidilememekte.

> **DAC'daki haklı ayaklanma, öz dinamiğiyle gelişme imkanı tanınmaksızın kapitalizm tarafından satın alındı**

Öz Örgütlenmeler Savunulamadı

Ve 45 yıl boyunca kapalı bir memlekette, son zamanlarda Macaristan, Çekoslovakya, Polonya gibi daha açık "sosyalist" ülkelere dahi sınırlarını kısmen kapatan DAC'da katılım imkanlarından yoksun yaşayan halk, bu kısa zaman içinde kendi öz örgütlenmelerini savunabilecek güçte değildi. Böylece kendi kaderini tayin etme hakkını çaresizlikten kolayca batı şirketlerine devredebildi.

Temmuz başında gerçekleşen parasal birlik ile Doğu Alman Markı piyasadan kaldırıldı, artık tüm Almanya'da Batı Markı geçerli. Mayısta DAC'deki dükkanlar, raflarını Haziranda gelecek batı malları için boşaltmakla meşguldüler. Sokaklarda en fazla göze çarpan indirim afişleriydi; yüzde 80 indirim, yüzde 90 indirim. Mayıs'ın son haftasında Dresden'deki marketlerin doğu mallarını bedava dağıttıklarını gözlerimle görmeseydim, insanların kendi emeklerine karşı bu denli saygısız, umursamaz davranabileceklerine inanmayabilirdim; diğer DAC kentlerinde

de aynı şeyler yaşanmış.

İlk heyecanın coşkusunun geçmesiyle birlikte halk şimdi bilmediği bir düzenin kuralları karşısında şaşkınlık içinde. Özelleştirilen fabrikalarda işçi-işveren görüşmeleri başlamakta; şimdiye değin herkes çalışmak mecburiyetindeyken özellikle ufak işyerlerinin iflası sonucu işsizlik diye bir olguyla karşı karşıya kalınmakta; şimdiye değin devlet tarafından kiraları düşük tutulan evlere yerleştirilen insanlar, kiraların yükselmesi, evden çıkartılmak ve kendi başına ev aramak gibi sorunların üstesinden gelmek zorundalar. Şimdiye değin neredeyse feodal bir mantıkla herşeyi düzenleyen ve bu nedenle en âlâ bir şekilde denetleyebilen adaletli devlet baba, yerini kapitalizmin çıplak bireysel sorumluluğuna bırakmış bulunuyor.

45 yıl boyunca herşeyleri devlet tarafından düzenlenmiş insanlar bireysel özgürlüklerini keşfetmenin coşkusu içindeler. Dresden'de rastgele birkaç insana özgürlüğün tanımını sordum. Yanıtlardaki en başlıca kavram "seyahat edebilmek" Sınırların açılmasıyla birlikte, "sosyalist" Almanya insanı, yığınsal bir seyahat furyasına kapıldı.Ve en başta gençler, "kardeş sosyalist ülkelerde " kurulan gençlik kamplarında meraklarını doyuramayan ve dört yanı duvar bir ülkede büyümüş gençler, dünyayı -en azından bir kısmını- görmek istiyorlar. Özgürlüğün ikinci başlıca tanımı dükkanlardaki mal bolluğu. Her gün batı televizyonundan reklamları izleyen ve bu mallara kavuşmak isteyen, ancak DAC'nın dış borçları nedeniyle ihraç edildikleri için kendi ürettiği mallara bile kavuşamayan doğu insanının tüketim şeytanına kolayca kanması pek şaşırtmamalı.

45 yıllık bir "sosyalizm" deneyini yaşamış insanların özgürlüğü bu denli güdük bir şekilde tanımlamaları ise, bu tür bir sosyalizm anlayışının iflasının belki en bariz örneği.

Eski partiye yeni kılıf

Ama bunlar şaşırtmamalı. Vatandaşının memleketini terk etmesini ancak tel örgüler ve mayın tarlalarıyla önleyebilen bir düzenin, insanlara bir inanç vermiş olabileceğini, güzeli uygulamış olabileceğini -sosyalizmi kurmuş olabileceğini- düşünebilmiş olmak şaşırtmalı insanı. Beni DAC'de tek şaşırtan insanların unutkanlığı idi. Daha dün Almanya Sosyalist Birlik Partisi ile birlikte Milli Cephede (adı gerçekten böyle) iktidarı oluşturmuş Hıristiyan Demokrat Parti, yeni bir kılıfa girmiş ve gene iktidarda. Daha dün kadro olanlar, fonksiyoner olanlar, Partiden çıkmış, aklanmış ve gene yetkili mercilerde yeralmış bulunuyorlar. Daha dün Devlet Güvenlik Teşkilatının dosyalarının halka teslim edilmesi için sokağa dökülen kitleler, dosyaların batı istihbaratına verilmesine seyirci kalıyorlar. Ve daha dün düşünce özgürlüğü diyenler, bugün sol muhalefetin yasaklanmasını tartışmaktalar. Tüm sorumluluk Almanya Sosyalist Birlik Partisine yüklenmekte. Özgürlüklerin kısıtlanmasını tepki göstermemekle onaylamış olan, seyirci kalmakla tüm haksızlıkları mümkün kılmış olan, ezilmişliklerini bahane ederek baskıcı bir düzenin gelişmesine katkıda bulunmuş insanlar, kendilerinin de bizzat sorumlu olduklarını inkâr ediyorlar. İnsanlardaki "bilmiyorduk, bilseydik de tek başımıza ne yapabilirdik ki, korkuyorduk" zihniyetiyle daha nice baskıcı rejimler kurulabilir...

"Kötü bir filme güler gibi geçmişlerine gülüyorlar" diyor tarihçi Jutta Baumel, "Ama ben gülemiyorum. O benim yaşamımdı ve yaşamıma gülemem" Jutta ve kocası Mathias gibi geçmişin sorumluluğunu taşımaya hazır insan pek kalmamış gibi gözüküyor DAC'de. Jutta ve Mathias eskiden Almanya Sosyalist Birlik Partisine üyeymişler; eleştirilerine rağmen partiden çıkmamışlar. Bugün neden partiden çıkmadıklarının hesabını vermekte zorluk çekiyorlar. Jutta bürokratik sosyalizmin baskılarını çok somut yaşamış. Komünist bir ailenin kızı olan Jutta, 1 yıl Moskova'da okumuş. Jutta'nın Moskova'da yabancı bir sevgilisi olmuş, hem de zenci. Bu olayın ortaya çıkmasıyla partiden ihraç davası açılmış ve ancak partili olan annesinin müdahalesi sonucunda dava düşmüş. Jutta hemen Almanya'ya dönmek zorunda kalmış, bursu da kesilmiş.Ve döndükten sonra Jutta'nın gene

Kendi ürettiği mallara dahi kavuşamayan Doğu Almanya insanının özgürlüğü Batı Alman markına sahip olmak olarak algılaması şaşırtıcı olmamalı.

yabancı bir arkadaşı olmuş. Yine bir zenci. İki kez evlenme izni için başvurmuşlar. İki kez de reddedilmiş. Resmi evlilik yapmaksızın birlikte oturmaya başlamışlar, bir de çocukları olmuş. Her çocuğun kreşe gitme imkanı ve hakkıyla övünen DAC'te Jutta'nın çocuğu için kreş bulunamamış.Öğretmenlik yaptığı kasabadan, "zenci dostu kahpe" diye kovulmuş, öğretmenliği bırakmak zorunda kalmış. "Sosyalizme inandığımdan sustum" diyor Jutta, "Bu tür olayları açıklamak sosyalizme ihanet olacaktı, düşmanın işine yarayacaktı. Şimdi susmanın düşmanın işine yaradığını görüyorum" Ayaklanmadan önce sürekli illegalite sınırında bulunan ve bugün de muhalefette olan radikal sol ise, başka bir çaresizlik içinde. Ayaklanma döneminde oluşan halkın öz örgütlenmelerinin bu denli tez dağılması, sosyalist bir DAC'nin koşullarının tartışmasını sürdürürken bu devletin Federal Almanya tarafından satın alınması ile, süreci etkileme umutları yıkılan radikal sol, kendisini henüz emperyalist bir devletin kendi sınırları içinde kurduğu sömürgesinde ve de nisbi demokrasisinde biçimleyebilecek durumda değil.

Batıda da, doğuda da egemen söylem "sosyalizm öldü, kapitalizm kazandı"

Hamburg'a dönerken trendeki teyzeyi düşünüyorum. Kavram tartışması yapmadım teyzeyle. O, bir yandan halkın gücünden, kendi düzenini kuracağından ve de ütopyalarından bahsederken, kendisini "komünizme karşı"diye tanımlıyordu, ama teyzenin umutları, ütopyaları, sosyalizmin ölmediğini gösteriyordu... ■

Cohn-Bendit:
"IRKÇILIK GELECEK KORKUSUNU YARATIYOR"

Muharrem Özsoy

1968'de Fransa'da yükselen gençlik hareketinin önderlerinden Cohn-Bendit, aynı zamanda bürokratik sosyalizm deneyimini sorgulayışı ile daha o günlerde dikkatleri üzerine çekmişti.

Fransa'dan sınırdışı edilen Bendit bugün Almanya'daki Yeşil Hareket içinde çalışıyor. Kendisi ile Frankfurt kentinde Demokrat için yapılan görüşmeyi sunuyoruz.

Sevgili Daniel Cohn-Bendit, sana belki bin defa sorulmuştur. Ama biz ilk kez soruyoruz. Bu 1001. soru olsun. Bizim için hâlâ 1968 öğrenci hareketlerinin anarşist Cohn Bendit'isin. Bugünden geçmişe bakınca aklına ilk gelen şeyler neler? Nostalji duyuyor musun?

Hayır, nostalji değil duyduğum. Bunlar önce Fransa'da, daha sonra Almanya'da ortaya çıkan ve benim ilk siyasal deneyimlerimi edindiğim toplumsal çatışmalardı. Daha da önemlisi, anti-otoriter başkaldırı, toplumun demokratikleştirilmesi süreci ile toplum biçiminin sorgulanmasıydı ve benim için son derece önemli deneylerdi. O döneme olumlu bakıyorum, ama özlem duymuyorum. O günden bugüne yaşadığım siyasal gelişmeler öyle ilginç ki, bugün yaptıklarımı severek yapıyorum.

Senin için önemli olan anıların neler?

En önemlisi 68 tabii ki. İnsanın tarihin ekseninin döndüğünü düşündüğü anlar çok seyrektir. Tarih tarafından değil, tarihle birlikte değiştik; 68 böyle bir andı. Bu nedenle benim için en önemli tarih 68 Mayısıdır.

68 hareketinin bugün açısından Federal Almanya ve Fransa'daki anlamı ne? Bir iz bıraktı mı?

Öyle sanıyorum ki bu hareket toplumu bütünüyle değiştirdi. İnsanın siyasetle, özgürlükle ilişkisinde değişiklik oldu. Şöyle ki, insanlar kendi geleceklerinin bir devlet, bir din ve belli bir toplum biçimi tarafından bir yaşam tarzına zorlanarak değil, bizzat kendilerince, kendi tasarımları ve kollektif çalışmaları sonucu belirlenmesini istiyorlar. İşte 60'lı yıllarda toplumda yer eden düşünceler bunlardır. Bu nedenle önemlidir 68.

Biz seni "anarşist" diye biliriz. 68'de anarşist miydin? Bugün o günlerin Cohn Bendit'inden geriye ne kaldı?

> **"Toplumdan yanayım, toplumun kendi örgütlenmelerini geliştirmesi sürecinden yanayım, bunlar adına devlete karşı şüpheciyim**

Benim bugün yaptığım kurumsal siyaset olarak tanımlanabilir, yani bir kurumda siyaset yapıyorum. Toplum için, toplumun kendi örgütlenmeleri süreci için devlete karşı şüpheciyim; beni kendi siyasal geçmişime bağlayan bu özgürlükçü damardır.

Sovyet sosyalizmi çözülüyor. Doğu Avrupa'dan geriye birşey kalmadı. Sence Sovyetler ile Doğu Avrupa'daki süreç ortak bir özellik gösteriyor mu? Bu gelişmeleri nasıl değerlendiriyorsun?

Evet, kanımca varolan reel sosyalizm kapitalizme karşı bir çözüm yolu olarak artık yaşamıyor. Ama bu saptama, bundan böyle kapitalizme yönelik eleştiri yapılmayacağı anlamına gelmez. Bunun anlamı yeni çözüm yolları üzerine düşünülmeli, çalışılmalı, yeni çözüm yolları geliştirilmelidir demektir. Ve bu anlamda Polonya, Çekoslovakya ve Doğu Almanya'da yaşanmakta olanlar ile Sovyetler'de yaşananlar birbirine benzemektedir. Bir tarafta bütün çevre sorunları diğer tarafta demokrasiye ilişkin sorunlar duruyor. Demokrasi salt parlamentoda değil, ama insanların günlük yaşamında nasıl gerçekleştirilir/yerleştirilir? Cevap verilmesi gereken soru bu. Örneğin pazar ekonomisi ve planlı ekonomi üzerine yapılan tartışmaları alalım. Plan ekonomisi işlemiyor. Öyleyse sosyal kapsamlı bir pazar ekonomisi biçimi geliştirmeliyiz. Bu bireyler için pazar ekonomisindeki çatışmalarda sosyal güvencenin sağlanması demektir.

Pazar ekonomisinin insancıllaştırılması mı yani ?

Hayır. Ondan daha ötesi. Örneğin ben pazar ekonomisinin olduğu bir yerde kendi kendini yöneten özerk işyerlerinin bulunacağı bir gelişmenin olabilirliğini ve buna rağmen bu özyönetimsel kurumların özerk birlikler olarak birbirleriyle rekabet edebileceklerini kabul ediyorum. Bu çok zor bir iş ama yeni çözüm derken bunu kastediyorum. Bir gazete, bir otomobil, işyeri vb. düşünün. Bu kurumlarda çalışanlar/işçiler kendi çalışma koşullarını kendileri belirliyorlar, yöneticilerini seçiyorlar. Buna rağmen ürettikleri malın pazarda alıcı bulmasına çalışmalıdırlar.

Peki sosyalizmin geleceği? Sosyalizm tarihte bir yerde, bir dipnot olarak mı kalacak sence?

Hayır, zannetmiyorum. Sosyalizm mitolojik olarak 19. yüzyılın bütün sınıf savaşlarını, bugüne dek belirledi, şekillendirdi. Bu düşünce, bu istek yani sosyalizm toplumumuzu önemli ölçüde değiştirdi. Şimdi bence sorun, sonuçta bu düşüncenin, bir çözüm yolu olarak işlemediğidir. Bir dipnot değil belki ama sosyalizmin pılısı pırtısı bir kenara konuyor. Şimdi bundan geriye ne kalır bilmiyorum. Bence, sosyalizm daima yeni toplumsal çözümlerin bir ön basamağı olarak kalacaktır ama salt bir ön basamak olarak, tarihin mitolojik son aşaması olarak değil!

Bir soru da senin şu anda yöneticiliğini yaptığın

"Doğu Almanya'daki durum ırkçılığın ne olduğunu çok güzel ortaya koyan bir örnek. Irkçılık insanların gelecek korkularını yansıtıyor; bu korkularını yenemediklerinden çözümü yabancılara düşmanlıkta arıyorlar."

Çok-Kültürlülük Dairesine ilişkin. Bildiğim kadarıyla bu kuruluşun fikir babası, kurucusu ve yöneticisisin. Bu projeye nereden vardınız? Amacınız ne?

Ben toplumdaki göçmenlik üzerine tartışmaları, Almanlarla göçmenlerin birlikte yaşamalarını siyasal ve yönetimsel olarak da gözönüne alıp sürdürmek gerektiğini düşünerek "Yeşiller" içinde bu tartışmayı başlattım. Böylece bu dairenin kurulması düşüncesine vardık. İnsanlara nasıl yardım edilir; çelişkisiz değil ama çelişkilere rağmen insanlara nasıl yardım ederiz, onlara hangi önerilerle gideriz ki ortaya çıkan çatışmaları birlikte çözme durumuna gelirler? Aslında bu düşünce "Yeşiller" içinde bir grubun yaptığı tartışmalarda ortaya atılmıştı. Almanlar ve göçmenler arasındaki siyasal ilişkiler ve varolan sosyal durum üzerine gözlemlerden vardık buraya. Göçmenler kendilerine güvenmediler; böyle bir çalışmanın gerçekleştirilebileceğine inanmadılar. Burada uzun bir süredir çalışma yapan siyasi gruplar da keza. Bu nedenle bu çalışma onların denetiminde ortaya çıktı denemez. Sözünü ettiğim grupların ve göçmenlerin pasif oldukları da 15 yıllık siyasi çalışmadan sonra ciddi olarak birşeylerin değiştirilebileceğine ilişkin bir cesaretsizlik bu. Bu nedenle dairemizin ortaya çıkışı ile yepyeni tartışmalar başladı. Göçmenler birden bire kent yönetimi nezdinde yepyeni bir muhatapla karşılaştılar. Bunun bir de öncesi var tabii. Daha önceleri buradaki göçmen örgütleri Türkiye çalışması yapmışlardı. Şimdi buradaki göçmenler Almanya'ya yerleşme eğilimi gösteriyorlar. Kuruluşumuz bu gelişmenin ortaya çıkardığı bir kuruluştur.

İki Almanya'nın birleşmesi konusuna gelelim. Bu birlik yabancılara ne getirecek, ne götürecek? iyice köşeye sıkıştırılacağız denebilir mi?

Öyle sanıyorum ki çok zor ve çok ilginç tartışmaların yapılacağı bir döneme giriyoruz. Önce her iki Almanya'nın birleşmesi ile bu Almanya'nın nasıl bir Almanya olacağı sorusu akla geliyor. Ve biz Çokkültürlülük İlişkileri Dairesi olarak bu yeni Alman Cumhuriyetinin biz göçmenlerle birlikte kurulması gerektiğini söylüyoruz...

Doğu Almanya'daki ırkçılıkla ilgili olarak ne diyorsun?

Doğu Almanya'daki durum ırkçılığın ne olduğunu çok güzel ortaya koyan bir örnek. Irkçılık insanların gelecek korkularını yansıtıyor; bu korkularını yenemediklerinden çözümü yabancılara düşmanlıkta arıyorlar. Doğu Almanya'daki insanlar korkuyorlar. İki Almanya'nın birleşmesiyle üzerlerine gelecek sorunlar onları korkutuyor. Ve eğer yabancılar olmazsa sosyal gerginlikler, işsizlik olmaz vb vb. diye düşünüyorlar. Burada bizi hangi görevlerin beklediği ortaya çıkıyor. Federal Almanya'da da ırkçılık var ama Doğu Almanya'daki kadar değil. 15 yıllık göçmenlik süreci sonunda burada göçmenliği benimsemeye yönelik çalışmalar gerçekleştirildi. Belki az ama Doğu Almanya'ya kıyasla çok fazla.

Son soru, 68 hareketi sırasında Türkiye'deki öğrenci hareketini nasıl görüyordun?

Doğruyu söylemem gerekirse fazla bir bilgim yoktu. Biz, fazlaca Batı'ya yöneliktik. Benim için Türkiye sadece 68'de değil, bugün de kapalı bir kutudur. Bu ilkbaharda Türkiye'ye gitmek istiyordum ama özel nedenlerle olmadı. Yine de istiyorum. Toplum, din, iktisadi gelişmeler, bu gelişmelere uymayan toplumsal istemler vb, bunları tanımak istiyorum. Toplumun demokratikleşmesi sorunu, Kürtlerle ilişkiler sorunu gibi sorunlar benim gördüğüm, ama bilmediğim, anlamak istediğim sorunlar... Kanımca Türkiye büyük çalkalanmalara gebe. Örneğin AT'ye katılma konusunda Türkiye radikal toplumsal değişikliklere yönelmek zorundadır. İki yol görünüyor: Ya islamın deforme edilerek devlet üzerindeki hakkından vazgeçmesi, yani İslamın sekülarize edilmesi, ya da islam fundementalizmi. ■

Eski Dışişleri Bakanı D.Escoto:

"NİKARAGUA'DA İKİLİ İKTİDAR"

Erol Şirin

Nikaragua, yakın tarihte yaşanmış özgül bir toplumsal değişim deneyi, bir devrim. Bu küçük ülke, 1979'dan beri hem bu özgüllüğü nedeniyle, hem de başka nedenlerle dünyanın gündemini işgal etti. Somoza Diktatörlüğünün devrilmesinden sonra Nikaragua'ya çevrilen gözler, daha sonra Kontra saldırıları ve ABD ile sürtüşmeler nedeniyle bu ülkeden bir türlü ayrılamadı. 1990 Şubatı'nda seçimler nedeniyle yeniden kamuoyunun ilgi odağı haline gelen Nikaragua, geçtiğimiz temmuzda grev ve çatışmalar yüzünden gazetelerin konusu oldu. İşçilerin Bayan Chamorro Hükümeti'ne karşı başlattığı grevler sırasında eski Devlet Başkanı Ortega ile Dışişleri Bakanı D'Escoto Almanya'ya geliyorlardı. Fakat grevin yolaçtığı gelişmeler, Ortega'nın bu geziye katılmasını engelledi, yerine eski Dışişleri Bakanı Niguel D'Escoto geldi ve Hamburg'da Demokrat adına izlediğimiz bir toplantıya katıldı. D'Escoto, sohbet sırasında çeşitli değerlendirmeler yaptı. Bunlardan en ilginci, seçim yenilgisinin stratejik bir yenilgi olmadığı saptamasıydı.

Bilindiği gibi Sandinistalar, Devrimden sonra Somoza'dan kelimenin gerçek anlamıyla tam bir enkaz devralmışlardı. Coğrafi özellikleri ve stratejik önemi nedeniyle devrimi yaşatmak çok hassas dengelere dayanıyordu. Devrimci hükümetin enkazı kaldırması biraz da ekonominin düzeltilmesine bağlıydı. Fakat ABD, uyguladığı ambargo vb. mekanizmalarla Nikaragua ekonomisini çökertmeye çalışıyor, bunun yanısıra Kontraları destekleyerek devrimi sabote etmeyi deniyordu. Sandinistalar, ekonomik kaynakları zorunlu olarak Kontralarla savaşa ve muhtemel bir ABD işgaline karşı güçlendirilen ordunun ihtiyaçlarına ayırıyorlardı. Bu yüzden enflasyon sürekli yükseliyordu. Öyleki 1989'da enflasyon oranı % 30.000'e yaklaşmıştı. 79-89 arasında ortalama reel gelirde % 70 gerileme olmuştu. Bu arada devrim sırasında oluşan halkın komiteler tarzı özörgütlülükleri de geri plana itildi. Daha hiyerarşik ve "disiplinli" yapılanmalara gidildi.

Dünya konjönktürü Devrim Hükümeti'nin yenilgisini kolaylaştıracak özelliklere sahipti. ABD, "sosyalist kamp"la girdiği mücadelede inisyatifi ele geçirmişti ve yeni bir dünya düzeni kurmak istiyordu. Bu isteğin önünde, bozkırda açan çiçeğe benzeyen Nikaragua Devrimi de duruyordu. Nikaragua işi halledilirse, sadece 17 Ekimi'ne değil, yakın tarihin bu devrimci atılımına bağlanan umutlar da boşa çıkartılmış, Devrim'in hayal olduğu artık tüm dünyada kanıtlanmış olacaktı. Bu nedenle ABD Nikaragua seçimlerine ciddi şekilde asıldı. ABD'nin Chamorro başkanlığındaki UNO'ya 20 milyon dolar seçim yardımı yaptığı biliniyor.

24 Şubat 1990 seçimini Sandinistaların neden kaybettiği sorusuna değişik yanıtlar veriliyor. Siyasi gözlemcilerin bir bölümü, halkın bir bölümünün ekonomik saiklerle UNO'ya oy verdiğini belirtiyor. Bir kısım gözlemci ise, UNO'nun yoğun bir oy satınalma uygulaması yürüttüğünü vurguluyor. Bazıları da, seçmenlerin yaklaşık % 20'sinin, Sandinistalar seçimi nasıl olsa kazanacak şeklinde düşünerek oylarını muhalefete verdiğini söylüyor. ABD baskısından kurtulma duygusunun da UNO'nun oylarında etkili olduğu belirtiliyor.

"Sandinist devrim, yeni bir model. Devrimden sonra genellikle tek parti olur. Biz değişiklik yaptık."

Devrim Hükümetinin dışişleri bakanı D'Escoto ise bu konuda ilginç bir açıklama yaptı:

"FSLN, bilinçli olarak seçimleri kaybetti. Böylece bir yandan Kontralar sorunu çözülecek, bir yandan da Sandinistaların iktidara geldiklerinde devraldıkları ekonomik enkaz muhalefet tarafından kaldırılacak, ekonomik durumda düzelmeler sağlanacaktı. Muhalefetin adayı Bayan Chamorro ile Beyaz Saray'da görüşen ABD Başkanı Bush bunu açıkca belirtmiş, şöyle demişti: "Chamorro benim adayım. Seçilirse savaş durur, seçilmezse ne olacağı belli olmaz." Bush'un bu tehdidi televizyonda yayınlandı. Bu sözler, yıllardır savaş içinde yaşayan ve savaştan bıkmış bir halka söyleniyordu. Halkımız şüphesiz bundan etkilendi. Biz, seçimi kazanmak için tabii ki çalıştık, fakat seçimlerden önce durum az çok belli olduğu için çabalarımızı enerjik bir politika eşliğinde sürdürmedik. Çünkü biliyorduk ki, biz seçimi kazansaydık, Başkan Bush bunu hile olarak ilan edecek ve tanımayacaktı. Şimdi ise kaybedişimizi tuzak olarak tanımlıyor."

Nikaragua eski dışişleri bakanı seçim sürecine ilişkin devamla şunları belirtti:

"ABD'nin bütün tehditlerine rağmen seçmenlerin % 41'i, biz herşeye hazırız, demiştir. Bu ilginç bir durumdur. Bizi yaşatıp geliştirecek olan da budur. FSLN sempatizanı olan seçmenlerin yaklaşık % 20'si bizi seçmedi. Biz bunları hainlikle falan suçlamıyoruz. Bunlar seçimden önce şöyle düşündüler: Eğer ABD'nin adayını seçersek, Sandinistler politik-taktiksel olarak geri çekilebilirler. Sandinistler, Somoza Diktatörlüğünü devirmeden önce de Managua'dan geri çekilmişlerdi ve birçoğu bunu yenilgi olarak nitelendirmişti. Oysa kısa bir süre sonra devrim oldu.

Tabii ki bu düşünce, çoğunluğun düşüncesi değil. Bu düşünceler, FSLN yönetiminden de gelmedi. Seçmenlerin bir bölümü böyle düşünerek oy verdi. Bu % 20'lik oy, hazırlanmış bir saatli bomba gibi Chamarro'nun elinde durmaktadır."

Devrimin Kazanımları Ve Cunta Korkusu Olmayan Tek Başkan

Sohbetin bir bölümünde eski dışişleri bakanı Niguel D'Escoto, askeri, ekonomik ve politik savaşa rağmen devrimin birçok şeyi başardığını söylüyordu. Tarım, eğitim-öğretim ve sağlık alanında kitleleri yakından ilgilendiren gelişmeler sağlanmıştı. D'Escoto'ya göre, Nikaragua Devrimi, Latin Amerika halklarının ABD kuklası istemediklerinin somut bir kanıtıydı:

"Bayan Chamorro, Latin Amerika'da cunta korkusu olmayan tek başkandır. Latin Amerika'daki bir çok hükümet, kendi yetkilerinin ve politikalarının sınırını, eğer bu sınırı aşarlarsa askerlerin geleceğini biliyor. Nikaragua'da ise böyle bir durum yok. Biz ülkede demokrasinin olması için devrimi yaptık. Sandinistler sürekli iktidarda kalmayı düşünmediler. Sandinist Devrim, yönetimi eğer gerekiyorsa başkasına vermeyi de içeriyordu. Bu yeni bir devrim modelidir. Böyle bir sistem, Latin Ameri-

ka'da, Avrupa'da da yok. Normal olarak devrimden sonra genelde tek parti yönetimi olur. Fakat bizde öyle olmadı, biz değişik yaptık."

"Kimse, seçim yenilgimizin stratejik yenilgi olduğunu düşünme yanlışlığına düşmesin. Seçimleri kaybetmemiz, stratejik yenilgi anlamına gelmez. Mücadelemiz seçimden sonra da devam ediyor, edecek. Bir İngiliz atasözü var: İnsan eşeği zorla suya götürebilir ama ona zorla su içiremez... Nikaragua'da bugünkü hükümetin durumu da böyle. Bu hükümet Nikaragua'da halka istediğini yaptıramaz. Şayet bizim önerilerimiz uygulanmazsa o zaman ne olacağını görürüz. Bir anımı anlatmak istiyorum: Seçimin yapıldığı gün Ortega ile televizyon seyrediyorduk. Seçim sonuçları yavaş yavaş açıklanmaya başlanmıştı. Bir süre sonra seçimleri kazanamayacağımız anlaşılınca, Ortega şöyle dedi: Şimdi halklarımızın haklarını ve çıkarlarını barışçıl yollarla savunabiliriz...

Son olarak şunu söylüyorum: Biz mücadeleye devam edeceğiz. Bu çarpışmada bir taraf geri adım atacak. Fakat bu biz olmayacağız. Hükümet geri adım atacak. Eğer, bu mücadele sırasında hükümet devrilirse devrilir, sorun değil."

Nikaragua eski dışişleri bakanı bu sözleri 4 Temmuz günü Hamburg'da söylediği sıralarda Nikaragua'da işçiler grev yapıyor zaman zaman işçilerle polisler arasında çatışmalar çıkıyordu. Durum gergin olduğu için Almanya gezisine eski Devlet Başkanı Daniel Ortega katılmamıştı. D'Escoto "Ortega böyle bir zamanda halkının yanında olmalı, halkın ona ihtiyacı var", diyordu.

Grevler-polis Elbisesi Giymiş Kontralar Ve 5 Ölü, 100 Yaralı

Çeşitli parti ve grupların (içinde bazı "solcular" da var) ittifakı olan UNO'nun adayı Bayan Chamorro, işbaşına geldikten sonra bir takım önlemler aldı. Tahmin edileceği gibi bu önlemlerin hepsi, Sandinist yönetimin izlediği politikaları terketmeye dayanıyordu. Bunlardan biri de devlet işletmelerinin özelleştirilmesi ya da bu işletmelerin üretim yapamaz duruma düşürülmesi idi. Chamorro öte yandan, Somoza ailesinin ve öteki büyük toprak sahiplerinin topraklarını ve diğer varlıklarını sahiplerine geri iade ediyor, bunun için kanun çıkarıyordu.

ABD tarafından empoze edilen bu yeni iktisat politikalarının işsizliğe yol açacağı kesin. 70 bin kişinin işsiz kalması bekleniyor. Yeni hükümet tarım alanından sanayi ve hizmetler sektörüne kadar geniş bir alanda bütün bir halkın kazanılmış haklarını gasbetmeye hazırlanıyor, bazı alanlarda bunun denemesini yapıyor. Bu arada ABD, hükümete 300 milyon dolarlık bir yardım yapmıştı.

Hükümetin halk aleyhindeki uygulamaları, sendikaları ve diğer bazı kuruluşları harekete geçmek zorunda bıraktı. 2 Temmuz'da Ulusal İşçi Cephesi (FNT) önderliğinde sanayi işçileri, tarım işçileri, dışişleri bakanlığı memurları ve diğer memur kesimleri greve başladılar. Bunları posta, metal, dokuma, ulaşım işçileri ile hastane çalışanları izledi. 30.000 kişi ile başlayan grev, 10 gün içinde 90.000 kişinin katıldığı büyük bir eyleme dönüştü.

Grevcilerin talepleri şunlardı:

.Asgari ücret 200 dolar karşılığı Cordobas olmalı.

.ABD'den gelen 300 milyon dolarlık yardımdan 95 milyonu devlet işletmelerine aktarılmalı (Hükümet, aldığı dış yardımları devlet işletmelerine aktarmamaktaydı).

.Hükümet tarafından durdurulan yapı projelerine devam edilmeli.

"Seçimleri kaybettik ama stratejik olarak yenilmedik. Mücadelemiz seçimden sonra da devam ediyor, edecek."

.Toprakların ve diğer bazı işletmelerin özelleştirilmesine dair kanunlar iptal edilmeli,

.Sağlık ve eğitim için ayrılan bütçe arttırılmalı,

. Hükümet görevlilerinin derecelendirilmesine ilişkin statü değiştirilmeli. (Bu talep, üst bürokrasi elemanlarının ücretlerini dolar üzerinden almaları ile ilgili.)

. Emeklilik maaşları yükseltilmeli,

. Öğretmen, öğrenci ve üniversitelilerin yol paraları devletçe ödenmeli,

. Subay ve askerlerin maaşları yükseltilmeli,

. Yargı kurumu için ayrılan ödenek artırılmalı.

Bu talepler için sürdürülen greve karşı hükümetin tavrı, gerginliği artırıcı yönde oldu. Hükümet yanlısı basın işçileri suçlayan kampanyalar başlattı. Bu arada Chamorro, polis ve orduya "durumu yatıştırma, düzeni sağlama" emri verdi. Bu emir üzerine, Kontra elbisesini bırakıp polis ve asker elbisesi giyen eski Kontracıların öncülüğünde işçilere fiili saldırılar başladı. İşçiler barikat kurdular. Üretim durdu, sokaklarda her gün olaylar yaşandı. Bu olaylar sırasında 5 kişi öldü, 100 kişi de yaralandı.

Bu arada FSLN olağanüstü bir delegeler toplantısı yaparak üyelerine işçilerin yanında mücadele etme çağrısı yaptı. FSLN yetkilileri, "anlaşacak bir şey yok, hükümet işçilerin taleplerini kabul etmelidir." diyorlardı.

Nihayet 12 Temmuz'da hükümet yetkilileri ile Ulusal İşçi Cephesi anlaşma masasına oturdular. Aşağıdaki konular etrafında anlaşma sağlandı:

. İşçi ücretlerine % 43 oranında zam yapılacak.

. Hiçbir grevci işinden atılmayacak ve greve katıldığı için cezalandırılmayacak.

. 26 Nisan 1990'dan sonra işten çıkarılanlara tazminat ödenecek.

.Toprakların özelleştirilmesine ilişkin kanun tarım işçileri ile bölgede yaşayanların durumu dikkate alınarak uygulanacak,

. ABD'den alınan yardımların devlet işletmelerine aktarılması ve bu yardımların amacına uygun şekilde kullanılması için komisyon kurulacak ve komisyonda hükümetin yanısıra işçi sendikalarının temsilcileri de bulunacak.

. Eylül ayına kadar hükümet, işçi sendikaları ve işverenler bir komisyon oluşturarak asgari ücret için yasa taslağı hazırlayacaklar.

Bu anlaşmanın ne kadar yürürlükte kalacağı belli değil. Mayıs ayında temmuzdakine oranla daha az etkili bir grev yapılmış ve hükümet bazı sözler vermişti. Fakat bu sözlerde durulmadı.

Chamorro yönetiminin grevin bitmesinden sonra sivil halka silahlarını teslim etme çağrısı yapması ilginç bir gelişme oldu. Sandinistlerin ve halkın bir kısmının silahlarını hâlâ teslim etmediği biliniyor. Bu durumu, hükümetin bir saldırı vesilesi yapması güçlü bir olasılık olarak görülüyor.

Nikaragua'daki gelişmelerin nereye gideceği konusunda kesin yorum yapmak güç. Sandinist Devrimi nasıl özgül bir süreç olarak geliştiyse, % 41'lik aktif seçmen desteğine sahip Sandinistlerin muhalefette oldukları şimdiki sürecin de özgül yanlar taşıyacağı anlaşılıyor.

Eski dışişleri bakanı D'Escoto'nun seçimlerin stratejik bir yenilgi olmadığına dair tesbitinin ne kadar gerçekçi olduğunu zaman gösterecek. Ancak, son grevler sırasında da görüldüğü gibi, Sandinistler Nikaragua'da hâlâ güçlü ve ikinci bir iktidar odağı olarak tabanda varlıklarını koruyorlar. Nikaragua'da Sandinistleri hesaba katmayan bir politikanın yürüme şansı zayıf görünüyor.

Muhalefet durumu, muhtemelen Sandinistlere kendilerini yenileme, kitle bağlarını güçlendirme olanağı tanıması bakımından elverişli bir süreç olacak. Thomas Borge 1987'de şöyle diyordu: "İşçi sınıfını, ekonomik plan uğruna stratejik planın bir parçası olarak feda ettik." (New Left Review, July-August 87.) Bu süreçte, Sandinistler, her bakımdan kuşatılmış bir devrimin karşılaştığı zorluklar yüzünden yapamadıklarını gerçekleştirme fırsatını belki bulabilecek ve işçi sınıfı ve emekçi kitleleri yeniden toparlayabilecekler. ■

Kopenhag İnsan Hakları Boyutu Toplantısının Ardından

AGİK SÜRECİ VE AVRUPA'NIN GELECEĞİ

Ferruh Yılmaz

Kopenhag'daki Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK), İnsan Hakları Boyutu Toplantısı Almanya sorununun gölgesinde açıldı; Almanya sorununun etkisini taşıyan bir sonuç bildirgesiyle sona erdi.

Sovyetler Birliği'nin Kopenhag'daki konferans öncesi, AGİK'in NATO ve Varşova paktları yerine yeni bir Avrupa Güvenlik Sistemi'ne dönüştürülmesi önerisi, özellikle konferansın dışişleri bakanlarının katıldığı ilk iki günlük bölümünde hararetli bir görüşme faaliyetine neden olurken, konferans sonunda imzalanan sonuç bildirgesinde AGIK bünyesinde kurumsallaşmış mekanizmalara yer verilmemesi de Almanya sorununun etkisinden kaynaklandı. İnsan Hakları konusunda da olsa AGİK'in kurumsallaşması yönünde atılmış ilk adım olacak herhangi bir mekanizmanın oluşturulması konusu AGİK'in sadece bir boyutuyla sınırlı olan bu konferansı aştığından, AGİK'in gelecekteki yapısının tartışılacağı toplantılara bırakıldı.

Almanya sorununun AGİK üzerindeki gölgesi

Almanya sorununun AGİK sürecini gölgelemesi, Doğu Avrupa'daki gelişmeler ve iki Almanya'nın birleşme kararı almasından sonra ortaya çıkan yeni bir olgu değil. Almanya sorunu, AGİK'in oluşturulmasının nedenlerinden biri olacak kadar eski ve köklü bir yere sahip AGİK süreci içerisinde.

Avrupa'da bir güvenlik sistemi oluşturulması önerisini ilk olarak zamanın Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov, 1954'te İkinci Dünya Savaşı galibi dört ülkenin Berlin'deki Dışişleri Bakanları toplantısında ortaya attı. Sovyetler'in amacı, Avrupa'da kollektif bir güvenlik sistemi oluşturarak, Batı Almanya'nın NATO'ya katılmasını önlemekti. Sovyetlerin bu önerisi, Batılı ülkeler tarafından kesin bir şekilde reddedildi ve Batı Almanya bir yıl sonra NATO üyesi oldu.

Avrupa Güvenlik Konferansı önerisi 1960'lı yılların ortalarında Sovyetler Birliği ve diğer Varşova Paktı ülkeleri tarafından tekrar gündeme getirildi. Öneriyi Avrupa'daki statükoyu, yani varolan sınırları kabul ettirme çabası olarak algılayan NATO ülkeleri, Almanya'nın tekrar birleşmesinin önünü tıkayacağı gerekçesiyle öneriye karşı olumsuz tavır takındılar. Batı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan sınırları tanımamakta diretiyor ve iki blok arasında bir yumuşama için iki Almanya'nın birleşmesini şart koşuyordu.

Öte yandan 60'ların ortasında yeniden öne sürülen öneri bu sefer tamamen rafa kaldırılmadı. ABD ile Sovyetler arasında silah kontrolü görüşmelerinin başlaması, Sovyetler'in Avrupa'yı ilgilendiren böyle bir konferansa ABD ve Kanada'nın da katılmasını kabul etmesi ve belki de daha önemlisi, Doğu Bloku ülkelerinin Batı'ya göre üstün oldukları konvansiyonel silahları görüşmelere açmayı kabul etmeleri gibi koşullar, Batılı ülkelerin Avrupa'da bir Güvenlik Konferansı düzenlenmesi fikrini giderek benimsemelerine yol açtı. Bu koşullardan başka, Sovyetler'in 1968 yılında Çekoslovakya'yı işgal etmesi ve bunun sonucu olarak Varşova Paktı ülkelerinin bağımsızlıklarını sınırlayan Brejnev doktrininin etkili olduğunun ortaya çıkması, Batılı ülkelerin Avrupa'daki statükonun kendi iradeleri dışında giderek sağlamlaştığını kavramalarına yol açtı. Çekoslovakya'nın işgali, Batılı ülkelere, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki gelişmeleri etkileyecek reel imkânları olmadığını gösterdi. Öte yandan Çekoslovakya işgalinin hemen ardından Sovyetler'in böyle bir konferansa "riskli" önerilerle gelemeyeceği ortadaydı.

Bu da, Batı'nın Doğu Avrupa'nın sınırlarını tanıması anlamına gelen yeni bir "Doğu Politikası" geliştirmesine yol açtı. Buna bağlı olarak, Batılı ülkeler, düzenlenecek Avrupa Güvenlik Konferansı'nın sadece güvenlik sorunlarıyla sınırlı kalamayacağının altını çizmeye başladılar. Konferansa katılmak istemeyen Arnavutluk dışındaki Avrupa devletleriyle, ABD ve Kanada'nın katılacağı Avrupa Güvenlik

Konferansı'nın koşulları oluşmuş oldu.

Helsinki Sonuç Bildirgesi

Doğu ve Batı arasındaki ilk önemli yakınlaşma olarak görülen Helsinki Sonuç Bildirgesi 1975 yılında imzalandı. Sonuç Bildirgesi NATO ve Varşova paktlarının karşılıklı çıkarlarının ince elenip sık dokunarak ayrıntılı dengelere oturtulduğu bir belge oldu. Sovyetler Birliği, Avrupa'daki statükoyu Batı'ya kabul ettirebilme pahasına bir dizi taviz verirken, Batı da görünüşte Avrupa'daki sınırları kabul ederken, Almanya'nın birleşmesi yolunu açık tutacak ya da en azından bölünmenin pratik yanlarını en aza indirgeyecek konulara ağırlık veriyordu. Sovyetler Birliği, sınırların çiğnenmezliği ilkesine karşılık, İnsan Hakları ve Temel Özgürlük Haklarının ilke olarak sonuç bildirgesinde yer almasını kabul etti. AGİK sürecinde giderek belirleyici hale gelecek insan hakları ilkesinin devletlerarası ilişikileri konu alan bir metinde yer alması başlı başına önemli bir gelişme olarak kabul edildi.

Öte yandan Helsinki Sonuç Bildirgesi'nin iki blok arasındaki dengeleri gözetecek şekilde muğlak ve genel tanımlamalarla dolu olması, her iki tarafın da bildirgeyi kendilerine göre yorumlamasına neden oldu. Sovyetler Birliği başta olmak üzere Doğu Bloku ülkeleri, içişlerine müdahale etmeme ilkesini, "ne olursa olsun AGİK ülkelerinin birbirlerinin içişlerine karışmaması" olarak yorumladılar. Bu yorum , özellikle insan hakları alanında AGİK sürecindeki konferans ve toplantılarda ortaya çıkan sorunlar da önemli bir rol oynadı.

AGİK'in kurumsallaştırılmış bir yapıya dönüştürülmesi önerisi de sanıldığı kadar yeni bir öneri değil. Sovyetler Birliği, 1975'te imzalanan Helsinki Bildirgesi'nden önce de benzeri bir öneride bulunmuştu. Batılı ülkeler de bugün olduğu gibi bu öneriye karşı çıkmışlardı.

Ancak Helsinki toplantıları sırasında, İnsan Hakları konusunun öne çıkarılması bu süreç içinde silahsızlanmaya ağırlık veren Sovyetler'in AGİK'in kurumsallaştırılması önerisini geri plana atmasına neden olurken, NATO ülkeleri kurumsallaştırma olmasa bile en azından Helsinki Konferansı'nı izleme toplantıları yapılmasını istemeye başladılar.

Helsinki metninin imzalanmasından sonraki gelişmelerden özellikle ikisi, AGİK'in bir süreç olarak oluşmasında ve sürecin kendisinde önemli bir rol oynadı.

Helsinki Sonuç Bildirgesi'nin imzalanmasından hemen sonra Sovyetler Birliği, Polonya ve Çekoslovakya'da Helsinki kontrol grupları adı altında devletten bağımsız insan hakları grupları ortaya çıktı. Bildirgedeki insan hakları ve temel özgürlükleri gerekçe göstererek taleplerde bulunan bu gruplar kısa sürede yasaklanırken, grup üyeleri tutuklandılar ve çeşitli baskılara uğradılar. Ne gariptir ki, Çekoslovakya'da "Charta 77" adlı bir bildirgeye imza atan ve dolayısıyla tutuklanan grup üyelerinden Jiri Hajek, Kopenhag'taki konferansa Çekoslovak heyetinin başkanı olarak katıldı. Bu, Kopenhag'taki konferansın bir dönüm noktası olarak önemini göstermesi açısından ilginç bir örnek oluşturuyor.

Helsinki belgesinden sonra AGİK sürecini etkileyen ikinci gelişme de, Watergate skandalı ve Vietnam yenilgisi ile sarsılan ABD'nin, Sovyetler Birliği'ne karşı daha sert bir çizgi izlemeye başlaması ve bunu Helsinki Konferansı çerçevesinde insan haklarını daha da ön plana çıkararak ve Sovyetler Birliği'ni insan haklarına uymamakla suçlayarak yapması oldu. Bu nedenle, 1977-78 yıllarında Belgrad'da yapılan Helsinki izleme toplantısının ana konusunu, insan hakları oluşturdu. Doğu Bloku ülkeleri Batılı ülkelerin kendilerine karşı bu alanda yönelttikleri eleştirileri, "içişlerine karışmak" olarak nitelendirip tartışmaya girmediler.

Daha sonra 1980 yılında Madrid'de yapılan AGİK toplantısında, Sovyetler'in Afganistan'ı işgali sonucu, Doğu-Batı ilişkisi daha da gerginleşmiş durumdaydı. Sovyetlerin Doğu Avrupa'ya orta menzilli füzeler yerleştirmesi, ABD'nin de buna karşılık Batı Avrupa'ya aynı füzelerden yerleştirme kararı, iki blok arasındaki ilişkileri daha da gergin hale getirmişti. Bu arada Polonya'daki askeri darbe ve dayanışma sendikasının kapatılmasını da gerginliğe yol açan nedenler arasında saymak lazım. Bütün bunlara karşılık, Sovyetler Birliği'yle ortak doğal gaz projesine girmiş olan Batı Avrupa ülkeleri ekonomik kaygılar sonucu, Sovyetlerin boykot edilmesini isteyen ABD'yi yalnız bırakırken, Madrid'den olumlu bir sonuç çıkması için baskıda bulundular. Batılı ülkeler arasındaki bu çelişkili tutum sonucu AGİK ülkeleri 1982 yılında Madrid'de tekrar biraraya geldiler. 1983'te de Helsinki Bildirgesi'ni biraz daha geliştiren bir sonuç bildirgesiyle tamamlandı Madrid toplantısı. Bu arada, AGİK süreci içinde insan hakları (Ottowa), insani ilişkiler (Bern), kültürel boyut (Budapeşte) ve silahsızlanma (Stockholm) konularında ayrı toplantılar düzenlenmesi, bir dahaki genel toplantının da Viyana'da yapılması kararlaştırıldı.

Helsinki toplantıları sırasında insan hakları konusunun öne çıkarılması bu süreç içinde silahsızlanmaya ağırlık veren Sovyetler'in AGİK'in kurumsallaştırılması önerisini geri plana atmasına neden olurken, NATO ülkeleri kurumsallaşma olmasa bile en azından Helsinki konferansını izleme toplantıları yapılmasını istemeye başladı

AGİK'te yeni dönem

AGİK bünyesindeki yumuşamaya yönelik yeni dönemin, Stockholm'deki silahsızlanma konferansıyla başladığı söylenebilir. Doğulu ve Batılı ülkelere birbirlerini kontrol etme olanağı veren Stockholm Konferansı Sonuç Bildirgesi'nden (1986) sonra aynı yıl toplanan Viyana Konferansı önemli gelişmelere sahne oldu. Viyana toplantısı, büyük ölçüde Gorbaçov'un Doğu Avrupa'ya da yansımaya başlayan reform politikasının etkisinde geçti. Toplantıda Sovyetler Birliği de ilk defa İnsan Hakları konusuna ağırlık verince, o zamana kadarki en önemli sonuç belgelerinden biri ortaya çıktı. Viyana belgesi, ilk defa insan hakları boyutunun devamlı olarak gündemde tutulmasını öngörerek, bu alanda üç ayrı konferans düzenlenmesini kararlaştırdı. İlki Paris'te, ikincisi de Kopenhag'da yapılan konferanslarda insan hakları alanındaki gelişmelerin izlenmesi ve insan hakları konusunda daha neler yapılabileceğinin tartışılması öngörülüyordu. İnsan Hakları konusundaki üçüncü konferans, gelecek yıl Eylül ayında Moskova'da yapılacak.

Viyana belgesinde ayrıca insan hakları konusundaki maddeler daha ayrıntılı hale getirilirken, AGİK'e katılan ülkelerin, insan haklarıyla ilgili somut sorunları AGİK gündemine getirebilmesinin yolu açıldı. Viyana belgesinde daha önceki belgelere göre önemli bir yenilik de tek tek kişilere yaşadıkları ülkelerden serbestçe ayrılıp geri dönebilme hakkı tanınmasıydı. Batılı ülkeler, Doğu Bloku'na karşı bir zafer olarak gördükleri bu ilkenin, karşı bir silaha dönüşeceğini ve insan hakları konusunda Doğu'ya karşı kendilerini çifte standartlı bir konuma düşüreceğini nereden bilebilirlerdi ki?

Kopenhag'daki İnsan Hakları Konferansı

5-29 Haziran tarihleri arasında Kopenhag'da yapılan 2. İnsan Hakları Konferansı, Doğu Avrupa'daki değişiklikler nedeniyle yepyeni bir ortamda açılsa da, konferanstaki tartışmaları ve alınan -ya da alınamayan- kararları, AGİK'in tarihi gelişiminin ışığında değerlendirmek gerekiyor.

Doğu Avrupa'daki gelişmelerden sonra AGİK sürecinde yapılan ilk toplantı olması dolayısıyla, Kopenhag'daki konferans önem kazandı. Bir yandan Doğu Avrupa ülkelerinde bürokratik diktatörlüklerin yıkılmasından sonra iktidara gelen yönetimlerin her fırsatta Sovyetler Birliği'nden bağımsız olduklarını göstermek istemeleri dolayısıyla konferans boyunca blok politikaları büyük ölçüde bir yana bırakılıp her ülke kendi derdine düşerken, bir yandan konferans her şeye rağmen, blok politikasının sonuçlarını yaşıyordu. Bu iki eğilim, konferanstan çıkan sonuç üzerinde etkili oldu.

Kopenhag'daki konferans, Doğu Avrupa'daki nüfuzunu görece yitiren Sovyetler Birliği'nin ABD'nin Avrupa'daki nüfuzunu sınırlandırma politikasına sahne oldu. Sovyetler Birliği bu nedenle AGIK'in yeni bir Avrupa Güvenlik Sistemi'ne dönüştürülmesi önerisini tekrar ortaya çıkarırken, insan hakları konusunu Doğu Blokuna karşı silah olarak kullanmayı hedefleyen ABD, bu ülkeleri köşeye sıkıştırma taktiğiyle şimdiye kadar AGİK içerisinde daha bağlayıcı yapılanmayı savunmasına rağmen öneriye kesin olarak karşı çıktı. AGIK'in yeni bir Güvenlik Sistemine

Kopenhag'daki konferans, Doğu Avrupa'daki nüfuzunu görece yitiren Sovyetler Birliği'nin ABD'nin Avrupa'daki nüfuzunu sınırlandırma politikasına sahne oldu

dönüştürülmesi, NATO'nun önemini azaltacağından ABD'nin Avrupa'daki nüfuz alanı da sınırlanmış olacaktı. Öte yandan AGIK'in başlangıcından beri şu veya bu şekilde bu süreci etkileyen Almanya sorununun tekrar su yüzüne çıkması ve Birleşik Almanya'nın NATO'ya bağlı olup olmayacağı konusu Avrupa ülkelerinin bu konuya daha temkinli yaklaşmalarına neden oluyor. Birleşik Almanya'nın NATO üyeliğini Sovyetler için daha yenilir yutulur hale getirmeyi amaçlayan Avrupa ülkeleri ve özellikle Batı Almanya, NATO'nun yapısının değiştirilmesi ve AGIK'ın öneminin artırılması konusunda Sovyetler'e taviz vermekten yana. Batılı ülkeler, geçen ay Londra'da yapılan NATO toplantısında bu görüşlerini geçerli kılarak, bu yolda kararlar aldılar. AGIK'in gelecekteki yapısı üzerindeki tartışmalar, Kopenhag konferansının sonunda imzalanan sonuç bildirgesinin, "mekanizma" bölümünün belirlenmesine etkili oldu ve Kopenhag'dan somut bir mekanizma çıkmadı. AGIK'in kurumsallaşması sorunu, bu yılın sonunda Paris'te yapılacak AGİK zirvesine bırakıldı. AGİK'in yapısının belirleneceği Paris zirvesinden önce, aynen 1975'teki Helsinki zirvesi öncesinde olduğu gibi, Almanya sorununun halledilmiş olması gerekiyor.

Öte yandan Kopenhag konferansında klasik bloklaşmanın olmaması, tek tek ülkelerin itirazlarına ve yumuşatılmış haline rağmen, ortaya Avrupa açısından insan hakları konusunda önemli bir belge çıkmasına katkıda bulundu. Gerçi Kopenhag Sonuç Bildirgesi'nde yer alan ilkeler, çeşitli uluslararası sözleşmelerde yer alıyor ama, Doğu ve Batı bloku ülkelerinin ilk defa aynı belgeye imza atmaları açısından önemli bir adım olarak görülüyor Kopenhag belgesi. Sonuç bildirgesinin altını çizen başka bir önemli nokta da, çok partili serbest seçimler, devletle siyasi partilerin ayrı tutulması, yargının bağımsızlığı, mülkiyet hakkı, düşünce, toplanma, örgütlenme ve seyahat özgürlüğü gibi bugüne kadar "burjuva demokrasisi"ne ait değerler olarak görülen hakların, Sovyetler Birliği de dahil bütün Doğu Avrupa ülkeleri tarafından hem de hiç itiraz görmeden kabul edilmesi.

Dört ana bölümde toplanan bildirgenin "hukuk devleti ve demokrasi" bölümünde yer alan bu ilkeler itiraz görmezken, konferansın en önemli konularından biri olarak kabul edilen "azınlık hakları" konusu, blok gözetmeksizin ülkeler arasında derin görüş ayrılıkları olduğunu ortaya koydu. Yugoslavya, İtalya, Çekoslovakya, Macaristan ve Avusturya gibi bloklararası bir grup, azınlıklara özerk yönetimlere kadar varan geniş haklar tanınmasını öngören ortak bir öneriyle gelirken, Romanya yeni bir azınlık tanımı yapılması, İsveçde azınlık sorunlarını inceleyecek ve rapor edecek bir yetkili saptanması yolunda önerilerde bulundular.

Ne var ki, bildirgenin azınlıklarla ilgili bölümü, azınlıklara geniş haklar tanıyan ilkeleri içermesine rağmen, bu hakların kullanımı, AGIK ülkelerinin iç yasalarına uygun olma koşuluna bağlanarak resmi bir deyişle "yumuşatılmış" bir halde kabul edildi. Azınlık konusundaki önerilere hem Batılı hem de Doğu bloku ülkeleri karşı çıktı.

Bildirgenin kişisel haklar bölümüyle ilgili tartışmalar ise tam anlamıyla evlere şenlikti. Doğu Avrupa'daki değişikliklerden sonra AGIK'te alınan kararların bloklararası pazarlıkla sınırlı kalmaması, Sovyetler Birliği ya da Doğu Avrupa ülkelerinden çok, bugüne kadar demokrasi havarisi kesilen Batılı ülkeleri zor durumda bıraktı. AGIK sürecinde şimdiye kadar serbest seyahat hakkını Doğu Avrupa ülkelerine her toplantıda dayatan Batılı ülkeler, bu sefer serbest seyahat hakkına kendileri karşı çıkarak, insan hakları konusunda ne kadar "samimi" olduklarını gösterdiler. Daha 1989 yılında Viyana'daki toplantıda, ülkeden serbestçe ayrılabilme hakkını büyük bir zafer olarak lanse eden Batılı ülkeler, Kopenhag'daki konferansta 180 derece dönüş yaparak, Doğu Avrupa vatandaşlarına serbest seyahat hakkı tanımayı kesinlikle reddettiler. Doğu'nun duvarlarını her fırsatta eleştiren Batılı ülkeler, bu duvarların yıkılmasından sonra rekor sayılabilecek kadar kısa bir sürede

Genscher ve Baker- Haziran ayında Doğu ve Batı Almanya'nın birleşme süreci üzerine Paris'te yapılan toplantılarda Batılı ülkeler birleşme karşısında olumlu tavır takınmalarına rağmen Avrupanın ortasında bir birleşik Almanya gerçekte "endişe" kaynağı...

yıkılan duvarların yerine yeni duvarlar'inşa ettiler. Yine aynı şekilde, ölüm cezasının kaldırılması yolundaki öneriye ve silah altına alınmayı reddetme hakkına karşı en güçlü itirazlar da yine Batılı ülkelerden geldi.

AGİK sürecinde alınan kararların, devletlerarası hukuk açısından hiç bir bağlayıcılığı bulunmuyor. Kararlar sadece siyasi açıdan bağlayıcı. Ancak uluslararası platformları mümkün olduğunca kendi çıkarlarına göre kullanmayı hedefleyen blok mantığının sonucu, bugüne kadar alınan kararların, siyasi olarak AGİK ülkelerini ne kadar bağladığı tartışma konusu.

AGİK sürecindeki bağlayıcılık, yaptırım gücü olan bazı kurumların oluşturulmasıyla mümkün olabilir. Buna karşılık, AGİK'in kurumsallaşması, Almanya sorunuyla birlikte, insan hakları konusundaki ilkelerin yaptırıma tabi tutulmasının boyutlarını aşıyor, NATO, Varşova Paktı gibi dünyanın kaderini tayin edebilecek yapılanmaların geleceklerine bağlı bir soruna dönüşüyor. Bu yüzden, Kopenhag'daki konferanstan, kurumsallaşma yönünde önemli hiç bir karar çıkmadı. AGİK'in varolan mekanizmaları biraz genişletildi o kadar. Sonuç bildirgesine göre, AGİK'e katılan ülkelerden biri bir diğerine somut sorunlara ilişkin soru yöneltebilme ve belli bir süre içinde cevap alma hakkına sahip. Başka bir yeni yükümlülük de bir AGİK ülkesinin bir diğerini belli bir sorundan dolayı ikili toplantıya çağırabilmesi. Böyle bir toplantı, sadece çağrıda belirtilen konuyla sınırlı olmak zorunda. Yani örneğin, Türkiye Bulgaristan'ı Türk azınlıktan dolayı görüşmeye çağırırsa, Bulgaristan, görüşmeye Türkiye'deki Kürtlerin durumunu getirerek, sorunun görüşülmesinden kaçamayacak.

Bildirgede Avrupa'daki göçmenlerin haklarını belirleyen önemli ilkeler de Batı Almanya'nın itirazına rağmen yer aldı. Ancak Batı Avrupa ülkeleri, bu hakların uygulanması yönünde yaptırıma yönelik herhangi bir yükümlülüğe girmediler.

Kopenhag İnsan Hakları Konferansı'nda Türkiye'nin Yeri

Kopenhag'daki konferansın sonuçlandığı 29 Haziran günü, sonuç bildirgesi toplantı salonununun önünde açılan şampanyalarla kutlanırken, Batılı gazetecilerin yorumu, Türkiye'nin konferans süresince inanılmaz ölçüde sessiz kaldığıydı.

Gazetecilerin bu yorumu, Türkiye'nin konferans süresince özellikle Kürt sorunundan dolayı başının ağrıyacağı varsayımından kaynaklanıyordu. Buna karşılık Türk heyeti konferansın başından beri sürekli olarak, "Neden sadece Türkiye sorunlu sanıyorsunuz? Bekleyin bakalım neler olacak" diyordu.

Türk heyetinin söyledikleri tamamıyla doğru çıktı. Konferans boyunca Türkiye'nin ya da Kürt sorununun lafı bile edilmedi. Avrupa'daki bütün devletler, kendi ülkelerindeki azınlıklara taahhüt edecekleri hakların sıkıntısını çekerken, bir de Türkiye ya da Kürtler ile uğraşmaya hiç mi hiç vakit bulamadılar.

Sonuç bildirgesinde azınlık haklarına oldukça geniş bir şekilde yer veriliyor. Buna karşılık bu hakların hemen hemen tümü, Türkiye'nin imzalamış olduğu ikili ve uluslararası anlaşmalarda zaten var. Konferansta Türkiye'nin başını ağrıtabilecek tek şey, azınlık kavramının yeniden tanımlanması olabilirdi. Romanya'nın bu yoldaki bir önerisi Türkiye'yi hafiften telaşlandırmadı da değil. Ne var ki diğer ülkeler, değil azınlık kavramını yeniden tanımlamak, statüsü tanınmış azınlıklara verilecek haklar konusunda bile anlaşmakta güçlük çektiler. Türkiye ise konferansın başından beri tek şey söyledi:"Biz ikili ya da uluslararası anlaşmalarda belirtilen gruplar dışında azınlık tanımıyoruz". Bu anlayışın sorgulanması söz konusu bile olmayınca, Türkiye Kopenhag konferansının en "sorunsuz" ülkelerinden biri oldu.

Öte yandan, azınlık kavramıyla ilgili tartışmalar, Kopenhag'la bitmiş değil. Sonuç bildirgesinde azınlıklar konusunda uzmanlar toplantısı yapılması, azınlık kavramı tanımının tartışılması ve azınlıklarla

ilgili ilkelerin uygulanması yolunda bazı yaptırımlar uygulanması konularının gelecek toplantılarda tartışılmaya devam edilmesi öngörülüyor. Yani Türkiye'nin başı bu toplantıda ağrımadıysa da, gelecek toplantılarda ağrıyabilir. Kopenhag'taki Türk heyeti başkanı Büyükelçi İlter Türkmen'in bu konudaki cevabı da gayet rahat: "Hele durun bakalım, yeni bir tanım getirilecekse, onu da hep beraber getireceğiz". İlter Türkmen burada AGİK sürecinin konsensusa dayalı olmasını ima ediyor. Yani Türkiye kabul etmediği sürece, AGİK sürecinde Türkiye "aleyhine" bir karar alınması mümkün değil.

Buna karşılık, tek bir ülkenin belli bir konuda karar alınmasının önünü tıkaması sanıldığı kadar da kolay değil. Herşeyden önce sorun çıkaran ülkelerin siyasal açıdan izole olması söz konusu. 1980-83 yılları arasında Madrid'deki toplantıdan sonuç bildirgesi çıkması, Malta'nın direnişi yüzünden oldukça gecikmişti. Malta, diğer AGİK ülkelerinin "tehditleri" sonucu direnişinden vazgeçmek zorunda kaldı. Aynı olay, Kopenhag'da azınlık hakları konusunda Yunanistan ve Bulgaristan'la da yaşandı. Yunanistan, Avrupa Topluluğu ülkeleri tarafından "uyarılıp" hizaya getirilirken, yalnız kalan Bulgaristan da, sonuç bildirgesini "dışarıdan" çekince koyarak kabul etmek zorunda kaldı. Bulgar heyeti başkanı kapanış konuşmasında, bildirgenin azınlıklarla ilgili bölümünü, her ülkenin dış müdahale olmadan kendisinin belirlediği bir şekilde uygulayacağı şeklinde anladıklarını özellikle belirtmek zorunda kaldı. Yani konsensus ilkesi, Türkiye'nin sandığı kadar kolay işletilebilen bir ilke değil. Hele birçok uluslararası platformda sorunlu bir ülke olarak kabul edilen Türkiye'nin, AGİK gibi bir platformda da sorun çıkarmaya devam etmesi pek ihtimal dahilinde görünmüyor.

Türkiye'nin elindeki ikinci koz da AGİK sürecinin yaptırım gücünden yoksun olması. Türkiye bu nedenle AGİK'in kurumsallaşmasına karşı çıkan ülkeler arasında yer aldı. Böylelikle herhangi bir konuda çıkabilecek ters bir karar, yaptırım gücünün yokluğu sayesinde pratik bir önem kazanmayabilir. Tabii bu konudaki tehlike, AGİK'in gelecekteki yapısının belirsizlik içinde olmasından kaynaklanıyor.

Türkiye'nin AGİK'in kurumsallaşmasına karşı gelmesinin ikinci bir nedeni de, ABD ile aynı kaygıya dayanıyor: NATO'nun önemini yitirmesi. Zaten Doğu Avrupa'daki ve Sovyetler Birliği'ndeki gelişmelerden dolayı Türkiye'nin stratejik önemi yeterince kaybolmuş durumda. NATO'nun öneminin iyice azalması, güvenlik sorununun AGİK gibi daha büyük ve "karşı" tarafın da yeraldığı bir platforma kayması, Türkiye'nin Avrupa'ya yakınlaşmakta kullanageldiği kozlardan birini tamamen ortadan kaldıracak. Ancak bu konu da Türkiye'nin inisyatifinin dışındaki gelişmelere bağlı olduğundan, Türkiye'nin yapacak fazla birşeyi olmayabilir.

Paralel Aktiviteler

AGİK'in resmi sürecinden bu kadar bahsetmişken, gönüllü insan hakları kuruluşlarının Kopenhag'daki konferansa paralel olarak düzenledikleri bir dizi toplantıdan da bahsetmek gerekiyor.

Oldukça kapsamlı bir içeriği olan AGİK paralel faaliyetlerine katılan gruplar, AGİK resmi konferansının yapıldığı salona girerek materyallerini dağıtma, görüşlerini çeşitli ülke delegelerine anlatma fırsatını buldular. AGİK bünyesinde ilk defa yapılan bu kadar kapsamlı bir "gönüllü kuruluşlar faaliyeti", resmi toplantılara katılan heyetlerin, dışarıda olup bitenlere de kulak kabartmasına neden oldu.

Bildirgenin kişisel haklar bölümüyle ilgili tartışmalarda Doğu Avrupa ülkeleri ve Sovyetler Birliği'nden çok demokrasi havarisi geçinen Batılı ülkeler zor durumda kaldı

Kamuoyu yaratmaktan başka bir işlevi olmayan bu faaliyetlere, Türkiye birçok ülkeden daha çok önem verdi. Resmi toplantıya katılan Türk heyetinin dışında, paralel faaliyetlere katılan, Mümtaz Soysal, Türkkaya Ataöv gibi "gayriresmi" bir heyet de, kamuoyunun "Türkiye aleyhine" çevrilmemesi için yoğun çaba gösterdi. 12 Mart döneminin mağdur profesörü Mümtaz Soysal her fırsatta bu özelliğini ön plana çıkararak, hükümetten bağımsız olduğunu göstermeye çalışıp ciddiye alınmayı beklerken Bülent Akarcalı gibi bizzat hükümet temsilcileri ve gazeteciler de Kürt sorununun ele alındığı paralel toplantılarda hazır ve nazır bulundular. Bu toplantılara hükümet temsilcilerinin yanısıra SHP'li Abdülkadir Ateş gibi "hükümet temsilcisi olmayan" muhalifliği kendinden menkul temsilciler de katıldılar. Toplantılarda "hükümetin temsilcisi olmayan" sıfatını hakkıyla elde edecek tek temsilci herhalde Halkın Emek Partisi kurucularından Mehmet Ali Eren'di. Doğası gereği muhalif bu temsilci ise, resmi toplantıya sadece hükümetlerin ve "siyasi partilerin" davetli olduğunu, kendisinin ise Danimarka Sosyalist Halk Partisi'nin davetlisi olarak AGİK'e geldiğini söylüyordu. (İnşallah dil sürçmesidir söylediği.)

Danimarka basınında geniş yer alan paralel faaliyetler, günlük faaliyet takvimi bütün büyük gazetelerde yayınlanmasına rağmen, yeterli sayıda izleyici toplayamadı. Kendisine yönelinen kamuoyu bu toplantılara ilgi duymazken, bu toplantılarda dile getirilen görüşler, resmi toplantıda daha fazla yankı buldu. Paralel faaliyetlerin en önemli işlevi bu anlamda, gönüllü insan hakları kuruluşlarının AGİK süreci üzerinde etkili olmasının yolunu açması.

1975 Helsinki sonuç bildirgesinden sonra Çekoslovakya'da Charta 77 bildirgesini imzalayarak hapse giren, 1990 yılında ise AGİK insan hakları konferansına Çekoslovak heyetinin başkanı olarak katılan Jiri Hajek, Kopenhag konferansının bitişinde yaptığı konuşmada, AGİK sürecinin yalnızca diplomatları ve hükümetleri ilgilendiren bir süreç olmadığını, AGİK'in halkları da yakından ilgilendirdiğini, AGİK sürecinin halkların faaliyetleri sonucu daha da ileriye götürülebileceğini söyledi.

Kendi durduğu noktadan ve yaşadığı süreç açısından bakıldığında doğru bir saptama gibi görünüyor. Bu tür süreçleri, aşağıdan yani halktan gelen baskıların etkilediği tartışılmaz bir gerçek. Jiri Hajek, süreci "karşı tarafta" yaşamış biri. Bu taraftan bakıldığında, aşağısının, yani halkın baskısının olumlu yanlarını bulmak oldukça güç. İnsan hakları, azınlık hakları gibi konularda gönüllü örgütlerin düzenlediği toplantılara katılmak bir yana, aşağısı tam tersi yönde bir etkide bulunuyor. Özellikle Batı Avrupa'daki siyasi gündem giderek, yabancı düşmanlığını bayrak edinen milliyetçi unsurlar tarafından belirleniyor. Halkın yukarıya, yani hükümetlere ve diplomatlara baskısı da bu yönde. Özellikle Batı Avrupa'da herşey tersine dönmüş bir görüntüde; halk yabancıların sınırdışı edilmesi, insan haklarının yabancılar aleyhine sınırlandırılması yolunda baskı yaparken, diplomatlar ve hükümetler bu baskıya karşı direnen en "ilerici" güçler olarak ortaya çıkıyorlar. Duvarların yıkıldığı, eski düşmanların kaybolduğu bu yeni çağda, yeni düşmanları şovenist eğilimlere sahip halkların kendisi yaratıyor; azınlıkların ve yabancıların haklarını aşağıdan gelen baskılara ve ırkçılığa karşı korumaya çalışanlar ise, tartışmasız Avrupa Topluluğu'nun, Avrupa Konseyi'nin ve AGİK'in mimarları olan bürokratlar.

Demokrat olduğu iddiasında olan birisi için söylemesi garip bir çelişki yaratıyor ama, umarım bu yolda kazanan halk olmaz; yoksa "demokratik" Avrupa'da mülteciler ve göçmenler olarak çıramızın yandığı gündür. ■

Dağınık Notlar

ACİL DEMOKRASİ, ACİL AHLAK

Orhan Alkaya

Hâlâ, "kahramanlara gereksinen bir ülkede" * mi yaşıyorsunuz?

Misak-ı Milli sınırları içinde, ulus olma özellikleri gösteren farklı bir topluluğun yaşadığını biliyor ve bu bilginizi geniş tartışma zeminine açmaktan imtina ediyor musunuz?

İsmail Beşikçi'nin "hâlâ içerde" olması sizi üzüyor mu?

İslami görüş yanlılarıyla "demokratik" bir ortak zemin yakalamanın, İslamın fıkhında demokrasi perspektifinin yer almamasından ötürü mümkün olmadığını biliyor; ama gene de "şimdilik/somut hal muvacehesinde" ortak yaklaşımlar arıyor musunuz?

Alevilere sempati duyup, sünnileri sevmiyor musunuz? Ya da tersi mi?

Görüşlerinizi, düşüncelerinizi "ılıtarak/yumuşatarak" açıklama yoluna gitmediğiniz takdirde, kaybedebileceğiniz "geniş kitleler" olduğunu düşünüyor musunuz?

Halktan (kitlelerden) kopmamak gerekçesiyle; onun en geri talep ve özlemleriyle, kavramanın ve açıklamanın ötesinde bir yakınlık kurmak gerektiğine inanıyor musunuz?

Bu cümleden olarak, kendi hayatınızı kamufle edip, başka biri gibi davranmayı seçiyor musunuz?

Onurlu yaşamak için bir bedel ödememiz gerektiğine ve bunun normalliğine inanıyor musunuz?

"Bencil hesapların buzlu sularında" boğulmamak için can yeleği kullanma ihtiyacı duyuyor musunuz?

Can yelekleri tavanda ve siz yorgun olduğunuz için uzanmaya üşeniyor musunuz?

Suç işlemeden krallık yapmanın mümkün olmadığını biliyor**, ama bunu açıkça telaffuz etmeye yanaşmıyor musunuz?

Yapabilme sınırlarınızın, yapmanıza izin verilenlerin sınırını zorlamakla elde edilebilecek bir üst marj olduğunu düşünüyorsunuz?

Aklın yolu bir midir; bütün yollar Roma'ya mı çıkar; zevkler ve renkler tartışılmaz mıdır; güneşin altında söylenmemiş söz kalmamış mıdır... sizce?

"Dünyayı değişik biçimlerde yorumlamakla yetinmek değil, söz konusu olan onu değiştirmektir"*** sözünün vurgusu, yorumlayarak değiştirmek değil, yalnızca değiştirmek midir?

Sartre'ın, "Başkaları cehennemdir"

Şiirini Grek mitologyası ve Elen tarihi üzerine kuran komünist şair Yannis Ritsos'u seviyormusunuz? Sevenler için: Orta Asya'dan ya da Osmanlı'dan el alan Türk şairleri, sizce, faşist ya da gerici olmak zorunda mıdır?

sözü, sizin için, "gettomun dışındakiler cehennemdir" anlamını mı taşıyor?

Nasılsa, gelecekte kuracağınız sınıfsız toplumun, tüm insani ihtiyaçlarınızı karşılayacağını, günü/bugünü yakalamaya çalışmanın, bu yüzden fazla da gerekli olmadığını mı düşünüyorsunuz?

Tartışmasız doğrular ve tartışmasız yanlışlar olduğuna ve bunların *kaktan tartışılmaması* gerektiğine inanıyor musunuz?

Bu cümleden olarak, resmi otoritenin mutlaklaştırdığı kavramlara (resmi ideoloji, resmi din/dil vb.) ve dayatmalara (itaat, yetinme, milli düşmanların kabulü vb.) karşı bir tartışma zemini açmak yerine, kendi mutlak kavram (resmi ideoloji, resmi dindışılık, sınırları belirlenmiş geçiş süreçleri içeren bir gelecek tasarımı vb.) ve dayatmalarınızı (grup ahlakı, partiye/örgüte sorgusuz bağlılık, yayın organındaki görüşleri savunma zorunluluğu vb.) oluşturmayı mı tercih ediyorsunuz?

Basılı ve görsel/işitsel medyanın, günümüzün çarpık/kirletilmiş, iletişim formülasyonunu yaratan başlıca müsebbib olduğunu düşünüyor, ama gene de, muhtelif *medya yaratıklarını* önemsemekten kendinizi alıkoyamıyor musunuz?

Kendinizi de bir *medya yaratığı* olarak sunmak ister miydiniz?

Şiirini Grek mitologyası ve Elen tarihi üzerine kuran komünist şair Yannis Ritsos'u seviyor musunuz? Sevenler için: Orta Asya'dan ya da Osmanlı'dan el alan Türk şairleri, sizce, faşist ya da gerici olmak zorunda mıdır?

Marx'ta ya da Lenin'de, birbiriyle çelişen kimi görüş ve saptamaların, farklı tarihi dönemlerdeki siyasi anların tesbitine dönük olduğunu farkettiniz mi; yoksa, kendinizce bir "Seçmeler" kitabı üretip, kendi Marx'ınızı, kendi Lenin'inizi yaratmayı mı tercih ediyorsunuz?

Proletarya Diktatörlüğü başlıklı 1918 tarihli broşürün yazarı Karl Kautsky midir, "Dönek" Kautsky mi? Bu konudaki kararınızı belirlemeden önce Karl'ı okudunuz mu?

Felsefenin Sefaleti'ni okuyan Proudhon karşıtlarına: *Sefaletin Felsefesi*'ni**** okudunuz mu?

Sizce: Lenin'in inşa ettiğini Stalin mi bozdu? Stalin'in sürdürdüğünü Kruşçev mi dinamitledi? İşler yolunda izinde gidiyordu da Gorbi mi hain çıktı yoksa Yeltsin mi yangına kürekle gidiyor? Ve tüm bu sorular, size, sosyalizmin meselelerini orijininden başlayarak tartışmaktan daha mı cazip geliyor?

Hâlâ "kahramanlara gereksinen bir ülkede"* mi yaşıyorsunuz? ■

*Andrea Sarti: Kahramanı olmayan ülke mutsuzdur! (...)
Galileo Galilei: Asıl kahramana gerek duyan ülke mutsuzdur.
Bertolt Brecht/*Galileo Galilei. 13. Sahne*

** Saint-Just söylemiştir.

*** Karl Marx, Feuerbach üzerine 11. Tez.

**** Pierre Joseph Proudhon, *İktisadi Çelişkiler sistemi ya da Sefaletin Felsefesi.*

"Ucuz Eşdeğer İlaç" Kampanyası

PAHALI İLACA HAYIR

Nurdan DEMİRKAN

Geçtiğimiz günlerde 4 sağlık meslek odasının yetkilileri (İstanbul Eczacı Odası, İstanbul Tabib Odası, İstanbul Diş Hekimleri Odası ve İstanbul Veteriner Hekimleri Odası) yayınladıkları ortak basın açıklamasında 'Devletin ilaç konusunda denetim görevini yerine getirmemesi dolayısıyla ilaç fiyatlarının anormal artışlarının sürmesi karşısında ucuz ilaç kampanyasını başlattıklarını ve böylece yetkilileri denetim görevine çağırdıklarını' bildirdiler. 1984 yılında çıkarılan ilaç fiyat kararnamesi ile son beş yılda ilaç fiyatlarında % 800-1000 oranında artışlar görüldüğünü ve bu oranın ülkemizde gerçekleşen enflasyon oranı ve maliyet artışları ile açıklanamayacağını belirterek hekimleri reçetelere ucuz eşdeğer ilaç yazmaya çağırdılar.

"Ucuz Eşdeğer İlaç"

Ne demek "ucuz eşdeğer ilaç?" Teknik açıklamalara girişilmeden önce, Odaların kampanya ile birlikte bütün sağlık odalarına yolladığı 352 kalemlik listeden çarpıcı birkaç örneğe göz atalım. Alfasilin ve ampisina, her ikisi de yaygın olarak kullanılan antibiyotikler; dahası her ikisi de aynı "etken maddeyi" içeriyorlar. 250 mg. bir ampisina ve alfasilin kapsülünde aynı miktarda amphicilin trihidrat var. Ancak ampisinanın fiyatı 6500 TL. iken alfasilininki 9000 TL. Bazen piyasada bulunan ve aynı etken maddeyi içeren ve bu anlamda birbirinin eşdeğeri olan ilaçların sayısı üçü de geçebiliyor. Örneğin Klinoksin, Klindam ve Cleocin her üçü de aynı antibiyotik etken maddeyi içeren ilaçlar; 300 mg. kapsüllerinin fiyatı, sırasıyla 5600, 10000 ve 11200 TL. Bu tür farklara yalnızca antibiyotiklerde rastlanmıyor. Glakom tedavisinde kullanılan Timosol 8500 lira iken eşdeğeri Timoptic 24500 TL, zona tedavisinde kullanılan antiviral Aciviral 38.000 TL. iken eşdeğeri Hernosit 131000 TL.

Bugün ülkemizde bütün ilaçlar 1 Kasım 1984 tarihinde yürürlüğe giren İyi İmalat Kuralları'na (GMP-Good Manufacturing Practices) uygun olarak üretilmek zorundadır. GMP kuralları ilaçların kullanılan hammadde girdilerinden başlayarak bitmiş ürün olarak piyasaya çıkıncaya kadar üretimin bütün safhalarında otokontrolün yanı sıra devlet denetimini de öngörür. Bu nedenle aynı etken maddeyi aynı oranda içeren iki ilaçtan birinin diğerinden daha kaliteli, etkili ya da "iyi", diğerinin kalitesiz, kötü olmasına yasal olarak olanak yoktur. O halde kaliteden değilse nereden kaynaklanıyor bu çarpıcı fiyat farkları?

İlaçta Oligopol

İlaç sanayiinin Türkiye'deki yapılanması, sorunun cevabı konusunda ilk ipuçlarını veriyor. Bugün Türkiye'de ilaç üreten 140 şirket var. Bunlardan 15 yabancı ve 13 lisanslı şirket pazarın % 67'sini elinde tutuyorlar.

Bu oligopol yapı bir yana, üretimin kendisi de daha çok bir "montaj sanayi"ni andırır nitelikte. İlaç sanayii, gerek teknoloji, gerek finansman, gerekse pazarlama güçlükleri nedeniyle, ilacın hammaddesini oluşturan etken unsuru üretmektense ithal etmeyi tercih ediyor. O kadar ki kullanılan hammaddelerin % 75-80 kadarı ithal ediliyor. Üstelik hammadde üretenler de, üretimi bırakıyor. Türkiye'nin ilk ilaç hammaddesi üreten şirketi olan ANSA, Mayıs 1990'da "fesih" kararı aldı.

O halde şunu tespit etmek mümkün. Hammadde düzeyinde dışa bağımlıyız. Yabancı sermayeli ilaç firmaları kullandıkları hammaddeleri temsil ettikleri ana firmadan ithal ediyorlar. Lisansla çalışan yerli firmalar da lisans veren firmanın sağladığı veya önerdiği hammaddeleri kullanmak zorunda. Gelelim bu bağımlılığın fiyatlar üzerindeki etkisine.

Önce ampirik düzeyde bazı saptamalar. Bizim görebildiğimiz kadarıyla Odaların 352 kalemlik listesinde ancak 7 çift ilaçta, yerli firma tarafından üretilen mamul yabancı sermayeli firmanın ürettiği eşdeğerinden daha pahalı. Dolayısıyla genel bir eğilim olarak yabancı sermayenin ürettiği ilaçların büyük çoğunluğunun yerli eşdeğerlerinden hatırı sayılır ölçüde daha pahalı olduğunu söylemek mümkün. Ancak buradan hareketle yerli ilaçların mutlak bir anlamda ucuz olduğu sonucuna varmamak gerekiyor. İstanbul Eczacı Odası tarafından yapılan bir açıklamaya göre Eczacıbaşı'nın Türkiye'de ürettiği ilaçlar İtalya'daki eşdeğerlerine göre % 7 ile % 122 oranında daha pahalı.

Dışa Bağımlılığın Etkileri

Son olarak dışa bağımlılık ile pahalılık arasındaki ilişkinin fiiliyatta nasıl kurulduğuna değinelim. 28 Aralık 1984 tarihli ilaç Fiyat Kararnamesi'ne göre, imalatçı maliyeti, ticari maliyet (tıbbi tanıtım, finansman harcamaları) ve sınai maliyetin (hammadde, işçilik, ambalaj malzemesi) toplamıdır. Yine aynı karar-

Bugün Türkiye'de ilaç üreten 140 şirketten 15 yabancı ve 13 lisanslı şirket pazarın yüzde 67'sini elinde tutuyor. ! İlaç fiyatlarının yüksekliğinde bu oligopol yapının büyük payı var...

İlaçta "patent" ve gerçekler

Önce "patent" nedir sorusuna kısaca karşılık vermek yerinde olacaktır. İnsan düşüncesinin yaratıcı bir ürünü olarak sanayi alanında uygulanabilen ve bir yeniliği, teknik sahada özel bir problemin çözümünü, dolayısıyla bu çözümden yeni bir eserin ve sonucun varlığını içeren buluşun istisnai işletme hakkına PATENT adı verilmektedir. Bu koruma hakkı bütün dünyada sınırlıdır. Patent hakkının doğması için, sözkonusu buluşta kısaca şu özelliklerin bulunması gerekmektedir: Yenilik-Sanayi alanında özgünlük-Yaratıcılık.

Türkiye'nin yatırım indirimi teşvik tedbirleri, ilaç etken maddesinde gümrük muafiyeti, kullanılan kredi faizleri ve reklamın ilaç fiyatlarına yansıtılması ile ilaç fiyatlarının halkın alım gücünün üzerine çıkmasına rağmen, halkın ödediği vergilerle konumunda değişiklik beklentileri de ilaç pazarını çok uluslu tekeller ve yerli ortaklarının tamamen denetimine sokmak istemektedirler. Bu nedenle patent konusu son derece önemli bir konu olarak görülmektedir.

Burada patent konusunda ülkemizde yasal olarak geçerli durum nedir? Bu konudaki gelişmeler ve sorunlara bir göz atalım:

Dünya ölçeğinde patent hakkının sözkonusu edilip bir uluslararası anlaşmaya gidilmesi, 1883 yılında gerçekleşiyor. İlk defa 1925 yılında katıldığımız Paris Sözleşmesi'ne 6894 sayılı kanunla onaylanan 1934 Londra Metni ve 8.8.1975 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanan 1967 Stokholm Metninin 1-12'inci maddeleri dışında kalan idari hükümleri ile bağlı bulunmaktayız.

Patent Yasasının 3. maddesi, ilaçlara ve her nevi ilaç maddelerine patent verilmesini yasaklamıştır. Günümüzde de geçerli bulunan nedenler dolayısıyla bu yasaklamaya gidildiği açıktır. 1961 Kurucu Meclis'in bu konudaki çalışmaları ilginçtir.

8.5.1961 tarihli rapordan aldığımız aşağıdaki bölüm bugün, patent ardında koşan ilaç firmalarına bir cevap olmaktadır.

"İlaçlara, kimyevi adlarının gösterilmesi suretiyle usul beratı alınması neticesi olarak patent sahiplerinin elde ettikleri inhisar yüzünden memleketin büyük döviz kayıpları olmakta, halk da bazı hayati ehemmiyete haiz ilaçları bir kaç misli yüksek fiyatla almak durumunda bırakılmaktadır.

Bu misalle bu ciheti belirtmek, hadisenin aydınlanması bakımından faydalı mülahaza edilmektedir.

Chloramphenicol Kimyevi maddesi, Milletlerarası Kodekse bir ilaç olarak bu isimle kayıtlı bulunduğu halde, memleketimizde; "Terapötik olarak kıymetli esterler ve bunları elde etmeye mahsus usul" ünvanı ile beratı alınmış bulunmaktadır. Burada kıymetli esterler diye ilacın kimyevi ismi zikredilerek esas ilaç ismi saklanmıştır. Bu suretle elde edilen fiili inhisar hakkının kullanılmasından fiyat tekeli yaratılmış ve dünya piyasalarında bir kilosunun fiyatı 50-55 dolar civarında iken mezkur beratı alınmış bulunan firma lisansiyeleri tarafından 110-150 dolar üzerinden memleketimize ithali suretiyle yılda 800.000 dolar, yani 7.200.000 TL döviz ziyanına sebebiyet verildiği gibi, müstehlik de bu ilaca 6 lira yerine 14-15 lira ödemek zorunda bırakılmaktadır."

Anlaşıldığı gibi, ilaçta Patent gerçekleşirse, şu anda bile aşırı kâr eden ilaç firmaları, bu kârlarını çok daha fazlalaştıracak, dahası bu aşırı kâr marjını patent ile garantiye alacaklardır. Çünkü patent, ilgili ilaç/preparatların üzerinde bir mülkiyet hakkını ortaya koymakta, bir tekel yaratmaktadır.

Öte yandan patentin gündeme gelmesiyle, savunulduğu gibi ülkemiz ilaç sanayinin gelişmesi anlamlı değildir. Tam karşıtı uluslararası tekeller ile doğrudan bağı bulunmayan firmaların, teşebbüslerin piyasadan silinmesini getirir. Bu kaçınılmaz bir sonuçtur.

Patent konusunun gerçekleşmesi halinde, bu ilaç fiyatlarına da olumsuz yönde yansıyacak, "rekabet" ortamı bütünüyle kaldırılacağı için ilaç fiyatları daha da yükselecektir.

İlaç sanayicilerinin patent konusunda harcadıkları çaba, böylece anlaşılır bir sonuç doğurmaktadır: İlaçta patent, yalnızca sanayicilere yüksek kâr kapıları açacak, ne var ki, ilaç ihtiyacı bulunan vatandaş ve ülke ekonomisi aşırı ölçüde zarara uğrayacaktır.

Mehmet Domaç
İst.Ecz.Odası Bşk.

nameye göre, ima[illegible] bu toplam üzerinden tek tek i[illegible]nda en çok % 20, firmanın toplam satışları üzerinden de en çok % 15 olarak belirlenmiştir. Bu düşük kâr oranına rağmen -ki bu orana dahi hiçbir zaman ulaşılamadığı ilaç firmalarının bilançolarında beyan edilmektedir- yabancı sermayenin Türk pazarına girme konusundaki hevesini anlamak mümkün değildir!

Ancak asıl dikkat edilmesi gereken nokta, kararnamenin ucuz ilaç üretme yönünde herhangi bir müşevvik içermemesidir. Aksine, kârlılık doğrudan doğruya maliyete bağlandığından, ilaç maliyeti ne kadar artarsa, kârlılık da o oranda artacaktır. Bu koşullardan yabancı sermayeli firmalar ise çifte bir avantaj sağlıyorlar. Hammadde ithalatında fiyatları yüksek tutmakla, hem ana firmaya kâr transferi sağlamış, hem de Türkiye'deki kârlılığını arttırmış ortağına pahalı girdi vermekle, iki kez kâr etmiş olur. Pahalı ilaçlarını satmak için yaptıkları bütün tanıtım ve promosyon harcamalarını yine ilacın maliyetine eklediklerinden, bu şirketler "ikna" imkânlarını hiçbir şekilde sınırlamak zorunda hissetmezler.

Sonuç mu? 10 yılda % 800-1000'lik bir fiyat artışı gibi, eninde sonunda kuru bir takım rakamlardan ibaret olan sözlerle ifade edilmek zorunda kalınan bu çaresizlik ve zaaf sömürüsü. Peki bu sömürünün karşısında biz gerçekten çaresiz miyiz? Bir kere öteden beri dile getirilen ve şimdi de, ideolojik çarpıtmalar bir yana bırakıldığında, doğruluğundan, haklılığından şüphe duymamıza gerek olmayan talepler var- devlete yönelik talepler: Halkın alım gücünü çoktan aşmış bulunan ilaç fiyatlarının aynı hızla tırmanmasının önüne geçmek için, fiyat artışını teşvik eden mevcut kararname bir an evvel değiştirilmeli ve hammadde ithalinde ciddi bir fiyat denetimine gidilmeli. Ama odaların kampanyası bunun yanı sıra, bir başka imkana, daha doğrusu mümkün bir güce işaret ediyor. Bilinçli tüketicilerin seferberliğinin gücüne. Odaların ucuz fiyat listesi hekimler ve eczacılardan önce bizi ilgilendiriyor. ■

İletişim ve Toplumsal Düşünce

KİTLE İLETİŞİMİNDE TEKELLEŞME

Raşit Kaya

İletişim, iletişim araçları, karmaşık olduğunu kolayca ve gönüllü olarak kabul ettiğimiz çağdaş yaşamın en yoğun tartışılan olguları arasında seçkin bir yere sahiptirler. Bir olgu, bir gerçekliğin ifadesi olarak toplumsal düşüncenin önde gelen konuları arasında yer alma özelliğini de son elli yıldır sürdürüyorlar. Yaşamlarını televizyon programlarına göre düzenleyen milyonlardan, televizyona "aptal kutusu" diyenlere kadar herkes konu üzerine birşeyler düşünüyor, kimileri düşüncelerini seslendirip, başkalarına iletebiliyorlar. Kimileri de bunu "hep yapıyorlar" çünkü iletişim araçlarını işleten kurumların sahibi ve/veya denetleyicisi onlar. Sonuç olarak, geniş ve karmaşık bir dünyada kişisel deneyimin ufukları dışında kitle iletişim araçlarının aktardıkları biçimiyle bilgi sahibi oluyoruz. Dolayısıyla, bireysel deneyimimizin dışında kalan gerçeklik büyük ölçüde kitle iletişim araçlarının aktarımıyla biçimlenen, onlarca tanımlanan bir gerçeklik oluyor. Bireyin kişisel deneyimine dışsal her türlü olay, olgu, toplumsal ilişki ve süreçler bir yeniden inşa ve tanımlanma sürecinden geçiyor.

İletişim Sürecinde Gerçeklik

Böyle bir süreç aktarılan gerçekliğin nesnelliği tartışmasını da mantıksal olarak gündeme getiriyor çünkü aktarılan hiçbir zaman gerçekliğin kendisi değildir. Aktarmanın gerçekleşebilmesi için önce gerçekliğin yeniden ve yapay olarak inşa edilmesi, oluşturulması gerekiyor. Her yeniden inşa önce bir tanımlama yapmayı zorunlu kılar. Bu tanımlama çabası da öznel olarak gerçeği bozma, değiştirme, başka türlü gösterme isteği bulunmasa da kullanılan aracın niteliği gereği gerçek ile aktarılan gerçeklik arasında belirli farklılıklar olacaktır. Gerçekliği yani yaşanılan olayı kitle iletişim araçlarıyla aktarırken gerçekliğin tanımlanması işlevinde bir süzgeç işlevi gören belirli kavramlar ve kısıtlı olanaklar devreye gireceklerdir. Örneğin, basının bir olayı aktarımı gerçekliğin "kaleme" alınmasından geçer. Dolayısıyla önce dilin, yazının yapılarının yeniden inşa sürecine müdahaleleri söz konusudur. Sonra, olayın aktarımına (gerçekliğin yeniden inşasına) yayın organında ayrılan yer gerçeklik tanımlamasını belirleyecektir. Yeniden inşa için tanımlama çabası öznel bozma niyeti taşımasa bile sonuçta gerçekliğin kendisini değil aracın gerektirdiği yönde değiştirilmiş ve aşırı basitleştirilmiş yeni bir biçimini karşımıza çıkaracaktır. Sözgelimi, bir olay ayrıntı diye birçok öğesinden kopartılmış olarak yeniden inşa edilecek ve gerçekliğin ta kendisi diye sunulacaktır. Görsel-işitsel aktarım olanağı sağlayan televizyondan naklen gerçekleştirilen bir yayım bile gerçekliğin basitleştirilmiş bir yeniden tanımıdır. Çünkü, ne kadar geniş açılı bir objektif kullanılırsa kullanılsın, kamera ile yaşanan olgu arasında aracın fiziksel kısıtlılıklarından kaynaklanan bir çerçeve ile olay yerine belirli bir mesafe söz konusu olacaktır. Bu da bize gerçekliğin bir "görüş açısı" ile aktarımından başka birşey değildir. Aynı "atmosferin" bir naklen yayında aktarımı düşünülemez bile.

> **Kitle iletişimi konusunda araştırma ve kuram geliştirmede öncülük Marksist ve Marks'ın düşüncesinden esinlenen çalışmalara geçmiştir**

Fiziksel olarak gerçeklik ile aktarılan gerçeklik arasındaki farkların yanısıra gerçeklik tanımında öznel öğe ve etmenlerin de yer alacağını anımsarsak ulaşılan tablo çok düşündürücü olmaktadır. Biliyoruz ki, günümüzde toplumsal iletişimin çok önemli bir kesiti kitle iletişim süreci içerisinde gerçekleşmektedir. Başka bir anlatımla dışımızdaki olay ve olgular üzerine bilgilerimiz kitle iletişim araçlarının yaptıkları gerçeklik tanımlarıyla oluşmaktadır. Bir olay ve olgunun gerçek olarak kabulü ise doğurduğu sonuçların gerçek olmasını getirecektir. İşte bunun için kitle iletişim araçları belirli durum tanımlamalarını gerçek olarak aktarıyorlarsa bu aktarımın sonuçları, etkileri gerçek olacaktır. İşte kitle iletişim araçları çerçevesinde günümüzde süren tartışmanın temel nedeni ve önemi buradan gelmektedir. Sosyal bilimler içerisinde son yarım yüzyılda kitle iletişim araştırmalarının kazanmakta olduğu ağırlıklı yeri de açıklayan bu etkiler konusudur. Mevcut araştırmaların bu etkilerin niteliğini açıklamak kadar etkileri yaratmak için araçların kullanılım siyasalarını çizmeyi amaçladığını ya da nesnel olarak böyle bir hizmet sunduğunu da eklemek gerekir.

İletişim ve Özgürlük

Toplumbilim araştırmaları içerisinde kitle iletişim sürecini konu alan araştırmaların özellikle ABD ve Batı'nın diğer ileri kapitalist ülkelerinde çok yaygın olduğu ve alanın giderek özgün bir çalışma-araştırma disiplini haline geldiği biliniyor. Bu dalda üretilen ça-

lışma ve araştırmaların çok büyük bir kısmı yakın zamanlara kadar liberal-çoğulcu sosyal düşüncenin biçimlendirdiği kuramsal çerçeveyle karşımıza çıkmaktaydılar. Bu çerçeve, kitle iletişim araçlarının ve iletişim sürecinin özerk bir işleyişi olan, birbirleriyle çoğulculuk içinde yarışan ve rasyonel insana, rasyonel davranışı için dış dünyadan gerekli bilgi ve haberleri ileten bir kurumsal yapılanma içinde yer aldığını varsayar. Kısacası, liberal düşünceye göre kitle iletişim araçları toplumun bireylerine gerçeklik tanımlamaları yaparken nesneldirler, toplumu aynen bir ayna gibi yansıtırlar. Bunu sağlayan çoğulculuk ve özgürlüklerin toplumun normatif düzeninin temel bir ilkesi olarak kabulüdür. Kitle iletişim sürecinin, bu süreçte yer alan tüm öğe ve toplumsal aktörlerin irdelenmelerinin arkasında hep bu temel varsayım yer alır. Kitle iletişim araçlarının topluma etkileri ve toplumsal işlevleri de bu ön kabule uygun olarak araştırılır ve akademik araştırmalar buna göre yönlenir. Ne var ki, tarihsel gelişme, toplumsal yaşamın kendisi liberal düşüncenin bu varsayımlarının geçerli olmadığını tartışma kabul etmeyecek bir açıklıkla sergilemiş durumdadır. Öncelikle, özgürlükçü normatif düzenlemelerin uygulamada geçerliliği her zaman tartışma konusu olmuş, en özgürlükçü kapitalist ülkelerde dahi iletişim özgürlüğünün kısıtlama ve tehditlerle her an karşı karşıya kalabileceği sayısız olayla kanıtlanmıştır. Daha da önemlisi, işleyişleri serbest pazar ekonomisinin kurallarına bırakılan iletişim kurumları, bir yandan dev sanayi ve ticaret kuruluşları haline dönüşmüş, tekelleşmenin en ileri örnekleri yadsınamıyacak bir biçimde bu alanda yer bulmuştur. Artık yansıtılan gerçekliğin bu araçların mülkiyetine sahip olan, onları denetleyenlerin tanımladıkları bir gerçeklik olduğu red edilememektedir. Bu durumun liberal-çoğulcu bir kuramsal çerçevede sürdürülen araştırma ve akademik çalışmaları da tıkadığı, bir çıkmaza sürüklediği gözlemlenmektedir. Tek umarı teknolojinin kaydettiği nitel değişimlerde aramakta olan bu çerçevedeki araştırmalar artık ya sadece bilineni, daha önceki çalışmaları yinelemekte ya da "futurist" çözümlemeler bağlamında spekülasyon yapmaktan öte adımlar atamamaktadırlar. Araştırma ve kuram geliştirmede öncülük Marksist ve Marks'ın düşüncesinden esinlenen çalışmalara geçmiştir. Çok yakın tarihlere değin "Marksizm'in kör noktası" olarak nitelendirilen bu alan giderek yetkinleşen Marksist araştırma ve çözümlemelerle zenginleşmektedir.

Marks, temelde kapitalizmin bir ürünü olan kitle iletişim araçlarının toplumsal yaşamdaki yerlerine ilişkin doğrudan ve kapsamlı bir çalışma yapma olanağına, yaşadığı zamanın gereği olarak sahip değildi. Ancak, maddi üretim araçlarının mülkiyetine sahip olan sınıfın aynı zamanda düşünsel üretim araçları üzerinde de denetime sahip olduğunu, düşünsel üretim araçlarından yoksun olanların egemen düşünceye tabi olduklarını söyleyerek ve egemen düşüncelerin genel olarak egemen maddi ilişkilerin açıklanmasından başka bir şey olmadığını belirleyerek, konunun günümüzde irdelenişi için gerekli zemini de ifadesine kavuşturmuş-tur.

Bir Kitabın Çağrıştırdıkları

Bugün, bu zemin üzerinde, kitle iletişim olgusunun ekonomi politiği, tüm kültürel süreçlerin, ideolojinin çözümlenişleri, dilbilim ve semioloji araş-

tırmaları yükselmektedir. Dünya'da Marksist düşüncenin yenildiği çığlıkları tüm kitle iletişim araçlarını doldururken yaşanan bu olguyu yadsımak konu üzerinde çalışmalar yapan akademisyenler için olanaksızdır. Böyle bir gelişmeyi Dr. İ. Erdoğan ve Prof. K. Alemdar'ın geçtiğmiz günlerde yayınlanan İletişim ve Toplum, Kitle İletişim Kuramları, Tutucu ve Değişimci Yaklaşımlar (Bilgi Yayınevi, Mayıs 1990) başlıklı çalışmaları tüm açıklığı ile ortaya koymaktadır. Kitabın yazarlarının doğrudan böyle bir amaçları yoktur. Ama, yetkin ve titiz çalışmaları bu sonucu sergilemeye kendiliğinden yetmektedir. Araştırmacılar "sanayileşmiş kapitalist ülkelerde -özellikle ABD'de- kitle iletişim alanında yapılan araştırmaların, geliştirilen kuramsal yaklaşımların bir incelemesini" yapıyorlar. Kısacası alanda bir envanter çıkartıyorlar. Envanter sonrasında var olan çalışmaları tutucubunlara "idealist, burjuva, kapitalist, liberal-çoğulcu, ana-akım, pozitivist-ampirik" denebileceğini de belirterekve değişimci olarak tasnif ediyorlar. Değişimci yaklaşımlar içine "dialektik ve tarihi maddeci yaklaşım ve bu yaklaşımın etkisindeki yaklaşımları" yerleştiriyorlar. Ayrımı yaparken ölçütlerini de belirliyorlar: "Bir kuram neye göre tutucu ya da değişimci diye nitelenebilir? Biz bu konuda üç noktaya dikkat çekmek istiyoruz. Birincisi, kuramın öne sürdüğü varsayımların ideolojik yapısıdır; kuram ya da araştırma eleştirici mi, varolan düzeni değiştirmeyi mi öneriyor, yoksa tarafsızlık ve bilimsel nesnellik adına çevrenin düzenini güçlendirmeyi, korumayı ve geliştirmeyi mi öneriyor? Başka bir deyişle, insanın durumunu, çevreyi ve düzeni değiştirmeyi mi, yoksa insanın çevreye uymasını ve uydurulmasını mı öneriyor?

İkinci nokta, araştırmanın konusu ve sorduğu sorularla ilgilidir. Araştırmacı düzenin meşruluğunu ve evrenselliğini kabul ederek düzenin parçalarının etkili bir şekilde çalışmasını sağlamaya yönelik sorunlar ve bunların çözümü ile mi ilgileniyor, yoksa seçtiği konular ve sorduğu sorularla düzenin tarihsel yapısı, değişimi, meşruluğu, ideolojisi, sınıfsal yapısı, çatışmaları ve örneğin iletişimin bu yapıdaki yeri, rolü, ideolojik niteliği üzerinde mi duruyor?

Son nokta, araştırmada kullanılan inceleme yöntemi ile ilgilidir. Araştırmacı sorularına yanıt ararken anket düzenleme, ölçekler belirleme gibi teknikleri temel olarak mı alıyor, yoksa bunları -eğer kullanıyorsa- bilgi edinmenin araçları olarak mı değerlendiriyor? Başka bir deyişle, toplumsal olguları soyutlayarak, bütünlükten kopartarak anlamaya çalışan tekniklere mi ağırlık veriyor, yoksa bunları niteliksel özellikleri yakalamada, anlamada yardımcı olarak mı görüyor?"

Doğrudan bilgi ve haber aktarma işlevleri yanına, "eğlendirme" ve "eğitim" başlıkları altında üretim süreci dışında kalan "özerk zamanımızı" da kapsayacak işlevler katılan kitle iletişimi sürecini kavramak için, temelde bir ders kitabı mahiyeti taşısa da, yer yer derleme özellikleri gösterse de Erdoğan ve Alemdar'ın bu önemli çalışması okunmalı. Çünkü yaşanan gerçeklik ile aktarılan gerçeklik arasındaki ayrımı yakalayabilecek eleştirel bakışa gerekli bilgiler bu kitapta yer alıyor. ■

SERDAR GÜNBİLEN

Telörgüler Sökülürken

YASAK SARMASIN PARKLARI

Bülent Tanık

Farkında mısınız bilmem. Bir süredir başkent parklarının duvarları yıkılıyor, kapıları kaldırılıyor. Artık, Kurtuluş Parkı'nın Güven Park'ın, Gençlik Parkı'nın yanından yöresinden geçerken, tel örgüler sağınızı solunuzu yırtacak gibi sokmayacak. Bu parkların duvarlarının kaldırılması, yöneticilerin açıkladıkları gibi Belediye açısından ekonomik olacağı ve kullanımı ferahlatacağı gibi, belki de daha önemlisi, siyasi bir öz taşıyan parkların demokratikleştirilmesi! Parkları duvarlarla çevirmek, giriş çıkışlara birkaç kapıdan izin vermek, hele hele parkın kullanımını "umumi ahlaka" ve "çimen sağlığına" uygun biçimde bekçi nezaretinde yapabilmek, bana ülkemizdeki sıkıyönetim geleneğinin bir devamı gibi gelir hep!

Tek Kapılar Dönemi

Askeri darbelerin ardından yapılan öncelikli işler arasında, üniversiteler, yurtlar ve kalabalık insan topluluklarının kullandığı mekânların giriş çıkışlarının en aza indirilmesi, olabiliyorsa, teke düşürülmesi işlemi yer alıyor. Kimi yerde denetimsel işlevi kimi yerde de "moral" sonuçları beklenen bu uygulama "sivil" ama baskıcı yöneticiler tarafından da seviliyor ki; pek çok büyük işyerinin genel müdürleri görkemli ana kapıdan bir başına giriş çıkış yaparken yüzlerce çalışan arkadaki tek kapıya zorlanıyor...

Arslan yatağından belli olur derler. Kentler de içinde yaşayan toplumun aynası gibidir. Onun üretim biçimini, yaşam tarzını, sosyal ve kültürel özelliklerini yansıtırlar. Barındırdıkları toplum tarafından yapıldıkları ve onun gereksinimine göre şekillendikleri için kente bakarak toplumun özellikleri anlaşılabilir. Ancak kent ve toplumsal sistem ilişkileri bu kadarla sınırlı ve tek yönlü değildir. İçinde yaşanılan mekân olarak kent de barındırdığı toplumu etkiler biçimlendirir. Kent, üzerinde yer alan etkinlikleri ve ilişkileri sanıldığından çok daha fazla biçimleyen aktif alt-yapı özellikleri gösterir. Kent mekânlarının, bir bütün olarak ve de, barınma, çalışma ve yenilenme (eğitim, sağlık, dinlence) mekânları olarak ayrı ayrı üzerlerindeki işlevlere uygun mekânlara dönüştürülmesi gerekir. Demokratik ilişkilere uygun olmayan kent mekânları, kendilerine uygun ilişki türlerinin yeniden üretimine yol açarlar.

Bu nedenle, kentte yer alan toplumsal ve ekonomik işlevlerin demokratikleştirilmesi kadar, kent mekânlarının da demokratikleştirilmesi önem taşır. Mekânın demokratikleştirilmesi, yapı mirasına sırt çevirememek ve yapılı fiziki çevrenin uzun ömürlü oluşu yüzünden daha güç gerçekleştirilebilen bir iştir. Ayrıca toplumun çeşitli kesimlerince ilişki ve işlevler kendi çıkarları açısından sorgulanırken mekân olgusu genellikle yalnızca sahip olunma

Arslan yatağından belli olur derler. Kentler de içinde yaşayan toplumun aynası gibidir. Onun üretim biçimini, yaşam tarzını, sosyal ve kültürel özelliklerini yansıtır

açısından düşünülmektedir.

Kentleşmenin İlk Yılları

Mekânın değişik toplum kesimleri açısından demokratiklik ve benzeri kriterlere bağlı olarak irdelenmesi bu yüzden büyük önem taşır ve bir başına "uzmanlara" bırakılmadan yapılmalıdır.

Kuşku yok ki parklar kentlerimizde demokratikleştirilmesi gereken yapılı çevrelerin belki de en sonuncusudur. Ama işe parklarla bile başlamak çağdaş insanı ve onlardan oluşacak toplumu yeniden üretmeye yardımcı olacak kent mekânlarını tasarlamak yolunda anlamlı bir adım olabilir.

Kentleşme sürecinin ilk yıllarında, henüz daha kentler tarımsal üretim etkinliklerinden yeterince arınmamışken, kent parkları şehirciliğimize batıdan intikal etmiş "frenk" icatlarıydı. Cumhuriyetin simgesi tören alanları ve büstlerin yakınında bir bahçe inşa etmek ve adına belediye ya da şehir parkı demek, 1930'lar belediyeciliğinin moda işleri arasında sayılabilirdi.

Tarımsal üretimden arınmamış, kırsal özellikleri devam eden, kısacası henüz yeterince kentleşmemiş bu yerleşim birimlerinde, şehir parklarını sokaklarda serbestçe dolaşan besi hayvanlarından korumak önemli olsa gerek.

Tarımsal karakteri itibarıyla yeşil alanlarla çevrili bu yerleşim birimlerinde - bunlara kent yerine kasaba demek daha doğru olacak- göstermelik şehir parkını halkın kullanması hiç kuşkusuz kimsenin aklının köşesinden geçirmediği bir lükstü. İnsanların girmesi, çimenler üzerinde gezmesi, çocukların oynaması, evlerimizdeki misafir odaları gibi seyirlik amaçla yapılan bu parklar için, ancak olağanüstü günlerde söz konusu olabilirdi.

Yerleşmeyen Kent Kültürü

Bu yüzden parkları duvarlar ardına almak, kilit vurmak, bekçi koymak, giderek kentten izole etmek normal kabul edilebilirdi. Bu dönem parklarını "ihtiyar ve hasis" belediye başkanlarının, haşarı çocukları taşla sopayla kovaladıkları arka bahçelere benzetmek olası.

Bugün kent parklarını haşarı çocuklardan ya da büyük-küçük baş besi hayvanlarından değil de hoyrat kullanımdan ve bireysel bencilliklerin tahribatından, baskıcı özel mülkiyet yönetim sembollerinden korumak daha öne çıkıyor. Ne yazık ki büyük kentlerin hızla topladığı nüfus, kendini geçici görmekte, kentteki yaşamını ancak günübirlik duyumsamaktadır. Bu ortam başkalarının da kullanmak isteyebileceği ortak mülklerin korunması ve gözetilmesi gibi bir bilinç düzeyinin oluşmasına izin vermez. Kent mobilyalarını, bankları, çeşmeleri, lambaları ve diğer ortak kullanım araçlarını kent yönetimleri -bugün hâlâ- özel güvenlik önlemleri ile ancak koruyabiliyor ise, kent kültürünün ve ortak mülk bilincinin yeterince oluşmamış olmasından söz etmek gerekir.

Bireyci, bencil-kişisel mülk ve çıkarını herşeyin üstünde tutan-gelip geçici insan hoyratlığı ile yaşama yaklaşmak, içinde ömrümüzü tükettiğimiz konut mekânlarını, çalışma alanlarını, okulları, hastaneleri, yolları, parkları, bir bütün olarak kenti, böylesi bir vurdumduymazlıkla tüketmek, erişilse bile demokrasiyi koruyup, kullanamama kaygısını var edecektir. İşte bu yüzden parkların dışından kaldırılmaya başlanan tel örgülerin, çim ve çiçekleri korumak zorunluluğuyla park içerisine yerleştirilmesine izin vermeyelim. Parklarımızı yeniden yasak sarmasın. Kentlerimizi de! ■

A t ı ş S e r b e s t

Hasan UYSAL

MAKSAT MUHABBET

Çinliler bulmuş kağıdı ilk olarak bundan 4 bin yıl önce. İlk gazeteyi el yazması olarak 2049 yıl önce Romalılar çıkartmış. Türkler ise ilk gazeteyi 159 yıl önce basmışlar. İyi ki kağıt bulunmuş, iyi ki gazeteler çıkartılmış. Kağıt müthiş bir şey. İletişimden bilgilerin saklanmasına, ambalajlama, paketleme, yalıtma ve fotoğrafçılıktan temizliğe kadar hemen herşeyin temel maddesi. Gazete de öyle; haberleşme olmasa, arka mahallede bin kişiyi kesseler duymazsınız. Oysa şimdi öyle mi ya? Dünyanın en ulaşılmaz köşesinden, adını bilmediğimiz kentlerden bilgiler alıyoruz.

Çağımızda basının önemi, işlevi geçmişe göre onlarca kez daha artmış. Kitlelerin kamu yaşamına etkin katılımının vazgeçilmez bir aracı, demokrasinin korunması, gelişip büyümesinin en önemli unsurlarından birisi olmuş. Üstelik toplumların özgürce doğru ve hızlı haber alma hakları, insan haklarının değişmez, temel maddelerinden birisi haline gelmiş. Ya çağın içinde yaşadığını, hatta onu atladığını ileri süren Türkiye'de? Yani toplumun en temel hakkı olan doğru, hızlı, özgürce bilgilenme hakkına Türkiye'de sahip miyiz?

Örneğin, özgür basın için, olmazsa olmaz bir bağımsızlık havası var mı? Yok!

Reklamsız, ilansız yaşayabilen bir gazete var mı? Yok!

Patronlardan bağımsız, ekonomik çıkar ilişkilerinden uzak gazete yöneticisi var mı? Yok!

Özellikle yurtdışı haberlerinde ABD kaynaklı tekelleşmiş ajanslardan bağımsız gazete var mı? Yok!

Basını sınırlayan yasalardan uzak bir ülkede mi yaşıyoruz? Hayır!

Basın özgürlüğü için kavga verecek, gazetesini denetleyecek, gerekirse çeki düzen verecek yeterli gazeteciye ve kamuoyuna sahip miyiz? Hayır!

Varolan gazetelerden, askeri darbe olduğunda hiç direnen, demokrasi kavgası veren oldu mu? Hayır!

Ve Türkiye'de satın alınamayacak bir gazete biliyor musunuz?

Bu yanıtları aldıktan sonra rahatlıkla "Türkiye'nin iletişimsiz, basınsız bir ülke" olduğunu söylemek abartma mı olur?

Üç beş gazeteyi birden okuyunca elim ayağım buz kesiyor, boğazım kuruyor, sinirlerim geriliyor her seferinde.

İşte önümde hepsi: İlki Güneş. Doğru dürüst yazılacak bir şey versen yazmazlar, tutmuş, ne alakası varsa Sibel Can ile ilgili, o da doğru mu değil mi, şu haberi koymuş sayfalarına: Dansöz ve solist olan Sibel Can, iki günlük program için geldiği Mersin'de kraliçeler gibi karşılanmış.

Hürriyet Gazetesinde bu çok önemli haber, ertesi gün 4 Haziran'da yer almış. Hürriyet'e göre Sibel Can, program yapmak için geldiği Mersin'de hemen otomobil galerilerini gezmiş ve ithal lüks arabalarla ilgilenmiş. Galeride gördüğü ve çok beğendiği beyaz renkli limuzin marka otomobile hayran kalmış ve demiş ki: "Fabrika fiatına otomobil, olacak şey değil. Hakan'la ömür boyu çalışsak böyle bir arabayı satın alacak parayı biriktiremeyiz."

5 Haziran tarihli gazetelerde bir soygun haberi var. Sabah'a göre iki amatör manken, Bayındırlık Bakanlığının ana tamirhanesinde, içinde milyarlarca liralık banka tahvili ile 22 milyon nakit para bulunan kasayı soymak isterken, gece bekçileri tarafından suçüstü yapılmışlar. Güneş'e göre ise Bayındırlık Bakanlığının Merkez Saymanlık kasasında olmuş soygun olayı. İki soyguncu lastik eldivenlerini takıp matkapla açmışlar kasayı. İçinden 1 milyar liralık tahvil ve hisse senedi ayrıca 500 milyon lira nakit parayı alarak kaçmışlar. Hırsızlık masası ekipleri ancak 24 saat sonra ele geçirmiş soyguncuları. Soyguncular ellerindeki silahla gece bekçisini de etkisiz duruma getirmişler. Hürriyet'e göre soygunculardan biri mankenmiş. Kasayı açıp içinden 1.5 milyarlık devlet tahvili ile 650 milyon liralık nakit parayı alıp kaçmışlar. Polis onları iki saat sonra yakalamış.

Üç haberde sadece soyguncuların isimleri ile Bayındırlık Bakanlığına ait kasaya bir şeyler yapıldığı veya yapılmaya çalışıldığı doğru.

7 Haziran tarihli Günaydın'ın sürmanşetinde bir haber: F.B.'nin ünlü futbolcusu Rıdvan ABD'ye tedavi için giderken bindiği uçağa bomba ihbarı yapılmış. Almanya'dan kalkan uçak apartopar İskoçya'ya zorunlu iniş yapmış. Aramalar so-

nunda ihbar asılsız çıkmış. Hürriyet'e göre ise uçak Almanya'dan değil İngiltere'den havalanmış. İçinde Rıdvan'ın olduğu doğru. Bomba ihbarı yapılınca da İskoçya'ya zorunlu iniş yapmış. Polisler aramışlar taramışlar. Aaaa o ne? Bomba! Bomba'nın bulunması yetmiyormuş gibi bombayı koyan İran'lı da yakalanmamış mı?

Diyeceksiniz ki, "Kardeşim gazetelerin merkezi, mutfağı İstanbul. Senin örnek verdiğin haberler ya Avrupa, ya Mersin ya da Ankara kaynaklı. Ne yapsın İstanbul? Elinde doğru dürüst gazeteci yok, yalan yanlış gelen haberleri denetleyemeyip çaresiz gazetesine basıyor"

Peki, buyrun İstanbul haberlerine! Burunlarının dibinde olan olayları nasıl yansıtmışlar, hep beraber görelim:

Unkapanı müzik mafyasının üretimi arabesk Ahmet Kaya, Gülhane Şenlikleri programı çerçevesinde bir konser vermiş. Günaydın Gazetesine göre, konser sonunda Ahmet Kaya'yı öpmek isteyenler sahneye hücum etmişler. Polis müdahale edince şişe yağmuru başlamış. Polis havaya ateş etmeye mecbur kalınca çıkan panikte bazı seyirciler ile üç polis yaralanmış. Konser bir saat sürmüş.

Güneş'e göre Ahmet Kaya, dinleyiciler taşkınlık yapınca sahneyi terketmiş. Protestolar üzerine yine sahneye dönmüş ama taşkınlık sürünce sahneden inmiş. İzleyicilerin protestosu başlayınca polisten yardım istenmiş. Kendilerine taş ve pet şişe atılınca polis ateş açarak havayı yatıştırmış. Konseri terk ederken 150-200 kişilik bir grup "katil polis", "faşist polis" ve "insanlık onuru işkenceyi yenecek" diye slogan atmışlar ama olaysız dağılmışlar.

Cumhuriyet'e göre program tezahüratlar nedeniyle 45 dakika önce başlamış . Programın uzatılmasını isteyen binlerce hayranı "ölmeye ölmeye geldik. Ahmet Kaya'yı görmeye geldik." diye sloganlar atmış.

Sabah gazetesine göre Ahmet Kaya yeniden sahneye çıkmayınca dinleyiciler dağılmamış. Tartışma polisin müdahalesi ile kavgaya dönüşmüş. Coplarla başa çıkamayan polis havaya ateş açınca olay bitmiş ama; 4'ü polis 8 kişi yaralanmış.

Milliyet gazetesine göre konser 1.5 saat sürmüş. Konsere gelen 25 bin kişi Ahmet Kaya sahneyi erken terketti diye sahneye taş ve şişe atmaya başlamış. Çevik kuvvet müdahale etmiş. Seyirciler "burası İsrail değil Türkiye" ve "polis dışarı" diye slogan atmışlar. Sonuçta 8 kişi gözaltına alınmış, 4 kişi de yaralanmış.

Hürriyet'e göre 1.5 saat süren konserde Kaya Kürtçe konuşmuş. (Zaten İngilizcesi biraz zayıftır.) Sahneye ikinci kez çağırıldığında taşkınlık yapanlara "sakin olun" demiş. Şişe ve taş atılmaya başlanınca 10 kişi hafif yaralanmış. Kalabalık dağılmayınca, önce atışlardan gerileyen polis havaya tam 25 el kurşun sıkmış. Bu sırada bazı gasp olayları da meydana gelmiş.

Tercüman daha da uçmuş haberi yazarken. Haberin başlığı "Ahmet Kaya aranıyor" diye atılmış. Konserde Kürtçe konuşup Kürtçe türkü okuyan Kaya sahneye PKK bayrağının renklerini taşıyan bir fularla çıkmış. Dinleyicilerden bir grup Kürt Bayrağını açmış ama polis bütün aramalarına rağmen onları bulamamış. Bölücülük yapan Kaya'nın destekçisi sol bir grup polise saldırmış. Sonuçta 11'i ağır 15 kişi yaralanmış. Kaya konser sonunda hemen Gülhane'yi terketmiş. Bu arada çocuklar ezilmiş ve yankesicilik olayları olmuş.

Son bir örnek daha; İstanbul'da burunlarının dibinde olan ve üçer beşer muhabir birden saldıkları, muhtemelen kendileri de olay yerine gitmiş bulunan gazete yöneticileri neler basmışlar, görelim:

TKP-B'den Sevim isimli kızın bomba patlaması ile ölmesi olayı... Olay Sabah'a göre yarım bir inşaatın 6., Tercüman'a göre çoğu boş bulunan bir apartmanın, Milliyet'e göre bir apartmanın, Cumhuriyet'e göre boş bir binanın, Güneş'e göre bir bölümü boş binanın 5. katında olmuş. Sabah'a göre kız 19 yaşında, soyadı Kırtyık, Tercüman'a göre 22 yaşında, soyadı Kistyik, Günaydın ve Milliyet'e göre 23 yaşında, soyadı ise Kırtiyik ve Kırbıyık, Cumhuriyet'e göre yaşı yok ama soyadı Kırtyik, Güneş'e göre Kirtiyik... Sabaha göre Sevim K. çantaya yerleştirirken, Tercüman'a göre durup dururken, Hürriyet'e göre oynarken pimi çekince, Cumhuriyet ve Güneş'e göre elinde, Günaydın'a göre koynuna sokarken bomba patlamış. Milliyet'e göre Sevim K. bomba imalatçısı imiş ve imal ederken bomba patlamış. Olaydan sonra Sabah, Cumhuriyet ve Milliyet'e göre 2 kişi, Hürriyet ve Günaydın'a göre biri kız iki kişi, Tercüman'a göre 3 kişi kaçmış. Güneş'e göre kaçan maçan yok. Cumhuriyet ve Sabah'a göre sabah 7.30'da, Günaydın'a göre 7.45'te, Tercüman'a göre 8'de olan patlamadan sonra evde neler bulunmuş?

Sabah: 1 tüfek, 5 tabanca, 140 mermi, 1 bomba

Tercüman: 1'i tüfek 5 silah, el bombaları, 150 mermi, 20 sahte kimlik.

Milliyet: 1 tüfek, 5 tabanca, 120 mermi, el bombası, 16 boş kimlik

Hürriyet: 1 tüfek, 4 tabanca, 140 mermi, el bombası, 20 boş kimlik, çok sayıda örgütsel doküman.

Cumhuriyet: 5 silah, patlamaya hazır bomba, sahte kimlik ve çok sayıda ayakkabı

Güneş: 5 silah, 150 mermi, 2 el bombası ve çok sayıda fünye.

Günaydın: 1 tüfek, 1 tabanca, 2 el bombası, 140 mermi, 175 fünye ve çok sayıda boş nüfus cüzdanı.

Daha örnek verelim mi? Bakmayın sözde gazetecilerin ikide bir ortaya çıkıp "basın özgürlüğü "falan diye bağırdıklarına. İçinde MİT'i, CİA'sı cirit atan Türk basınında, tüm kısıtlamalar, yasaklar kalksa bile, doğru dürüst haber mi verecekler topluma? Yani böyle bir niyetleri olsa, aynı gün tüm yasaklamalar ve kısıtlamalar kalkar. Toplanırlar bir araya böyle bir sorunları olsa, ortak karar alırlar. Ona göre yayına başlarlar. Sıkıysa kapatsınlar bakalım hepsini. Ama böyle bir dertleri yok beyzadelerin. İşler tıkırında, kucak yumuşak ve sıcak. Gerçek basın özgürlüğü olan bir ortam yaratılsa ne işleri var onların ortada gazeteci diye? Hele o gazeteleri gazete niyetine nasıl yutturacaklar topluma?

Yazının başında söylemiştik. Gazetenin hammaddesi kağıt diye. Aynı hammaddeyi tuvalet kağıtları da taşıyor. Acaba bu ülkede ne zaman hammaddesi aynı ama işlevi farklı olması gereken bu iki nesneyi karıştırmadan kullanabileceğiz? ■

AKRABANIN ETTİĞİ AKREBİN ETMEDİĞİDİR

Geliniz, birlikte biraz hafızalarımızı yoklayalım. Hangimiz lahzada hatırlamayacaktır, ilk defa demokrasi ve hürriyet güzelinin ince, kıvrak ve fakat dirençli beli ile fildişi kalçaları arasında ine çıka döner ve gözbebeklerimize dehşetli bir süratle elipsler çizdirirken tanıdığımız hulahup'u?... Hangimiz hatırlamayacaktır, Marilyn Monroe'nun havalandırma ızgarası üzerindeki etekleri uçuşan pozunu?.. Hangimiz hatırlamayacaktır Ava Gardner'ı, Rita Hayworth'ı, John Wayne'ı ve binlerce çocuğumuzun boğazından geçen süttozunu? Suçsuzluğunu ispatlamak için yedi dağı aşan kaçak Doktor Kimbıl'ı? Zengin ve Yoksul'un zavallı Tom'unu? Deyyus ve deccal Ceyar'ı?

Bunların birçoğu bizim neslin, moda deyimle nostaljileri olabilir. El hak. Ama esasında o kadar geriye gitmeye de lüzum yok. İşte, gençlerimizin damak tadını değiştiren, geldiği topraklardaki sınırsız özgürlüklere nazire edercesine, içinde kat kat, sayısız yiyecekler barındıran hamburger... İşte eskinin tumanları gibi gençlerin bacaklarını saran kotlar... Postalvari spor ayakkabılarının envayi çeşidi... Bakın hepsinin altına, sağına soluna, nedir markası, nedir alameti farikası diye... Şüphesiz, Made in USA, Made in Demokrasi. Var mı ötesi? Var mı Demirperde'nin kaba, hantal, estetikten nasibini almamış ürünleri arasında yukarıda saydıklarımızdan bir tanesi? Beyazıt'taki Bulgar, Polonya pazarları iki adım ötemizde. Meraklısı varsa buyurur, taksi parası da bizden. Neyse, kalem oynatacağımız konu bu değil, sadede gelelim.

Konumuz Türk-Amerikan ilişkileri, ilişkilerin geleceği. Bu çerçevede ve yukarıda saydıklarımız, biz Türkler için unutulmaz olan Amerikan hatıralarından yalnızca bir demettir. Hatıradan da öte, günlük yaşam gerçekleridir. Madalyonun diğer yüzüne bakar ve "Türk" deyiminin Amerikalılar için neler çağrıştırdığını sorarsak, alacağımız cevaplar bizimkiler gibi sarih ve içaçıcı olmayabilir. Topatan kavunu kafalı, alaburs traşlı bir Coni, kalkıp Türkiye'nin yerini Afrika'da gösterebilir. Üç çocuklu bir Mary, kocasının kendisini sayısız metresle aldattığına bakmaksızın, çiklet çiğnemekten yayvanlaşmış ağzı ve bigudili saçlarıyla, Türkler'in dört karıyla evlendiğini iddia edebilir, kimbilir biraz da imrenerek. Protein azmanı bir çilli velet için "Turkey" kelimesi, ayaküstü gövdeye indirilecek bir sandöviçe malzeme olan "hindi"den başka birşey ifade etmeyebilir. Kabaramayız ya sayın okurlarım. Bu Amerikalılar belki de tanrının yarattığı en son ve en acaip ırk değil midir?

Oysa biz Arkansas'ın fi tarihindeki tahıl rekoltesini de biliriz, filanca Başkan'ın -tövbe estağfirullah- geğirdiği tarihi de, kovboy taifesinin 32 kısım tekmili birden adam vurmalarını da... Allah'a şükür biz, mesela 74"deki silah ambargosunun Tatlı Cadı Sementa'nın burnunu oynatmasıyla ortadan kalkacağına inananlardan değildik. Her zaman karşılıklı sevgi, saygı ve dostluğa dayanan bir ittifakı müdafaa ettik. Sağolsun bizi kırk senedir takip eden okurlarımız bilir, rahmetli Menderes'in "Küçük Amerika olacağız, her mahallede bir milyoner yaratacağız" sözlerine de selam durmamış, her mahallede bir milyonerin mahalle sakinleri arasında kıskançlık ve husumet doğuracağını, bunun cemiyetin huzurunu bozacağını yazmış, madem öyle her mahallede herkesi milyoner yapalım demiştik. Sam Amca'nın ağzı açık hayranlarındanız sanılmasın. Ama, Türk-Amerikan ilişkilerinin istikrarlı biçimde ilanihaye sürmesine de hep taraftar olmuşuzdur. Sap ile samanı karıştırmayalım.

Peki, bugün gelinen nokta nedir? Sovyet Rusya'daki siyasi deprem Berlin Duvarı'nı yerle yeksan etmiş, Kremlin kubbeleri üzerindeki artık rengi solmuş kızıl yıldızı sallamaya başlamış, oradan bir koşuda Romanya'ya varıp Drakula'nın torunu Çavuşesku'nun hain kalbine kazık çakmış, pırasacı Arnavutlar'ı dürtmüş, Havana'ya doğru hız almıştır. İhtimaldir ki, kapatıldıkları atelyelerde Castro'ya yetiştirmek için gece gündüz, terden parlayan baldırlarında puro yuvarlayan Küba aşifteleri yakında serbest kalacaktır. Evet, komünizm ölmüştür. El fatiha. Dahası, kimsesizler mezarlığına gömülmesi bizim için sürpriz olmayacaktır. Kendi düşen ağlamaz.

Bu cihan manzarası içinde Türk-Amerikan ilişkilerinin yeniden şekillenmesi elzemdir, kaçınılmazdır. Soğuk Savaş şartlarının bir bir ortadan kalktığı günümüzde, ABD ile ilişkilerimiz yeni bir rotaya oturacaktır. Önemli olan gemiyi baştankara etmeden limana sokmaktır. Kaptanından tayfasına, herkes dikkatli olmak mecburiyetindedir. Tarih hata affetmez ve bilinir ki, tekerrürden ibarettir. Öyleyse, komut şu olmalıdır: Yelkenler fora, iskele alabanda...

Yeni rota nasıl belirlenecektir? Hareket noktası, komünizme galebe çalmanın haklı sarhoşluğuyla biraz pervasız dav-

BAŞ KÖŞE

Rauf Ekşiciva

ranan Amerikalı dostlarımızın dediği gibi, "Türkiye'nin azalan önemi" mi olacaktır? Yoksa, tedbir ve ihtiyatı elden bırakmadan, komünizm canavarını lehimlenmiş tabutu ile yerin yedi kat altına ellerimizle gömene dek "NATO ile devam etmek" midir? Türkiye'nin gönlü, anlaşıldığı üzere ikincisinden yanadır. Ve haksız da değildir. Posbıyık Gürcü'nün toprak talebi bu ülke insanının aklından belki mahşerde çıkar, ya da hiç çıkmaz. Bugün serhat beldemiz Kars boşalmaktadır. Göçü yalnızca ekonomik nedenlerle, geçim sıkıntısına bağlamak ne derece doğrudur? Stalin'in toprak iştahası, Kahraman Karslıların şuuraltında hiç mi etkili olmamaktadır? Bunun araştırılması gerekir... Büyük şehirlerimizde durum farklı mıdır? 12 Eylül öncesi, Balat fırınından çıkmış ekmek gibi hafızalarda taptaze duruyor, el yakıyor. Bugün arabalara kapatılan Beyoğlu, geçmiş 1 Mayıs'larda Marx'ın, Lenin'in posterlerine kapatılamıyordu. Şu satırların sahibi bile, bugün jogging yaptığı Belgrad Ormanlarını 1 Mayıs'larda canım İstanbul'dan kaçtığı sıralarda keşfetmemiş midir?... Yalnız bir çizgi çekelim, 1 Mayıs'ın kutlanmasına karşı değiliz, o da biline. Ama mala, cana kasıt olmadan... İşte bu olayları yaşamış, bu olayları önleyebilmek için uykusuz kalmış bir ülkenin idarecilerinden elbette başka türlü refleks göstermeleri beklenmemelidir. Onlar, Atlantik ötesinde değil, Doğu Anadolu dağlarında, ha geldi, ha gelecek diye kanlı bir düşmanı karlar altında yıllarca, üşümeden, acıkmadan, uyumadan bekleyerek ömür tüketmişlerdir. Bu millet yatmadan önce bir kilidi de onlar gelecek diye kapısına vurmuştur. Neyse, bunun kadrini ve ızdırabını insanın dost ve müttefiki bile bilmeyebilir. Geçelim bir kalem. Dostlar alışverişte görsün.

Eğer ABD, Türkiye'nin dostluğuna gerçekten önem veriyorsa, şimdi Türkiye'nin bu yeni döneme uyum sağlaması için, rehabilitasyonu için çaba göstermelidir. Zira, bu milleti "Sen aslansın, sen kaplansın. NATO'nun ileri karakolusun" diye, kusura bakmasınlar, dolduruşa getiren onlar değil midir? Elbet bu işin psikolojik tedavisi de onların boynunun borcudur. Bu böyle biline Sayın Abromowitz, Sayın Bush. Kaytarmak size yakışmaz. Ve alınmayın, dost acı söyler.

Türkiye öyle bir kalemde silinecek ülke değildir. Olabilir, dünya konjonktürü değişmiş olabilir. NATO'ya lüzum kalmamış olabilir. Ama unutmayalım, ABD'nin Ortadoğu'da terkedilemez çıkarları mevcuttur. Ki bunu ifade eden de kendileridir. Türkiye'nin istikrar unsuru olarak sergilediği ağırlık olmasa, Başkan Bush her gittiği benzin istasyonunda kendisine galon galon sunulan Ortadoğu petrolünü bu kadar harcıalem kullanabilir mi? Bırak kullanmayı, bulabilir mi? Hiç zannetmeyiz... Ortadoğu'ya kol geren, adeta ağabeylik yapan Türkiye olmasa, ABD'nin has evladı, şımarık müttefiki İsrail böyle çalım satabilir mi? Araboğlu, Moiz'i tepelemez mi? Laik Türkiye engel teşkil etmese, şeriat azgını İranlı yobazlar ABD'yi Ortadoğu'da madara etmez mi? 6. Filo, Dolmabahçe'dekinden beter olmaz mı? Abazan Coniler aylarca kıyıya çıkamayıp uçak gemilerinde birbirlerini dürtmez mi? Bize bayramlık ağzımızı açtırmasınlar. Sonra pişman olurlar. Kirli çamaşır imal etmekte bu pek sayın müttefikimizin üstüne var mıdır dünyada?

Bu ihtiyaçları mevcutken, ABD'nin yapacağı tek şey saygıda kusur etmeden, Türkiye ile çerçevesi yeniden çizilmiş bir ittifak kurmaktır. Ama 67 senedir, yurtta sulh cihanda sulh şiarını benimsemiş Türkiye'nin, Sam Amca'nın Ortadoğu'ya yönelik heveslerine ve saldırgan amaçlarına alet olamayacağını da cümle alem bilmelidir. Aksi, havanda su dövmektir. Zorla güzellik olmaz... Fakat, bu orta bir yol bulunmaz demek de değildir. Bir konsensüs elbet sağlanabilir. Nasıl mı? Heyhat, iş başa düştü yine Ekşiciva Efendi. (Keşke, rahmetli pederimizin nasihatına riayet edip Hariciye'ye girseydik. Hoş, bizde bu Doğrucu Davutluk varken orada da barındırmazlardı ya...)

Gelelim ikili ittifakı kurmaya. Amerika'yı yeniden keşfedeceğimiz sanılmasın. Gözünde tavukkarası olmayan bu formülü hemen görür. Madem Kuzey'den gelen bir tehlike kalmadı, o zaman vaktiyle o tehlikeye karşı kurulmuş üsleri ve tesisleri söker aşağıya taşırsın. Al bir örnek: Sök Amerikan üssünü Giresun'dan, getir kur Şırnak'a, Batman'a, Şemdinli'ye... İşte, güneyden gelen tehdite hazırlop cevap. Bir tek nakliye masrafına koca, yeni bir ittifak. Hem Olağanüstü Hal Bölgesi de şenlenir. Amerikalılar geleceği için ticaret de artar. Coni ne yapacak onca doları, harcayacak tabii. O harcayacak, Dağ Türkü kazanacak. Yine de mızmızlanırlarsa eh yani! Pes yani!

Diyelim ki, Sam Amca buna fit olmadı. Nazlandı. O zaman, hadi hemşehrim bana eyvallah!.. Yeni bir dünya kurulur, Türkiye'de orada yerini alır. Yalan mı? Paşagönlümüz bilir! ■

temmuz 1970

31 YAPRAK

Özcan GÜLENER

Türkiye 1970 Temmuz'una Zonguldak'tan gelen "kara haber"le girdi. 2 Temmuz'da Ereğli Kömür İşletmeleri Kozlu üretim bölgesinde meydana gelen grizu patlaması sonunda 3 maden işçisi öldü, 5 işçi de ağır yaralandı... Sonrasını tahmin edebiliriz. Kaza mahallinde yetkililerin incelemeleri, açıklamalar, taziyet dilekleri, cenaze törenleri vs... Sonuç 20 yıl sonra aynı rezalet hâlâ sürüp gidiyor. Yeniçeltek'teki facia (katliam demek daha doğru olur herhalde) henüz hafızalarda tazeliğini koruyor.

3 Temmuz günü Irak'ın kuzeyinde Noperden köyünde Kürdistan Demokrat Partisi'nin 8. kongresi çalışmalarına başlıyordu... Irak rejimi 20 yıl önce ülkedeki Kürtlere milliyet hakkı tanıyan bir anayasa hazırlamıştı. Anayasaya göre "Irak halkı, iki temel milletten meydana gelmekteydi; Arap ve Kürt milletleri... Ayrıca Irak Anayasası Kürtçeyi Arapça ile birlikte resmi dil olarak kabul ediyordu. Nereden nereye... Noperden köyünden Halepçe'ye...

3 Temmuz günü Noperden köyünde KDP kongresi yapılırken Ankara'da da CHP'nin 20. Kurultayı çalışmalarına başlıyordu. Bülent Ecevit'in yıldızının iyiden iyiye parladığı bu kurultayda, Genel Başkan İnönü, "CHP'nin sosyalist bir parti olmadığını, ama Anayasanın da sosyalist bir partinin kurulmasını engellemediğini" söylüyordu...

Kanada'da yayınlanan Montreal-Matin gazetesi ABD'nin Vietnam'daki "marifetlerine" bir yenisini eklediğini yazıyordu. Gazetenin Washington muhabirinin bildirdiğine göre ABD, Vietnam'da en tehlikeli bölgelere yeni bir alay göndermişti... Alayın özelliği cezaevlerinden özgürlük vaadiyle devşirilmiş katillerden kurulu olması. Nitekim sözkonusu alay, acımasızlığı ve katliamlarıyla namını kısa sürede duyurdu. ABD'li resmi çevreler ise olayı ısrarla reddediyorlardı.

Ankara ve İstanbul Eczacılık Fakülteleri 4 Temmuz günü yayınladıkları bildiride afyon üretiminin kısıtlanmasını protesto ediyor ve bu gelişmeyi "ABD'nin Türkiye üzerindeki yeni bir baskısı olarak" değerlendiriyorlardı. Aynı yıl Galatasaray, transfer bombalarını patlattı. Aydın, Metin, Cengiz ve Tuncay yeni sezonda Galatasaray formasını giyeceklerdi. Bu dört futbolcuya ödenen para ise 1.175.000 TL. Az mı? Ama unutmayın 20 yıl önce Milli Piyangonun büyük ikramiyesi sadece l milyon TL idi.

5 Temmuz sabahı Belfast şehri 2000 İngiliz askerinin ve çok sayıda zırhlı aracın yoğun kuşatması altında güne başlıyordu. 4 Temmuz gecesi sokağa çıkma yasağına rağmen sabaha kadar süren çatışmalarda 5 sivil ölüyor l0 İngiliz askeri yaralanıyordu.

6 Temmuz günü CHP Kurultayında kürsüde Ecevit vardı ve toprak işgallerini "devrimci bir eylem" olarak olumluyordu. Bunun üzerine söz alan Kemal Satır, "köylümüzün başkalarının tarlalarına tecavüzünü anayasa men eder" diyerek İnönü'yü bu konuda açıklama yapmaya çağırıyordu.

Temmuz ayı toplumsal muhalefetin tepkilerinin özellikle kırsal kesimde yoğunlaştığı bir dönem oldu. 5 Temmuz'da İzmir'de Ziraat Odalarının Ege çapında düzenlediği toplantıya katılanlar pamuk, üzüm gibi ihraç ürünlerinin taban fiyatlarının bir an önce açıklanmasını istediler. Toplantıda taban fiyatlarının tatmin edici olmaması halinde üreticinin Ankara'ya yürüyeceği ifade edildi. 8 Temmuz günü bir başka tepki de Ordu'dan yükseliyordu. Fındık üreticileri düzenledikleri direniş mitinginden sonra Samsun-Trabzon karayolunu uzun süre trafiğe kapamışlar, yolları açmak için gönderilen askeri araçların geçişine izin vermemişlerdi. Direniş şehir merkezinde de hızla yayıldı... Evi taşlanan fabrikatör Yusuf Köksal işçilerin üzerine ateş açarak 60 yaşındaki Salim Çavuş'un ölümüne, İhsan Odabaşı ve Mustafa Şener'in yaralanmasına neden

CHP 20. kurultayında yıldızı parlayan genç genel sekreter Bülent Ecevit... Mehmet Barlas'tan Kaddafi'ye övgü... Ordu'da fındık üreticilerinin öfkesi... Doğan Özgüden için 112 dava 582 yıl hapis istendi.. Niğde Fertekli'de "kız babaları"na protesto.

oluyordu. Olaylar sonucu 86 kişi gözaltına alındı.

Aynı günlerde mühendisler ve teknikerler de direnişteydi. 6 Temmuz günü başlatılan üç günlük "Teknik Personel Boykotu"na katılma oranı Ankara'da %85, İzmir'de %75 iken sıkıyönetim bulunan İstanbul'da düşük düzeyde kaldı.

Temmuz ayında bir başka protesto "eylemi" de Niğde'nin Fertekli kasabasında yaşanıyordu. Ama bu kez protesto edilen hükümet değil, Fertekli'li "kız babaları" idi. Protesto konusu ise Fertelli'nin evlilik çağına gelen genç kızlarının kasaba dışına gelin gitmeleriydi... Fertekli'de başlık alınmadığı gibi kız tarafı damat adayına para verdiğinden civar il ve illerden gelen "delikanlılar" kasabada "kız bırakmamışlardı". Bunun üzerine 50'ye yakın Fertekli genç "kız babalarına karşı" sessiz bir yürüyüş düzenliyorlardı.

CHP Kurultayı'nda Genç Genel Sekreterin önlenemeyen yükselişi sürüyor... Parti Meclisi için yapılan seçimlerin sonunda da Bülent Ecevit parti iç iktidarı tamamen ele geçiriyordu. Şimdi şu satırlara dikkat:

"Adalet Partisi izlediği kapitalist kalkınma yöntemi ile, hem karşı karşıya bulunduğumuz sorunları çözmemekte, hem de aracıdan ve tefeciden, büyük toprak sahibinden, yabancı sermaye işbirlikçilerinden yana olan tutumuyla toplumda artık ekonomik farklılaşmalara göre belirmeye başlayan yeni çelişkileri daha ağırlaştırmaktadır." Bu görüşler 20. kurultay bildirgesinde dile getiriliyor. Bir Dev-Genç bildirisinde değil.

Şimdi de şu satırlara dikkat:

"Biz Libya'daki harekete Devrim diyoruz. Tabi sadece bizim için değil, dünyanın büyük kesimi için de bu bir devrimdir."

"Libya çok kısa bir süre öncesine kadar tam anlamı ile bağımlı bir ülkeydi. Savunması İngiltere'ye terkedilmiş, toprakları üzerinde Amerika ile İngiltere'nin askeri üslerini kurdurmuştu."

"En son 20 petrol şirketi birden millileştirildi. Artık Libya'da toprağın altı da üstü de Libya'lıların olmuştu."

"Kaddafi'yi alkışlamaktan başka birşey yapamıyoruz bugün"

Bu satırlar da 7 Temmuz 1970 tarihli Milliyet'ten yazarı da Mehmet Barlas!

8 Temmuz günü Louisiana Yüksek Temyiz Mahkemesi askere gitmeyi reddeden eski dünya ağır sıklet boks şampiyonu efsane isim Muhammed Ali hakkındaki hapis cezasını ikinci kez onaylıyordu.

10 Temmuz günü TÖS Ankara Şubesi MEB önüne siyah çelenk bırakmaya kalkınca öğretmenlerle polisler arasında kavga çıktı. Yumruklaşma 5 öğretmenin gözaltına alınmasıyla neticelendiriliyordu.

Aynı gün 78.653 lise mezunu yoğun terlemedeydi. 8 ilde üniversiteler arası giriş sınavı yapılmaktaydı.

11 Temmuz günü Cumhuriyet Senatosunda 274 sayılı kanun tasarısı üzerindeki görüşmeler bütün hızıyla sürüyordu. 15-16 Haziran işçi direnişine neden olan kanun tasarısı eski 27 Mayısçı kontenjan Senatörü Osman Köksal tarafından "faşist bir yasa" olarak tanımlanıyordu. Madanoğlu ise sıkıyönetimin "Mc Carthy'cilerin koşutunda, devrimci avında" olduğunu iddia ediyordu.

Jean Paul Sartre entellektüelleri işçilerle birlikte bir gazete çıkarmaya çağırıyordu. Alman TV'sinde yaptığı konuşmada Fransa'nın bir iç savaşa sürüklendiğini ve aydınların bu savaşta yerlerini almaları gerektiğini belirtiyordu. Atilla Dorsay 14 Temmuz günü yılın filmlerini açıkladı: "Düşen Kadın", "Ah bu Çingeneler", "Çalınan Buseler", "Gizli Merasim".

Bir direniş de toplum polisinden... 17 Temmuz'da 6 saatlik boykot yapan 2000 toplum polisinden 150'si doğuya, 50'si ise başka bölgelere sürülüyordu.

Düşünce "suçlarına" yüzlerce yıllık cezalar 20 yıl önce de gündemdeydi. ANT Dergisi'nin Ağustos sayısında yapılan açıklamaya göre 3.5 yıl içinde toplam 112 dava açılmıştı. Derginin Genel Yayın Yönetmeni Doğan Özgüden hakkında istenen hapis cezası ise 582 yıldı.

Yaşar Kemal'in İnce Memet romanının filme alınması için yürütülen çabalar temmuz ayında da çeşitli düzeylerde sürdü. Sansür kurulunun yasaklama kararından sonra Danıştay'a yapılan başvurudan henüz sonuç alınamayan günlerde Yugoslav sinemacılar da "İnce Memet"i çekmeye talip oldular. Bu kez yönetmen adayı Alexander Petroviç, Petroviç'in İnce Memet adayı ise Yılmaz Güney.

27 Temmuz günü Portekiz'de yeni bir dönem başlıyordu. 40 yıllık bir diktatör Salazar öldü! Portekiz'in Afrika'daki sömürgelerinde, Angola'da, Mozambik'te işlediği suçların baş sorumlusu Salazar diktatörlüğe, Portekiz halkını alıştıra alıştıra ve önce Ekonomi Bakanlığından sonra da Başbakanlık makamlarından geçerek tırmanmıştı. Ne manidar! ■

KİTAPLAR

Bir Kitap, İki Rapor

12 Eylül'ün Cezaevleri,
(Olaylar, Sorunlar, Çözüm Yolları)
Haşim Kutlu,
Alan yayıncılık,
İstanbul, 1989
272 sayfa, 9.000TL.

Pencereden dışarıya bakıyorum. Caddede sağa sola giden insanları seyrediyorum. Artık kalabalık değil cadde. Yaz iyice bastırdı. Tatile gitti çoğu. Bu bunaltıcı sıcaklarda şöyle serin bir koyda çadır kurup kamp yapmak ne güzeldir. Sonra denize girmek. Hamakta sallanmak. Öff... Nerden geldi şimdi aklıma bunlar. Belki ben de giderim tatile.

Ama tatile gitmek isteyip te gidemeyenler var. Parası olmadığından, işte çalıştığından değil, dört duvar arasında olduğundan. Hapishanede olduğundan. İnsanlar her şeyin iyisine güzeline layık dediklerinden, dediklerini yaşama geçirmek istediklerinden dolayı hapishanede olduklarından tatile gidemeyenler var.

Kızmayın canım, canınızı sıkmak için yazmıyorum bunları. Önce deniz, sonra hapishane. Hani mesela dedim. Pencereden dışarı bakmayı bıraktım, salonda volta atmaya başladım. Ben volta atarken hep düşünürüm. Düşünüyorum. Volta atıyorum. Ben bunu hep yapıyorum. Şaka, şaka diye yazmama da gerek yok aslında. Ben sözü şuraya getirmek istiyorum deminden beri. Bir süre cezaevinde kaldım ve çıktım. Çıktım mı acaba? İkide bir bu soruyu soruyorum kendi kendime. Demin pencereden dışarı bakıyordum ya bakarken bakarken birden insanlar bana volta atıyorlar gibi geldi. Birini gözümle takip ediyorum, bir sokağın köşesinden kayboluyor. Aynı anda biri çıkıyor ordan. Sanki böyle bir gidip bir geliyorlar.

"Dışarıda" Kaç Kişiyiz?

Şu fıkrayı çok seviyorum. Adamın biri tımarhanenin önüne gelmiş, bir deliye:"Hey, içerde kaç kişisiniz?" diye sormuş. Deli de "Peki siz dışarda kaç kişisiniz?"

Simgesel anlatırsak: telörgüler, mayınlar, nöbetçi kuleleri cezaevlerinin simgeleridir değil mi? Peki bütün bir ülkenin çevresi bunlarla kaplı değil mi?

Bir yerden bir yere, cezaevinden, koğuştan veya hücreden bir diğerine geçtiğimde nedense yeni yerimi hep yadırgamışımdır. Eski yerimi aramışımdır. Sonra yavaş yavaş alışırım. Elbise torbamı açarım, yatağımı yaparım. Yatağımın bir köşesi söküksе zulamdan iğne ipliği çıkarır dikerim. Topak olmuş pamuğu yayar, kabartırım. Varsa çarşaf, nevresim, yastık kılıfı mmm, mis gibi. Gene zulamdan bir kartpostal bir resim çıkarır duvara yapıştırırım. Bütün yabancılığım biter. Benim derim artık burası. Bizim deriz. Ranza, duvar ve ben ve biz, ısı yayılır birbirimize vücutlarımızdan. Isınır kaynaşırız. Ben artık buradayım, geldiğim yer yok. Ben burada yaşayacağım. Burası bende değil. Yaşadığımız her metrekare bizim vatan parçamızdır. Bu ülke bizim. Başka Türkiye yok. Tel örgüler ve kulelerle çevrili de olsa. Ben yaşadığım yeri güzelleştiririm.

Önce Beyinlerimizi Kurtaralım

Ve duvarı. Bu duvar var ya bu duvar... Bir gün, çıktığımda bir gün, tabi, hep içeriyi yaşıyorum ya -gönül bu sevdalanıyor. Kolayca. Öyle sanıyor. Nisan yağmuru gibi, birden gökkuşağı açıyor. Pırıl pırıl. Sonra hemen kayboluyor. Bir gün bir kıyı kahvesine oturmuştuk. Ben ona bakmışım. Ona bakmaktan kendimi alamamışım. Öyle bakmışım. Bakışlarım dalmış gitmiş, nerelere? Bana "duvar kokuyor bakışların" demiş. Ben öylece kalmışım. Gökkuşağı... öylece asılı kalmış göğe, flulaşmış.

Sevgili duvar sen hep dost geldin bana. Benim yüzüm ne zaman dost görünecek ona. Duvarı yüzümden nasıl kazıyacağım?

Ben aslında cezaevi konusunda teorik bir yazı yazacaktım. Kalemim gitmiyor bir türlü. Cezaevinin teorisi meorisi olmuyor.

Önce beyinlerimiz kurtulmalı zincirlerinden. Teori ardından gelir. Omuzlarımızın üstünde kafalarımız ne kadar sağlam duruyor, ona bakalım. "Bahar geldi ama ben göremeyeceğim" diyen kör dilencinin hikayesini anlatmıyorum. "Mapushane etrafında dikenli teller/Tez gel ağam tez gel görüş günümde"yi de anlatmıyorum. Yani arabesk yapmıyorum. Ama arabeski kaldırsak da onu doğuran gerçeklik ortada duruyor. Gene mi hapishane konusu, serzenişlerine karşı söylüyorum bunu. Bu bir moda değil ki. Bu yıl da Yargıcı'dan siyah giyelim. Peki şekerim. Biraz da başka konularda yazalım. Peki hayatım. Biraz da ... öreke.

Yazımın başlığı "bir kitap, iki rapor ve dağınık notlar"dı. Şimdi bir kitap: 12 Eylül'ün Cezaevleri, Olaylar-Sorunlar-Çözüm Yolları. Haşim Kutlu. İki rapor: HELSİNKİ İZLEME RAPORU. Türkiye'de Cezaevi Koşulları ve NEWYORK KENTİ BARO BİRLİĞİ Uluslararası İnsan Hakları Komitesi Raporu. Türkiye'de işkence-Yasal Sistemin Karşılığı.

Önce Haşim Kutlu'yu kısaca tanıyalım: 1942'de Maraş-Afşin'de doğan Kutlu, Dev-Genç davası nedeniyle l974 yılında tutuklandı.TCK'nın 146/1 maddesi hükümlerince ömür boyu hapse mahkum edildi. Haşim Kutlu halen Gaziantep Özel Tip Cezaevinde.

Sevgili Haşim Kutlu, sevgili 68'liler. Biz 78'lerde bir kısım 68'liye bakarak heyhat derdik. Bir zaman öğrenci hareketlerine katılan bağımsızlık ve demokrasi bayrağını taşıyan bu insanlara sorumluluklarını hatırlatamazdık. Hatırlatınca kendilerini küçük düşürülmüş hissederlerdi ve oportünistçe bir yaşam sürdürürlerdi. Meselelere sahip çıkmaktan bıkmışlardı. İşleri güçleri kariyer ve çok bilmişlikti. İçinde bulundukları felaketi göremiyorlar, görmek istemiyorlar ve devekuşları gibi başlarını kuma sokup faşizm tehdidinin azalacağını sanıyorlardı.

Şimdi de 78'liler. 78'lilere de sorumluluklarını hatırlatamıyoruz. Hatırlatınca çevreye saldırmaya başlıyorlar. İçinde bulundukları durumu teorikleştiriyorlar Türkiye'de sosyalist bir dergi 100.000 adet basılıp satardı. Nerde şimdi bu yüzbin insan? Hepsi öldü veya yurtdışına çıktı değil herhalde. Aklım erdiğince şöyle düşünüyorum: Sınıf ve tabakalar arası geçişlerin bol yaşandığı bir sosyo-ekonomik yapımız var. Bu konuda ilk bilimsel çalışmayı öğretim üyeliği yıllarında Behice Boran yapmış. Şimdi de böyle bir çalışmaya ne kadar çok gereksinmemiz var. Orta sınıfların yoğun olduğu ekonomik sistemimizde alt sınıflar üst sınıf özlemlerini hep barındırıyorlar içlerinde. Fırsatını buldular mı hoop atlayıveriyorlar. Orta sınıfların çalkantılı olduğu dönemlerde, telaşa düştüklerinde, bir de faşizmin iç savaş politikaları karşısında doğru anti-faşist politikalar sunan sosyalistlere sarılıyorlar. Şimdi o denekler üst sınıf ütopyalarını gerçekleştirme uğraşında olduklarından ve aradıkları ütopya o dergilerde olmadığından okumuyorlar. Demokrat! ın ilk sayısı "Türkiye Nereye?" sorusunu kapak yapmıştı. İkinci sayının kapağı "İktidar Kimin?" Bence şimdi de sorulması gereken soru "Ben (Biz) Nereye?" olmalı. Öyle ya Türkiye bir yerlere gidiyor. Ben de bu geminin içindeyim. Geminin kaptanı birileri. Peki ben neciyim? Kimim? Nerdeyim?

"Bize göre sorunun kaynağı; 12 Eylül Adaleti'nin ayrılmaz bir parçası olan ve en yoğun biçimiyle özel tip cezaevlerinde uygulamaya sokulan cezaevleri rejimidir. Bu noktaların altını çizerek ifade etmek istiyoruz; bu rejim kökten değişmedikçe, cezaevlerinde gerçek bir iyileştirmeden ve huzurdan sözetmek olası değildir."

"Başlıbaşına bir cezaevleri sorunsalının varlığı, bugün daha geniş bir çevrede kabul görmüş durumda. Ama, cezaevleri sorununun özüne değinen yok. Bugün olmuş; kapı, pencere, çay, çorba sorunları cezaevleri sorunsalı diye tartışılıyor."

"Açlık grevi, hiç hesapta olmayan bir ayrışmayı gündeme getirdi. Başka zamanlarda demokrasi havariliğini kimseye kaptırmayan kurum, kuruluş ve kişiler açlık grevlerinin estirdiği demokrasi rüzgarında maskelerini düşürdüler.!"

"Yasal mevzuat Müebbetliklerin 14 yıl ve 5 ay üzerinden salıverilmelerini gerektirmektedir. Fakat hükümet 3267 sayılı yasanın yürürlüğe konması sırasında koşullu salıverme iki yıllık hak kaybına neden olmuştu. Bugün binlerle sayılabilecek müebbetlik mahkum, sorunlarının çözümü için kamuoyunun ilgisini ve dayanışmasını bekliyor. İlgi ve dayanışma olmadan soruna çözüm getirmek bize olası görünmüyor."

Şimdi de raporlara bir göz atalım: Helsinki İzleme Raporu, İnsan Hakları İzleme Komitelerinin cezaevi koşulları hakkındaki bir dizi raporunun bir parçasıdır. İnsan Hakları İzleme Komiteleri Afrika, Amerika, Asya, Helsinki ve Ortadoğu İzleme Komiteleri olmak üzere beş komiteden oluşmaktadır. Birleşik Devletler Helsinki İzleme Komitesi 1975 Helsinki anlaşmalarının insan hakları konusundaki koşullarına uyulmasını sağlamak üzere 1979 yılında oluşturulmuş, hükümetlerden bağımsız bir kuruluştur. Raporun girişinde "Türk cezaevleri uzun zamandır en kötü cezaevi koşullarının simgesi olmuştur." denilerek tanıklı ve belgeli, ayrıntılı bir çalışma sunulmaktadır. Heyet 18-26 Mart 1989 tarihinde Türkiye'ye gelerek incelemelerde bulunmuştur. Fakat hükümet cezaevlerini ziyaretlerine izin vermemiştir. İkinci rapor olan New York kenti Baro Birliği Uluslararası İnsan Hakları Komitesinin raporu; Türkiye'de işkencenin mevcut yasal sistemin karşılığı olduğu sonucuna varmıştır. Raporun girişinde "Türkiye'de insan haklarının ihlali, özellikle de işkence konusundaki raporlar Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa için büyük endişe konusudur" denmektedir. Baro Birliginin Uluslararası İnsan Hakları Komitesi'nin 4 üyesinden oluşan bir delege heyeti, özellikle Türkiye'nin Ağustos 1988'de imzaladığı işkence ya da diğer alçaltıcı, insanlıkdışı ve zalim muamele ve cezalandırma'ya karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin yükümlülükleri ışığında, Türk yasal sisteminin askeri ve sivil yasa yürütme görevlileri tarafından yapılan işkenceye karşı nasıl tepki gösterdiğini incelemek üzere Mayıs ve Haziran 1989'da Türkiye'de bulundular. Birlik devletle ilgisi olmayan bağımsız bir örgütlenmedir. Esas olarak New York'ta ama aynı zamanda bütün A.B.D.'de ve 40'tan fazla ülkede 18.000 avukat ve yargıç üyesi vardır.

Yargıtayla tartışmalarının gündemde olduğu şu günlerde barolarımıza ne diyelim: Darısı başınıza.

Son olarak tekrar sevgili Haşim Kutlu'yla sohbet edelim. "12 Eylül'ün toplumsal reçetesi iflas etti. Açıkça ifade etmek ve kabul etmek gerekirki, reçeteyi ilk yırtan da cezaevleri oldu."

Gülay, Lâli Berte... Yani Sevgi ve Umut

Ne güzel. Tabi ya. Ne o, öyle anlatılıyor ki, faşizm ve işkence altedilemez olgular olarak konuyor önümüze. Oysa işkenceden geçen altıyüzbin insanıyla deneyimli bir ülke olduk. Kötü anlarımız olmadı mı? Bazan öyle anlarımız olurdu ki, umudumuz hepten yiter görünürdü. Umut son direnme noktamızdı. Bakardık bir arkadaşımız derinlerden, tabutluklardan ses veriyor. O, bütün güzelliğiyle bir kardeleni saklıyor. O anda içimiz ısınırdı. Bir ses bin ses olurdu. O, hepimiz adına direnirdi. Onun direnci kırıldığında son nefesimizi verecektik. O bunu biliyordu.

Bunu bilelim. Gülaylarımızı sorgusuz sualsiz vuruyorlar. Demokrasi ve faşizmin aynı yönetici insanlarla olmayacağını, olamayacağını bilelim.Önce sevgiyi parçaladığını bilelim de faşizmin, balyoz gibi ardıardına indiğinde beyinlere, sevgiyi yaşatalım. Gidin görün cezaevlerindeki insanlarımızı, sevgiyi yaşayacak, umudu soluyacaksınız.

Lali Berte'ye mektupları okuyor musunuz? Lali Berte sizsiniz. Lali Berte bir çağrıdır. Niye çağrıya yanıt olmuyorsunuz? Bu o kadar mı zor? ■

ALEVİLİK: Sosyalistler Taraf Olabilir mi?

Ötedenberi bir "Alevilik Tartışması"dır yapılır durur sağda solda. Ancak bu olgu hiçbir zaman son günlerdeki kadar sistemli ve adeta tek merkezden gündeme getirilmemişti. İnsan ister istemez soruyor: "Bayram değil, seyran değil, eniştem beni niye öptü"? Şakası bir yana sorun aslında çok ciddi. NOKTA'da başlayıp sonra CUMHURİYET'te kampanya haline dönüşen bu olgu İKİBİNE DOĞRU'nun "uyarıcı" kapağıyla yeni bir boyut kazandı. Daha sonra da siz değindiniz HALK GERÇEĞİ ile birlikte.Ve tabii bir "Alevilik Bildirgesidir" dolaştı durdu; sanki önüne konan her metni -ilkesizce- imzalama meraklısı bazı aydınlarımız da imzaladılar, sonraları "hık mık" etseler de. Tam bu fırtına geçiyor derken bir de baktık ki, NOKTA yeni bir kapak daha yaptı: "İran'ın Türkiye'deki Oyunları: Aleviler" Resmi, Gayrı Resmi, Ulusal, Uluslararası, meğer ne de çok "oyun" oynayan varmış aleviler üzerinde! (Zaten bu son kapak olmasaydı oturup bunları yazmayacaktım belki de) Öyle sanıyorum ki artık sol, istese de istemese de, bu konuda net bir ideolojik tavır almak zorundadır. Sizi bilmem ama kendini sol kültür içinde gören biri olarak, biraz "aykırı" da olsa bazı noktalara değinme gereğini hissediyorum. (Madem böyle bir tartışma başlatıldı, her görüş açıkça savunulmalı.) Üstelik bunun önümüzdeki dönemde önemli pratik sonuçları ve yeni ayrım noktaları getireceğini bekliyorum.

Elbette ki, bir "demokrat" olarak her kime olursa olsun insanların inançlarından dolayı baskı yapılıyorsa buna karşı çıkarım. Ancak bugün işin bu kulvardan hızla çıkartıldığını ve sapla samanın birbirine karıştığını gözlüyorum. (Kanaatimce sol da -en geniş manada- konunun radikal bir eleştirisini yapabilmiş değil henüz ve kendine dayatılan dogmaları papağan gibi tekrarlamakla meşgul) Böyle giderse sol geleneğinde olmayan ve tüm tarihsel literatürüne aykırı bir konuma sürükleneceğe benzer. Bu mezhepçiliktir. Böylelikle sol hızla geri toplumsal ideolojik konumların tarafı durumuna sürükleniyor. Vakit geçirilmeden buna müdahale edilmesi gerektiğine inanıyorum. (Bilmeyen biri aleviliği marksizmin bir fraksiyonu sanacak neredeyse, Hazreti Ali'yi de büyük bir proleter-devrimci!) Son derece vulger formülasyonlarla ötedenberi alevi ritüellerini bolca kullanan sola -saz aşıkları, Pir Sultan, vb- şimdi net alevi montajı yapılmak isteniyor.

Öyle görünüyor ki, birden "alevi aşığı" kesilen sadece devlet değil. ("Alevi Kürt-Sünni Kürt" kozu olarak ya da tabansız kalan Kemalistlerin kendilerine sözümona "laik" bir taban yaratma çabası olarak) birçok kesimin pragmatik gerekçelerle el attıkları "bereketli bir alan" durumuna geliyor. Bu kesimden kadro devşirme derdine düşmüş bir kısım "marksist" gruplardan tutun (TKP/İşçinin Sesi lideri R. Yörükoğlu'nun kitabındaki yağlamalar gibi) palazlanmaya başlayan alevi burjuvazisine, Almanya'daki işçiler arasında AET destekli çeşitli haberalma servislerinin el altından desteklediği planlara, İran Şiiliğine, hatta Özal'a, MİT'e, MHP'ye kadar uzanan bir kombinezon bu. (Ben alevi değilim, alevi arkadaşlar da kızmasınlar ama, eğer alevi olsaydım herhalde çok rahatsız olurdum. Benim inancım bu kadar kişiliksiz mi ki, herkes kendine çekiyor, diye. O yüzden her alevi kökenli kişi ne olacağına karar versin artık. Bir ipte birçok kimlik oynamıyor.) Sağın tarikatçılığına karşı alevi

Erenler Meclisi'nde ...

ALEVLENEN ALEVİ TARTIŞMASI

Yaşar Kanbur

Devlet Alevilerin muhalefet potansiyellerini dinsel mistifikasyonla törpülemek mi istiyor, yoksa yükselen irticaya karşı Alevileri ... olarak mı

mezhepçiliği canlandırılmak isteniyor. (Mezhepçiliği sadece ANAP yapmıyor, SHP'de Mustafa Timisi ekibine ne buyrulur?) Bu yüzden ortada vahim sonuçlara yol açabilecek bir "oyun" oynandığı kesindir. Kökeni ne olursa olsun tüm aklı başında aydınlar bu oyuna gelmemeli diye düşünüyorum.

Bence, daha da kötüsü, solun bu tarihsel ve geri çatışkıya bir "taraf" olarak çekilmesi. İki ucu keskin bir bıçakla oynanıyor. (İleride olası yeni Kahramanmaraş'ların faturası bu sefer solun ve tabii alevilerin üzerine yıkılabilir bu kez.) Tabii ki bunda marksizmin son yıllarda yaşadığı ideolojik erozyon ve kimlik bunalımının da payı büyük. Zaten yeterince özümsenmemiş devrimci değerler hızla çözülürken, insanlar kurtuluşu arkaik kimliklerine geri dönüşte görüyorlar. (Zaten aleviler her iki kimliği bir arada yaşatmışlardı, şimdi dominant yanları su yüzüne çıkıyor.) Devrimci değerlerin eski birleştirici dinamiğini yitirmesi ne kadar milliyetçi, şöven, geri arkaik, ideoloji ve kültür varsa ön plana çıkartıyor. Bu tehlikeli bir gidişattır. Şimdi pek belli değil ama ileride çok garip saflaşmalar yaratabilir.

Bu yüzden, konumuz özelinde solun çok riskli bir alana prim verdiğini düşünüyorum. Zaten herşeyin içiçe geçtiği ve tanınmaz hale getirildiği bir değerler erozyonu döneminden geçilirken, soldan bu konuda daha ihtiyatlı bir davranış beklemek herhalde yanlış olmazdı. Ama öyle olmuyor. (Neredeyse aleviler "anadan doğma devrimci" ilan edilecekler. Alevi olmadığım için kendi devrimciliğimden kuşku duymaya başladım doğrusu! Kaldı ki bugün sol kadrolar arasında bile zaman zaman bu çelişki uç verebiliyor. Örneğin Alevi kökenli solcu arkadaşlarımızla konuşurken aleviliğinden adeta övünç duyuyorlar ama aynı zamanda "ateist" olduklarını söylüyorlar. Bu ne perhiz bu ne lahana turşusu diye sormadan edemiyorum doğrusu) Ne oldu kimliklerimize?

Şimdi biraz da bu konuda sola dayatılan önyargılara değinmek istiyorum. Kendi payıma alevilerin gösterildiği kadar "ezilip horlandıklarını" zannetmiyorum. (Bu "ezilme" muhabbeti de sıktı artık, biraz mazohist bir yan var galiba.) Bunun biraz da alevilerin kendilerini toplumun diğer kesimlerine karşı sürekli ayrı tutmak istemelerinden kaynaklandığını düşünüyorum. Sürekli kendilerini ayrı tutup, içe kapalı bir kısır döngüyü tekrarlamalarından kaynaklanıyor biraz da. Bu yüzden sürekli

"bizden olan-olmayan" ayrımı yapıp, sonra da "ayrımcılığa karşı" olduklarını söylemeleri bana gayrı ciddi geliyor. Ve açıkça soruyorum: Marksist-Devrimciler, Materyalist-Ateistler ne zamandır İslamın iç hesaplaşmasında taraftırlar? Bilmem kaç yüzyıl önce İslam-İçi iktidar kapışmasını kaybettiler diye ben bugün onların teranelerini solculuk diye yutmak zorunda mıyım?

Bu paralelde, bırakın sosyalist bilinci, burjuva-demokrat hümanist bilinçle bakıldığında dahi aleviliğin (tek tek alevilerin değil, aleviliğin) "Çağdaş", "Hoşgürülü", "İlerici", "Hümanist", "Cumhuriyetçi", "Demokrat", vb olduğu söylenemez. Neden mi? Solcu aleviler de dahil, doğan her çocuğa "Hasan", "Hüseyin", "Ali" adı koyarak, sürekli bir kin kültürünü diri tutarak, sünnileri hep "düşman" belletmek mi Hümanizm? Sürekli "Kerbela" türküleri söyleyip bir intikam hırsını yaymak mı ileri cilik? Dışarıdan kız alıp vermemek mi çağdaşlık? Ali ve oniki imama secde etmek mi laiklik? Sürekli sünni fobisi altında mı yaşamak demokratlık? İlkel-Klan misali bir dayanışma gösterip, "can"dan sadece kendi "can"larını anlamak, onun dışında kalanları birliği tehdit eden potansiyel düşmanlar görmek mi cumhuriyetçilik? Sadece alevi anne-babadan doğanların alevi olabileceğini söylemek mi ırkçı olmamak? Hangisi? Örnekler daha da çoğaltılabilir. Ama eğer olaya tek taraflı ve kasıtlı bakmıyorsak alevi kültürün de en az diğeri kadar fanatik ve akıldışı olduğunu kabul etmemiz gerekir. Yok, görmüyorsak, o halde "görmek istemeyenden daha kötü bir kör olamaz" diyeceğim.

Aleviliğin "geleneksel olarak sola yatkınlığı" tezine gelince, bu sadece bir faraziyedir. Aleviliğin ikili karakterini görememektir. Alevilik "sola yatkınsa" bu sadece konjonktüreldir. Konjonktüre bağlı olarak Özal'la da, devrimcilerle de, Kültür Bakanı Namık Kemal Zeybek'le de, İranlı mollalarla da flört ederler. Bu sizi niye şaşırtıyor ki? Çünkü içsel olarak dünya görüşünü yeni evrensel bilinçten değil, toplumun geri dinsel bölünmüşlüğünden alıyor. Başka türlü olması da zaten mümkün görünmüyor. Çünkü değişmemekte inat eden herşey gericileşir. Aslında o da çoğu dinsel akım gibi bünyesinde faşizan ögeler taşır. Bugün olan da bu tutuculaşmanın ilk sinyalleridir o kadar.

Sanırım burada acı olan, yüzyıllar sonra toplumun bir takım arkaik hesaplaşmalarını burada tartışmak zorunda kalışımızdır. Bunların çoktan aşılması gerekirdi ama ne yazık ki öyle olmuyor. Bence bu zaafı Türkiye solu da bünyesinde barındırıyor. Bunu aşmadan da bilinçsel bir sıçrama yapacağına ben inanmıyorum. Sonuçta: gecikmeden doğru ve cesur tutum alınmalıdır. Gündelik çıkarların küçük hesapları ile hareket edilmemelidir. (En başta böyle davrananlara karşı çıkmak alevi kökenli arkadaşların görevi bence) Aksi takdirde sol kendi hayat alanını ve ideolojik hegomonyasını kendi tayin etmekten çıkıp, gericilerden pek de farkı olmayan konumlara sürüklenebilir. Vakit geçirilmeden bu konunun önyargısız ve düşmanca olmayan eleştiri ve tartışması yapılmalıdır. Aksi takdirde sol ileride ödeyemeyeceği bir fatura ve vebal altında kalabilir diye düşünüyorum. Derginiz DEMOKRAT'a demokratça selamlar yollarken, yeni bir dünyayı ve insanı ne küflenmiş hocalar ne dedeler kurabilir. Yeni bir hayat -eğer mümkünse- toplumun geri çatışkı ve saflaşmalarından kendine dinamik alamaz diye düşünüyorum. ■

Orçun B.Demirci

"GELİŞEN TÜRKİYE"NİN 2000'LERDEKİ BEDELİ

Türkiye'de -kapitalist yapılanmanın- hızlanması sonucunda birtakım iktisadi değişkenlerde istikrarsızlık görülmesinin 2000'lerde Türk halkına ödetileceği gerçeği sanırım bir çok Marksist'in gözünden kaçmaktadır. Hâlâ toplumsal muhalefeti hızlandırmak için bir şeyler yapmış olmak pahasına sokaklara dökülenlerse, zaten bu tür bir sorunu uzun vadede düşünecek bir rasyonelliğe sahip değillerdir.

O halde, yukarıda belirtilen sorunun iki farklı yaklaşımla açıklanması daha iyi olur: İktisadi değişkenlerdeki (GSMH, enflasyon, istihdam) bu artışın ya da azalmanın teknik temelleri neler olabilir? Bu durumun önce birey olarak, sonra da sosyal ve iktisadi yönüyle Türkiye insanına vereceği yükümlülükler, ödeteceği bedeller neler olacaktır?

Önce teknik bir analize baş vuracak olursak, iktisadi gelişme oranını yükseltecek iç ya da dış etkenler "ayrı ya da beraber" sermayenin birikiminde, kâr oranında çok yüksek bir artış ve de metaların pazarında bir genişlemeye yol açacaktır. Böylece uzun vadede, aşırı sermayenin ve aşırı yatırımların kontrol altına alınması sonucu işsizlikte bir artış olacaktır; reel ücretlerde işçilerin mücadele yoğunluğunda, örgütlenme sürecinde durgunlaşma ve azalma görülürken, artık-değer oranında şaşılacak bir artış meydana gelecektir. Bu da uzun vadede iş piyasasında ve pazarlarda yerli müteşebbisler için önce bir genişleme sonra da daralmaya, yabancı yatırımcılar için de hızlı bir genişlemeye yol açacaktır. Önce küçük yerli firmalardan başlayarak büyüklere doğru bir yok oluş kaydedilecektir. Çünkü, sermaye -uluslararası alanda merkezileşerek-rekabet odağını ulusal boyutlardan çekip uluslararası bir düzeye getirmektedir. Bunun gereği olarak, üretim maliyetini düşürecek olan yeni yöntemlerin uygulanması kaçınılmaz bir zorunluluk halini alacaktır. Türkiye'de bu duruma en uygun örnek olarak deterjan sektörünü verebiliriz. Çünkü deterjan tüketimi ortalama bir yurttaşın tüketim harcamaları içinde gittikçe büyüyen bir paya sahiptir. Hacmi bir trilyon lira olan deterjan piyasasında dört çok uluslu şirketin arasındaki rekabetin fiyat artışlarını yavaşlatmasıyla yerli firmaların bu pazardaki paylarının azaldığını görmekteyiz. 1989'da fiyat indekslerinin altı kez değiştirildiğini ve % 85'e varan zam oranlarını görüyoruz. Geçen yılki bu fiyat artışlarının temel nedeni, sektörde kullanılan hammaddenin yurt dışından ithal edilmesidir. Bu yüzden, firmalar üretim maliyetlerini düşürmek amacıyla, hammaddenin yurt içinde üretilmesini sağlayan yeni teknolojik yöntemlere başvurmuşlardır. Bu yıl DİE'nin verdiği fiyat artışları %25.4'lük bir orandadır ve de fiyat indeksi iki kez değiştirilmiştir. Burada dikkate alınması gereken önemli bir nokta da, yabancı firmaların ortaklık yoluyla piyasaya girmesidir.

Yukarıda denildiği gibi uluslararası şirketler yerli pazara girdikten sonra, üretim maliyetlerini düşürecek bir takım yöntemlere başvurmaktadırlar. Bu yöntemlerden birisi de teknolojik yenilenme ve de bu yenilenmeyi finanse edecek mali kaynağı genişletmek için işçilerin reel ücretlerinde durgunlaşmaya yol açmaktır. İşte bundan dolayıdır ki, bu yıl deterjan pazarında %48.01'lik bir orana sahip olan LEVER-İŞ firmasında çalışan işçilerin mücadelelerinin hacmini arttırma girişimlerine, aynı zamanda da işverenin bu hacmi daraltmak

için elinden gelen her türlü önlemi aldığına tanık olduk.

Kuramsal bir açıdan baktığımızda, teknolojik gelişmede ve emeğin örgütlenmesinde böyle kökten gelen değişmelerin olması normaldir. Bunların varolabilmesi için üretimin yarı ya da tam otomasyona geçmesi gerekir. Hatta, bu tür bir otomasyon eğitim ve sağlık hizmetlerine kadar yaşamın her alanında görülebilir. Çünkü, resmi ideolojiyi elinde tutan burjuvazi, üretim maliyetlerini düşürüp kârlılık oranını yükseltecek olan böylesi bir ekonomik gerçeğe "modernizasyon" adını verdiği bir kılıf uydurmak zorundadır.

Burjuvazinin ulusal pazarlar içinde -kârlılık oranını yükseltmek için- teknolojik gelişmeye ağırlık vermesi, bilimin ve bilimsel verilerin de sistematikleşmesine ve yayılmasına izin vermektedir. İktisadi toplumun temellerinin atıldığı 19. yy. Avrupasına bakacak olursak, bilimle üretimin arasında bir nedensellik ilişkisi olduğunu görmekteyiz. Fakat bu ilişki, günümüze göre daha dolaylıdır. Bu dolaylı ilişki içinde bilimin üretimin şekillenmesine belli vasıtalar aracılığıyla önayak olduğunu görmekteyiz. Oysa, günümüzde bilimle üretim arasındaki ilişkinin bir korelasyon olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Çünkü, -henüz 21. yy'a girmemişken- bilim hâlâ teknolojik icatları geliştirerek üretimi otomasyon sistemine dönüştürmekteyken, sermayenin de piyasa bunalımları sonucu, otomasyonu hızlandırmak ve sistematikleştirmek için bilimsel çalışmaları teşvik ettiğini görmekteyiz. Türkiye'de TÜBİTAK kurumsal işleyişinden dolayı bunun en güzel örneğidir.

Bu gün burjuvazi, otomasyonun sadece mekanikleşmenin bir uzantısı olduğunu, üretimi artırmak ve zaman kaybını önlemek amacıyla yapıldığını ileri sürmektedir. Bilimsel ve teknolojik ilerlemenin radikal bir değişim olmadığını savunan bazı burjuva ideologları, böylece teknolojiyi toplumdan ve de insan-emek bağıntısını da teknolojiden ayırmak istemektedirler. Burjuvazinin böyle bir aldatmaya başvurmasının temel nedeni, -üretimin otomasyonla gerçekleştirilmesi koşullarında- insan öğesinin ve de dolayısıyla emek üretkenliğinin üretim sürecinde nasıl bir paya sahip olacağı sorununu saklamak isteminden kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşımdan hareket edecek olursak, kapitalist üretim ilişkilerinin işleyişi üzerinde durulması gereken iki farklı sorunu ortaya çıkarır: Birincisi, insanların işten çıkarılmasını gerektiren otomasyon sistemi işsizlik oranında yüksek bir artışa neden olacaktır. İkincisi ise ücretlerde, -yoğun işsizlikten kaynaklanan iş bulma rekabetinden dolayı- bir durgunluk olsa bile, artık değerdeki herhangi bir artış yeni teknolojik yatırımları hiçbir zaman finanse edemeyecektir. O halde, Türkiye burjuvazisinin gelecekte de uluslararası arenada bir piyon olarak kalması kaçınılmazdır. Çünkü, yeni teknolojik yatırımları finanse edecek kaynak ancak dış borçlanmayla bulunacaktır.

Burjuvazi, otomasyon sonucu doğacak işsizliği devlet hizmetleri, sağlık hizmetleri ve eğitim alanında istihdam ederek azaltabileceğini ileri sürebilir. Nitekim, geleceğe yönelik planlar böyle görülmektedir. Türkiye'de öğretmenlik mesleğinin uzun yıllar sonra tekrar cazip hale getirilmek istenmesi de geleceğe yönelik bu planların bir göstergesidir. Çünkü, onlar aktif üretimden safdışı edilmiş olan kesimin sayıca çoğalmasına, toplumsal gelişmenin ve değişmenin bir türevi olarak bakmaktadırlar; bu değişimin böylece sermayeyle teknoloji arasındaki çelişkiyi yok edeceğine inanmaktadırlar. Bunun yanında işsizliğin azaltılmasının uzun vadede yapılacak -ve de günümüzde yapılan- yeni yatırımlarla gerçekleştirilebileceğine inanan bazı klasik burjuva ideologları geleceğe yönelik bir hiper-enflasyon korkusunu taşısalar bile, bu durumun tamamı ile gelişmişliğin bir cilvesi olduğunu savunmaktadırlar. Bakınız, Dünya Bankası eski başkan yardımcılarından Prof. Anne O. Kruegar ne diyor:"Türkiye 1980'lerde pek çok kalkınmakta olan ülkeden daha fazla gelişme katetti." Meslektaşı Münih Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Werner Gumpel ile "Türk ekonomisinde olumlu gelişmelerin sürdüğü, ancak enflasyonun önlenmesi için kamu açıklarının kapatılması gerektiği" görüşünde birleşiyorlar. Ve tabii ki, bunun karşılığında "Hacettepe Üniversitesi onursal bilim doktorluğu" unvanını almadan da ülkelerine dönmüyorlar. (Hürriyet, 29 Haziran 1990)

Yukarıda denildiği gibi, burjuva ekonomistleri aktif üretimden saf dışı edilenlerin hizmet sektörüne aktarılmasının o kadar da önemli sorunlar yaratacağı düşüncesinde değiller. Ancak aktif üretkenlik göstermeyen sektörlerde de, aktif üretimde olduğu gibi emek-sermaye çelişkisinin varolduğu gerçeğini gözden kaçırmaktadırlar. Çünkü, hizmet sektöründe bu çelişkiyi doğuracak olan kaynaklar ticaret, finans-kredi sistemi ve hizmet biçimi gibi kapitalizmin kendi iç çelişkilerini doğuran faktörlerden birkaçıdır.

Son zamanlarda, Türkiye'de sağlık ve eğitim sektörlerine baktığımızda, bu alanda demokratikleşme mücadelesini hızlandırmakta olan, öğretmen hareketini ortak birpaydada toplamaya çalışan EĞİT-DER'i sağlık alanında bu mücadeleyi belli anlamlarda yürüten Tabibler Odası'nı görmekteyiz. Bu iki alanda gerçekleştirilen mücadeleler tabii ki, Türkiye'nin demokratikleşme sürecini hızlandırmak için gereklidir. Ancak, bunun yanında kapitalizmin Türkiye'de karşılaşacağı ekonomik bunalımın gelecekte yoğunlaşmasında da önemli birer etken olacaklardır. Çünkü otomasyon sonucu doğacak işsizliği, hizmet sektöründe istihdam ederek azaltmayı planlayan burjuvazi, bu sektörlerdeki işveren-emekçi çelişkisini yükseltecek herhangi bir mücadele karşısında hayli rahatsız olacaktır. Bu yüzden, resmi ideolojiyi devlet yapısında örgütlemiş olan burjuvazi iktidar gücünü kullanarak bu sektörlerdeki örgütlenme ve sendikalaşma hareketlerini kıracak her türlü bürokratik engel ve yasaya başvurmaktan çekinmeyecektir. Son zamanlarda, Ankara'da 100 kadar öğretmenin telgraf çekme eylemi, sağlık personellerinin değişik yerlerde eylemlere başvurması ve de basından çok defa izlediğimiz "beyaz önlüklüler" yürüyüşleri şüphesiz iktidarın siyasi gücünü zayıflatmanın yanında onun gelecekteki iktisadi gücünü de kırmak açısından gerekli mücadele örnekleridir. Ve bu tür hareketlerin yaygınlaşması, uzun vadeye yönelik en mükemmel örgütlülüklerini gerçekleştirmeleri, sanırım 2000'lerin Türkiyesi'nde burjuvaziyi -ekonomik planlarını gerçekleştirmede- bir bunalıma sürükleyecektir. Bununla beraber, hizmet sektöründe çalışanların örgütlenmesini ve sendikalaşmasını önlemek amacıyla burjuvazinin her türlü önleme başvurduğunu saptamaktayız. Bu konuda ANAP Genel Başkan Yardımcısı Cumhur ERSÜMER'in verdiği demeç aynen şöyledir: "Memur devletin adamıdır, bunun için memurun muhatabı her zaman hükümettir. Memur ister, hükümet vermez. Bu hep böyle olmuştur. Bugün sıkıntıda olduğu gerçek. Biz iktidar olarak elimizden geleni yapacağız. Türkiye bütçesinin %60'ı memur ödeneklerine ayrılmıştır. Memurun maaşını yüksek istemesine bir de belediyeler neden oldu. Kalkıp hiç bir vasfı ve hakkı olmayan işçiye bir milyon verdiler. Bu memuru kışkırttı. Aslında memur haklı değil demiyorum. Fakat bu maaşlarla çalışmaya kendi istekleriyle geli-

yorlar. Hem de beş kişi alınacak yere beşbin kişi başvurarak. Memurun yaptığı eylemler haklı olabilir. Ancak beni korkutan bu istekler sonra politik hale geliyor. O zaman da malûm, ihtilal oluyor, iktidar değişiyor. Memurlar ordu ve güvenlik güçleri de dahil olmak üzere, zaman içerisinde sendikalı olabilir." (Güneş, 3 Temmuz, 1990) Bu demeç, burjuvazinin şimdiden işsizliği hizmet sektöründeki istihdamı arttırarak çözümlemeye çalıştığını ve de bunda yetersiz olduğunu, ayrıca hizmet sektöründe çalışanların gelecekte sorun teşkil etmemesi için iktidarın bazı anti-demokratik kısıtlamalara başvurduğunu doğrulamaktadır. Ancak burada, "ana muhalefet" SHP'nin, belediye işçilerinin ücretlerinde artış yaparak memurları da yüksek ücret talebine sevk etmek amacıyla, iktidarı -zaten varolan enflasyonun açtığı gelir dağılımındaki eşitsizliği yükselterek- bunalıma sürüklemeye çalıştığı gerçeği de önemli bir etkendir.

O halde, şunun farkına varmamız gerekiyor: kapitalizm, kârlılık oranını yükseltmek pahasına geliştirdiği teknolojik yapılanmalarla ve de otomasyon sonucu, varolan emekçi yığınlarını aktif üretimden safdışı ederek, aldığı anti-demokratik önlemlerin sertlik derecesini arttırarak emekçi kesimlerin sınıfsal yapısını ve örgütlenmesini bozmak istemektedir. Bundan dolayı, emekçi yığınların gelecekte kitlesel bir biçimde kuvvet denemesine başvurması, hatta siyasi erki ele geçirme girişiminde bulunması kaçınılmaz bir zorunluluk halini alacaktır. Bunun yanında, uzun vadede kapitalist gelişmenin teknolojik bir kökene dayanmış olması, sermaye ile emek arasında süregelen çelişkinin kuvvetlenmesine neden olacaktır. Çünkü kapitalizm ve siyasi kudreti, kendisinin geliştirdiği teknolojik yapılanmayla bir "dilemma" halindedir. Önemli olan sermayeye karşı örgütlenmesi gereken emeğin, -kısa vadede olmak yerine- uzun vadede atılımlar yaparak, bu yeni teknolojik yapılanmanın gerçekten modernizasyon mu yoksa pasifleştirme eylemi mi olduğunun farkına varabilmesidir. Şüphesiz bu görev emeğin kendi öz dinamikleri tarafından gerçekleştirilecektir. ■

Taner Cenk Yıldırım
9/Temmuz/1990

BİR TANIKLIK

Rahatsızım, mutsuzum. Kendimi bu ülkenin dışında bir yerde düşlüyorum. Kadınların sokaklarda rahatsız edilmediği, cafelerde, çay bahçelerinde rahatsız edilmediği bir ülke düşlüyorum. Bana ait hiç bir yer yok. Bütün açık alanları erkekler kaplamış. Bu düşünceler beni Sultanahmet'e sürüklüyor. İşte diyorum, bu tarihi beldede bu ülkeden uzakta bir yerde olduğumu duyumsayabilirim. Nereye baksam cıvıl cıvıl neşeli yabancı insanlar. Özgür giyimli, özgür tavırlı bu insanlar buraya özgür bir atmosfer sağlıyorlar sanki. Ya da bana öyle geliyor. Bir çay bahçesine gidip oturuyorum. Yalnızlığım sırıtıyor. Asıl sırıtan Yalnız Kadın oluşum. Çevremdeki masalarda benim gibi birçok "yalnız" görüyorum. Hepsi de erkek. Hepsi de Türk. Öyle ya bu erkeklerin burada ne işi var. Yine midem bulanıyor. Her yaz koloniler halinde Türk Erkeklerinin buraya göç ettiklerini düşünüyorum. Çoğu bıyıklı olan bu erkeklerin yabancı kadın bedenlerinin düşünü kurarak buraya akın ettikleri fikri kafamda netleşiyor. Helgalar, Susanlar "Türk Erkekleri harika"

demişler. Öyle yazıyor gazeteler. Susanlar, Helgalar bilmiyorlar etlerinin bizim gazetelerde pazarlandığını. Bütün bunlara inat tarihi eserler diyorlar, doğal güzellikler diyorlar, farklı ülkeler, farklı insanlar diyorlar. Bunları düşünmek Türk erkeklerinin kafamda ucube tiplere dönüşmesine neden oluyor. Yabancı kadın bedenleri üzerinde gezinen gözlerini kara bir oyuk gibi algılıyorum. Bazen de küçülüp bir cinsel organa dönüşüp üzerime geliyorlar. Silkinip kendime geliyorum.

Hani buraya bu ülkede yaşadığımı unutmak için gelmiştim. Rengârenk çiçekler, tertemiz sokaklar, beni geçmişe götüren tarihi eserler, hepsi silindi gitti. Yanımda getirdiğim kitabıma sarıldım. Bir yandan çayımı yudumluyorum biryandan da kitaptaki dünyaya adapte olmaya çalışıyorum. Daha sonra zamanı anımsayıp okuduğum kitaptan başımı kaldırınca birçift gözle karşılaşıyorum. Boş bir masa arıyor. Neden olmasın, belki de çok önyargılı düşünüyorum. Onlardan biriyle konuşmayı denedin mi? Kafamda bu sorulara yanıt bulmaya çalışırken masama gelip oturdu bile. Hemen eline bakıyorum. Tesbihi yok. İlk izlenim olumlu. Kibar bir erkek. Eğer rahatsız olacaksam kalkacağını söylüyor. Önümdeki kitabı görüyor ve sohbete kitaplardan başlıyor. Her insan bir kitaptır. Onu da yalnızlığımı gidermek üzere okuduğum kitaplar gibi algılamak istiyorum. Boş zamanlarında okurmuş. Kitap adı verdi. Otuz Sıcak Gün'ü okudunuz mu? Yazarı Mehmet Ali Erbil. Aman Tanrım. Ben ısrarla BİRAND dedim. Olabilir canım, dalgınlığına gelmiş. Bu açığı kapatmak için sanattan, tiyatrodan konuşmaya başladı. Şahları Da Vururları izlemiş. Bundan on sene önce oynamıştı dedim. Onu masama çağırdığın için kendime kızıyorum. Yan masadaki turist topluluğunun kahkahaları sık sık sohbetimizi bölüyor. Onlar hakkındaki engin görüşlerini dile getirdi. Kadınlar çok açık saçık giyiniyorlar. Afedersiniz kilotları bile gözüküyor. Kendilerini nasıl rahat hissediyorlarsa

KATKILAR • TARTIŞMALAR

öyle giyiniyorlar dedim. Masamdaki adam tipik bir maço. Kalksam mı? Hayır onunla konuşmaya devam edeceğim. "Bunlarda ana-baba saygısı yok". Onların yanında içki içerler. Bizimkiler gizli gizli içiyorlar diyorum. Öyle olması gerektiğini söylüyor. Kafamda "Ahlak gizliliktir, ahlaklı olduğunu söyleyip ahlaksızlık yapmaktır" düşüncesi beliriyor. Bir sürü erkekle yatıp kalkıyorlarmış. Buraya da onun için geliyormuş bir çoğu. Ya sen niye geldin Beyefendi ha, sen niye buradasın. Öyle ya gazetelerde hergün okuyoruz. Kendimle sessizce konuşuyorum. Adam günlerdir dolaşıyor Sultanahmet'te. Hiçbir yabancı kadın 'Sizlerin çok methini duyduk. Gel benimle kaldığım otele gidelim' dememiş.

Yabancı dil kursuna gitmiş. Aklıma üç yıl önce gittiğim dil kursu geliyor. Kursa gelen erkeklerin kantindeki yatak muhabbetlerini anımsıyorum. Yabancı dil, onlar için bir bedene ulaşmak için bir anahtardan başka şey olabilir mi? Hadi haksızlık etmeyeyim. Aramızda turistik lokantada çalışan bir garson da vardı. Adamın yabancı kadınlar hakkındaki olumsuz düşünceleri bana bir ata sözünün haklılığının kanıtlıyor. "Kedi uzanamadığı ete kokmuş der". Türk kadınlarını nasıl buluyorsunuz? "Kadınlar, bizim kadınlarımız". Neymişiz de haberim yokmuş. Benim özel yaşamımı çok merak ediyor. Yalnız mı yaşıyorsunuz? Saklamak istediğim yönüm bu soruyla gündeme geldi. Koruyucu maskemi takıyorum. Hayır, ailemle kalıyorum. Ailesi ile kalan saf ve masum Türk kızı. Sevmek, sevilmek muhabbetlerine başlıyoruz. Adam fotoromanlardan çıkıp geldiğimi sanıyor. Ben hisli ve duygulu bir erkeğim, diyor. Çıldırıyorum. Masamdaki gazeteye bakıp aynı gazeteyi okuduğunu söylüyor. İkinci sayfada Ahmet Altan yazarmış. Kalbim sıkışıyor. Gazeteyi uzatıyorum. Ben göremedim nerede gösterir misiniz? Haa İlhan Selçuk. Öfkeyle kalkıp masadaki eşyalarımı çantama tıkıştırıyorum. Benim ve onun içtiği çay paralarını masaya fırlatıp, hoşçakalın ben gidiyorum diyorum. Bir dakika nereye sizin hakkı... cümlesini bitirmesine izin vermeden koşarak uzaklaşıyorum. İyi ki onu daha fazla dinlemedim. "Niyetim ciddi" gibi sözler edebilir benim iyice çıldırmama neden olabilirdi.

İki kilometre kadar yürümüşüm. Kendimi toparladım. Yine düşünüyorum. Dünyaya cinsel organlarının penceresinden bakan bu adamların beyinlerine ne oluyor, ne işe yarıyor anlamaya çalışıyorum. O adam oraya 'turiz kadınlar' için gelmişti. Önyargılı yaklaştığım için kendimi suçlamıştım. Oysa gazeteler onları destekliyor, pohpohluyor. Bu adamların reklamını yapıyor. Herşey onlardan yana. Bu erkek toplumundan, erkek gazetelerinden, bu ülkeden çok rahatsızım. Ama bu olumsuz düşünceleri kovarak şöyle düşünmek de mümkün .Bizi güzel bir gelecek bekliyor. Çünkü savaşıyorum, bana sunulanı kabul etmiyorum. İşte bugün ben kazandım. ■

Ayla Önder

MADE IN AMIGA

MENGÜ [illegible]

Grafik sanatçısı aldı *"mouse"* u eline; yazdı, çizdi, boyadı, işadamına verdi. İşadamı hareketli grafiklerle süsledi yıllık satış rakamlarını.

KORAY GÖNENSİN

"Mouse" bestecinin eline geçti. Bas, bateri, saksafon, keman, diyez, bemol oradaydı. Doktora verilince Amiga'nın akıllı uzantısı, hastalar, hastalıklar düzenle geldiler ekrana. Yazar *"mouse"* a bir iki dokundu, klavyeye geçti. Siz ister çizgi filmciden, ister modacıdan devralın Amiga'yı ve üstün yeteneklerini.

DERYA KÖROĞLU

ÇETİN ALTAN

NESLİHAN YARGICI

"Made in Amiga" lara yenilerini katın.

Teleteknik
ELEKTRONİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

Teleteknik bir Kavala Grubu kuruluşudur.

AMIGA

Amiga, Commodore-Amiga Inc.'in tescilli markasıdır.

MERKEZ: RIHTIM CAD. NESLI HAN NO: 207/2 KARAKÖY 80030 İSTANBUL,
TEL: (1) 152 50 33 (6 HAT), FAX: (1) 151 84 56, TLX: 25731 TLTK TR.

REKLAMCILIK

